

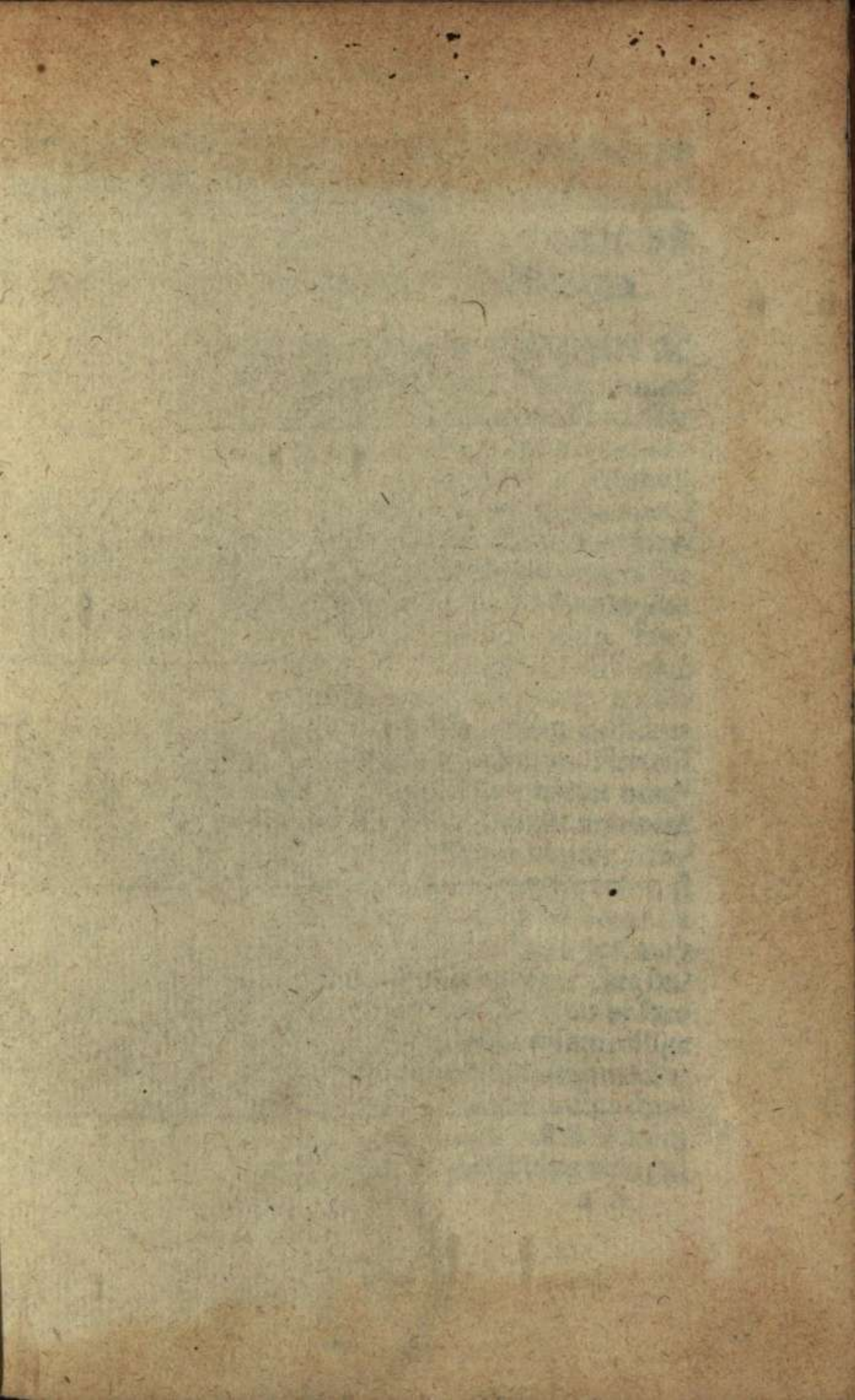
~~20.28~~ I 278 gr. 9^a

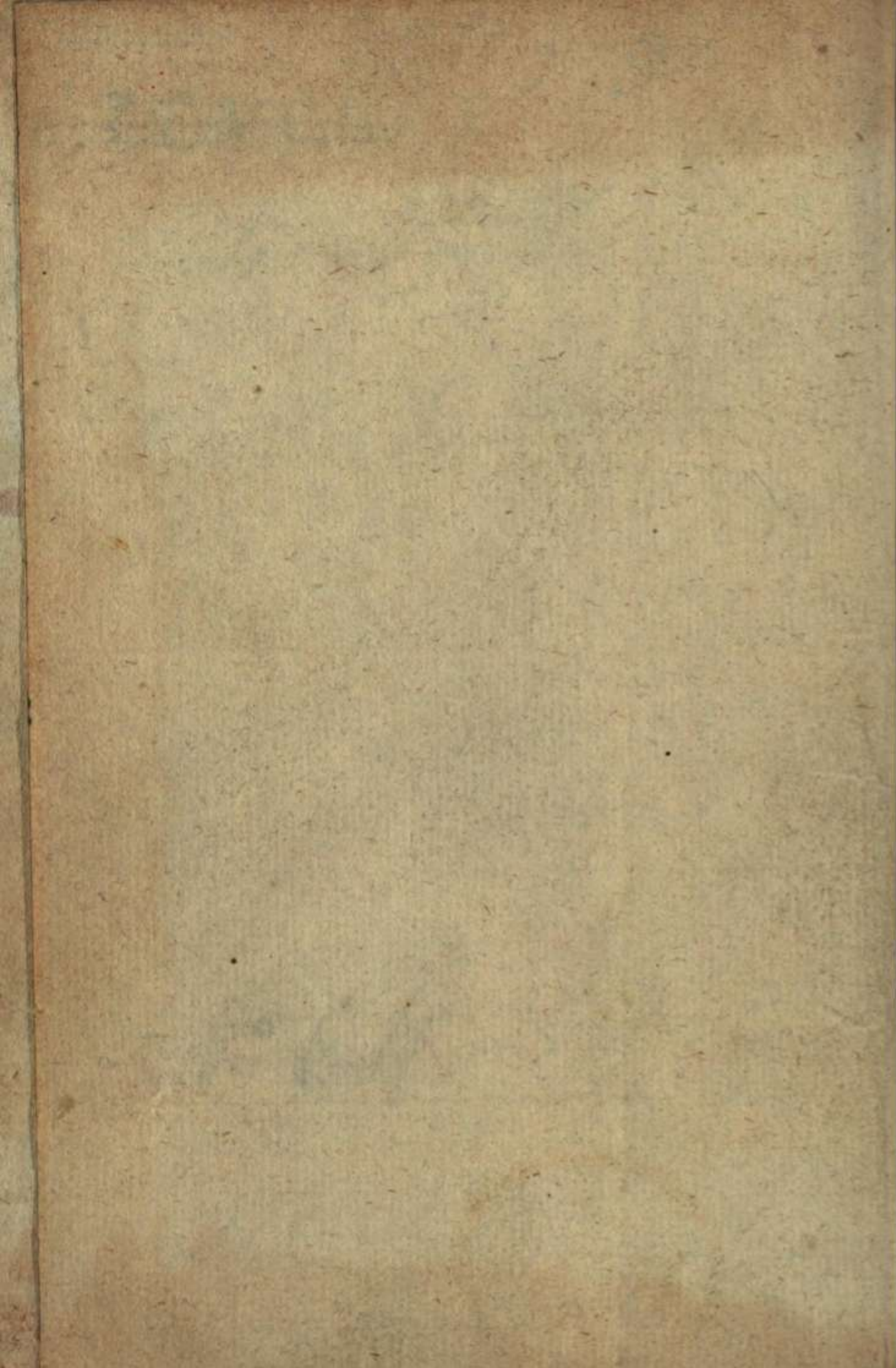
~~L. E. X. C. I. s.~~

~~4-6-8~~

Inc. - 149

~~No. 64~~

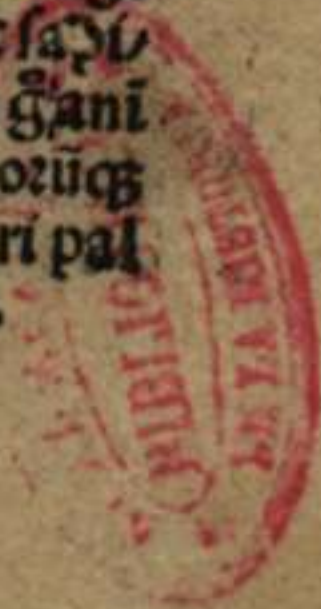

Proemium.

Incipit epistola proemialis eximij docto-
ris Armadi. ordinis p̄dicatoꝝ. in tractat^o
de Declaratōe difficultū dictoꝝ ⁊ dictionū
in Logyca Philosophia ⁊ Theologia.

Euerēdissimo in xpo patri ac
dño suo specialissimo dño Johāni diuina
ordinatōe episcopo Brixinēsi. Frater Ar-
mandus de bello visu in ordine predica-
toꝝ. Deo vestreꝝ reuerentie ac proximo-
rum alioꝝ utilitati cupiens affectū ⁊ effectū illius impen-
dere charitatis que tarda molimīa nescit. Cum humili re-
cōmendatiōe: deū deoꝝ in syon facie ad faciem intueri. In
agro dn̄ico diuinarū scripturarū: q̄uis sit messis plurima
iuxta tñ saluatoris eloquiū: operarij sunt non multi. Fru-
ctus cū duodecim ligni vite reuelant̄ paruulis: ⁊ illis sapiē-
tibꝫ abscondunt̄. qui terrena sapientes in suis cogitatiōibꝫ
euanescent: qui se dicentes sapientes stulti fiunt. possiden-
tes eam sapientiam que est stulticia apud deum. Non em̄
gustāt quā suauis est dn̄s: nō inebriant̄ ab ybertate dom^o
dei. nec de petra melle faciāt: terrā lacte: ⁊ melle manantē
deserūt pro egyptiaca sapientia. quā lacteus moyses refu-
tauit diuine legis ⁊ lucis eximius speculator: In terraz ḡ
hanc viuentiū vbi bona vident̄ dn̄i: ⁊ optima possident̄. ve-
strā paternā diligentia p̄sperā rāto diligentia ad salutē ma-
nipulos colligendos virtuosis ardoꝝ inbiantē: q̄to hu-
militatis studijs a studiosis affectibꝫ non spernitis de saxo
durissimo oleū dulce dnis expetere: de spinis rosam collige-
re: ad silicē frequētatis vicibꝫ peutere. vtraque saliant sa-
pientie salutaris: vñ possit bibere p̄plus ⁊ sumēta. Ego ḡani-
aducertens ad sacrarū eloquia scripturarū. vestrū alioꝝqꝫ
multoꝝ dn̄oꝝ meoꝝ viroꝝ venerabilium. scholas sacri pal-

Proemium.

lacij frequentantiū affectū auidū z auide studiosum. quibꝫ
bacca lariatꝫ obsequio minus sufficiens. vtrꝫ lignea facu-
la z fumosa. inter mōi luminaria. iuxta solares. lunares. sꝫ
dereosꝫ radios. sum iuulus a maioribꝫ fumū a liquē emittē-
tere. aut nocturnam claritatē victus tanta charitate. tantis
p̄strictus impensis honoribus: tantis beneficijs alligatus
velut dilectiōis z obligatiōis hinc inde stimulatus calca-
ribꝫ pedē figere: vtrꝫ pulsatus plectro musico n̄ sic psalter
decoris cātamia: sed sicut decacordū muta dare sonamīa
coactꝫ sum victrice trahēte vndicꝫ charitate. Euplēs itaqꝫ
ad nouicioꝝ vtilitatē in sacris eloquijs audiēdis q̄uis in
alijs p̄fecti sint facultatibꝫ. z periti habitū iduere p̄fessorꝫ
in quibꝫ rexerūt z regūt: p̄fuerūt z p̄sunt doctores eximij
Magistri p̄cipui z ardui p̄fessores. informatores lucidi.
rectores instructoresꝫ p̄clari: ad eozꝫ introductionē faciles
tractatū edidi sup̄ declaratiōe dictozꝫ z dictionū vt cōmu-
niter magis ignotoꝝ: his q̄ in alijs facultatibꝫ sunt imbuti.
q̄ in vsu theologozꝫ z in alijs locutiōibꝫ sꝫ sepius i occurſu. z
nō solū theologics sed philosophicis theologie famulantibꝫ
bus. q̄ iuxta doctrinā b̄tissimi Auḡ. a p̄his gentiliū velut
ab iniustis possessoribꝫ i obsequiū diuini eloquiꝫ p̄trahunt.
Sicuti z filij israel ab egyptijs aurū sapiētie z argentū elo-
quētie z preciosa queqꝫ in suo exitu spoliātes ad ministeriū
sacrificij solitudinis rapuerūt. Ignorātia quippe hozꝫ sicut
in ceteris sciētijis iuxta Arist. sententiā: i suis palogisat elen-
cis facile audiētes. In hoc itaqꝫ opusculo seu tractatū mi-
nisteriū exhibeo quasi canales fontū Laban. que ad aq̄n /
dis gregibꝫ potū aque mystice tribuebāt. Defectꝫ ab hoīe
p̄fectus a deo: q̄ insufficientiā nostrā supplet. Non igitur ad
messorꝫ b̄toꝝ doctozꝫ z dictozꝫ sublimiū: cardines celi p̄am-
bulantiū: falcē vt segetē: i ualidā manū mitto. sꝫ cū ruth p̄-
terga metentiū spicas colligo euadentes. Offero ad opus
tabernaculi nō aux: nō argentū: nō hyacinthū: non purpurā
bissumꝫ retortā: sꝫ pylos caprarū: aut pelles arctū. vtinā

Proemium.

rubricitas: gemis preciosis in munera doctorum meorum excellen-
tium reseruatis. Et duo era minuta cum paupcula in gazophy-
latium templi pono: cum magnitudo non contineat mei libecillitas
intellectus. Solum igitur viam parat. Hostium aperire: enucleare
intelligentiam. de abscondito speluncae. de doctorum penetra-
lib: de catharactarum vocibus preintendens: ut abyssus abyssum
inuocet. pedes dirigo ad altitudinem diuinitatum sapientie et
scientie dei. quas apostoli inuestigabiles apud Romanos et in-
comprehensibiles admirantur. Exardescens ergo ut mors fortis
dilectio vehementer exoptat: ut per hoc diuinum eloquium in
scripturarum agro fertili. ubi Jonate sagittas ultra se Da-
uid intellexit et pueritia non agnoscit. accedentibus spina pun-
gens non appareat. spica plena. In hoc agro Joab in quo Absa-
lon cauma ponit: non septem spice credant percussis vredine que
formose pullulant culmo vno. nec vna botros cypri continens
suspectus labrusca: nec dulce credant amarum. et lucidum tenebro-
sum. Veniant ergo oro prosecutores studiosi. studentes de-
uotum: deuote attenti. Quis cum christi discipulis famescentibus de
spicarum cellulis grana reficientia non eduxit. Quis labores
manuum suarum beatos non habuit: qui manum suam misit ad fortia
et iuxta promissum dauidicum illud non habuit. Intellectum tibi
dabo et instruam te in via hac. Quis introductus in cellam
vinariam per regem in cubiculum genitricis: vinum non degustauit
perditum. non bibit de inebrianti calice qui a psalmista describitur
tam preclarus. Filii iacob egyptum exeunt: saccis plenis pecu-
nia et frumento. quoniam saccus Benjamin augurum cyphum
argenteum continebat. Nunquid egyptiis palpantibus tenebras
apud filios israel lux lucebat. Faciebant mortua egyptiorum
primogenita. et israel suos disponebat ingressus. Ingressus
vires dei mei regis qui est in sancto. Subuertebat do-
minus apud egyptios rotas curuum: ferebantque in profun-
dum: sed ambulabant per siccum filii israel in medio rubri maris.
Non est ergo fames apud horrea pharaonis frumento con-
dito ad salutem. Quinimo sit plena promptuaris eructatis.

Proemium.

ex hoc in illud. Ergo reuerēdissime domine nō sine labore
ppter lectionū & alioꝝ occurrentium occupationem conti-
nuā. aliquid ordinavi: vt ad scripturā sacram venientibus
patentior sit accessus: vt thesaurus reperiat̄ in agro abscon-
ditus quē regnum celoz rex celestis appellabat: vt dragma
perdita requirētibz sit occurrens. vt margaritam qui
requirit inueniat preciosam. Et sic impleto eloquio dñico.
querens inueniat: petens accipiat: & pulsans valeat intro-
ire. Sane in hoc tractatu in proprijs viribus velut in arun-
dineo baculo non p̄fidens: vestigijs doctoꝝ inherere melio-
rum. & precipue doctoris p̄munis reuerendissimi & precla-
rissimi sancti Thome. Cuius scriptura sal p̄diens ē doctri-
nam aliā qualēcunq;. Hanc qui sequit̄ nō ambulat in te-
nebris: a via veritatis nō deuiat. a sana doctrina nō errat.
vitat laqueos. p̄fundit deutos. instruit dubios. & in p̄hie &
Theologie splendoribz: veritates irrefragabiles elucidās
āmota p̄cussioe fallaci. stabile ceteris transeuntibz pedē fi-
git. Hunc ḡ tractatū in tres partes p̄ncipales iudicavi
ad vtilitatē studentū diuidendū. Prima pars p̄inet sex
p̄uia p̄ambula breuia que sunt fundamēta introducto-
ria ad sequentia declaranda. Secundo subsequunt̄ decla-
rationes dictozum & dictionū. vocabuloꝝ cōmuniū que ex
p̄hieis seu theologicis diuina eloquia tractantibus sepius
sunt ad manū. Et qz hoz ponitur declaratio vt possimus
aliquam refulgentiā splendoris conspiciere illius qui habi-
tat in altissimis: lucē inaccessibilē. Non quidem vt aquila
vi & nudo intuitu sicut sol p̄spiciat̄ in rota. sed vt per specu-
lum in enigmate: iuxta sententiā apostolicā. p̄ visibilia ad-
eius inuisibilia p̄surgamus. Idcirco pars tertia in quodā
generalī determinat que & quō nomina deo & diuinit̄is con-
ueniūt. In quo qz est alpha & o: p̄ncipiū & finis. finē opis
posui & mercedem. Ultimo autē vt sit facilis quesitorum
inuentio. cunctozū capituloꝝ tituli extrinsecus ab operis
substantia. vt theologozū moris est. debito ordine describūt̄

Proemium.

Verum quod iuxta eloquium beati Gregorii. sacra scriptura. altit et plani fluij tenet typum. In quo et agnus peditet et elephas nater. quedam sunt hoc modo pertractanda. que ratione sue altitudinis sic transcendunt. Vnde patet in principio vbi de transcendētibz est tractatus: quod non poterunt sic sicut subsequētia familiariter declarari. Vestra ergo preclarissima et reuerenda paternitas ex illustri prosapia oriunda: alta sapientia: preclara scientia: prudentia circumspecta: virtutum omnium arcem tenēs: hunc tractatum suscipiat. et si videatur pandat volentibus legere in eodem. quem non discendum sed corrigendum offero tanto patri. Ultra quā proposueram. hanc proemiale epistolam protelaui: sed charitas que non nouit terminū: hanc extendit. qua paratus sum vestris placitis siue aliorum dominorum in pallatio audientium. semper in his et alijs grata promptitudine famulari.

Explicit epistola proemialis preclarissimi doctoris Armandi. Dni ordinis predicatorum in tractatus omnium dicendorum.

Tractatus I

Incipit tractatus primus de Preambulis. in quibus radicaliter continentur inferius tractanda. Prologus.

Tergo circa dicenda ordinatius procedat. Ad pri^m principale hui⁹ tractatus accedendum est. Hoc autem est premittere quasdam suppositiones siue quedam preambula: que sunt sex. in quibus radicaliter continentur omnia que inferius sunt dicenda. et habentur sequenter per ordinem. ut patebit.

Quid sit complexus et incomplexus: et quomodo se habeat ad operationem intellectus. Capitulum I

Primum preambulum est de complexo et incompleto quid sit: et quomodo se habeat ad operationem intellectus: et quid istis nominibus importat. Capitulum I

Ubi sciendum est quod secundum Aristotem in libro Priorum. Eorum que dicuntur: quedam dicuntur sine complexione ut cum aliqua pars orationis sola dicitur vel dicitur sine verbo complexente. ut cum dico. Sortes. solus. vel currit solus. vel cum dico sic. Petrus bernardus. et sic de alijs. que singulariter et precise accepta: sunt partes orationis et non oratio. Quedam dicuntur cum complexione ut cum sit oratio ex nomine et verbo. ut Sortes currit. vel similis. Que dicuntur sine complexione vocantur termini et incompleta. Que autem cum complexione dicuntur. vocantur orationes. propositiones. enunciationes. et complexa. Et tam complexis quam incomplexis respondet conceptio intellectus. quia incomplexis respondet conceptio intellectus que est secundum primam operationem intellectus. scilicet simpliciter intelligentia. Complexis vero respondet conceptio intellectus secundum secundam operationem que est simpliciter apprehensio. propositio vel divisio. ut fiat propositio per affirmationem in propositione. divisio autem per negationem. et hec patet tertio de anima. capitulum tertio

De Preambulis

Quod omnia complexorum et incomplexorum conceptiones reducuntur et resol-
vuntur in conceptum entis: quod est primum intelligibile. **Capitulum II**

Secundum preambulū est quod sicut in

conceptibus intellectibus complexis. scilicet in propositionibus et e-
nunciationibus: oportet fieri reductionem in aliqua com-
plexa que sunt principia per se intellectui nota: in quibus

omnia alia resolvuntur. ut in posterioribus dicitur. aliter perit scientia et
est processus in infinitum. Ita in conceptibus incomplexis termino-
rum. in investigando quod unumquodque est: oportet fieri reduc-
tionem ad aliquid incomplexum: quod primo intellectus concipit
et ad quod omnes conceptiones aliorum simpliciter dictorum terminorum finaliter
resolvuntur.

Primum autem principium demonstrabilium et
enunciabilem ad quod omnia alia resolvuntur: fundatur super esse:
et est de quolibet esse vel non esse. Ergo modo consimili terminus
incomplexus ad cuius conceptum omnes conceptiones incomplexo-
rum resolvuntur: est ens quod ab actu eendi sumitur. Cum autem
conceptus complexorum resolvatur in conceptum incomplexorum: necesse
est quod omnes conceptiones tam complexorum quam incomplexorum resolvantur
finaliter in conceptum entis. Et ita dicit Avicenna in prin-
cipio sue metaphisice.

Quomodo dividitur ens in ens reale et ens rationis. in sub-
stantiam et accidens: in ens secundum se: in ens secundum accidens. et quod sit
unumquodque istorum. **Capitulum III**

Tercium preambulū est quod ens ad quod

omnes conceptiones anime resolvuntur dividitur tripli-
citer. Nam omne ens vel est rationis tantum: quod est solum
in anima et ab anima. quod de se nihil est circumscripto

omni actu intellectus: et hoc ens nihil dicitur positivè et subiectivè
in anima: sed obiectivè solum ut nunc suppono. Vel est ens rea-
le. et hoc est quod non est ab anima sed potest esse in anima et extra animam
nec dependet ab operatione intellectus precise: quia est ens reale
quod habet esse in re: natura: circumscripto omni actu intellectus.
Et istud ens dividitur in ens quod est ens habens esse per

Tractatus I

se et hoc est subiectum: et in ens quod habet esse non per se subsistens sed in alio et hoc est accidens: quod diuiditur in. ix. partes accidentium. Alio modo diuiditur ens in ens quod est per se. ut homo est animal: et in ens quod est secundum accidens ut homo est albus. Hec est eadem ista diuisio cum prima: quia prima diuisio entis in subiectum et accidens attenditur secundum quod aliquid ens in sua natura est subiectum vel accidens. Hec autem secunda diuisio entis in se et secundum quod accidens est attenditur secundum quod aliquid predicatur per se vel per accidens de aliquo: unde ista diuisioe hoc totum. homo est animal. est ens per se. et hoc totum homo est albus. est ens secundum accidens. Iste autem tres diuisiones entis ponuntur. i. metaph. a primo capitulo. de ente. Ad primum ergo genus vel modum entis pertinent omnes secunde intentiones. ut genus species et nomina que designantur nominibus secunde impositionis apud grammaticos et secunde intentionis apud logicos. et de talibus propria est logica. Ad secundum autem modum entis pertinent omnes res que significantur nominibus prime impositionis: et in logica vocantur prime intentiones. et de omnibus talibus entibus sunt omnes scientie reales ut de motu. phisica etc. Quartum autem ad tertiam diuisionem de entibus per se dictis sunt scientie reales. Entia autem per accidens illo modo non pertinent ad scientiam nec artem. ut patet. vi. metaph.

Quo omnes conceptiones omnium entium que resoluntur in conceptionem entis: addunt aliquid supra ens: non tamen ab ente diuersum sed solum speciale modum essendi

Capitulum. IIII

Quartum preambulū quod quod omnes conceptiones simplicium et incomplexorum resoluntur in ens secundum Avicē. In principio sue metaphisice oportet quod omnes alie conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens. Entes autem non per aliquid additum quasi extraneum a natura eius per modum quo dicitur additum generi vel accidens subiecto: quia quilibet res essentialiter est ens. unde phis. iij. metaph. probat quod ens non potest esse genus: sed per tanto dicitur aliqua additum supra ens in quantum exprimitur aliquem modum ipsius entis in essendo: quod non exprimitur explicito nomine entis absolute considerati. Hoc autem con

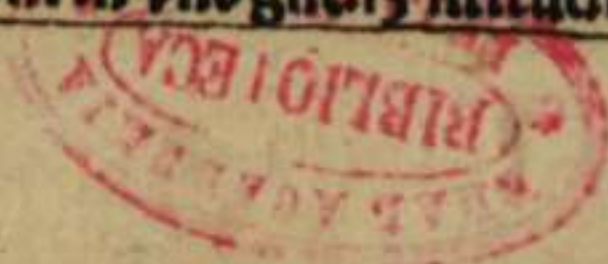
De Preambulis

tingit dupl'r. Uno mō vt modus exp̄ssus sit modus cōse-
quēs genera l'r om̄e ens: z significet noīb' prime impositōis
et pueniat oīb' generib' entū z singuloz gñib' ac singulis
genez. Et talis modus eēndi exp̄ssus q̄nc̄ noīb' trāscen-
dentū. s. vno. bono. re. aliquid. vero: que de omib' decē gñi-
bus dñr: z de singul' genez z de generib' singuloz sic z ens
Alio mō vt modus exp̄ssus sit aliq̄s modus sp̄alis entis.
Sunt em̄ diuersi gradus entitatis s̄m quos accipiunt di-
uersi modi essendi. Et hic modus distinguit. qz est qdā mo-
dus essendi solū in aīa z s̄m aīam: z hūc modū eēndi hñt
entia rōnis: z hic modus essendi nō distinguit: z itia entia
important nomib' sc̄de impositōis. vt noīe generis z speciei
Et est qdā modus essendi real' in rez natura circūscripto
actu aīe: quē modū essendi hñt entia realia om̄ia. q̄ disti-
guīt in .x. gradus entitatis in re extra: et iuxta hos modos
accipiunt diuersa rez gñia. s. x. p̄dicamēta que sunt substā-
tia quāritas zc. z hec significāt noīb' prime impositōis z intē-
tionis. z de istis dicetur inferius

Qd nomia tā prime impositōis q̄ sc̄de aliq̄ pueniūt
plurib' generib' entū aliqua vni generi solū. aliq̄ vni speciei
ei vnius generis solum

Capitulum V.

¶ Quintuz preambulum est q̄ quīs
entia rōnis nō distinguant s̄m diuersū modū
eēndi: distinguunt tñ s̄m magis cōe z min' cō-
mune: qz quedā intētiōes sunt p̄munes omnibus
gñib' decē. vt sunt genus spēs zc. que omi gñi pueniūt: qz in
om̄i gñe inueniunt. Quedā aut solū vni gñi vel vni speciei
ei in vna gñe. vt suppositū in gñe sube solum inuenit: perso-
na aut in gñe sube attribuit solū sp̄i sube rōnalis. Seta m̄
vt qdā volūt p̄sona sit nomē sc̄de impositōis. Quātū etiā
ad noīa prime impositōis q̄b' significat res extra aīam: ita
est q̄ quedā p̄prie dñr in vno gñe: s̄ similitudinarie inueniūt

disci in alio ut nomē substantie dī pprie in genere substantie:
sed p similitudinē dī in genere qualitatē. Ita z color qualitas
est de suba albedinis: sicut aial de suba hoīs. Et qualitas
pprie est in qualitatē grē. quodā mō aut inuenit in genere
sube z quolibet alio in cōtū omīs dīa p dicit in quale. sō
stantiale. Quēā aut pueniūt generi sube sic q nullo mo
do nec pprie nec similitudinariē iueniūt in gñibz accidentiūz.
ut hoc nomē psona: z sic de alijs zc

Quō omē nomē fm grāmaticos est prime impositōis
 vel scōe. Scōm logicos est prie intētōis vel scōe VI.

Extū preambulū est q fm grāma
 ticos oē nomē est pme impositōis vel secūde: et
 fm logicos prime intētōis vel secūde: z hoc re
 aliter idē est lz voces sindiuerse. Quid autez
 sit intētio. z qd prima z qd secūda. z p psequēs qd nomine
 prime intētōis z secūde impoztef. declarabit inferi⁹ vbi de
 intētōe agef: z hec sufficiant de pambulis

Incipit tractatus secūdus de declaratōe
 difficilium dictorum et dictionum in logi
 ca philosophia et theologia Prologus.

Remissis sex suppositōibus
 pms ad dicēda. qd erat primuz in hoc
 opafaciēdū. Nūc accedēdū est ad scōm
 principale: videlz ad declaratōem voca
 buloz z noīm que p muni⁹ in vsu loqn
 tiū difficultatē faciūt in theologia fa
 cultate. Et primo de nomibz prime intētōis siue impositō
 nis. Scōdo de noībz scōe impositōis siue intētōis. Quā
 tū aut ad noīa prime intētōis primo dicēdū est de illis noī

De transcendentibus

bus que exprímunt modum entis generaliter sequente omne ens: et addunt hunc modum siue exprímunt ad ens. Secundo de nominibus quibus exprímuntur spaciales modi eandem. Quatuor ad primum duo sunt facienda. quia primo ponenda est dicta significatio et sufficientia eorum nominum que exprímunt generaliter modum essendi sequente omne ens: que dicitur transcendente in generali. Secundo deicendum erit ad quodlibet eorum in speciali ut dicatur aliquid de quolibet.

De sufficientia sex transcendentium numerus et differentia et qualiter se habeant ad invicem que sunt ens, res, unum, aliquid verum, et bonum

Capitulum I

Quantum ad primum sciendum est quod nomina

que exprímunt modum entis sequente generaliter omne ens: et addunt hunc modum exprímendo ipsa varie super ens: sunt quinque transcendentia. et ens ad quod addunt hunc modum est sextum transcendens. Horum autem sufficientia significatio et dicta ab invicem ponit scilicet Thomas in questione de veritate. q. i. ar. i. et cõiter sumitur hoc modo. Modus enim expressus sequens omne ens generaliter dupliciter potest accipi. Uno modo secundum quod sequitur unumquodque in se. Alio modo secundum quod consequitur unumquodque in ordine ad aliud. Si primo modo hoc est dupliciter

Quia talis expressio vel sit affirmativa vel negativa. Nihil autem invenitur affirmative dicitur absolute quod possit accipi in omni ente nisi eentia eius secundum quod esse dicitur. et sic ab hoc modo affirmative expressio imponitur hoc nomen res. quod in hoc differt ab ente secundum Avicem. primo sue metaph. quod ens sumitur ab actu essendi sed nomen rei exprímunt quod dicitur siue eentiam entis. Negatio autem sequens omne ens absolute est indivisio. et hanc exprímunt hoc nomen unum: nihil enim aliud est unum quam ens indivisum. Si autem modus entis exprímatur secundo modo. scilicet secundum ordinem unum ad alterum hoc est dupliciter. Uno modo secundum dictam: et tunc ad hoc imponitur hoc nomen aliquid: quasi aliud quiddam. Unde sicut ens dicitur unum in se ipsum est in se indivisum: ita dicitur aliquid in se ipsum est ab alijs divisum. Alio modo secundum convenientiam unius entis ad

alterz & hoc qđē nō pōt esse nisi accipiat aliquid qđ natū est
 puenire cum omni ente: hoc aut est anima que est quodāmodo
 vt dī. iij. de aīa omnia. In aīa aut est vis cognoscitiua & ap/
 petitiua. Cōueniētia ergo entis ad intellectū exprimit hoc
 nomē verz. & fm hoc Isaac diffinit veritatem dicens. Veri-
tas est adequatio rei & intellectus. Cōueniētiā aut entis
 ad appetitum exprimit hoc nomē bonū: vnde in principio
 ethicz. dī qđ bonū est qđ oīa appetūt. Cōcludendo ergo rēcol
 ligif qđ sex sunt trāscēdētia. s. ens ad cuius cōceptū oīm rēsol
 uunt pceptus: qđ differt ab omibz alijs qz ab actu sumitur
 essendi. Res ab eētia. Unum a sui indiuisiōe. Aliqd ab
 alioz diuisione. Verz a pueniētia ad intellectū. Bonum a
 pueniētia ad appetitum. Et sic habemus p̄mūz ppositum
 qđ fuerat declarandum

De primo trāscēdēte qđ est ens: & spāliter quō diuidē/
 tur in actum & potentiā Capitulum. II.

Secundo descendendū est ad dicē
 dū aliquid de quolibet istoz sex trāscēdētiū in spālī
 primo de ente qđ est primū: in cui⁹ pceptū oēs
 alij resoluunt. Circa qđ sciēdū est qđ p̄ter diuisi
 ones entz positas supius & modos qbz diuidit: qđ positi sūt
 in terciō pambulo vel terciā suppositiōe pncipali p̄ua ad
 dicēda. Adhuc Aristol. v. metaphi. ponit vnā diuisionem
 entis: que est qđ ens diuidit in actū & potētiā. que distinctio
 et acceptio entis est rōne sui. Et qz nō est cōiter a doctoribz
 explicata in se & in suis mēbris difficultatē affert. & idō hic
 videndū est quō hec diuisio & mēbra diuisiōis hnt intelli
 gi. Circa quod ponēdus est primo intellect⁹ diuisiōis. Se
 cūdo declarāda est diuisio fm duplicē intellectū dātū. Ter
 cio dicēdū erit aliquid de multiplicitate actus & potētie.

Quō diuisio entis in actū & potētiā intelligat triplr &
 quō pueniat entē Capitulum. III

De transcendentibus

re Et hoc modo in logicis dicitur possibile alicuius enunciabile
cuius termini nullam habent repugnantiam, ut possibile est quod
fortes currat. Impossibile vero dicitur illud cuius termini habent re-
pugnantiam ut cum homo manens asinus: sit asinus, et istud
possibile dicitur possibile per coherentiam terminorum vel non repugnantiam
terminorum: et est respectu cuiuscumque factibilis a quacumque
potentia. Impossibile autem vocatur per repugnantiam vel non co-
herentiam terminorum: et est respectu contradictionum. Et sic patet
quod triplex est potentia, scilicet actiua que est agentis, et passi-
ua que est patientis, et per coherentiam vel non repugnantiam ter-
minorum, que proprie dicitur possibilitas, et hoc est respectu utrius-
que potentie: tam actiue quam passive. Et ab hac triplici poten-
tia sumitur possibile triplex possibile secundum potentiam actiuam, et
possibile secundum potentiam passiuam, et possibile secundum coherentiam
vel non terminorum repugnantiam.

*nota tria ge-
ra possibilium*

Quomodo diuisio entis in actum et potentiam est realis et in res diuersas.

Capitulum V

Ac diuisione premissa secundo sciendum est quod diuisio entis respectu unius et eiusdem

b entis in actum et potentiam: quia scilicet ens dicitur in actu ab actuali existentia, ens autem in potentia

quod solum est in potentia et in causis suis: potest tripliciter accipi secundum triplicem modum potentie notare. Si enim loquamur de actu respectu potentie actiue et respectu sui principii productiui, sic dico quod diuisio entis in actum et potentiam est realis: et duorum realium realiter differentium: quod actiue nullus actus nec aliqua res productiua est sui ipsius, et sic rosa realiter differt a potentia sua actiua productiua. Si autem loquamur de potentia passiuua qua actus dicitur possibilis, sic dicendum est quod etiam potentia passiuua que est ad aliquem actum et actus ad quem est: dicuntur realiter differre, quod impossibile est idem secundum idem formaliter simul esse in potentia et in actu, et iterum, quia nihil stat cum opposito suo formaliter simul scilicet potentia ad actum

b

stat formaliter simul cū opposito actus. sicut potētia ad albedinē stat cum nigredine actuali. z hoc modo actualis existētia rose in vere differt realiter ab existētia potētie passivē q̄ existit i humore. i hyeme. Si autē accipiatur potētia tertio mō scz pro nō repugnātia vel pro coherētia terminorum q̄ idem est. sic talis possibilitas nō dicit nisi exclusionē impossibilitatis. que circūscripta potētia actiua vel passiva nō est aliqua res in rerum natura. Et sic accipiēdo diuisionē entis in actum z potētiā ab hac possibilitate dicta nō est diuisio duozū diuersozū realiter nec est diuisio realis. Verū est autē q̄ quelibet aliarum potētiarū. scz actiua et passiva includit possibilitatē non repugnātie terminorum. Et ideo cum realiter nihil sit aliud diuersum ab illis vt ē in illis z ad illa reducitur. tunc iudicandū est de ea sicut de alijs duabus potētijs. scz actiua z passiva. Si autē accipiatur diuisio entis tertio modo. scz q̄ intelligatur diuidi ens in actum z potētiā sic q̄ eadem res actu existens diuidatur in actum ratioē sue existētie per denominationē intrinsecam. z in potētiā ratione possibilitatis quā habet ad essendū respectu sui principij productiui z p̄seruatiui simul quale productiuū est sol respectu lucis in aere. vel respectu principij productiui q̄uis non conseruatiui sicut est faber respectu cultelli. Primū em̄ productiuū est causa in fieri et p̄seruans in esse sicut sol. Secundū autē productiuū solū in fieri causa est. sicut faber. Sic dicendū est q̄ talis diuisio nō est in diuersas res: sed eiusdē rei a seip̄a prout consideratur diuersimode. quia prout accipit̄ fm̄ illud q̄ est cōtūm ad actua lem existētiā suam propriā sumitur actualitas eius. Quantū autē ad potētiā eius actiua vel passiva que est vel causans actu z p̄seruans sicut sol lucē in aere. vel causans z nō conseruans. sicut faber cultellū. sumitur per extrinsecā denominationē potētiālitatis vel pro tempore quo causans erat z p̄seruat. vel pro tempore quo causauit. Ergo hec diuisio est vnius z eiusdē entis realis sed est diuisio

De transcendentibus.

rationis et non realis. et non est diuisio in diuersas res. Prima igitur diuisio scilicet omnium trium conuenit omnibus entibus: quia quedam sunt in actu et alia in potentia. Secunda uenit omnibus entibus posito quod mundus sit creatus ex tpe. Sed si mundus fuisset ab eterno: et omnes res ab eterno fuissent tam genera quam species quam indiuidua. illa diuisio locum non haberet quia in illa diuisione in eadem duratione potentia precedit actum. Tertia autem diuisio entis uenit omni creature et omni enti creato etiam si creature fuissent ab eterno. quia et si non habuissent principium duracionis. habuissent tamen principium causalitatis respectu cuius attenditur potentialitas tertio modo sumpta. Ex quo patet quod prima diuisio omnium trium est realis et diuersorum realiter. Secunda est realis et in diuersas res tertio modo quo potentia a qua sumitur potentialitas siue actiua siue passiuua est diuersa ab eo. sed hoc non est ponere in eodem ente diuersas res. quarum una sit actualis existentia rei a qua sumatur actualitas eius. alia sit potentialitas eius in ea existens quam sit alia potentia actiua vel passiuua. Tertia autem diuisio est non in diuersas res sed est eiusdem rei uere et realis. ipsa autem diuisio est secundum rationem et non secundum rem.

De multiplici acceptioe horum nominum actus et potentia et eorum significatione.

Capitulum. VI

Tertio dicendum est de istorum nomi-

num multiplicitate. scilicet actus et potentie. et primo de actu. secundo de potentia. Quantum ad actum dicenda sunt duo. Primum est unde sumptum est nomen actus et ad que postea est translatum. Secundo quo modo intelligitur illa communis distinctio quod est duplex actus scilicet primus et secundus.

Unde habuit originem hoc nomen actus. et ad que est secundario extensum.

Quantum ad primum unde sumptum est hoc nomen actus patet per philosophum. ix. methaph. Quod ei rebus nomina imponimus quod eas cognoscimus

Tractatus II

• scimus & ideo voces sunt signa perceptiuū. vt dicitur primo Perse-
er. Cum inter omnes actus motus sit nobis notior & magis
sensu perceptibilis: ideo motui fuit nomen actus impositum pri-
mo. vt motus actus diceretur. Quia propter. iij. Philosophi. motus defi-
nitur per actum. & dicitur quod sit actus entis in potentia. Quoniam
autem non entia sensu percipi non possunt: ideo non entibus nullo modo
attribuitur motus. licet eis alia attribuantur. Dicimus ei non
entia esse intelligibilia & actu intelliguntur. vt rosa in hyeme
actu non existens. Sed non dicimus ea esse mobilia vel actu
mota vel quod actu moueantur. quia propter cum nomen actus im-
positum sit motui ad ipsum prius significandum quod est nobis magis
cognoscibilis ratione sue claritatis quam sensu percipiuntur. Idcirco
tractum est nomen actus ad significandum illud quod huius motum trans-
cendit omnem actualitatem & entitatem creatam. Et sic dicitur deus actus
sive non qualiscumque sed prius quod est causa omnis alterius actus. Exinde
tractum est nomen actus ad omnem illud quod dat esse actu alicui rei
Et quod forma omnis tam substantialis quam dat esse rei substantia-
le & simpliciter: quam accidentalis que dat esse accidentale & sicut
quid: vt albedo dat aliquam actualitatem. Idcirco omnis forma
substantialis dicitur actus: & omne accidens de genere noue pre-
dicamentorum accidentium cum sit forma accidentalis dicitur actus
Hec est autem differentia inter deum qui dicitur actus primus: &
alias formas substantiales & accidentales que etiam actus di-
cuntur. quod deus dicitur actus primus & purus non habens in se
aliquam possibilitatem. Secus de illis de quibus dictum est in priori
capitulo. respectu quorum attenditur diuisio entis in actum & po-
tentiam. nec tamen negatur in deo esse potentiam actiuam. sed solum
possibilitatem passiuam: per cuius priuationem dicitur actus purus
In omni autem forma dante esse actu tam substantiali quam acciden-
tali est aliqua possibilitas vt patet ex predictis in capitulo precedente
• Quia propter nulla dicitur actus purus. sed aliquae possunt dici actus
primus respectu actuum sequentium vt in capitulo immediate
sequente patebit. Ex quo patet unde ortum habuit nomen
actus. & ad que postea est tractum: & quomodo puenit deo quod est for-

De transcendentibus.

ma oim exemplaris non existens in alio: z quō puenit alijs formis que sunt in subiecto. esse dantes vel substantiale vl accidentale.

Quō habet intelligi illa cōis diuisio qua dī q̄ est quidā actus primus. quidā secundus. Capitulum. VII

Secundo videndum est quomodo

I debet intelligi illa cōmunis diuisio qua dī qd̄ est actus primus z scdus. Ad quod dicendū ē q̄ tripliciter pōt intelligi actus primus z secū-
dus. Uno^o vt qz deo puenit esse primū ens z esse actum pri-
mū vt imediate dictū ē. Qis aut res creata tali ordine est
ens scdariū. z qz quibusdā rebus puenit nomē actus. pos-
set intelligi diuisio actus primi z secūdi vt deus q̄ est actus
primus increatus z purus diceret actus prim^o. actus aut
creatus diceret actus secundus. Alio^o posset intelligi actus
pmus z actus scdus fm successionē actiū: vt actus prece-
dens diceret actus primus: z actus sequēs secundus in ea-
dem specie vel in eodē genere. z sic non solū posset poni di-
uisio actus pmi z scdi. sed etiā tertij vel alterius fm p̄ditio-
nem actiū. Et illo modo Aristot. iij. de aia. ponit triplicem
operationē intellectus. Primā q̄ est intelligentia simpliciū
quidditatū: vt cū apprehendit quis naturā lapidis. Secū-
dam q̄ est apprehensio p̄positio vel diuisio: vt cum dī q̄ la-
pis est substantia cōtum ad p̄positionē: z hec est affirmatio
vel q̄ lapis nō est homo cōtum ad diuisionē. z hec est ne-
gatio. Tertiā que ē discursus a magis notis ad minus no-
ta. qd̄ fit in discursu syllogistico rōnis. Et cum quelibet ta-
liū operationū sit quidā actus intellectus. posset dici q̄ pri-
ma opatio esset pmus actus intellectus. z scda scds. z ter-
tia tertius. z ncut hic ita z in alijs. Istis tamen duobus mg-
dis nō est cōis acceptio isti^o distinctionis qm̄ dicim^o q̄ actus
est duplex. s. primus z scds quā ponit Arist. in p̄ncipio scdi
de aia. Est ergo intellectus iste Phi z p̄muniter loquentiū

de actu primo et secundo. quod cum ut dictum est. omnis forma tam substantialis quam accidentalis sit quidam actus in omni re in qua est. Cum omnis actualitas sit forma: ipsa forma potest dici et dicitur actus primus. et secundum hoc aliquando dicitur esse in actu primo. Sed quia unaqueque res sicut se habet ad esse ita se habet ad operari. Idcirco sicut forma est principium essendi: ita et principium operandi omnis enim operatio est a forma. Cum autem operatio sit quoddam accidens ut predictum est ipsum autem accidens quoddam actus est ipsa operatio: dicitur primus actus in quantum est forma accidentalis. et dicitur actus secundus in quantum procedit et est a forma que est principium actionis et que dicitur actus primus. Sicut ergo operatio dicitur actus secundus que a forma egreditur. ita per operationem actualiter existentem in operante vel ab operante: dicitur aliquid in actu secundo. Sicut patet quod scientia est quoddam forma accidentalis de prima specie qualitatis: et hec dicitur actus primus. et eam habens dicitur in actu primo per eam: Sed considerare actum est operatio que egreditur a scientia modo quo actus elicitor mediante habitu scientie. et ideo dicitur actus secundus. et habens actualem considerationem de pertinentibus ad scientiam dicitur esse in actu secundo. Et sic patet quid est actus primus quia ipsa forma et secundus quia ipsa operatio.

De hoc nomine potentia unde traxit originem et ad quem secundario est extensa: et quomodo est triplex potentia. Capitulum VIII

Secundo dicendum est de potentia.

et primo unde hoc nomen potentia traxit originem et ad que postea est extensa. Secundo de illis quibus provenit nomen potentie. Quantum ergo ad primum unde nomen potentie traxit originem et ad que extenditur postea. Sciendum est quod secundum Avicennam. nomen potentie fuit primo inventum ad significandum potentiam hominum prout dicitur aliquis magnus potentes esse. Ex hoc autem translatum est ex quadam proportione et similitudine ad res naturales quod sic patet. Dicitur ei inter homines esse potens qui facit quod vult vel potest facere quod vult de alijs

De transcendentibus.

sine impedimēto. z sic fm hoc translātū est nomē potentie ad omne principiū actōis in naturalibz. vt potentia dicat̄ tā in homibz vbi ab eoz potestate pmo eius nomē imposītū est. cō in rebus naturalibz que sunt principiū actōis ad q̄s translātū est. fm q̄ quelibet haz plus agere potest z minus pati. Scdm ei q̄ plus impediri potest fm hoc plus minus tur de potētia eius. Impedit̄ aut̄ potētia alicuius agentis vel naturalis vel voluntarij incōstū pōt pati ab aliquo. Vñ de rōne potētie est cōstū ad primā sui impositionē esse principiū actōis z nō posse pati. Vñ illud qd nō pōt pati dato qd nihil possit agere potēs dicim⁹ sicut ferrū qd habet potētia vt n̄ seceat̄ vl' diuidat̄. Sz ex alia cōsideratōe. s. q̄ oportet actionē agētis in aliq̄ recipi q̄ actio est agētis. p̄ter nomē potentie extensum est ad hoc vt recipiens actionē agentis. habeat nomē potentie. z potētiā habere dicat̄ que potentia vocat̄ passiuā Sicut em̄ illa que in agente est actōis p̄ncipiū potentia actiua vocat̄. Ita illa que est recipiendi p̄ncipiū passiuā vocat̄. Ex quibz colligit̄ qd est duplex potentia. vna que d̄ actiua. alia que d̄ passiuā. Et qz in omni potentia actiua vel passiuā attendit̄ vt possibile nō repugnet potētie. Idcirco ponit̄ v. methaphi^{ca}. tertia potentia que vocat̄ potentia coherētie terminoz vel nō repugnantia terminoz. Et qz ista fundat̄ super duas primas. z vid̄z magis logyce accipi cō realiter ab eis distincta. Idcirco illa dimissa qz per alias duas importat̄. solū de alijs duabz in specialiter prosequendū est. Potētia ei coherētie vel nō repugnātie terminoz d̄ respectu oim que d̄ dicit̄ aliquā nō includunt. q̄ sunt possibilis. vel p̄ potētiā actiuā vel passiuā cōcunqz: vt qd ex ligno fiat lanx vel dom⁹. est in ligno potentia sz nō repugnātia terminoz. z p̄ oppositū quicqd̄ contradictōnem includit est impossibile. Oppos. tū isti potentie sicut qd lignū manēs lignū fiat lapis vel vitulus. vnde nec hoc est possibile per diuinā virtutē. licet sit possibile diuine virtuti ex ligno subito facere vitulum. ligni tñ natura nō manēre

Tractatus II

Declaratio eorum que tangunt actiuam potentiam vel
passiuam.

Capitulum. IX

Ecūdo dicendū ē de qualibet istarum potentiarum. s. actiua & passiuā: & primo de actiua. secūdo de passiuā. Quantū autē ad actiuā potentia dīcenda sunt duo. Primo em̄ declaranda est ista distinctio de potētia que ponit̄ in deo. s. de potentia ordinata & absoluta. Secūdo declaranda est alia de potentijs in hoīe. q̄ quedā s̄ naturales quedā rōnales.

Quō intelligi debet q̄ in deo est duplex potētia. ordinata & absoluta. & que sūt istarū que libet.

Quantū ad primū quomō intelligitur illa distinctio d̄ q̄ potentia absoluta & ordinata in deo. Sciendū q̄ potentia dei absoluta dicit̄ posse suū vel potestas sua absolute considerata sine respectu habito ad aliquod attributum diuinū; & hac potentia potest absolute quicquid habet rationē factibilitatis; & illud quod nō potest facere dicit̄ impossibile nō p̄pter defectū diuine potentie; sed p̄pter defectū rei factibilis que non est capax. sicut magister in theologia de potentia absoluta potest docere theologiam; sed q̄ non possit docere a sinū; nō est defectus potentie in magistro; sed est defectus a sinū qui nō est capax doctrine. Potentia autē ordinata d̄ potentia dei ordinata ad aliquod attributum vel iusticiā vel sapientiā vel clementiā & hmōi. & sic deus potest aliquid de potentia absoluta. q̄ non potest de potentia ordinata. Ut vrbī gr̄a. de potentia absoluta d̄s posset om̄es qui sūt in paradiso in infernū ponere; & de inferno om̄es qui ibi sūt in paradysum ducere; sed p̄siderato ordine sue iusticie qui apparet hoc nō potest. Item de potentia absoluta posset peccatori p̄rito reuertenti veniam negare sed p̄siderata sua misericordia; hoc nō potest. & sic de alijs. Etia ponitur exemplū q̄rum ad utrāq̄ potentiam in humanis; quia rex posset duos pauperes quorum vnus esset

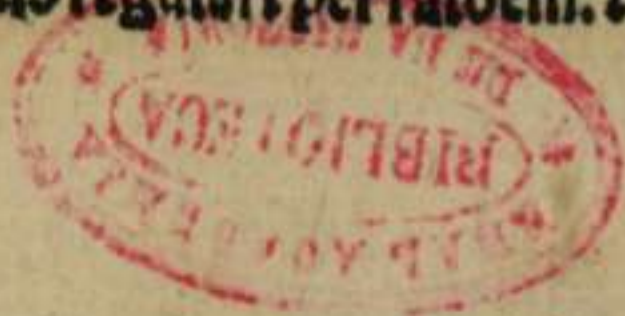
De Transcendentibus

Innocens. alius fur: de potētia absoluta suspēdere: s; de po-
tentia ordinata non nisi furem

Quō itellr q̄ alie sunt potētie naturales: alie rōnales
et hāz alie rōnales p̄ eēntiā. alie p̄ p̄icipatōem La. X

Quantū ad secundū primo dicēdū

q̄ est quō itellr ista distinctō: q̄ potētia z aie q̄dā
sunt naturales que sunt determinate ad vnum
alie sunt rōnales: z valēt ad opposita. Scdo videndum est
quō ille potētie sic distincte sunt determinate: quedā ad v-
num. alie autē valent ad opposita Quātum ad p̄mū
sciēdū primo q̄ naturale pot̄ sumi duplr. Uno mō q̄ dica-
tur naturale illud quod inest homī a p̄incipijs naturalī-
bus: z sic oēs potētie que sunt in hoīe sunt naturales: tā ra-
tionales q̄ alie. z sic vna nō distinguit̄ s̄ aliaz. Alio mō dī-
naturale qd̄ sequit̄ modū p̄munē nature. Hodus autē cō-
munis nature est esse determinatū ad vnū: sicut lapis ha-
bet determinatū motū. s. ferri deorsum. z sic qz in hoīe sunt
quedā potētie determinate ad vnū: alie autē non determinatē
re ideo ponit̄ distinctō q̄ quedam sunt potētie naturales: z
iste sunt determinate ad vnum. z sunt omēs p̄tinētes ad p̄-
tem vegetatiuā z sensitiuā. z omēs que nō sunt nate obe-
dire rōni. Ille autē que nō sunt determinate ad vnū dicunt̄
rōnales. vt p̄ eēntiā vel p̄ p̄icipatōem. Rōnale autē sic
distinguit̄: ex quo scdo ponenda est distinctō potētia z rati-
onalium: qz qdā sunt rōnales p̄ eēntiā: quedā p̄ p̄icipati-
onem. Dī autē rōnale p̄ eēntiā ip̄ intellectus vel rō que
idem sunt. Sed rōnale p̄ p̄icipatiōem est appetitus q̄ di-
stinguit̄ in appetitū intellectiuū q̄ dī voluntas. que dī rati-
onalis p̄ p̄icipatiōem qz sequit̄ rōem Quod em̄ rō iudicat
eligēdum: hoc voluntas eligit z acceptat. Et i appetitū se-
sitiuū. Dī autē appetitus sensitivus rōnalis p̄ p̄icipatiōem
quia est aptus natus regulari per ratiōem: z quia appetit̄:

Tractatus II

sensitiuus distinguit in irascibile z concupiscibile. Non etiam
tā irascibile q̄ concupiscibile dñr rōnales p̄ participatiōem

¶ In notādum est q̄ doctores volūtatē aliquā vocāt rō-
nalem p̄ eēntiā. aliquā participatiōem. in q̄ntū tñ non est tri-
tas. quia hoc est respectu diuersorū. Dñr em̄ volūtas rōnalis
per eēntiā in q̄ntū comparat ad appetitū sensitiuū. nō q̄ ip̄a sit
rō essentialr. sed quia est in pte intellectiua z rōnali: hoc nō
est appetitus sensitiuus sed est in parte sensitiua. Dñr autēz
volūtas rōnalis per participatiōem in cōparatiōe ad intellēm
vel rōem: qz. s. nō est eēntialr rō s̄z participat aliqd cum rōne.
s̄z ptem supiorem aīme q̄ntum ad subiectū. Itē etiā qz seq̄-
tur actū rōnis

¶ Alterius notādum est q̄ potētie sensi-
tiue que dñr rōnales p̄ participatiōem dupl̄r p̄nt considerari.
¶ Uno mō p̄nt opant̄ instinctu nature: z sic ordinant̄ ad v-
num sicut natura: z sic sunt determinate ad vnū: z isto mō
dñr naturales z nō rōnales p̄ participatiōem. nec sic sunt i eis
ali q̄ habitus. Alio mō p̄nt considerari fm̄ qd̄ opant̄ ex impe-
rio rōnis. z ei subijciunt̄. z sic p̄nt ad diuersa ordinari z non
sunt determinate ad vnū. z sic dñr rōnales p̄ participatiōem:
et ponunt̄ sic habitus in istis potētijis.

¶ Quo intell̄r q̄ potētie naturales sunt determinate ad
vnū. z potētie rōnales valēt ad opposita Ca. XI

¶ Tunc vidēdū est secūdo quōo habet

n̄ illud intelligi q̄ potētie naturales sunt determina-
te ad vnū z potētie rōnales valēt ad oppositū.

¶ Et dicēdū q̄ potētie naturales dñr determina-
te ad vnū in q̄ntū naturales sunt. qz nō hñt facultatem ex se
ad oppositū. sicut potētia calidi nō pōt ad oppositū per se. s.
q̄ frige faciat nec ad oppositū q̄ nō calefaciat cessante impe-
dimēto. z ideo est ad vnū determinata. Sicut potētia grauis
ad motū sic est determinata q̄ non pōt ad oppositū p̄ trarie

De Transcendentibus

scilicet ut moueatur sursum: nec potest ad oppositum contradictorie ut non moueatur deorsum cessante impedimento. Potentie autem rationales maxime intellectus et voluntas: que non predicte dicitur rationales per essentiam non sunt sic determinate ad unum quoniam possunt in oppositum. In his dumtaxat quorum alter non inesset a natura. Potest ergo intellectus ad oppositum quantum ad exercitium actus: quia intellectus potest considerare vel non considerare: lapis autem non potest non descendere cessante impedimento. Potest etiam intellectus in oppositum quantum ad determinationem actus. quia potest considerare de albedine vel de nigredine. lapis autem non potest moueri sursum. dextrorsum. sinistrorsum: sed solum deorsum. Et ita potentia rationalis valet ad oppositum et contradictorie: quia potest agere et non agere et scire et in scire. sed non potest in contradictoria. quia si intelligit ens non potest intelligere non ens. nec potest intelligere falsum: quod secundum Augustinum non est intelligibile: cuius potest intelligere verum. Potest autem in opposita scire. quia potest intelligere albedinem et nigredinem et scire. quia per philosophum in fine perhermenias: si oppositioes sciorum non sunt scire. tamen contradictorioz sunt scire. Potentie autem rationales per participatores possunt quidem in opposita non simpliciter et ex natura sua: imo sic sunt determinate ad unum ut prius dictum est. Sed possunt in opposita in quantum participant rationes secundum quod mouentur a ratione ut sibi obediunt. Etiam autem potentie rationales sunt actiue realiter vel mere passiuue. vel actiue et passiuue simul. vel actiue grammaticaliter solum et passiuue realiter: infra dicetur ubi agitur de predicamento actiois: non tamen expressse vel ad plus me determino. Que autem restant dicenda de potentis anime: patebunt infra cum ageretur de secunda specie qualitatis.

Quot modis dicitur potentia passiuua: et quid est potentia naturalis et obediencialis.

Capitulum XII

Secundo videndum est de potentia passi-

ua. et primo ponenda est distinctio de potentia naturali et obedienciali. Secundo dicendum est quod est educere de potentia utraque vel induci formam in utraque potentiam.

Quantum ad primum dicendum est quod duplex est potentia passiva: quedam naturalis, quedam obediencialis. Potentia autem naturalis dicitur que potest reduci per agens naturale in actum: et hec est duplex, quia est quedam potentia passiva respectu sui accidentis, scilicet respectu actus accidentalis, et sic in quolibet subiecto est potentia passiva respectu sui accidentis: quia accidentis causatur a causa naturali vel agente naturali; et sic cignus est in potentia respectu albedinis. Alia est potentia passiva naturalis respectu actus substantialis: et talis passiva ponitur in materia prima respectu forme substantialis. Potentia autem obediencialis est duplex. Primo enim ipse res nature sunt obedire actioni diuine in fieri quicquid est factibile de eis per dynamiam virtutem: et ideo talis potentia passiva dicitur obediencialis, quia reducitur ad actum per agens non naturale: sed per agens supernaturale quod est deus: cui in his que sunt supernatura res naturales nature sunt obedire. Secundo etiam ipse res nature sunt obedire artifici, et si non sic ut diuine actioni: tamen aliquo modo ut fiat de eis per artem quod artifex secundum rationem rectam et regulam artis intendit: et ideo etiam talis potentia passiva que per agens artificiale inducitur in actum respectu rerum naturalium potest dici obediencialis: et sic in trunco est duplex potentia passiva. Una obediencialis respectu dei, ut subito ex eo fiat vitulus. Alia etiam obediencialis respectu artificis, ut per artem ex eo fiat leceus.

Est ulterius intelligendum quod potentia passiva alio modo distinguitur aliter. Est enim quedam potentia passiva coniuncta actui, et sic materia corporis humani est potentia coniuncta actui quod diu anima est in corpore: et corpus est in potentia passiva accidentali coniuncta actui cum est actu albedo in eo. Alia est potentia remota ab actu aliquo maiori distantia aliquo minori ut embryo est in potentia remota ab actu anime rationalis quod diu ma-

De transcendentibus

nec sub forma vegetatiua v'l sensitua tm: z partes ad albedinem anteq̄ dealbet.

Quid est educi vel induci respectu potētie passiue: et q̄ forme educant de potētia naturali: z q̄ de potētia obediētiāli. z q̄b̄ puenit induci vel educi. Capitulum. XIIIE

Quia vero de potentia passiuā for-

me educū v'l in eā inducū. iuxta hoc facit p̄ se patere scdm scz qd est educi formā de potentia matie: z que dnr educi vel induci. Educū enīz

formā de potētia materie: nihil aliud est q̄ formā dependere fm esse z fieri ab ip̄a materia. Induci autē formā in potētia matie nihil aliud est q̄ formā depēdere ab ip̄a materia fm fieri: lz nō depēdeat fm esse. Ex quo pz q̄ oēs forme naturales infra aīam rōnalē depēdent ab ip̄a materia fm suū esse z fm suū fieri: quia nec extra materiā eē p̄nt nec extra materiā fiūt loq̄ndo large de fieri. Idcirco oēs forme subales infra aīam rōnalē dnr educi d̄ potētia materie naturali z nō induci. Sicut quia omēs forme accidentales depēdent q̄tum ad esse z fieri a potētia ip̄ius subiecti: loq̄ndo de formis accidentalibus naturalibus omnes dnr educi de potētia naturali ip̄ius subiecti. Primo modo q̄ntū ad formas substātiales naturales educit forma ignis de matie ligni. Scdo quātum ad formas accidētales educit lux de potētia aeris. Quia autē aīa rōnalis nō dependet fm eē suū a materia: licet p̄muni cursu dependeat fm fieri: qz extra corpus nō creat: ideo d̄z aīa rōnalis induci z nō educi. Quia vero gr̄a z alie vtutes infusē nō sunt per potētia agentis naturalis: sed per illius potētia cui nata sunt oīs obedire. Idcirco gr̄a z virtutes infuse non dnr educi d̄ potētia naturali: sed solum de potētia obediētiāli: lz resp̄ctū potētie naturalis p̄nt dici induci. Quia vero dependēt fm esse z fieri a materia z subiecto: id est ab aīa. Idcirco resp̄ctū obediētiālis potētie nullo modo dicunt induci lz for-

lunt educi. Et similr est de formis artificialiū. qz tales for-
me dñr educi de potētia obediēciali: sed respectu potētie na-
turalis dñr induci. Et sic patz qd est educi de potētia ma-
terie z induci. z qd est educi de potētia naturali z obediē-
ciali. z qd tam hoc q̄ illud pueniat

De secūdo trāscendente quod est res: quibz z quō conue-
nit diuersis Capl'm. XIII

Icto de primo trāscēdente quod
est ens. nūc agēdū est de scdo. qd est res: de quo
hui expeditiōe nō dico nisi vnū. s. quō res dñr du-
plr fm qd diuersi mode de diuersis dñr. Dñr enim
res fm grāmaticos a rarus. ta. tū. z qz ratū est idem qd fir-
mum. ideo res dñr de entibz q̄ hñt firmam entitatē. q̄ sūt en-
tia realia sic lapis. Alio modo dñr res a reoz reris. z qz reoz
hoc verbū importat actum intellectus z rōnis. ideo etiam
res dñr de entibz que nō hñt firmum esse reale. s; solū habēt
esse rōnis sicut scde intētōes. Et sic pz qz res qd est transcen-
dens dñr de entibz realibz puz dñr a rarus. ta. tū. z de entibus
rōnis puz dñr a reoz reris

De vno quod est principiū numeri quō cū ente puer-
tur z quō differt Capl'm. XV

Gloniā cōmunis est distinctio qz v-
num est duplex. s. qz est principiū nūeri. z qz cō-
uertit cū ente. Ideo dicēdū est de pmo quō dif-
ferūt Circa qd sciēdū est qz forma dat eē rei:
et dādo sibi eē dat etiā sibi esse indiuisum. Et qz forma ē v-
na dat etiā sibi eē distinctū ab alio: ita qz hec tria sunt a for-
ma sub ali p ordinem. s. esse z eē indiuisum in se z eē disti-
ctum ab alio Ex istis em sequit̄ quartum. Qd em in-
diuisum est in se z ab alijs distinctū: sequitur qz habeat eē de-
terminatum: ita qz terminet̄ fm terminos eētie. Et qñ for-

De transcendentibus

ma substāialis est forma materialis sicut sunt oēs' corpo-
ree forme. tal' dat esse determinatū: nō solum fm terminos
eēntie sed etiā fm terminos quātitatis. 2 fm diuersitatem
formaz sequit' etiā diuersitas in terminis q̄ntitatis. Vidē^r
em 2 tradūt phi q' forma terre adueniēs pugillo matie vt
imaginari ualemus extēdit eam fm simpluz. Adueniens
gūt eidem pugillo forma aque extēdit eā in decuplum: for-
ma aut' aeris eidem pugillo adueniēs extēdit fm cētupluz
forma autem ignis fm millesimū. quia quelibet req̄rit ra-
tiorē materiā. Et idcirco diuersis terminis quātitatis que
libet forma terminat eam. 2 hoc pprium est forme materia-
li: quia forma spūalis solum terminat' fm terminos eēntie
et nō fm terminos quātitatis. Ergo fm q' forma dat eē rei
terminatum fm terminos essentie: dat ei eē vnum quod est
vnū de trāscēdentibz. fm autem q' dat ei eē terminatum p
terminos quātitatis. dat ei eē vnum qd est principiū nūeri

Ex quo patet q' omīs res a forma hz q' sit aliqd vnuz
quod qdem vnum importat sui indiuisiōē. Et istud vnū
est duplex. Quia est vnum fm terminatōem essentie: et il-
lud conuertitur cum ente. Aliud est vnū fm terminatōez
quātitatis. Et quia eadē quātitate terminatum dī p̄tinuuz
ideo tale vnum dicit indiuisiōē in p̄tinuo. et quia diuisiō
cōtinui causat numerum: ideo tale vnū dī principiū nu-
meri

Ex quo facilt' patet differentia inter ista: que ē du-
plex. Prima est q' vnū qd cum ente p̄uertit' inuenit' in omī
genere: sed vnum qd est principiū numeri nō nisi in genere
quātitatis inuenit'. numerus em causat' ex diuisiōe cōtinui
quod est in genere quātitatis. Secūda est quia vnuz quod
cum ente cōuertit' importat absolutam indiuisiōem: 2 v-
num quod est principiū numeri importat vt videtur idē
diuisiōem quātitatis

Quare indiuisiō in gñe quātitatis facit spāle vnum.
2 cū noie spāli 2 nō in alijs gñibz

De supposito oritur dubitatio si-
 cut em̄ in gñe qñtatis est aliqd̄ ens qd̄ ē indi-
 uisum: ita qñ gñe sube z qualitatis z in omnibz
 alijs gñibus. Qñ ergo est q̄ ens indiuisum in
 gñe quātītatis p̄ inue faciat spāle vnum sub vno quod cū
 ente p̄uertit̄ z speciale nomē habeat: sic vt dicat̄ principiuz
 numeri: z nō illud ens indiuisum: z illa indiuisio que est in
 alijs gñibz. Ad hoc dīcēdum est q̄ indiuisio que est in q̄/
 libet gñe facit spāle vnum sub vno qd̄ cum ente p̄uertit̄: sed
 nō sortit̄ spāle nomē fm̄ p̄munem vsū loqñdi nisi solum
 vnum in quātītate. Huius aut̄ rō est. quia ois vnitas op-
 ponit̄ mltitudinē: z tō in omi gñe in quo inuenit̄ vltra alia
 gña spālis rō multitudinis: rōnabile est q̄ inueniat̄ special
 rō vnitatis: sed in gñe quātītatis inuenit̄ rō spālis multitu-
 dinis. ergo vltra alia gña inuenit̄ spālis ratō vnitatis. Pro-
 batō minoris: qz in alijs gñibz exclusa quātītate omis mul-
 tudo esset differētium fm̄ spēm. z nulla fm̄ numerū solum
 z hec essz formalr loquēdo fm̄ causas naturales quicquid
 essz fm̄ dinam potētiam. In quātītate aut̄ z in materialibz
 ratōne quātītatis est multitudo differētium fm̄ numerū
 solum. vt p̄z in multitudine hominū z hmōi. p̄pter quod v-
 num est in quā: ita qz multitudo ei opponit̄ que inuenitur
 fm̄ p̄dictam rōnem spālem: habet spāle nomē z vocat̄ vnū
 quod est principium numeri.

Quo in omi ente p̄tingit esse vnū qd̄ est p̄ncipiū nūe-
 ri z quō nō

Capitulum XVII

Quia vero vnūz cōmune est vt pōt
 patere ex dictis. qz vnū qd̄ est principium nūeri ē
 solū in gñe quātītatis. Nos aut̄ nūeramus alia
 que nō p̄tinēt aliquo mō ad genus quātītatis
 et dicim⁹ ibi vnū z duo: sic in deo ponim⁹ vnā essentiam et
 tres personas. z angelos etiam numeram⁹ z possum⁹ etiā
 dicere vnā albedinem z duas zc. ideo ad videndūz quō

HELOBIY

HEVT VVDENIY

De transcendentibus

hoc potest esse dico. quod sit commune dictum quod unum dictum de alijs que non sunt de genere abstractatis. non est unum quod est principium numeri. Ego tamen dico quod omni uni ubicunque inueniatur siue sit transcendens siue quodcunque. Uenit quod sit principium numeri. et illi uni et omni conuenit ratio mensure diuersa tamen ratione. Ubi intelligendum est quod esse principium numeri potest esse dupliciter. Uno modo ut sit principium numeri a quo numerus inchoat. et hoc principium numeri omni uni conuenit tam uni quod cum ente conuertitur quod uni quod est principium numeri in genere abstractatis. et sic conuenit omni enti. Unde isto modo possum dicere. deus est unus. pater et filii sunt duo. Et isto modo possunt numerari angeli et due albedines et duo puncta et sic omni uni conuenit quod sit principium numeri scilicet a quo numerus inchoat. Alio modo dicitur aliquid esse principium numeri. quod est principium a quo numerus efficitur. sicut lignum quando diuiditur. quod ex eo fiunt duo ligna. Sic autem esse principium numeri uenit solum abstractati continue que per sui diuisionem est principium abstractati discrete. Et per consequens unum quod fundatur in continuo est principium numeri que discrete abstractates numerantur. et sic non est unus in deo nec in angelis nec in alijs a genere abstractatis. nec puncto hoc modo uenit esse unum. Et per consequens nec talis numero inde causato. ita ut nec deus nec angeli nec alia a genere abstractatis numerari possunt. Cuiuslibet ergo uni uenit ratio mensure. quod omnis numerus est multitudo mensurata per unum. ut dicit Dionysius ult. ca. de diuinis nominibus. quod non est multitudo non participans uno. sicut etiam cuiuslibet uni conuenit quod sit principium numeri. sed alio et alio modo ut ex dictis. quod multitudinem que non est causata ex diuisione continui. mensurat unum quod cum ente conuertitur quod est principium numeri a quo numerus inchoat solum. Multitudinem autem que est causata ex diuisione continui mensurat unum quod est principium numeri et a quo numerus efficitur. et a quo numerus causatur.

Quid addit unum quod est principium numeri super continuum in quo fundatur. et quid super unum quod cum ente conuertitur. et quid continuum super illud unum. et quid unum quod cum ente

Tractatus II

conuertit superiens.

Capitulum XVIII

X his ostendo quarto quomodo
e se habet vnū q̄ est principiūz numeri ad conti-
nuū. Et dicendū q̄ vnū q̄ est principiū numeri
sup̄ cōtinuū qd̄ est vnū addit esse p̄tē aliquo-
tam totius discreti. Nam esse cōtinuū absolute acceptuz
nō importat esse partē aliquotam alicuius discreti. s̄z soluz
importat habere plures p̄tes indiuisas ab inuicem. vnuz
aut̄ importat esse partē aliquotam totius discreti v̄l alicu-
ius multitudinis. Qd̄ p̄t̄z. qz ad questionē factā p̄ quoraz
p̄uenienter respondeť p̄ aliquotū. Qñ em̄ querit̄ quot sunt
species. v̄tputa hoīes. cōuenient̄ respōdet̄ vnus vel duo v̄l
tres. z cōstat q̄ ibi est respōsio de vno qd̄ est principiū nu-
meri. Ergo vnū qd̄ est principiū numeri sup̄ cōtinuū ad-
dit esse p̄tē aliquotaz alicui⁹ discrete multitudinis. cuz nō
dicat totā multitudinē vel totuz discretū. Quia nō feci
mentionē de parte aliquota vt videat̄ quid est pars aliquo-
ta. Sciendū q̄ numerus habet quasdam p̄tes aliquotas q̄s-
dam nō aliquotas. Partes aliquote dicunt̄ que aliquoti-
ens p̄ se sumpte reddūt suū totū. z sic duo z tria sunt p̄tes
aliquote senarij. qz duo ter sumpta faciunt senariuz. z tria
bis sumpta faciūt senariū. Quatuor aut̄ z q̄nc̄z sunt p̄tes
nō aliquote. qz aliquotiens sumpte nūc̄z faciūt senarium
Semel em̄ sumpte nō reddūt senariū. Bis aut̄ sūp̄te red-
dunt vltra. vt bis quatuor faciūt octo. bis quinc̄z decem.

Alterius aut̄ ostendit̄ ex dictis quid addat vnū qd̄ est
principiū numeri sup̄ vnū qd̄ p̄uertit̄ cū ente. qz h̄ addit in
q̄ differt ab eo. Hoc aut̄ est. qz vnū qd̄ p̄uertit̄ cū ente dicit
absolutā diuisionē. in q̄cunc̄z entitate. Sed vnū qd̄ est p̄n-
cipiū numeri. dicit̄ indiuisionez in determinato ḡne. scz in
genere q̄ritatis p̄tinue. Secūdo differūt in hoc. qz vnū qd̄
cū ente p̄uertit̄. videt̄ importare absolutā indiuisionē. vnū
nō qd̄ est p̄ncipiū numeri. importat esse partem aliquotaz

De transcendētibus

aliquid totius discreti ut dictum est. Continuum vero quod est
vnum unitate quod est principium numeri a quo numerus efficitur. addit
idem quod vnum quod est principium numeri super vnum quod cum ente con-
uertitur. et ultra hoc videtur differre. Quod vnum quod cum ente con-
uertitur est privativa. quia dicitur in divisione. Ratio autem continui vi-
detur esse positiva. Vnum autem quod est transcendens non addit ali-
quid reale super ens. sed solum addit negationem divisionis. Ni-
hil enim aliud est vnum quod est transcendens quam ens indivisum.
Ex quo patet quod tale vnum cum ente conuertitur. secundum non. Nam omne
ens autem est simplex autem est compositum. Quod autem est simplex
est indivisum actu et potentia. Quod autem est compositum non ha-
bet esse quod diu per se. Sed postquam sunt unite et
compositae constituentur ipsum. unde esse cuiuslibet rei consistit in suis
indivisionibus. Et inde est quod vnum quod est sicut custodit suum esse ita
custodit suam unitatem. Numerus autem super unitatem nihil addit
nisi illud quod addit totum integrale super suas partes. Totum autem
discretum. super totum continuum addit. sed habere partes actu diuisi-
las. et per hoc realiter differt ab eo.

Quot modis dicuntur aliqua esse vnum. et quot modis
dicitur vnum.

Capitulum XIX

Quinto nunc videndum est quod mo-

dis dicuntur aliqua esse vnum. Et dicendum quod cum
ut predictum est vnum nihil aliud est quam ens indivi-
sum. quod modis contingit aliquid esse indivisum. tot mo-
dis dicitur vnum esse. Indivisum autem aliquid dicitur dupliciter. per acci-
dens ut fortis est albus. quia albedo inest forti. Et sic isto mo-
do dicuntur aliqua esse vnum per accidens siue sit vnum per inheretiam
ut in exemplo dicto. siue per colligationem. ut in onere lignorum. si-
ue per coadunationem et aggregationem. ut in aceruo lapidum vel tri-
tici et hominum. Alio modo dicitur aliquid indivisum et per se vnum per se.
Hoc autem est dupliciter. vno modo aliqua sunt indivisa simpliciter
per se. alio modo respectu alterius. Si respectu alteri-
us hoc est vel respectu alicuius speciei. et sic dicuntur omnia

Tractatus II

esse vnum specie que sub vna specie continentur vel respectu alicuius generis. et sic dicuntur vnum genere quocumque sub vno genere continentur. vel respectu alicuius analogi et sic dicuntur vnum proportionem vel analogiam quocumque sub analogo continentur. Dicuntur autem per se vnum esse absolute et simpliciter quocumque sunt vnum numero. ut sortis est vnum numero. Sed in istis est differentia duplex. Quia quedam horum sunt vnum que sunt indiuisa in actu. et vnum in actu diuisibilia tamen et per consequens plura in potentia. Et sic tripliciter. Vel diuisione contraria. is sicut quod est vnum et indiuisum per continuitate ut linea. vel diuisione essentiali sicut quod est vnum et indiuisum per compositionem forme et materie ut lapis vel homo. vel eius quod est ex quo est et quod est ut angelus. vel secundum utrumque sicut quod est vnum per compositionem materie et forme et vnum continuitate. et sic sunt vnum omnia corpora naturalia. Quod autem aliqua horum non sint diuisibilia vel non diuidantur actu. est ex aliquo in eis propter naturam compositionis vel diuisibilitatis. sicut sunt corpora celestia. et quibus non sunt diuisibilia actu. sunt tamen diuisibilia secundum intellectum. Quedam sunt quorum quodlibet est indiuisibile actu et potentia et hoc est triplex. Est enim aliquid indiuisibile quod est vnum indiuisibilitate. quod habet aliquid in sui ratione preter rationem indiuisibilitatis ut punctum quod propter indiuisionem importat situm. Aliquid vero est vnum indiuisibilitate indiuisibile actu et potentia quod nihil aliud importat sed est ipsa sua indiuisibilitas. ut vnitas que est principium numeri et tamen inheret alicui quod non est ipsa vnitas sicut subiecto suo. Est autem aliquid vnum indiuisibile actu et potentia quod in sui ratione non includit aliquid preter rationem indiuisibilitatis nec alicui alteri est inherens. et talis vnitas et tale vnum est deus qui est causa et principium omnis aliterius vnitatis. Ad istos autem modos vnitatis reducuntur omnes alij qui possent inueniri vel per se vel per accidens quia cum vnum opponatur multitudini. totiens dicitur multitudine opposita quotiens vnum.

De transcendentibus

Quibus gradatim cōuenit maxime esse vnum. 2 inter
ōmnia entia deus est maxime vnus. Capit. XX

Exto ex predictis pōt patere quo

modo 2 quibus puenit maxime esse vnum inter
oia quibus vnū cōuenit. Magis em̄ sunt vnus
que sūt vnū p se q̄ que sunt vnū p accidens.

Et inter illa que sūt vnū p se. illa que sunt vnū p se simpli-
citer 2 absolute. magis sunt vnū q̄ que sunt vnū respectu
alteri? Magis aut̄ sunt vnū que sunt vnū in specie vt sor-
tes et plato. q̄ que sunt vnū genere. vt homo 2 leo. Et illa
magis sūt vnū q̄ sūt vnū genere q̄ q̄ sūt vnū analogo vt sortes
albedo sūt vnū in ente. Inter illa p̄o q̄ sūt vnū in numero
illud est maxime vnū q̄ est vnū diuisibile in potētia diuisi-
one sola q̄tratis vt linea. q̄ qd̄ est vnū diuisibile diuisio-
ne essentiali vt homo. 2 ista duo magis sūt vnū q̄ illud q̄
est vnū diuisibile in potētia diuisione q̄tratis 2 essentiali
vt quodlibet corpus. Inter illa p̄o q̄ sūt p se vnū absolu-
te q̄ sūt indiuisibilia a actu 2 potētia. magis sūt vnū q̄ illa
que sūt indiuisibilia in potētia. Et inter hec plus est vnus
vnitas q̄ punctus. 2 deus plus q̄ vnitas vel punctus. In
deo em̄ nulla ē priū cōpositio. nlla diuisionis p̄tinuitas. nul-
la accidentiū varietas nulli inherēs. Qua p̄pter sūme vn^o
est. q̄nimo mensura principiū 2 causa ois vnitatis. Illud
em̄ qd̄ est maximū in quolibet genere. est p̄ncipiū in eo vt
dicif. ij. Methaph. 2 ideo etiā dicif q̄ illud qd̄ est simplicis-
simū est mēsurā in quolibet genere vt d̄z in x^o.

Quo puenit alicui rei esse vnū 2 mltā. Ca. XXI

Optimo nūc dicendū est quō con-

uenit alicui rei q̄ sit vnum 2 mltā. Vbi no-
tandū q̄ nihil p̄hibet illud qd̄ est vno^o diuisū
esse alio^o indiuisū. sic q̄ est diuisūz numero vt

sortes 2 plato. esse indiuisū fm̄ specie. Sortes em̄ 2 pla-
to fm̄ Porphm̄ sunt vnū specie. Participatōne em̄ specie

Titulus II

plures homines sunt vnus homo. Et sic sicut cum vnū nō dicat nisi ens indiuisus. cōtingit aliquid vno esse vnū z alio modo esse multa. Contingit igitur quod aliquid est vnū simpliciter z multa secundum quid. sicut indiuisum simpliciter z diuisus secundum quid. quod contingit duobus modis. Primo quā est aliquid indiuisum secundum essentiam licet sit diuisus quātū ad ea que sunt extra essentiam rei. sicut quod est vnū subiecto z multa secundum accidentia multa que in eo sunt. vt sortes z eius accidentia. sic enim sortes est vnū simpliciter z multa secundum quid. Secūdo contingit quā aliquid est indiuisum in actu z diuisus in potentia. Sic quod est vnū toto z multa secundum partes in quas est diuisibile. siue partes ille sint essentielles sicut materia z forma in compositis. siue sint partes constitutivae. vt in cōtinuis. Tale enim erit vnū simpliciter z multa secundum quid. Si autē e converso aliquid sit indiuisum secundum quid z diuisus simpliciter. erit vnū secundum quod z multa simpliciter. Hoc autē contingit in omnibus que sunt plura diuisa numero. z sunt vnū specie vel genere vel analogo. z quae sunt plura distincta z secundum essentiam diuisa. z sunt indistincta secundum rationes vel secundum principia. vel secundum causas. omnia talia sunt vnū secundum quid z multa simpliciter.

Quō ens diuidit̄ p vnū z multa. Capitulum XXII.

Quia vero ens diuidit̄ p vnum et multa. hec diuisio est. p vnū simpliciter z multa secundum quid. Nam z ipsa multa nō continentur sub ente nisi secundum quod aliquo modo continentur sub vno. Scdm enim dicitur ysa. vlti. ca. de diuinis nominibus. nō est multitudo nō participans vno. Que enim sunt multa partibus sunt vnum toto. z que sunt multa accidentibus sunt vnū subiecto. z que multa numero sunt vnū specie. z que multa specie sunt vnus genere. z que sunt multa processibus sunt vnū principio vel priuatione.

De quarto transcendente quod est aliquid quō est transcendens z nō aliquis z quō differūt. Capitulum XXIII.

De transcendētibus

Tercendū nunc est de quarto trans-
cendēte qđ ē aliqd. Dicitū est sup̄tus qđ sic vnū
dicit ens in se indiuisū. Ita aliqd dicit ens ab
alio diuisū. vñ dicit aliqd qđ aliud qđ. **U**bi
intelligendū est qđ multū differūt aliqd z aliqs. Nā aliqs
est adiectiuū gñis masculini. aliqd aut substantiuū vel ad-
iectiuū substantiuatū in neutro gñe. Hec aut est differētia
inter hec. qz masculinū genus ponit circa suppositū z pso-
nam. vñ subiectū ponit suū significatū vel suā significatio-
nē circa substantiā. Neutrū aut habet suā significatōez ab-
solutā. Ex qđ significat qđ nomē adiectiuū significās alietate
tem significat alietatē in supposito vel psona. vt cum dico
alius hō. Sed substantiuū vel adiectiuū in neutro gñe sb-
stantiuatū. importat alietatē in essentia z diuersitatem. vt
cū dico aliud. vñ in diuinis possūz dicere masculine. Pater
est alius a filio. qz differūt psonaliter. sed nō possūz dicere.
pater est aliud neutraliter. qz significaret qđ differrent sub-
stantialiter. hoc aut est falsum. Ergo cuz aliquis importat
quandā alietatē cum sumit masculine aliqs dicit qđ alius
quis. Hoc aut totū significat alietatē in supposito non in
essentia. z sic nō est vnū de transcendētibus imo est signum
pticulare. z ab aliquibz vocat indiuiduū vagum. qz nullū
determinatū pticulare designat. sed pticulare idetermina-
tum. Sortes aut dicit indiuiduū signatū. sed cuz dico ali-
quid significat qđ aliud qđ. Aliud aut neutri gñis impor-
tat alietatē in substantia. Et qz substantia z essentia impor-
tat p h qđ dico qđ. vñ z eēntia rei qđ dicitas vocat vt infra pa-
tebit. Ideo aliqd substantiuū in neutro gñe est vnū de tras-
cendētibus importās diuersitatē neutraliter z p pñs alietate
tē in substantia. vñ aliqd vnū de transcendētibus respectu illi
respectu cui? dicit aliud qđ dicit aliqd nō qđcunqz mō sz alietate
sbali z eēntiali. Et ita ptz qđ aliqd dicit alietatē eēntiale et
sumit sbstantiue z ē transcendēs sz aliqs sumit i masculino z nō est

Tractatus II

transcendens. Ex q̄ vltterius patet q̄ cōuenienter potest dici in diuinis. pater est aliquis z filius est aliquis. z pater a filio est alius quis. quia hic impositur sola differentia personalis. Quāuis autem posset dici q̄ pater est aliquid z filius est aliquid. nō tamē potest dici q̄ pater est aliquid a filio. i. aliud quid. z filius est aliquid. i. aliud q̄d a patre. q̄a vna est essentia vtriusq̄ z nō differūt essentialiter. Potest tamen dici q̄ pater z filius sūt aliquid z aliud quid a lapide z sic de alijs a quibus differūt essentialiter.

De quinto transcendente q̄ est verū. z primo quod est quadruplex veritas qua aliqua dicunt̄ vera. scz veritas q̄ deus est. veritas rerum naturalium. veritas intellectus. veritas propositionis.

Capitulū XXIII

Unc dicendū est de quinto trāscē

n dente q̄ est verū. Et qz verū a veritate dicitur ideo primo de veritate quadruplici videndus est. Unde sciendū q̄ est quadruplex veritas

Una que dicit̄ prima veritas que deus est. Alia veritas creata que est cuiuslibet rei create entitas. Alia veritas intellectus. Alia veritas ōionis. que sic patere possunt. Euz em̄ verum z ens conuertant̄. verū nihil aliud addit supra ens nisi ordinem ad intellectuz. Ipsa ergo diuina entitas vt considerat̄ put̄ habet esse actu. dicit̄ ens. quia sumit̄ ab actu essendi vt dictum est. Quia nō ipsa diuina entitas intelligit̄ ab intellectu diuino. Ipsi aut̄ intellectui diuino: diuina entitas totaliter adequat̄. quia omni modo quo est intelligibilis est: z nullo modo aliter. Ideo ipsa diuina entitas vt comparat̄ ad actum essendi quo est dicit̄ ens. vt comparatur ad intellectum eam adequate apprehendentem in omnibus. qui est intellectus diuinus. dicit̄ vera. Et quia in diuinis concretum z abstractuz non differunt. ideo sicut est vera entitas ita est veritas. vnde sicut deus ē sua entitas ita est sua veritas p̄ adaequationem sue entitatis

De transcendētibus

ad suū intellectū in affirmatiōe vt qđ est trinus ⁊ vnus. et negatiōe vt qđ nō est lapis. Idcirco ibi etiā verū est. qđ veritas est adequatio rei et intellect⁹. hec igit̃ veritas vocat̃ p̃ma veritas sicut et p̃ma entitas. Ideo xp̃s dixit Joh̃is xiiij. Ego sum via ⁊ veritas ⁊ vita. Res aut̃ quelibz vt cōsiderat̃ habēs esse actu dicit̃ ens. et qz habz suam entitatē apprehēsilē ab intellectu. sicut respectu esse dicit̃ ens. ita ad intellectū cōparata dicit̃ vera. Res autē pōt habere duplicē ordinē ad intellectū. scz per se ⁊ per accidēs. Per se autē habet ordinē illa res ad intellectuz illū a quo fm̃ esse suū dependet. et a quo cognoscibilis est. et isto mō depēdet domus ab intellectu domificatoris. et generaliter om̃e artificiatū ab artifice. Alio mō habet res ordinē ad intellectū per accidēs. qz scz non dependet ab eo fm̃ suū esse. sed solū cōtū ad cognosci. qz accidit rei qđ cognoscat̃. et sic lapis depēdet ab humano intellectu. Iudiciū aut̃ sumit̃ de re fm̃ illud qđ inest sibi fm̃ se ⁊ nō fm̃ illud qđ inest sibi fm̃ accidēs. Quia ergo res nō dicit̃ vera nisi per ordinē ad intellectū vel p̃acticū a quo dependet cōtū ad esse et cognosci. vel speculatiuū a quo dependet quantū ad cognosci solum. sequit̃ qđ veritas que est in re b̃ sit magis veritas fm̃ qđ dependet ab intellectu p̃actico ⁊ speculatiuo q̃ fm̃ qđ dependet solū ab intellectu speculatiuo. Quia nō oēs res naturales cōpañt ad intellectū diuinuz. sic res artificiales comparant̃ ad intellectū humanū. sequit̃ qđ res naturales respiciūt intellectū duplicē. scz diuinū tanq̃ illū a quo habent esse ⁊ cognosci. et sic res naturales dicunt̃ vere fm̃ qđ assequunt̃ formā siue similitudinē que est in intellectu diuino fm̃ quā p̃ducunt̃. ⁊ sic dicit̃ lapis verus qui assequit̃ p̃riā lapidis naturā fm̃ p̃cōceptionē intellect⁹ diuini. Respiciūt etiam intellectū creatū speculatiuū. ⁊ sic secundario dicunt̃ vere qz nate sunt facere verā estimationē de se ⁊ intellectū sibi cōformare et adequare sicut sunt cōtū ad affirmationē. vel sicuti nō sunt cōtū ad negationē. ⁊ sic aurū dī-

Tractatus II

dicuntur verū qđ est aptum facere rectā estimatiōē in intellectu quantū ad realem z veram naturā aurī quam habet. Et per oppositū auriscalcū dicitur aurum falsum. Res etiam artificiales dicuntur vere per cōparatiōē ad intellectum practicū a quo dependēt quantū ad esse. inquātū assequuntur esse s̄m formā preconceptā in intellectu artificis. Res igitur artificiales cōparant̄ ad intellectuz practicū a quo dependent sicut res naturales ad intellectū diuinū a quo dependēt cōtū ad suū esse. Comparant̄ autē ad intellectum speculatiuū alterius a quo nō depēdēt nisi cōtū ad cognosci sicut depēdēt res naturales a nostro intellectu speculatiuo. Et de tali rerum veritate que est rerū entitas ad intellectū comparata vel speculatiuū vel practicū. dicit Aug⁹. li. soliloquior. Qđ verū est id quod est. Et in li. de vera religione. Veritas est summa similitudo principij sine vlla dissimilitudine. Et Aucen. dicit qđ veritas vniuscuiuscq; rei est p̄prietas sui esse qđ stabilitū est ei. Veritas autē intellectus dicit̄: s̄m qđ ipse intellectus aequat̄ ipsi rei per apprehēsiōē suam s̄m ea que apprehēdit de re sibi in oīnib; conformi. vel affirmādo ea que rei cōueniūt cōtū ad intellectū cōponentē z affirmatiuū. vel negando ea que rei non cōueniūt quātū ad intellectū diuidentē z negatiuū. Et qz cōformitas rei ad intellectū. et intellect⁹ ad rem perficitur in apprehēsiōe intellectus. idcirco ratio veritatis primo cōsistit in intellectu. et secūdarīo ex hoc dicit̄ res vera. z ex hoc dicit̄ P̄hus. vi. metaph. qđ bonū z malū sunt in rebus. verū autē z falsum sunt in intellectu. Et sic diffinit̄ veritas ab Augu⁹. in li. de vera religione. Veritas est qua ostēdit̄ id qđ est. Et Hylarius. Verū est determinatiuū et manifestatiuū esse. Et Isaac in li. de diffiniciōib;. veritas est aequatio rerū z intellect⁹. qz ratio veritat̄ per prius inuenit̄ in intellectu. Idcirco etiā per hoc incipit p̄prie esse in intellectu per quod habet aliqd p̄prie intellectus respectu rei apprehēse. Hoc autē est iudiciū de re apprehēsa. hoc autē

De Transcendētibus

est pprie intellect⁹ cōponētis z diuidētis. Et qz veritas est in intellectu qñ de re affirmat^r per iudiciū intellect⁹ qđ est. vel negat^r qđ non est. inde est qz veritas est pprie in intellectu cōponēte z diuidēte in quo est perfecta adequatio rei et intellectus. Quia p̄o in prima operatione intellect⁹ est aliqua p̄formitas z adequatio licet imperfecta. Idcirco etiā in prima operatiōe intellect⁹ secundario dicit^r verum z falsum. et eadem ratiōe in sensu quādo res sensibilis nata est adequari sensui fm id quod est. Ex quo etiā per similitudinē tractū est nomē veri ad hominē qui facit verā estimatiōē de se vel de alijs per ea que dicit vel facit. vnde de tali cōsuevit dici quod verus sit. et per oppositū qđ sit falsus. et hoc per quādā similitudinē. Unde z circa hoc ponit P̄s quādā virtutē. ij. ethico. quā vocat veritatē. Ex quo patet qz verū per pri⁹ dicit^r de secūda operatiōe intellect⁹. in qua est cōpositio z diuisio. et ibi pprie z primario est veritas z falsitas. Secūdo autē tractū est ratiōe cuiusdā cōformitatis et adequatiōis. que aliqualis in alijs inuenit^r ad primā operationē intellect⁹ et ad operationē sensitiuā et ultra vsqz ad hominē z facta humana. fm quod est natū facere verā estimatiōē per ea que dicunt^r vel fiūt. Quia p̄o voces sunt signa intellectiōnū. idcirco veritas ponit^r in orōne sic in signo. qz est signū z significatiuū veritat^r que est in intellectu causata a re. de qua dicit P̄s in p̄dicamētis. Qđ ab eo qđ res est vel nō est dicit^r oratio vera vel falsa. p̄mo periermenias.

Quomodo se habent predictae quattuor veritates ad invicem.

Capitulum XXV

X dictis patz qz diuina veritas ab aliquo nō depēdet sz om̄is alia ab ipsa depēdet et ipsa est mēsurā om̄is alterius veritat^r. z a nullo mēsurat^r. Veritas autē rerū naturalū depēdet ab intellectu diuino z est mēsurata ab eo. qz sic oēs res naturales sunt in intellectu diuino z om̄ia creata. sicut sunt

Tractatus II

artificialata in mente artificis. Veritas aut rerū naturalium
mēsurat veritatē intellect⁹ creati. Unde res naturalis in-
ter duos intellect⁹ cōstruta est mēsurās 2 mēsurata. sed in-
tellectus speculatiu⁹ nō mēsurat res naturales. sed practi-
cus mēsurat veritatē rerum artificialium. vnde veritas in-
tellectus speculatiui est mēsurata a veritate rei. Veritas
aut oratiōis est mēsurata a veritate rei. 2 a veritate intelle-
ctus cui⁹ est signū. et ideo veritas intellect⁹ est mēsurata a
veritate rei et per psequēs depēdet ab ea. s3 veritas oratiōis
dependet a veritate intellectus. et ideo mensuratur ab ea. Di-
uina igitur veritas est mēsurās nō mēsurata. Veritas aut
rerum naturalium et veritas intellect⁹ quolibz diuersimode
est mensurās 2 mensurata. veritas aut propositiōis est mē-
surata non mensurans.

Quomodo se habet veritas vel verum transcendens
ad quattuor predicta.

Capitulum XXVI

Sicut autē animal abstrahitur ab

homine capra leone 2 boue et est quid cōmune
ad ea. Ita etiā veritas 2 verum quod est vnū
de transcendentibus est cōmune istis veritatibus

Et ipsum verum transcendens est cōmune 2 dicitur de omnibus.
vnde deus est ens verum. res quolibet est ens verum. et in-
tellectus est verus. propositio est vera. suis modis vnum
quodq; est verū. Veritas autē super quālibet rem veram
non addit nisi ordinē ad intellectū. et ideo etiā verū non
addit supra ens nisi conformitatē ad intellectū. Multa
dicuntur talia circa veritatē et verū que hic explicāda nō sunt.

De sexto transcendente quod est bonum 2 primo q; est
quadruplex bonitas.

Capitulum XXVII

¶ Tunc dicendū est de sexto transcē-
dente quod est bonum. Circa quod notandū
est q; bonitas nihil addit supra entitatem nisi
solum ordinem ad appetitū. sicut veritas orde-

De Transcendētibus

nem ad intellectū. Est autē quadruplex bonitas. cuius dī-
stinctio sic patz. Nam est quedā bonitas essentialis z sub-
stantialis. et talem bonitatē habent omnia entia incōptum
habent substantiā z naturā. et hec bonitas nihil aliud est
q̄ substantialis entitas. Alia autē est bonitas accidētalīs z
superaddita. Hec autē est triplex. quia est quedā bonitas
accidētalīs z superaddita. que habet bonitatē in esse natu-
re sicut ambulatio ad ecclesiāz sine claudicatōe est habēs
bonitatē nature que supaddit ambulāti. Alia est bonitas
moralis que superaddit bonitati nature. vt ire ad ecclesiā
ad audiendū missam. habet p̄ter bonitatem nature qua
graditur nō claudicādo: bonitatē moris qua vadit ad au-
diendū missam. Si autē iret claudicādo: actus ambula-
tionis haberet maluz nature. z si iret ad furandū haberet
malū moris et esset ambulatio mala malo moris. Est autē
tertia bonitas accidentalīs superaddita omnibz istis que
est gratuita z meritoria. vt si aliquis vadit recto gressu ad
ecclesiā vt audiat missāz in statu charitatis existens. talis
actus est bonus bonitate nature. bonitate moris. z gratui-
ta. z meritoria. Et iste tres bonitates sunt superaddite bo-
nitati essentiali ipsius ambulatiōis.

Quomodo bonum transcendēs se habet ad quodlibet
particulare bonum. **Capitulum XXVIII**

Secundo videndum est quomodo

bonum transcendens se habeat ad quodlibet
particulare bonum. et bonitas transcendēs ad
quamlibz particularē bonitatē. Ad quod dē-

tendū q̄ sicut verum transcendēs abstrahit a quolibet par-
ticulari vero. ita et bonū transcendēs abstrahit a quolibet
particulari bono. z ipsum de quolibet bono dicitur. Sicut
autem veritas super rem naturalem non addit nisi ordi-
nem ad intellectū. ita bonitas substantialis super rem que
est bona substantialiter non addit nisi ordinē ad appetitū.

Tractatus II

Bonitas tamē accidētalīs bene addit aliquid supra bonitatem substantialē quia perfectionē quandā. Et ita etiā bonum quod cum ente cōuertitur non addit supra ens nisi cōuenientiā ad appetitum.

De nominibus decem predicamentorum et eorum que pertinent ad ipsa. Capitulum XXIX

Quod dictum est de nominibus prime intentionis quibus exprimitur modus generalis cōsequēs omne ens. quem modum expriment omnia transcendētia. Nunc dicendū est de nominibus prime intentionis quibus exprimuntur speciales modi essendi entium realium. que nomina dicuntur de illis que conueniunt omni enti creato. et vocantur a logicis decem rerum genera siue decem predicamēta. que continent sic speciales modos essendi rerum & nullus modus essendi in re aliqua inuenitur qui non contineatur ab aliquo istorum. Nec est alius qui istorum aliquē contineat nisi omnibus istis modis conueniat vt dictū est de transcendētibus.

Circa ista sic procedendū est quia. primo ponetur simul eorum significātia. differentia. & sufficiētia. Deinde secundo descendet ad quedam nomina que cōueniunt proprie predicamēto substantie. & suo mō predicamētis nouem accidentiū. et sic sunt omnibus predicamētis cōmunia. Tertio autem veniemus ad quodlibet in speciali vt de quolibet aliquid declaretur quantum presens tractatur requirit. de illis etiā que continētur ab eis et de quibus predicatur ipsa. Quarto dicetur de quibusdā que consequuntur predicamēta vel omnia vel plura. que ab aliquibus postpredicamēta dicuntur. Quantum autem ad primū. primo ponetur sufficientia. differentia. significātia extensius. Secundo concludetur sub breuibus.

De predicamentis in generali

Numerus et distinctio ac noticia predicamentorum
Capitulum XXX

Quantum ad primum ponenda est

sufficiencia. differentia et significancia simul no-

minū decem predicamentorū que sunt. substan-
tia. quantitas. qualitas. relatio. actio. passio.
quādo. ubi. situs. habitus. hoc autē potest sic patere. **E**ns
enim ut dictū est ens sit illud ad quod omnia alia reducū-
tur. et omnia alia addāt solum aliquē modū essendi. **E**ns
non potest descēdere in hec decem predicamēta per differē-
tias formales. quia nec genus est. nec aliqd est quod sit ex-
tra intellectū entis. sed descendit per diuersos modos essen-
di quos ipsa nomina exprimūt ipsorum decem generum.
Substantia autē non addit super ens aliquam naturam.
superadditā enti. sed solum aliquem specialē modum es-
sendi scilicet per se et in se ens. **A**ccidēs etiā est ens per ali-
ud et in alio scilicet in substantia. et sic ex omnibus nomini-
bus decem generū accipiūtur diuersi modi essendi et ex-
primūtur. a quibus modis essendi fm logicos sumūtur di-
uersi modi predicandi. **O**mne ergo ens vel habet modum
essendi per se et non in alio. et hūc modū exprimit hoc no-
men substantia. que est primum et perfectissimū genus en-
tium. **V**el habet modū essendi in alio scilicet in substantia.
et sic generaliter exprimit hoc nomen accidētis. quod non
facit speciale predicamētū. **S**ed fm quod modus essendi
in alio inuenitur nouem modis. sic exprimitur nouem no-
minibus. nouem genera et predicamēta accidentiū signi-
ficantibus. que sic distinguuntur. **A**ccidens quod habet
esse in alio scilicet in substantia. habet esse in substantia per
aliquid quod est in ea. vel per aliquid aliud quod est ex-
tra substantiam. sed tamen est applicabile substantie vel
substantia est applicabilis ei. **S**i primo modo hoc fiat scz q
accidens sit in substantia per aliquid qd est in ea. hoc potest

Tractatus II

esse dupliciter. Uno modo quod sit per aliquid quod sit in substantia absolute. Et hoc dupliciter, quia vel per materiam, et talem modum essendi exprimit hoc nomen quantitas que dicit modum essendi accidentis in alio, scilicet in substantia per aliquid quod est in ea ex parte materie, vel per formam, et hoc exprimit hoc nomen qualitas, qualitas enim dicit modum essendi accidentis in alio scilicet in substantia ex parte forme, sicut quantitas ex parte materie. Alio modo potest esse accidens in substantia per aliquid quod est in ea non absolute, sed in comparatione ad aliud et respectiue, et talem modum essendi accidentis exprimit hoc nomen relatio, quod significat similitudinem, sicut fortis dicitur similis per albedinem que est in eo non absolute: sed in comparatione ad albedinem que est in platone. Vel etiam hic modus essendi exprimitur per has duas dictiones ad aliquid, tamen nomine ad aliquid potest significari ipsa relatio et ipsa relatiua que ad aliquid sunt. De rebus autem significatis per hec quattuor nomina predicta videlicet substantiam: quantitatem: qualitatem: relationem, determinat Aresto, in li. predicamentorum. Sed quid significant et que res sint significare per ea: ostendit, v. metaphi. Si autem accidens sit in substantia per aliquid quod est extra ipsam cui est subiectum applicabile vel substantia, hoc potest esse tripliciter. Primo quia substantia vel subiectum accidentis potest comparari ad aliquid extra: sicut habens ad habitum, ut homo habet vestitum, et sic sumitur predicamentum habitus: quia talis modus essendi exprimitur hoc nomine habitus vel habere. Ex applicatione enim talis rei extrinsece causatur tale habere, unde auctor sex principiorum dicit, quod habitus est corporis et eorum que circa corpus sunt adiacentia. Secundo modo potest comparari subiectum ad aliquid extra: in comparatione agentis ad patientem, vel patientis ad agentem. Si comparet subiectum ad aliquid extra quod est aptum natum agere in ipsum: sic talis modus essendi exprimitur hoc nomine passio, unde in sex principijs dicitur quod passio est effectus illationis actionis.

De predicamentis in generali

nis. Si autem competat subiectum ad aliquid extra quod est aptum natum pati ab eo. sic dicitur actio inesse subiecto. Et talis modus essendi accidentis exprimitur hoc nomine actio. Unde in predicto libro dicitur. quod actio est secundum quam in id quod subicitur agere dicimus. Licet autem actio et passio sint unus motus. faciunt tamen duo predicamenta. quia motus potest esse ab hoc scilicet ab agente est actio potest esse in hoc scilicet in patiente. sic est passio. Tertio potest comparari subiectum ad aliquid extra. sicut mensuratum ad mensuram. et hoc dupliciter. quia duplex est mensura extrinseca. una fluens ut tempus. Si ergo accidens sit in substantia per applicationem eius ad tempus. sic talis modus essendi exprimitur hoc nomine quod est alterum predicamentum. Quod enim nihil aliud est quam esse in tempore vel esse temporale quod est in re temporali per applicationem eius ad tempus. unde dicit auctor sex principiorum. quod quod est illud quod ex adiacentia temporis relinquitur in re temporali. Alia est mensura rei extrinseca manens scilicet locus. Si ergo accidens sit in substantia per applicationem eius ad locum. hoc est dupliciter. Uno absolute. et sic talis modus essendi accidentis exprimitur hoc nomine ubi. unde auctor sex principiorum dicit. quod ubi est circumscriptio corporis. a loci circumscriptione procedens. Vel hoc erit in relatione ad partes locati. et sic talis modus essendi accidentis exprimitur hoc nomine positio. unde positio est quidam situs et quedam ordinatio partium totius locati in loco. De istis autem sex ultimis nominibus et rebus significatis per ipsa. determinatur in libro sex principiorum qui est supplementum libri predicamentorum.

Differentia inter sex transcendentia et decem predicamenta et bimebris reductio eorum. Ca. XXXI

His potest breviter recolligi differentia horum decem nominum ad sex prima que transcendentia dicuntur. quia sex prima expriment modum essendi qui sequitur generaliter omne

ens. Ista autem decem expriment modum essendi specia-

Tractatus II

lium entium Prima dicuntur sex transcendentia. hec dicuntur decem rerum principia siue decem rerum genera. Quorum breuis est hec differentia. Quia nomine substantie exprimitur ens cuius modus essendi est esse per se et non in alio. Nominem accidentis exprimitur ens cuius modus essendi est esse in alio. sed differenter in diuersis. Quia quantitas significat ens cuius modus essendi est esse in alio ratione materie que est in eo. Qualitas est ens cuius modus essendi est esse in alio eodem modo. sed ratione forme. Relatio uero ad aliquid dicitur ens cuius modus essendi est esse in alio ex aliquo in eo existente in respectu ad alterum. Habitus est ens cuius modus essendi est esse in alio ex aliquo extra ipsum. quod comparatur ad ipsum subiectum suum. sicut habitum ad habens. Actio dicitur ens cuius modus essendi est esse in alio propter aliquid quod comparatur ad ipsum. ut agens ad patiens. Passio autem dicitur ens cuius modus essendi est esse in alio propter aliquid quod est extra illud quod comparatur ad illud sicut patiens ad agens. Quando uero dicitur ens cuius modus essendi est esse in alio propter aliquid quod est extra illud quod comparatur ad ipsum sicut mensura extrinseca fluens quam nos uocamus tempus. Ubi dicitur ens cuius modus essendi est esse in alio propter aliquid quod est extra ipsum. quod applicatur illi sicut mensura extrinseca manens absolute. quam nos uocamus locum. Positio autem dicitur ens cuius modus essendi est esse in alio propter aliquid extrinsecum sibi quod applicatur illi. sicut mensura extrinseca manens non absolute. quam nos uocamus locum non absolute sed in respectu ad partes locati. et per ordinem partium locati quod positio non addit supra ubi nisi ordinem partium locati ad locum. Hec autem positio aliquando uocatur alio nomine scilicet situs. Patet ergo decem nominum predicamentorum. significantia. differentia. et sufficientia. Et sic habemus secundum quod fuerat declarandum.

De significacione et differentia istorum nominum quatuor. substantia. natura. essentia. quidditas. Capitulum XXXII

De predicamento substantie

Unc dicendum est de nominibus prime

n impositionis et intentionis, quod secundum propriam significationem et acceptionem per materia distincti et inveniuntur in genere substantie. Sed ex ratione et ex quadam similitudine inveniuntur in alijs omnibus generibus accidentium. Et sunt quatuor scilicet substantia, natura, essentia et quidditas. Sicut enim animal est de substantia de natura de essentia et de quidditate hominis, ita color est de substantia de natura de essentia et de quidditate albedinis. Et ita inveniuntur in alijs partibus dici, sicut in parte qualitatis. Dicendum est ergo de quolibet in speciali primo. Et secundo ponentur differentia inter ipsa. Dicendum est autem primo de istis quod sunt magis communia, et magis communia procedunt in cognitione, ut dicitur primo philosophorum.

Quot modis dicitur hoc nomen substantia. **Ca. XXXIII**

Substantia autem dicitur dupliciter

Iuno modo dicitur substantia illud quod significatur per definitionem, secundum quod dicimus, quod definitio significat substantiam rei quam quidam greci versus dicunt, quam nos essentiam dicimus. Et sic cum in generibus accidentium res distinctas ut in genere substantie, tamen ipsa accidentia non ita proprie definiuntur, quod illa definiuntur per additamenta. Item etiam cum sint equaliter non tamen tamen realitatis et nobilitatis sicut ea que sunt in genere substantie oportet ponere quod nomen substantie proveniat et illis de genere substantie, et illis de genere accidentium, tamen isto modo accipiendo substantiam, inveniuntur quod substantia quodammodo nobiliori modo dicitur de eis que definiuntur in genere substantie et inveniuntur etiam suo modo dici de his que definiuntur in genere accidentium. Et hoc et ibi significat illud quod per definitionem importatur. Alio modo accipitur substantia per substantiam vel per supposito substantie in genere substantie, et hec vocatur prima substantia in libro partium, ut scilicet est hoc lapis. Et hec duplex acceptio substantie ponitur, v. metaphisica, ca. de substantia. Tercium modum acceptiois substantie ponit philosophus in libro partium, per illis que subsistunt in primis substantiis et de primis substantiis dicuntur, ut homo et animal. Et quia suppositum in genere substantie materiale componitur ex materia et forma, ideo etiam materiam substantiam dicimus et formam sicut. Sed quia

Tractatus II

materia et forma cum sint partes non sunt in genere proprie sed per reductionem. ideo etiam nec est versus propria hec predicatio. materia vel forma est substantia. sed hec. materia et forma sunt de substantia compositi rei. Et hec etiam substantia acceptio ponitur. v. metaph. Et isto duplici modo dicitur substantia de his que pertinent ad genus substantie precise et non de aliquo genere accidentium. primo autem modo substantia dicta est communis substantie et accidenti. De substantia autem plus infra dicitur.

Quot modis dicitur hoc nomen natura. Ca. XXXIII

Nomen autem nature secundum philosophum v. metaph. primo impositum est ad significandum generationem viventium que dicitur natiuitas. Et quia huiusmodi generatio est a principio intrinseco. extensum est hoc nomen ad significandum principium intrinsecum cuiuscumque motus. Et sic definitur. i. philosophus. Natura est principium motus et quietis eius in quo est. Et quia huiusmodi principium est formale vel materiale. ideo contra tam materia quam forma dicitur natura. et quocumque istorum modorum accipiat. solum veniunt proprie his que sunt in genere substantie. Et quia per formam completur esse uniuscuiusque rei. veniunt uniuscuiusque rei essentia quam significat definitio vocatur natura. Et sic Boetius in libro de duabus naturis definit naturam dicens. Natura est unumquodque informans specifica differentia. Et quia genus species et differentia et definitio dantur de his que sunt in genere substantie et in generibus accidentium. ideo hoc nomen natura dicitur de substantia et de accidente.

Quot modis dicitur hoc nomen essentia. et quid significat et quomodo comparatur ad alia: Capitulum XXXV

Nomen autem essentie importat aliquid in ordine ad esse. Et ideo quia essentia est illud in quo et per quam ens habet esse: ideo substantia a natura rei per quam res habet esse dicitur essentia. Et quia tam substantia quam accidentis habet esse licet substantia nobilior habeat esse accidente. ideo essentia etiam dicitur de substantia per prius et de accidente per posterius.

De predicamento substantie

Quot modis dicitur. et quid significat hoc nomen quidditas. Capitulum XXXVI

Quod me vero quidditatis sumitur ab
essentia. Quia enim illud per quod constituitur res in proprio genere vel specie. est hoc quod significat per differentias indicantes quod est res. inde est quod nomen essentie a philosophis mutatum est in nomen quidditatis. Et inde est etiam quod philosophus diffinitionem et essentiam rei sepe nominat. quod quod erat esse rei. ut patet lib. vii. metaphisicorum. Et est etiam alia causa. quod ad questionem factam per quod est res. convenienter respondet de essentia. ut quid est homo. respondet animal rationale. Sic autem accipiendo quidditatem patet quod convenit substantie et accidentibus eodem modo quo dictum est de essentia.

Quo sunt idem realiter et differunt ratione. substantia. natura. essentia. quidditas. Capitulum XXXVII.

Aret scdo ex istis quo se habent
ad invicem hec quatuor nomina. substantia. natura. essentia. quidditas. Et quod in quantum sunt composita substantie et accidenti. conveniunt in uno scilicet quod hec quatuor nomina significant unum realiter. scilicet illud quod per diffinitionem importat. Differunt autem. quod alia et alia ratione hoc significant. quod substantia hoc significat in quantum ex hoc tota natura rei integrat. Et per oppositum quicquid est extra naturam rei. accidens dicitur. Natura autem idem significat in comparatione rei ad intellectum quod natura rei non est intelligibilis nisi per diffinitionem. et ideo dicitur natura in quantum capi potest ab intellectu. Essentia autem hoc idem significat per comparationem ad esse. Quidditas vero in quantum per diffinitionem significat vel indicat. vel in quantum ad questionem factam per quod convenienter respondet per ipsam diffinitionem. in quantum autem ista divisim accipiuntur in substantia et accidente aliter et aliter sumuntur. ut in sequentibus patebit

De nominibus pertinentibus ad generis substantie. et quod substantia dicitur materia. forma. et toto composito. Capitulum XXXVIII

Titulus II

Unc terció restat dicēdū de singu
n lis p̄dicamētis z p̄mo de s̄ba. Circa quā p̄mo
dicēdū est de noīb̄ q̄ ueniūt reb̄ de ḡne s̄be so
lū. vel si ueniūt ḡni s̄be z accidentiū. dicendū
est de eis q̄tū ad illō q̄ h̄nt p̄p̄riū in s̄ba. Et circa hec p̄mo
dicendū est de h̄ noīe s̄ba. q̄ries z de q̄b̄ d̄z. Sc̄do de alijs
noīb̄ p̄t̄nētib̄ ad ea q̄ s̄nt ī ḡne s̄be. Quātū aut̄ ad p̄mū. p̄
mo dicendū ē de h̄ noīe s̄ba. Secūdo de alijs noīb̄ vna cū
s̄ba. que aliq̄ modo s̄nt idē realiter cū s̄ba. licet differāt rati
one. que specialē habēt difficultatē. vt patebit. Sciendū ē
aut̄ q̄ s̄m Boetiū sup̄ p̄nta. Substātia dicit̄ tripliciter. sc̄z
De materia. vt corp̄ humanū est s̄ba. De forma. vt anima
rōnalis est s̄ba. De cōposito. vt homo est s̄ba. Hic aut̄ acci
pio cōpositū. nō solū p̄ cōposito subsistēte vbi est com
positio materie z forme. s̄z p̄ cōposito subsistēte q̄ nō est com
positū ex materia z forma. s̄z est esse z eēntia. vel actu z po
tētia. v̄l q̄d est z q̄ est. q̄lis cōpositio est in angelis q̄ s̄nt in
ḡne s̄be. Quia s̄o materia. forma. z cōpositū multipliciter
dicunt̄. ad p̄positū est quodlibet distinḡdū. Et p̄mo de
materia. secūdo de forma. terció de cōposito.

Quot modis dicit̄ materia.

Capit̄ XXXIX

Quātū ad primū sciendū ē q̄ ma
q teria ē triplex. Est em̄ materia in q̄. z ex q̄. z cir
ca quā. Materia aut̄ ex q̄ dicit̄ illa q̄ ē p̄mum
p̄ncipiū intrinsecū z essentialē rei ex q̄ res com
ponit̄. z sic diffinit̄ materia p̄ p̄hicoz. Materia est ex q̄ fit
aliq̄d cū insit. Et h̄ mō elemēta s̄nt materia oīm mixtoz
z materia p̄ma ē materia oīm elemētoz. Materia aut̄ p̄
ma dicit̄ materia p̄siderata absq̄ q̄cūq̄ forma substāciali
Hec aut̄ materia ex q̄ ē duplex. Quia ē q̄dā materia rerū
naturaliū ex q̄ s̄nt z p̄sistūt res naturales. vt elementa s̄nt
materia oīm mixtoz. z hec materia vt est materia cōpositi
nō ē aliq̄d totū s̄z ē pars. z q̄uis dicit̄ s̄ba nō t̄n ē s̄ba p̄p̄rie

De predicamēto substantie

z in gñe sbe directe. sed e ps sbe pprie loqndo. z in gñe sbe z p reductionē. Alia est materia rez artificialiū. vt ferrū est materia cultelli ex q̄ fit. z lapides z ligna sūt materia ex q̄ fit dom⁹. z talis materia rez artificialiū est qdā totū in se licet sit ps respectu totū artificiali. z iō talis materia ē sba directe z p se in gñe sbe. Alia etiā ē materia in q̄ z nō ex q̄. Quia em pprietas materie ē eē potentiā receptiuā forme idcirco eē illud qd est susceptiuū vl' receptiuū forme cuiuscūq̄. tā sbalis q̄ accidētalis q̄tūcūq̄ nō sit materia ex q̄ aliud cōponat ipa forma vocat̄ z dicit̄ materia. Et h̄ mō ois forma tā sbalis q̄ accidētalis h̄z materiā nō ex q̄ fit. qz nulla forma est cōposita ex materia z forma cū sit simplex. vt patz in li. vi. pncipioz. s̄z in q̄ fit. sic aia h̄z materiā in q̄ est sic est corp⁹. z albedo z q̄titas totū cōpositū. z sic nō solū substātia dicit̄ eē materia respectu accidētū. imo vnū accidēs r̄spectu alteri⁹. vt q̄titas r̄spectu qlitat̄. Utrū aut talis materia sit substātia. determinandū est fm rōnem susceptiui. qz si susceptiuū sit materia respectu forme substācialis. erit substātia sicut ps. Si sit cōpositū respectu accidētis erit sbstātia simplr. Si sit forma sbalis respectu suaz pprietatū erit sba sic ps. Si aut sit accēs r̄spectu accidēt̄ nō erit sba s̄z dicit̄ materia i q̄ vel subiectū. Hec ē ḡ materie differētia sic accepte. Et p̄mo qz ois materia que ē ex qua ē z in qua s̄z qz ea est forma z nō ecōuerso. qz pōt esse materia in q̄. q̄ nō erit materia ex qua. vt patz ex p̄dictis. Alia aut dicit̄ materia que est circa quaz. Et est pprie materia que est obiectum potentie z obiectū vel subiectū scientie. sicut verbi ḡtia. color est obiectū visus. z dicit̄ materia vel obiectum visus quia in eū fert̄ z terminat̄ visus vel visio. Non aut est materia ex qua. quia ex coloribus nec visus nec visio componit̄. Nec materia in qua. quia visio non est subiectiue in colore viso. licet est in vidente colorem. sed dicit̄ pprie materia circa quā. quia circa eā habet negociari visiuā potētia sic circa ppriū obiectū ad qd terminat̄ visio. Dicit̄ autē

Tractatus II

materia .qz h3 pprietatē materie q̄ est suscipe vel pati. vide
ri eim passiuē puenit colorī fm modū significā di saltē. Eo
dē aut mō est de sbiecto sciētie qd etiā obiectū vocat̄. qz ob/
iectū est illud qd p̄ obliq̄ respectui potētie vel sciētie .et est
obiectū vel subiectū alicui⁹ sciētie. circa qd sciētia nego/
ciat̄ z de quo fiunt demonstrationes in sciētia. vt corpus
mobile vel ens mobile in sciētia naturali. dicit̄ obiectū z
subiectum vel materia sciētie naturalis. Non materia ex
qua fit. quia cum sit forma simplex nō habet materiā par/
tem sui. Nec materia in qua. qz naturalis sciētia nō est in
corpe mobili sicut in subiecto. imo in intellectu. sed est ma/
teria circa quam ipsa sciētia negociat̄ z inquirit conclusi/
ones z demonstrat. Et ita potest dici materia circa quam
z obiectū cuiuslibet potētie z subiectum cuiuslibet sciē/
tie. Si aut quereret̄ an talis materia sit substantia. respon/
dendū est iuxta conditionē obiecti vl' subiecti. qz si obiectū
potētie vel subiectum sciētie sit accidens. sicut q̄titas ē
obiectum visus. z subiectū in methaphisica. nō erit substā/
tia sed accidens. Si aut obiectū potētie vel subiectū sci/
ētie ptineant ad substantiā. erit substantia. sicut patet de
corpe mobili. qd pōt esse z obiectū potētie visiuē z sbiectū z
naturalis phie. Quia nō materia habet rōnez subiecti. q̄t
modis dicit̄ materia. tot modis dicit̄ subiectum. sic tamen
q̄ respectu forme. veruntamē respectu potētie non sic p/
prie dicit̄ subiectum sicut obiectum.

Quot modis dicitur forma. Capitulū XL

Quantū ad scdm de forma. Scien
dum q̄ forme nomen dicit̄ multipliciter. sic q̄
q̄ multis modis dicit̄ q̄ b̄ nō est sba s3 accidens
z de h̄ patebit infra qn̄ ageť de q̄rta specie q̄li/
tatis. s3 forma que d̄z substantialis ipa est pars compositi.
vt aia rōnalis. z talis ē sba z in gñe substātie. sicut pars p
reductionē. Et hec forma est in gradu q̄druplici. qz qdā for

De predicamento substantie

me substantiales sunt que solū dant esse. vt forma oīum inanimatorū vt forma lapidīs et hūmōi. Quedā sunt que dant esse et viuere. vt forme vegetabiliū sicut plantarū. Quedam sunt que dant esse viuere et sentire. vt forme animalīū et dicuntur aīe sensitiue. Quedā autē que dāt esse viuere sentire et intelligere. vt aīe hoīm que rōnales dicuntur: et quāto dāt esse nobilius tāto sunt nobiliores. ppter qđ aīa rōnalis inter oēs obtinet summū gradū. Sic igitur habem⁹ de substantia materia. et de substantia forma que sunt due pres et duo extrema respectu substantie cōposite quotiēs et de quib⁹ dicuntur.

¶ Compositū diuidit⁹ in substantiā primam et secundā et quid est prima et quid secūda. Capl'm XLI

Quantū autē ad tertiu⁹ de substantia

que est cōpositū. Sciendū qđ substantia que est cōpositū dicit⁹ de oīi eo qđ est directe in genere substantie. et ideo dicit⁹ Boetius sup p̄dicamēta qđ de tali substantia agit ibi Phil. qđ relicto extremis de medio egit auctor. nō autē intelligo qđ substantia que est gen⁹ requirit cōpositionē forme et materie. S; sufficit qđ sit ibi cōpositio alicui⁹ per modū forme. et alicui⁹ per modū materie. Hec autē cōpositio est per actum et potentiā. esse et essentiā. Que qđ habz oīe suppositū creatū subsistēs. ideo est in genere substantie. Sed qđ deus oīmō caret cōpositione ideo nulli⁹ generis nec speciei nec alteri⁹ limitib⁹ cōtinet⁹. Hec autē substantia que est cōpositū dicit⁹ dupliciter. vt patz in li. p̄dicamētorū. Est em̄ quedā que dicit⁹ prima. et alia secūda. Prima substantia dicit⁹ quecūq; vel quodcūq; et quodlibet indiuiduū subsistēs in genere substantie. vt petrus andreas et sic de alijs. Scda substantia dicit⁹ species specialissima et oīa superiora genera que de indiuiduis p̄dicant⁹. vt hō corpus substantia animal. Quāuis autē sit p̄pria acceptio prime substantie vt cōtra scdam diuidit⁹ ista que dicta est. tñ vt generaliter vtimur noīe substantie prime multipliciter acci

Tractatus II

pr̄m̄ fm̄ Albertū sup̄ p̄dicamenta. Dicit̄ em̄ substātia p̄ma
illa substātia ante quā nihil est que non est in aliquo nec est
ab aliquo. sed est om̄ib; alijs reb; causa essendi. ⁊ sic solus
deus dicit̄ substātia p̄ma. Sc̄do dicit̄ substātia p̄ma illud pri
mū p̄dicabile ad qd̄; reducū̄ om̄ia que sunt in coordinatōe
p̄dicamēti substātie tanq̄ ad primū p̄dicabile illi⁹ generis.
et sic substātia que est gen⁹ generalissimū dicit̄ substātia p̄ma
et isto mō primitatis ordo attendit̄ vt sit ordinis inchoa
tio ab vniuersaliorib; ⁊ cōmuniorib;. et sit descēsus. ad par
ticularia subsistētia que isto ordine dicent̄ vltime substātie:
Om̄ia aut̄ p̄dicabilia a particularib; vsq; ad gen⁹ genera
lissimū dicent̄ substātie medie fm̄ ordinē istū. Tertio mō di
cit̄ substātia p̄ma illud qd̄ p̄mo subsistit accidētib; et qd̄ est
causa om̄ib; alijs subsistēdi ⁊ substādi. ⁊ talis substātia pri
ma dicunt̄ particularia subsistētia generis substātie. vt sor
tes petrus ⁊c. Et isto ordine est p̄cessus ab infimo vsq; ad
supremū gen⁹ generalissimū ascēdēdo Et quib; isto ordine
particulare p̄r̄ dicit̄ p̄ma substātia. ⁊ gen⁹ generalissimū vl
tima. ⁊ predicabilia media. Species ⁊ genera subalterna
possent dicit̄ medie substātie. tñ om̄es isto ordine vocant̄ sc̄de
substātie. ⁊ solū particulare dicit̄ substātia p̄ma. Substātia er
go p̄ma p̄mo mō dicta. nec est gen⁹. nec species. nec parti
culare p̄dicamēti substātie. nec alicui⁹ alteri⁹. qz nulli⁹ ge
neris limitib; p̄cludit̄. sz est extra om̄e gen⁹. ⁊ est deus q̄ est
infinīt⁹ ⁊ immēsus Substātia aut̄ p̄ma sc̄do mō dicta. Est
gen⁹ generalissimū p̄dicamēti substātie. diuisibile in diuer
sas species per differētias oppositas. Substātia aut̄ tertio
mō dicta. Est particulare subsistēs in genere substātie indiui
dua tū qd̄ supponit̄ om̄ib; superiorib; et alia p̄dicant̄ de eo.
Et oia illa que p̄dicant̄ de ea. vocant̄ sc̄de substātie. Et sic di
uidit̄ Ph̄s hoc vltimo mō p̄mā substātiā p̄tra sc̄dam. Patz
ergo qd̄ est p̄ma substātia ⁊ sc̄da. ⁊ qd̄ modis sumit̄. Quā
uis aut̄ hic fecerim mētionē de genere ⁊ specie. ⁊ genere ge
nere generalissimo ⁊ specie sp̄cialissima. Non tñ declarauit̄

De predicamēto substātie

quid istis nominibz significet. qz dicit infra. cū ageſ de secūdis intentionibz suo loco.

De quattuor latinis nominibz scz essentia. substātia. subsistētia. res nature. Et grecis correspondētibz scz υσφα. υσφοσις. hypostasis. phisis. Unde imponunt. quō distinguunt. qd significet. quō se habēt ad inuicē. Capi. XLII

Secundo dicēdū est de substātia cū

alijs nominibz que sunt idē cū substātia realiter

licz differāt rōne. Quoz z si aliq̄ cōia sunt substātie z accidētī. dicēdū est tñ de eis q̄tū ad illud

in quo pprie substātie pueniūt. Circa hoc aut pmo vidēdū est quō hec noia ab inuicē distinguunt in generalī. Et vñ vnūq̄oz sumit. Scdo dicit de quolibz in spēali. Tertio in quo pueniūt. z in quo differūt z qliter. breuit̄ pcludet

Unde imponatur z vnde distinguatur essentia. substātia. subsistētia. res nature.

Quantū ad p̄mū sciendū. qz hmōi noia sunt q̄ttuoz scz q̄ essentia. substātia. que duo pueniūt substātie z accidētī. vt pri^o dictū est. z aliq̄ spēali rōne pueniūt soli substātie. Alia duo sūt subsistētia. z res nature q̄ solū pueniūt sbe. Hec aut q̄ttuoz noia q̄ sunt latina apd nos. in greco hñt alia q̄ttuoz noia sibi correspondētia. s. υσφα. υσφοσις. hypostasis. phisis. quoz vsus habet etiā apd nos. de q̄bz dicēdū erit. Quātū ḡ ad illa q̄ttuoz latina sciendū qz sic distinguunt. z sic sumunt. Qz eētia imponit̄ ab actu eēndi. Substātia z res nature ab actu substādi. Subsistētia ab actu subsistēdi. Et fm h̄ ista distinguunt. Qz eētia est cui^o act^o est eē. Substātia z res nature cui^o act^o est substare. licz differēter vt dicit. qz substādo nature cōi z accidētībz dicit̄ sba. Sz res nature dz ab actu substādi nature cōi solū. Subsistētia aut est cui^o act^o est subsistere. Esse aut nō determinat sibi aliquē modū essendi spēalē. sed est cōe omī enti. licet per prius pueniat sbe. Substare aut z subsistere dicūt modū pueniētē soli substātie. fm duo q̄ sibi

Tractatus II

cōueniūt scz q̄ sit ens in se cōpletū. z cōtū ad hoc cōuenit sibi
substare z q̄ omibz alijs que sunt in ea accidētibz substernat.
et cōtū ad hoc cōuenit sibi subsistere siue substare.

De essentia et de vsya.

Capitulum XLIII

Quantū ad scdm dicēdū primo de

eēntia q̄ sumit̄ z imponit̄ ab actu eēndi. Sciē

q̄ dū q̄ eēntia significat̄ dupliciter. aliquñ vt qd̄ est
aliquñ vt quo est. Et em̄ species sit tota eēntia

Indiuidui: ipsa eēntia significat̄ vt qd̄. et noīe indiuidui et
noīe speciei. vñ dicit̄m⁹ fortē esse quādā eēntiā z hoīem esse
essentiā sortis. Aliquñ aut̄ eēntia significat̄ vt quo. vt cū dī
co humanitas. Est em̄ humanitas id quo hō est hō. z sic es
sentia aliquñ significat̄ vt qd̄ per nomē cōcretū. vt sortes vel
hō. aliquñ vt quo. vt humanitas. z tūc significat̄ per abstra
ctū. Huic aut̄ noīe latino rēdet nomē grecū. qd̄ dicit̄ vsya

Et qz in cōpositis ex materia z forma. essentia rei nō est solū
forma vel materia sola. sz eēntia importat vtrūqz. ideo in ta
libz dicta vsya significat vtrūqz scz cōpositū ex vtroqz. z sic
dicit̄ Boet⁹ in p̄dicamētis qd̄ vsya significat cōpositū ex
materia z forma. In simplicibz aut̄ dī vsya eo mō q̄ cōpe
rit eis essentiā habere. Sicut aut̄ eēntia significat vt quo.
et vt quod. sic similit̄ cū illud idē sit apud grecos vsya. qd̄
apud latinos essentia. aliquñ significat vt qd̄. aliquñ vt quo.

De subsistentia et vsyosi.

Capitulum XLIIII

Secundo est dicēdū de subsistentia

que ab actu subsistēdi sumit̄. Et hec significat̄

f̄ aliquñ vt quo. aliquñ vt qd̄ subsistit et cuz hoc sit
substantia illa in qua per prius inuenit̄ forma

subsistētiē. hoc aut̄ sit generalissimū substantiē. Ip̄sa substā
tia sic accepta dicit̄ subsistētia p̄ut subsistit. z hoc per prius
p̄uenit generibz. z per posteri⁹ indiuiduis. licz ipsa indiui
dua sint in quibz superiora subsistūt Quāuis em̄ genera z
species z oīa superiora nō subsistūt nisi indiuiduis qz est eē

De predicamento substantie

tñ determinatio ⁊ denoiatio essen di sic ex natura vel qd de
tate supiori. Aliqn aut substētia significat quo aliqd sub
sistit. ⁊ cū hoc sit pma forma substātie. significat ipsaz for
mā per quā substēs subsistit. Huius aut latino noi nob vsi
tato. rñdet in greco hoc nomē vsyosis. qd in significato ha
betur apud nos et grecos in vsu per omnia. sicut substētia
quātū ad quod et a quo.

De substantia et hypostasi.

Capitulum XLV

Terio dicēdū est de substātia cui⁹

actus est substare. Ubi sciēdū est qd substātia
a substādo dicit. Duplicit̄ aut substat aliqd al
teri. Uno mō sic subiectū accidētī. Alio mō sic

inferi⁹ nature cōi. sic sortes homi. Ab isto igi⁹ duplici actu
substādi q substātie puenit dicit̄ substātia Aliqn em̄ hec substā
tia significat̄ vt qd substat. ⁊ sic cū hec sit pma substātia pmo
et per eā oia supiora. sic substātia significat pma substātiā p̄
mo ⁊ ex psequēti substātiās scdas. Aliqn aut hec substātia si
gnificat̄ vt quo substat aliqd. et sic cū materia sit rō substādi
vt quo. substātia sit accepta significat materiā. Huic aut la
tino noi rñdet apd grecos nomē hypostasis apd nos vsita
tū. et dicit̄ aliqn de eo quo substat. Et qz p̄mū pncipiū substā
di est materia. ideo dicit̄ Boeti⁹ in p̄dicemētis qd hyposta
sis est materia. Aliqn sumit̄ pro eo qd substat. ⁊ sic cū hec sit
pma substātia. sic hypostasis pma substātiā significat. Et sic
accipit hypostasim Boeti⁹ in li. de duab⁹ naturis.

De hoc nomine res nature.

Capitulum XLVI

Quarto dicēdū est de hoc nomine res

nature qd etiā a substādo dicit. Sciēdū aut est
qd quib⁹ substātia dicit̄ a substādo accidētib⁹
et nature cōi. sicut ab vtroqz actu substādi sumit̄

nomē substātie. ita ab altero solo incēptū scz substat nature cōi.
sumit̄ hoc nomē res nature Un̄ hoc nomē res nature signi
ficat substātiā p̄t substat alicui nature cōi. vt sortes homi. et

Tractatus II

nature que per hoïem importat scz humanitati. Quic autē nomini in greco rñdet hoc nom̄ pragma tis phiseos. Vex est tñ q̄ sic nō est multū apud nos vsitatu. sed phisis bene est vsitatu qđ naturā significat. vnde z psiderates naturā phisicos appellam⁹. vñ etiā a materia naturalū in li. phisicoz tradita dicit̄ liber phisicoz. nec tñ est incōueniēs qđ etiā res nature dicat̄ hypostasis ab altera pprietate.

In quo conueniunt et in quo differunt quattuor predicta nomina.

Capitulum XLVII

Unc autē pcludo duas pclusiones respectu cōueniētie z differētie nom̄ pdictozū.

n Prima q̄ cū aliq̄ res significat̄ vt qđ. significetur per modū toti⁹. cū significat̄ vt quo. significet̄ per modū ptis. Vñ tria nomina pdicta scz essentia. subsistētia. substātia. Cum aliqñ significet̄ vt quo. tūc significat̄ per modū ptis. Cum significet̄ aliqñ vt qđ. tūc significat̄ p̄ modū toti⁹. Et iō dico de nōib⁹ grec⁹ corrdētib⁹. s. vsya que rñdet eētie. vsyosisque rñdet subsistētie. hypostasis q̄ rñdet substātie. Vñ ista tria nomina dicunt̄ aliqñ significare partē. vel per modū ptis. vt vsya significat eētiā put est forma toti⁹. vsyosis formā ptis. hypostasis partē: q̄ est maria. et tūc sp significat̄ vt quo. Et ita vtit̄ eis Boeti⁹ in li. pdicamētoz in cōmēto. Aliqñ autē ista significat̄ vt qđ z totū et per modū toti⁹. vt hō significat sortis eētiā p̄ modū toti⁹ et subsistētia z substātia s̄lr. et idē dico de nōib⁹ corrdētib⁹ in greco scz vsya. vsyosi. z hypostasi. Et sic hz cōis vsus loquēdi vel vtedi istis vocabulis. et ita accipit Boetius in li. de duab⁹ natur⁹. Scda pclusio est q̄ si ita accipiātur significādo vt qđ est. sic vnū z idē dicit̄ eētia incōtū hz esse sine determinatiōe aliq̄. Subsistētia incōtū habz tale esse determinatū qđ in se subsistit z per se. et hoc puenit in diuiduis per illud qđ pmo puenit generib⁹ z specieb⁹. z substātia vt substat accidētib⁹ z nature cōi simul. Et hoc per prius puenit in diuiduis cōsuperiorib⁹. Et res nature put

De predicamēto substātie

Substat nature cōi p̄cise. qđ similit̄er conuenit inferioribz
per p̄ius q̄ superioribz.

Quid significēt quibz cōueniāt p̄oprie vel similitudī/
narie quomō differāt ab inulcē hec nomina creatio. genera
tio. gignī. concipi. nasci. natiuitas in utero ex utero. filia
tio paternitas.

Qdo dicendū est de nominibz rerum que sunt in ge/
m nere substātie. Et primo sumēde sunt distincōes due
rerum ad genus substātie pertinētū scz de productōe. z de
rebus ipsis productis. Secūdo iuxta distincōes rerum
productaz descendet ad nomina earum.

De tribz gradibz entiu z qđ sit creatio. Ca. XLVIII

Qantum ad primū sciendū quod
entiu creataz subsistētū ad gen⁹ substātie p̄t
nentiū est triplex gradus. Quedā em̄ habent
solū esse. vt inanimata. et ista tenēt infimū gra

dum. vt lapis. et hmōi. Quedā habēt esse z viūere vt vege
tabilia sicut plante. z sensitua. vt aīalia. Nec in his quo ad
hoc pono differētiā. qz nihil faceret ad p̄positū. Quedā ha
bēt esse z viūere z intelligere vt intelligibilia. sicut aīa. ange
lus. z etiā hō. Et ista tenēt sup̄remū gradū in entibz. Secū
da distincō est q̄tū ad res productas. qz dupliciter p̄side
rari possunt. Vno mō q̄tū ad sui p̄mariā p̄ductionē. qua
in mūdi creatiōe per species suas om̄ia sunt creata. Et ta
lis p̄ductio vocat̄ creatio. Unde genes. p̄mo. In principio
creauit deus zc. Dicit̄ autē creatio p̄ductio rei nullo p̄sup
posito ex parte rei producte. Et qz tunc res sic sunt p̄ducte
q̄ nihil earum p̄existebat. talis productio dicitur creatio.
Alio modo possunt cōsiderari res create q̄tū ad suā quo
tidianā et cōtinuā p̄ductionē respectu rerum generabi
liū z corruptibiliū. vel que de nouo infra species p̄ductas
producūtur. et talis rerū productio iuxta diuersos gradus
tres predictos. diuersa sortit̄ noīa vt patebit. His suppo

Tractatus II

sic dicitur de nominibus que veniunt rebus de genere substantie. primo quantum ad primum gradum entium. secundo quantum ad secundum. tertio quantum ad tertium.

Quid est generatio et corruptio et quibus veniant. Ca. XLIX

Quantum ad primum gradum entium eorum scilicet que sunt inanimata et habent esse solum et non vivere. dicitur est. Quod talium entium compositio et quotidiana productio. vocatur generatio que est productio

q

rei supposita materia ex qua. et illa que sic producantur sunt omnia generabilia et corruptibilia. et sic producta dicuntur generata. eorum autem definitio dicitur corruptio. Ex quo patet differentia inter generationem et creationem. Quia generatio est productio rei ex materia ex qua. cuius in principium non est ars sed natura. propter differentiam productionis artificialium. Sed creatio est productio rei nullo pre-supposito ex parte producti. saltem quantum ad materiam ex qua. Superius autem est posita differentia inter materiam ex qua et in qua.

Quid est generatio et que concurrunt ad eam et quod deo et creaturis convenit sed diversimode. et quod in divinis sola processio filii dicitur generatio.

Capitulum L

Quia vero de generatione sermo est

ut pateat amplius. Sciendum est quod ad generationem quinque necessaria concurrunt. Sextum autem

q

de quo dicitur indifferenter se habet. quia generatio potest esse cum hoc et sine hoc. Cum enim secundum Augustinum. nihil generet seipsum. igitur ad hoc quod sit generatio oportet esse aliquod generans quod est producens. et hoc est primum. et aliquid generatum quod est productum et hoc est secundum. Et quia generans concipit suam naturam generato. oportet quod in omni generatione semper presupponatur aliquid non productum de quo generatum dicitur generari. et in hoc differt generatio a creatione. Quod creatio nihil presupponit. et ideo generatio si nihil presupponeret. non esset generatio sed creatio. et hoc est tertium concurrentes. Quia

Quod quod
per se
non est
generatio

De predicamento Substantie

generatis est ab agente equiuoco et uniuoco sicut dicit philosophus:
Quod homo generat hominem et sol. et generatis sit concipere eandem naturam generato. quia agens equiuocum non comunicat eandem naturam specie. sed solum uniuocum sicut dicitur. Idcirco verius saluat ratio generationis in uniuocis. sicut quod homo generat hominem. et si esset possibile adhuc verius saluaretur ratio generationis. si generans scilicet fortes conciperet eandem naturam non solum secundum speciem: sed etiam secundum numerum. et hoc est quartum concurrans ad generationem. Quintum est. quod concipatio eiusdem nature fiat modo nature. Modus autem nature est ut generatum sit ab uno generante effectiue. Dico autem ab uno: quia impossibile est quod duo. ut petrus et guillelmus possint unum filium numero generare. Dico autem effectiue. quia in creaturis et potissimum in generatione animalium perfectorum concurrunt duo. scilicet masculus et femella. masculus solum effectiue. femina autem se habet solum passiuue secundum philosophum. vi. de animalibus. Si ergo esset possibile in creaturis quod talis productio esset a duobus effectiue. non esset modo nature sed nec vocaretur generatio. Sextum autem ad generationem indifferentem se habens est. quod generatio potest esse cum transmutatione et sine transmutatione. Cum transmutatione est in creaturis et est ratio. Quia omne agens in generando introducit propriam formam et expellit contrariam a materia et hoc non potest esse sine transmutatione. tamen productio talis non habet quod sit generatio formalis ex hoc quod est talis transmutatio. alioquin corruptio esset generatio: et breuis omnis motus et mutatio. Si ergo sit aliquid productio que hoc non exigat. erit sine transmutatione sicut est in diuinis. Et ideo generatio ex sui natura non importat motum et transmutationem. sed potest esse cum ea ut in creaturis: et sine ea ut in diuinis. Non patet quod est de ratione generationis: et que sit eius definitio. quia non plus importat nisi quod generatio est productio quam generans vel produciens concipiat producto eandem naturam. Dico autem eandem vel genere. ut in uniuocis et hoc in creaturis. vel eandem genere vel specie vel numero. et hoc solum in diuinis. Ex his patet quod hec sex concurrunt ad generationem. Primum est gene

rās Scdm gñatū qz nū gñat seipm Tertū aliū p̄supposi
 tū nō p̄ductū. z iō gñatio nō ē creatio. Et qz h̄ ē in diuinis q̄
 generatiōi filij p̄supponit̄ esse q̄ nō est generās nec geni /
 ra sz cōicata. ideo gñatio filij non est creatio Quartū est q̄
 sit cōicatio eiusdē nature z vbi maior est idēptitas ibi ve /
 rior est ratio gñatiōis. z ideo verior in vniūocis. z p̄ conse /
 quēs qz in diuinis eadē natura specie z numero cōicat̄ fi /
 lio. est ibi p̄p̄riissima gñatio. vñ Ep̄he. iij. Ex quo oīs pat̄ /
 nitas in celo z in terra zc. Quintū est q̄ sit modo nature z
 vt ab vno effectiue vnū gñet̄. Et ideo p̄ductio filij que est
 ab vno solo scz a patre vocatur generatio in diuinis. Sed
 quia p̄ductio sp̄s̄sancti est a duobus scz a patre z filio. non
 vocat̄ generatio sed p̄cessio. Sextū aut̄ q̄ gñatio sit cū mo /
 tu z trāsmutatiōe vel nō sit in different̄ se h̄ns ad eam. ita
 q̄ in creaturis motū semp̄ habet z trāsmutationē. In diui /
 nis aut̄ excludit̄. Ex quibz oībus p̄cludit̄ quid est gñatio
 z q̄ p̄ueniat deo z creaturis z q̄ diuersimode. et vlt̄erius q̄
 nobiliori mō z maḡ p̄p̄te ē i diuinis quā i creaturis. z q̄ p̄du /
 ctio filij a p̄re d̄z gñatio. p̄ductio aut̄ sp̄s̄sancti nō. sz p̄cessio.
 De noībus p̄tinentibus ad vitā z viuentia.

Sc̄dendū est de noībus p̄tinentibus ad secundum gra /
 dū entū eoz scz que habent esse z viuere. Et qz nomē
 vite hic p̄mo occurrit ideo p̄mo dicendum est de hoc no /
 mine vnde traxit originē. quibz p̄uenit p̄p̄te z q̄bus sititu /
 dinarie. Secūdo descendet̄ ad dicendū de noībus produ /
 ctionū. q̄bus ip̄a viuentia p̄ducunt̄ z de noībus p̄ductorū.
 Quātū ad p̄mū Sc̄ceda s̄t q̄tuor. Primū ē de ip̄o noīe vite
 vñ sūptū ē z q̄bz p̄ueniat. sc̄do quō viuere diuidit̄ p̄ ista q̄tu /
 or scz alimēto vti. sc̄t̄re. moueri s̄m locū. itelligere. Tertio
 quō vita diuidit̄ i actiuā z p̄tēplatiuā. theologoz z p̄hoz.
 Quarto q̄ est differentia inter vitā contēplatiuā z actiuā

Vñ h̄nt originē nomē vite. q̄bz p̄ueniat. LI
 Quātū ad primū Sc̄dendū q̄ no-

De predicamento substantie

mē vite ex h̄ sūptū fuisse videt̄ q̄ aliqd̄ a seip̄o potest moue-
ri. z̄ ideo ex hoc dicta sūt primo aliqua viuere: qz̄ visa sunt
a semetip̄is moueri aliquo motu sic plāte motu augmentē
z̄ aīalia motu locali. Ea p̄o que v̄isa sūt non moueri nisi
ab alijs mota: dicta sūt mortua v̄l carētia vita sic lapides
z̄ lingua z̄ inde trāsumptiue z̄ p̄ quandā similitudinē ea q̄
rū principū motus in ip̄is est etiā dicunt̄ viuētia q̄uis nō
seip̄a moueāt. sic aqua scaturiens ex impetu sui mot̄ a ter-
ra dicit̄ viuere. Aque aut̄ immobiles vt̄ stagnales et lacua-
les dicunt̄ aque mortue. Ad h̄ facit̄ q̄ hoīes et alia aīalia
q̄ multū sunt mobilia dicunt̄ bene viua. sicut aliq̄s qui nō
potest stare in vno loco dicit̄ bene viū. ecōuerso q̄ est ma-
le mobilis z̄ tardi motus d̄ tot̄ mortū vel male viū. Ex
hoc aut̄ v̄lterī nomē vite tractū est ad alia z̄ attributū oib̄
opatiōib̄ q̄s aliq̄s ex seip̄o exercet nō ab alio mot̄. etiā si
ille opatiōes pp̄ie nō sint mot̄. sic etiā nomē mot̄ ad q̄lib̄
bet opatiōē solet trāfferri. sicut transumptiue z̄ large sen-
tire z̄ intelligere dicunt̄ mot̄. Et fm̄ h̄ nō solū q̄ mouētur
a seip̄is vel p̄ augmentū vel localiter dicunt̄ viuere: s̄ etiā
oia que a seip̄is appetunt. sentiunt z̄ intelligunt. Hec enī
opatiōes vite dicunt̄. Quāuis enī i aliq̄ sint plures dictaz̄
opatiōnū. ex illa tñ dicit̄ vita in aliq̄ que ē opatio p̄ncipa-
lis in illo. Sicut aīaliū vita dicit̄ in sentiendo q̄uis nutri-
ant̄. qz̄ sentire ē p̄ncipalī in aīali z̄ hoīm vita dicit̄ i intelli-
gendo. q̄uis etiā sentiāt. Hoc aut̄ accipiendū est non solū
fm̄ potētias sed etiā habitus z̄ actus sup̄additos. pp̄ qd̄
nomē vite v̄lterī est extēsum. In tantū vt̄ vita vniuscuiusq̄
hoīs dicit̄ in hoc cōsistere. in q̄ ē summū eius studiū z̄ in-
tentio z̄ cui maiorē curā impēdit. vt̄ dicit̄ p̄hs. ix. ethicoz̄
Et sic hoīs studiosi d̄ studiū eī vita. z̄ mercatori mercari
vita eī z̄ sic d̄ alijs. Ex q̄b̄ ptz̄ vñ sūptū ē nomē vite. z̄ ad
q̄ extensū z̄ tractū ē z̄ q̄b̄ pueniat pp̄ie z̄ q̄b̄ trāsumptiue.

Quō vita diuidit̄ in vegetatiuā. sensitiuā. motiuā fm̄
locum z̄ intellectiuā.

Capitulū

LII

e 2

902

Quantuz ad scdm quomodo vita
 diuidit in quatuor. scz alimēto vti. sentire. mo-
 ueri fm locum. z intelligere. Sciendū q̄ hec
 quatuor q̄nq̄ sumūtur p̄ quibusdā operatio-
 nibus q̄ sunt opationes aīe dantis vitā. vel vegetatiue vel
 sensitīue vel intellectīue. z sic viuere viuētibz nō ē esse: sed
 opari. Alio mō sumunt̄ ista p̄ ip̄o esse viuētū in q̄bus sūt
 iste opatiōes. Et sic intelligit̄ verbum phi. ij. de aīa. viuere
 in viuētibz est esse. Un̄ sic dicit̄. ix. ethicoz. q̄ esse est senti-
 re vel intelligere. i. habere naturā ad sentiendū vel intelli-
 gendū. Et hoc modo distinguit̄ Phi. ij. de aīa viuere p̄ il-
 la quatuor. Nam in istis inferioribz sunt ḡna viuētū q̄rū
 quedā habēt naturā solū ad vtendū alimēto z ad p̄ueni-
 entia alimēto. vt est augmentū z ḡnatio sicut in plātis z
 in oībz vegetabilibz. quedā p̄o vltra h̄ habēt naturam ad
 sentiendū. vt patz in aīalibus ī mobilibz q̄ nō mouent̄ mo-
 tu p̄gressiuo. vt ostree marine Quedā p̄o cū his vltra h̄nt
 naturā ad motū fm locū z p̄gressiue. vt aīalia p̄fecta vt q̄-
 drupedia z volatilia z hmōi. Quedā p̄o h̄nt naturā ad h̄
 oīa z vlteri⁹ ad intelligēdū vt hoīes. Et sic patz quō h̄ q̄tu-
 or sūt s̄b diuisiōe vite. s. alimēto vti. qd̄ p̄tinet ad vegetabi-
 lia. z sentire qd̄ p̄tinet ad aīalia imp̄fecta. z moueri fm locū
 qd̄ p̄tinet ad aīalia p̄fecta. z intelligere qd̄ p̄tinet ad hoīes.
 Et iste opatiōes nō sūt motus p̄prie. sicut enī nomē mot⁹
 ad aliquā opationē solet trāfferri. sic transumptiue z lar-
 ge sentire z intelligere dicit̄ motus. Quādoq̄ sumit̄ p̄ q̄-
 busdā opatiōibz. z tūc sunt opatiōes triplicis aīe. scz vege-
 tatiue. sensitīue z intellectīue. Q̄nq̄ p̄ esse viuētū quoz
 sunt opatiōes z tūc p̄tinent ad quadruplex genus entium
 scz vegetabiliū solū q̄tū ad p̄mū. Habentiū solū sensum
 cū vegetari. q̄tū ad aīalia imp̄fecta. Habētium vegetari
 sentire z mouere fm locū q̄tū ad aīalia p̄fecta. z intelligere
 q̄tū ad hoīes. Et sic patz quō intelligat̄ illa distinctio

De predicamento Substantie.

Quomodo vita diuidit̄ in actiuam z contemplatiuā z
quō utrūq; conuenit vite. Capitulum LIII

Premissis patz aliquo modo tertiu.

scz quō vita diuidat̄ in vitā actiuā z contēplati
uā. Si enī vita pōt dici opatio quā aliq; ex se
ipso exercet z in hoīe que est p̄ncipaliter in eo

z etiā in alijs opationibus. illa sp̄ que p̄ncipalior est dicit̄
esse vita z cui impendit̄ summū studiū intentio z cura. nō
solū fm potētias naturales. sed etiā fm habitus et actus
supadditos Et cū talis opatio in hoīe sit intelligere: restat
q; fm hāc opationē dicit̄ hō viuere. z vita ei⁹ distinguatur
in actiuā z cōtēplatiuā respectu opatiōis intellectiue. Vi
ta enī voluptuosa nō est p̄ncipalis in hoīe. vnde nec hūa
na imo brutalis bestialis z pecudū p̄ Ethicorū a phīs ap
pellat̄. Sz fm intellectū est solū humana vita cui⁹ diuisio
respectu intellectus sic potest accipi. Habz enī intellectus
duas opatiōes. vna: que est ip̄ius fm se. alia que est ip̄ius
fm q; regit vires z potētias aīe inferiores sibi obedientes
z fm hō in hoīe accipit̄ duplex vita. Vna q; cōsistit in opa
tiōe intellectus fm seipm. z hec dicit̄ vita contemplatiua
Alia que cōsistit in opatiōe intellectus z rōnis fm q; ordi
nat z regit z imperat potētis aīe inferiorib; natis sibi obe
dire. z hec dicit̄ vita actiua Ex q; patet q; cū intellectus di
uidit̄ in speculatiuū z practicu nō tāq; in diuersas potētias
as. sz sicut in distincta officia p̄ distinctos actus in distin
cta obiecta. z hoīs vita dicit̄ consistere in eo in quo maxime
delectat̄ z cui magis intendit. Quidā aut̄ maxime inten
dūt cōtēplatiōi veritatis qd̄ p̄tinet ad intellectū specu
latiuū. Vtra enī cōtēplatiua consistit in contemplatione
summe cōtēplabilis. Et qz aliq; maxime intēdūt p̄ rōnem
practiciā passionibus moderandis qd̄ p̄tinet ad rōnē pra
cticiā. Ideo in his vita actiua consistit respectu optimi agi
bilis. Et ita p̄z quō diuidit̄. penes qd̄ attēdit̄ vita actiua

z contemplatiua: z q̄ solū uenit nature intellectuali.

Quomodo differt uita contemplatiua theologorum et philosophorum

Capitulū LIIII

Quantum ad quartum Sciendum

est ut patuit q̄ uita cōtemplatiua cōsistit in actu
 q̄ potentie intellectiue. Hoc aut̄ intelligendum
 est nō absolute. sed inq̄tū talis actus est dile/
 ctus z electus p̄ uoluntatē affectātem z p̄eeligentē talem
 actū. Cū aut̄ opatio sit mediā int̄ opantē z ip̄m obiectū ad
 q̄d tendit ip̄a opatio. ex p̄te duplici pōt considerari. Uno^o
 inq̄tū est p̄fectio opantis. z tale desiderii p̄cedit ex amore
 sui. Alio^o pōt p̄siderari talis opatio inq̄tū terminat̄ ad ta
 le obiectū. Et sic cōtēplationis desiderii p̄cedit ex amore
 obiecti. Differt ḡ cōtēplatio quā posuerunt ph̄i a cōtem/
 platione quā ponūt theologī. Quia ph̄oz uita cōtempla/
 tiua p̄cedit ex desiderio z amore cōtēplantiū. Cōtemplati/
 ua aut̄ uita theologoz p̄cedit ex amore dei cōtemplandi
 ut sit ibi amor ubi oculus. Matth. v. ubi ē thesaurus tu/
 us ibi z cor tuū zc. Joh. xvij. Hec est uita eterna zc. Ista
 etiā p̄eexigit charitatē z nō illa ph̄oz. Greg^o sup̄ Ezech.
 Cōtemplatiua uita est charitatē dei z p̄ximī tota mēte re
 tinerē ab actione exteriori quiescere. ita ut iam nil agere li
 beat sed calcatis curis oibus ad uidentā faciē sui creato
 ris animus inardescat.

Quid est gigni. nasci. oriri. z quibus coueniant.

Secundo cōsiderandū est de noibus p̄ductionū. z p̄/
 ductoz p̄tinentiū ad secundū gradū entii q̄ sunt ui
 uentia. Ubi sciendū q̄ quāuis generatio sit entii illoz q̄ mi
 nus habēt de nobilitate inter oia entia q̄ p̄tinue p̄ducunt̄
 in esse qz nō habent nisi esse. z in h̄e esse ip̄a uiuentia q̄ ad
 secundū gradū entii p̄tinent cōueniunt cū eis z ultra hoc
 h̄nt uiuere in q̄ excedūt ea. Ideo inanimatoz p̄ductio nō
 sic sibi nomē gnatiōis appiauit q̄netiā p̄ductiōi aiatozū

De predicamento substantie

conueniat et ipsorum viuētium quod tenet secundum gradum entium
Et quia iste secundus gradus entium excellit entia primi gradus
in viuere. Idcirco productio eorum preterit nomen generale quod sibi
conuenit cum alijs vita carētib; sibi specialia nomina appropriata
uit. Ad quod sciendum nota. quod in animalibus et uiuentibus respectu
sue productionis tria considerantur.

Triplex proprietas uiuentium respectu sue productionis.
Capitulum LV

Seminum est quod a primo generate aliquid
quod descendit scilicet semen vel aliquid loco seminis:
quod est sufficiens ad generationem tantum ad principium
actiuum et passiuum. Hoc autem est in diuersis
differenter. Nam in quibusdam sicut in plantis a primo generate ministrat
utrumque. eo quod plante non habet sexum distinctum. In alijs
bus homo quod habet distinctum sexum ut in animalibus. a matre ministrat
principium actiuum. a femina autem principium passiuum siue
materia. Animalia autem secundum primum sunt in coitu sicut unum prin-
cipium generans. et secundum hoc dicitur Beneficentia prima. Erunt duo in carne una
Secundum quod est in productione uiuentium est quod talium produc-
tio est per modum cuiusdam exitus a generate. Et hec productio sequitur
ex prima. nec hec uenit productioni inanimatorum. Tertium est
quod sequitur ex premissis duobus. scilicet quod generatum vel productum exi-
ens a generate in principio generationis adheret ei et in eo est per con-
tactum vel colligationem ut dicit philosophus. v. Metaph. ut patet in
fructibus quod colligantur et adherent arbori. et in embryonibus quod ad-
herent matri secundum contactum.

Quid sit gigni. nasci. oriri. quomodo differant quibus proprie ueniunt
Sicut secundum has tres conditiones quas habet productio uiuentium
et animalium hec tria uocabula distinguuntur sic quod respectu
cuiuslibet proprietatis erit unum. Secundum enim quod propria sufficien-
tia sue generationi ministrat a generate dicitur res gigni uel genita
esse. Secundum autem quod producit per modum exitus dicitur oriri uel ori-
ta esse. Secundum autem quod producit ut coniunctum generate dicitur

Tractatus II

nasci vel natū esse. Un̄ phus. v. **De** thap h. nata dicuntur quasi adnata. sic enī generās z gnātū sunt q̄si res vna. Et ita p̄tz differētia interpretacionē que est p̄ductio eorū q̄bus nihil presupponit. et gnationē q̄ est p̄ductio cui p̄supponit aliqd̄ que est gnāl'r oīm generabiliū z corruptibiliū. Et inter gigni nasci z oriri que solū sunt viuentiū z aiatoꝝ licet ex diuersa pprietate. **Q**z viuētia dicuntur gigni incēptū a generante descendunt. **O**rii incēptū a gnante exeunt. **N**asci incēptū cōiuncta sunt gnanti. **I**stoz aut̄ definitio quāuis posset dici corruptio noīe gnali. t̄n pprie vocat̄ mors. **Q**d aut̄ in rebus inaiatis dicitur corruptio: in viuentibz dicitur mors.

Quibus p̄dicta cōueniant similitudinariē.

Sic t̄n sciendū q̄ nomē pprie dictum de vno. quōq̄ metaphorice dicitur de alio z similitudinariē. et ita est de his tribz noībus. nasci. gigni. oriri. **Q**uia enī aqua fontis z sol z similia de occulto in manifestū p̄grediunt. p̄ similitudinē oriri dicuntur. **Q**z etiā accidētia p̄ modū cuiusdā exitus fluunt a p̄ncipijs subiecti. z adherēt subiecto. z similiter p̄tes adherēt toti. **I**deo similitudinariē nasci z oriri dicuntur. z accidētia a subiecto z partes a toto.

Quid est conceptio natiuitas in vtero. ex vtero. z q̄bus conueniant pprie.

Lterius est sciendū q̄ genitū exit a generāte dupliciter. **U**no mō fm q̄ p̄cedit in esse distinctū. clausū t̄n infra terminos generantis. z iste exitus vocat̄ pprie conceptio. **A**lio mō fm q̄ p̄cedit in esse distinctū z manifestū. iō in eis nō pprie dicitur cōceptio sed natiuitas. **E**t qz res noīatur fm q̄ apparet. iō iste modus exeūdi facit natiuitatem fm cōm modū loquēdi. **N**ihilomin⁹ t̄n z iste exitus primus potest dici natiuitas fm q̄ dicimus duplicem natiuitatem. vnā in vtero. aliā ex vtero. **E**t q̄a in plācis simul p̄cedit q̄d in esse distinctū z manifestū. iō in eis nō dicitur pprie conceptio sz natiuitas. **E**x h̄ etiā p̄ b̄ū mentale fm q̄ distinguit̄ in intellectu z extra nō manifestat̄. dicitur cōcipi sed

De predicamento Substantie.

eum extra pronūciat. dicitur similitudinarie nasci. Ex quo patet differētia pceptiōis ad nasci. nā quīs ea q̄ cōcipiunt possint dici gigni z generari. nō tñ ortus z natiuitas. fm cōmunē modū loquēdi eis cōueniūt. nisi cū determinatione scz in vrero. sed pprie ortus z natiuitas dicunt de re exeūte a generante in esse distinctū z manifestum.

Quomodo generatis ex putrefactione conueniat gigni nasci; oziri.

Uterius autē qz in omīb; generatis ex putrefactione virtus solis et alioꝝ corporū sup̄celestiū supplēt vicez virtutis formatiue q̄ est in semine in generatione eozū q̄ ex semine nascuntur. hec autē virtus p omīa corpora inferiora est diffusa. ideo sicut aīmalia generata p coitū se habēt ad patrē z matrē. ita generata per putrefactionē se habent ad terrā vt ad matrē. z ad corpora celestia vt ad patrē. Propter qd̄ dicit q̄daz phus terrā esse matrē: solē v̄o esse patrē. Hic autē noīe solis omē corpus celeste talē virtutē habens actiuā intelligo. z noīe terre omē corpus elementare qd̄ habet virtutē passiua sicut in aqua multa generātur ex putrefactione. z in aere similiter sicut patet in raris. z ideo talia pprie gigni. oziri z nasci dicuntur.

Quid importatur nomine paternitatis et filiationis et quibus conueniant.

Uterius autē sciendū qz talia quibus conuenit nasci pprie et similitudinarie dupliciter pducantur. Uno em̄ modo exeunt quedā in esse: accipiēdo eandē naturā in specie a genēte. ita qz generās genito cōmunicat eandē naturā in specie. z talia sibi assumūt speciale nomē q̄ tum ad pducēs qd̄ vocat̄ pater. z q̄ tum ad pductū qd̄ vocat̄ fili. Et qz in diuinis pater cōmunicat filio eandē naturā non solū specie sed etā numero. ideo in producto est filiatio: in pducēte paternitas. imo ab illa paternitate oīs paternitas in celo z in terra noīat̄ z dicit̄. Sz qz inter viuētia nobiliorē gradū tenēt bruta post vegetabilia z post bruta natu

ra intellectualis. ideo s^m cōmunem vsū loquēdi quīs
 possimus vti large loquendo tam in plantis q̄ in anima/
 libus respectu producentis et producti nomine paternita/
 tis et filiationis. et quādoq; homines in talibus sic vtant̄.
 tamen propria acceptio nominis est in producētibz et pro/
 ductis intra naturā intellectualē. ideo vnus homo produ/
 cens alium hominē per viam nature dicitur pater. produ/
 ctus dicitur filius. nō tamen dicitur proprie de plantis et
 de brutis. quia quadā appropriatiōe tractum est ad pro/
 ducta intra naturā intellectualē. Ex quibus patet qd̄ quia
 in diuinis cōmunicatur eadē natura numero ipsi genito
 per generans. ibi est propriissima ratio paternitatis et filia/
 tionis In hominibus autē proprie post illam. In brutis
 autē magis deficit. et ibi est large sumendo. In plantis au/
 tem tenet vltimū gradū large acceptiōis. Quia vō an/
 gelus a deo producit̄: non tamen deus eandē naturā spe/
 cie sibi cōmunicat. ideo deus nō dicitur pater angelorum/
 nec angeli filij nisi solum large scilicet per adoptionē vel
 gratiā. Alia autē producunt̄ in esse quibz a liquo mō nasci
 cōuenit quibus nō cōmunicatur similis natura s^m specie
 a producente et nulli tali cōuenit paternitatis ratio respe/
 ctu producentis. nec ratio filiationis respectu producti. et
 ideo sol oriens. flos vel fructus in arbore. et etiam partes
 corporis et totius corporis capilli et accidētia. quīs aliquo
 modo istis cōueniat gigni vel nasci. tamē nullo modo con/
 uenit eis ratio filiationis. nec illi a quo exeunt ratio pa ter/
 nitatis. et idem est de generatis ex putrefactiōe. quia non
 proprie habent rationē filiationis.

Quomodo aliter fieri conuenit forme nature parti et ac/
 cidenti. et per consequens generari. gigni. nasci. concipi ori/
 ri: et aliter supposito habenti formam materiam partes et
 accidentia.

Ropter hoc sciendū est qd̄ cū nasci. oriri. gigni. et cōci/
 pi quoddā fieri importet sicut alicui rei cōpetit infra

De predicamento Substantie

Illorū naturā fieri. ita nasci. & sic de alijs. Nihil autē fit nisi
vt sit. & ideo etiā sicut alicui competit esse ita & fieri. Et ita
per consequēs concipi. nasci. gigni. & oriri. In re autē que ge-
neratur considerant̄ ista scilicet suppositū subsistens vt ho-
mo. forma subsistentis vt anima hominis. natura subsistē-
tis vt humanitas hominis. accidētia vt albedo & cōstitas
et cetera. Partes etiā que sunt duplicis generis. q̄a quedā
sunt s̄m quātitatē. & sunt duplices: Vel em̄ sunt in poten-
tia soluz in toto vt carnes in toto corpore. vel pars carnis
in carne. et similiter in quocunq; continuo. Alie sunt par-
tes substāciales ī quas totū diuidit̄ sicut forma & materia
Vel sunt in actu vt in his que per cōtactū p̄iungunt̄ in to-
to. vt flos vel fruct⁹ in arbore. ergo sicut istis cōpetit fieri &
esse. ita nasci. gigni. &c. Esse autē proprie subsistentis est & il-
lud qd̄ fit proprie subsistēs. Sicut em̄ actiones supposito-
rū sunt ex parte termini a quo. ita esse & fieri pp̄rie ex parte
termini ad quē suppositi & subsistentis est. Et ideo proprie
suppositū nasci. gigni. concipi. oriri dicit̄. Forma autē et ma-
teria nō dicuntur fieri nec esse. sed sunt id quo subsistēs ha-
bet esse. sed dicuntur fieri ex cōsequētī. & ideo cōuenit eis gi-
gni. nasci. oriri vel fieri. nō quia ista sint quod nascitur vel
quod oritur. &c. sed quia per generationē accipiunt̄. & ideo
non proprie sed q̄si per accidēs. Accidentia autē nō dicun-
tur esse nisi per aliud. & ideo etiam nec eis ista conueniunt
proprie sed ex consequētī & per accidēs. Quantū autē
ad partes quātitatis quādo adduntur toti p̄existētī pos-
sunt dici fieri vel nasci. Quādo autē generātur generatio-
ne totius. tūc dicitur totū fieri & non pars nisi per accidēs.
Quātū v̄o ad partes essentiales sicut sunt forma & mate-
ria. non dicuntur talia pp̄rie fieri nisi esset forma per se subsi-
stens sicut anima rationalis q̄ dicitur fieri per creationē
p̄ter factionē q̄ fit suppositū vel cōpositū p̄ generationē.
s̄z solū pp̄rie dicit̄ fieri ip̄m cōpositū subsistēs. & p̄ p̄sequēs

nō talibus partibus cōueniūt nasci. oriri. gigni. concipi. fieri
sed solum composito subsistenti.

Qualiter cōuenit concipi. gigni nasci. oriri. verbo diuī
no z humano.

Gloriā verbū nostrū mentale deficiit in multis a ver
bo diuīno. sed specialiter in hoc. qz illud verbū ē sub
sistens z habēs rationē su ppositi. nō autē vrbū nostrū s3 est in
herēs. ideo pprie illud dicit cōcipi. gigni. oriri. nasci. nostrū
aut nō ita pprie: licz posset dici cōcipi. nasci. oriri. gigni. cōtū
ad aliq̄s pprietates sicut p̄t3 q̄ pōt dici cōcipi in cōtū proce
dit in esse distinctū occultū. z sic de alijs. Et ita patet specta
liter differētia hui⁹ qđ dico cōceptio natiuitas ex vtero et
in vtero. z huius qđ dico filiatio ad inuicē z ad priora vo
cabula. z sic per cōsequēs patet qđ significāt. quib⁹ pprie z
similitudinarie cōueniūt. z de quib⁹ dici possunt. quō ad inuicē
cōueniūt z differūt oīa ista scz creatio. generatio. gigni. oriri
nasci. cōcipi in vtero z ex vtero. paternitas z filiatio.

De p̄tinentiis ad tertium gradū entium quō debet denoiari p
ductio angeli z aīe rōnal̄ z eoz q̄ aīe infundūnt a deo. **LVI**

Tertio dicēdū est de noibus p̄tinenti
nētibus ad res tertij gradus entium. scz q̄ habent
esse. viuere z intelligere. Et p̄mo de noibus p
ductionis. Scđo de noie p̄ductorū qđ dicit p
sona. Quātū ad noia p̄ductiōis sciēdū est q̄ ea que ha
bēt esse viuere z intelligere. sunt infra naturā intellectualē
et sunt solū tria scz angelus. aīa ratiōalis. z hō Homo aut
dicit cōpositū ex corpore z aīa. qz nec corpus p̄cise. nec aīa
p̄cise est hō. sed cōpositū ex vtroq̄. **Q**z igit̄ p̄ductio q̄tri
diana hōis est ad modū alioz entium habētium esse z viuere.
cū vltra hoc habeat intelligere. ei⁹ p̄ductio speciale sibi
nomē nō retinuit. s3 eius p̄ductio noiat̄ noibus alioz z dicit̄
generari z gigni. zē. habet etem materiā ex q̄ generat̄. Anī
ma aut ratiōalis z angelus si p̄ducūtur habēt speciale no

De predicamento Substantie:

men quod ad sui productionem. Quia etenim eodem modo anima et angelus creantur et producuntur a deo nulla pre-supposita materia ex qua producatur sicut a principio omnia entia ex nichilo sunt creata. ideo nomen generale productionis sibi retinet et eorum productio vocatur creatio: non autem gignitio vel generatio vel natiuitas. Unde nec concipi nec nasci. nec oriri proprie conuenit eorum productioni. Gratia autem in anima et alie virtutes a deo infuse. quia non possunt per se subsistere sicut angelus et anima. Item quia habent materiam in qua semper sunt quibus non habeant materiam ex qua fiunt. aliquid sibi retinuerunt de nomine generalis productionis. Et quia in predictis deficiunt a conditionibus illius productionis. ideo dicuntur co-creari magis quam creari. unde proprie gratia vel fit vel creatur. seu magis co-creatur. et nec istis conueniunt talia nomina productionis entium primi gradus. quibus aliquando large et improprie in eis talibus utamur.

De hoc nomine persona quid significet et unde habuerit originem et quibus conueniat. Capitulum LVII.

Quantum ad nomen pertinet ad producta entia que habent esse. viuere. et intelligere quod est persona. quibus sint aliquid alia tamen de illis pertrahere quod speciale difficultatem non habent. Nomen autem persone non pertinet nisi ad suppositum intellectualis nature. et tunc anima rationalis non sit suppositum. sed pars suppositi. non potest conuenire nomen persone ipsi anime licet dixisse hoc videatur magister sententiarum. lib. d. xxij. et Hugone sancto victore. Restat ergo in creaturis solum dicatur conuenienter de homine et angelo. Sciendum ergo est quod nomen persone significat substantiam particularem non absolute nec quacumque sed prout subiectum proprietati ad dignitatem pertinenti infra naturam intellectualem. Et secundum Boetium tractatum est nomen persone a personando. eo quod in tragediis recitatores sibi ponebant larvam ad representandam illum de quo gesta narrabant decantando. et inde etiam tractum est in usum ut quodlibet individuum hominis de quo potest talis narratio fieri pro-

na dicat. et etiam ex hoc nomine persone est tractum quasi generale /
 ter ut significet suppositum in genere substantie non quodcumque /
 quod sed intellectualis nature que est ceteris dignior. et inde /
 etiam excellentie et dignitates quedam convenientes hominibus perso- /
 natus dicuntur. Sic definit Boetius in libro de duabus natu- /
 ris personam. Persona est intellectualis nature individua sub- /
 stantia. Huic autem nomini persona quod est nomen rei et /
 prime intentionis et ad rationalem naturam solum pertinens /
 infra genus substantie. respondet in greco hoc nomen pro- /
 sopolon. a pro quod est in. et sopolos quod est facies. quia huius /
 modi larvas in quibus representabant et personabant lau- /
 des talium ante facies ponebant. et sic patet quod id quod dicunt et /
 significant hec quatuor nomina in genere substantie in ge- /
 nerali apud latinos scilicet essentia. subsistentia. res nature. sub- /
 stantia. et tria nomina in greco eis correspondentia. scilicet vsya /
 vsyosis. et hypostasis. Hoc idem significat et dicit hoc no- /
 men persona in genere intellectualis nature. et prosopon in /
 greco respondens persone in latino. Notandum quod licet hoc /
 nomen hypostasis apud grecos ex propria significatione /
 nominis habeat quod significet quodcumque individuum substantie /
 tamen ex usu loquendi habet quod significet individuum ratio- /
 nalis nature ratione excellentie sue. Traditur autem a docto- /
 ribus quod sint tria de ratione persone scilicet subsistere ratiocinari /
 et individuum esse. quod nobiliori modo est in angelis quam in ho- /
 mine. et in deo quam in utroque. Et ideo nomen persone invenitur /
 in hominibus in angelis et in deo. Et ista tria sunt ubique /
 de ratione persone. sed tamen in illis tribus respectu cuiuslibet diver- /
 sa ratione. quod non est hic necesse explicare in singulis.

De nominibus que conveniunt rebus de genere quantitatatis. Capitulum LVIII

Modo dicendum est de nominibus pri-
 me intentionis pertinentibus ad res de genere qua-
 titatis. Et primo de nominibus specierum in quibus divi-

De predicamento Quantitatis.

dicit Aristoteles. quantitatē in pñtis. Scdo de hīs q̄ se tenet ex parte quantitatis s̄m modū proprietatis. Et primo de mensura. Scdo de infinito.

Sufficiētia. significatio. z differentia. specierum quātitatis.

Quantū ad primū de speciebus quantitatis sumēdo harum differentia. sufficiētia z significatiōē. Sciēdū est q̄ omnis quantitas est continua vel discreta. Dicitur autem quantitas continua cuius partes accipiunt successive sine aliqua discontinuatione. vt in tpe vni⁹ diei vel in vno ligno integro. Et h̄mōi cōtinuū tripliciter a p̄ho diffinitur. Si em̄ cōsideret̄ q̄tū ad sui cōstitutionē d̄r cōtinuū cuius partes copulant̄ ad vnū terminū cōmunē. z ita diffinit̄ in pñtis. Si autē cōsideret̄ q̄tum ad sue nature integritatē sic diffinitur in. v. metaph. Continuum est cui⁹ motus indivisibilis est s̄m se. Si autē cōsideret̄ q̄tū ad sui resolutionē. sic diffinit̄ in. iij. phisico. Continuum est divisibile in infinitū. Hec autē quantitas cōtinua cū sit habēs rationem mēsure vt dicit̄. x. metaph. qd̄ etiā verū est de omni quantitate. Vel mēsurat ab extrinseco z h̄ dupliciter. Vel prout res ē in motu. et sic est tēpus qd̄ est mēsurā fluens. Et dicit̄ tēpus. numerus motus s̄m prius et posteri⁹. Vel mēsurat rem vt est in aliquo quiescēs. z sic est locus qui est mēsurā mōnēs. Et dicit̄ locus vltima superficies corporis ambiētis. Si autē mēsurat quantitas cōtinua rem ab intrinseco sic est tripliciter. Vel s̄m dimēsiōē vnā solā scz s̄m longitudinē z sic est linea. q̄ est longitudo sine latitudinē z profunditate cui⁹ extremitates sunt duo p̄cta. Vel s̄m duas scz longitudinē et latitudinē. z sic est superficies q̄ est habēs duas dimēsiōes scz longitudinē et latitudinē. Vel s̄m tres scz lōgitudinē. latitudinē et profunditatē. et sic est corpus qd̄ est habēs tres dimēsiōes scz longitudinē. latitudinē et profunditatem.

Quot modis dicitur corpus.

Tractatus II

St tamē intelligendū q̄ corpus tripliciter cōsiderat̄.
Primo prout dicit om̄e illud qđ substernit̄ trine di-
mēioni sine precisione forme. z hoc modo dicit̄ genus sub-
alternū in predicamēto substātie. Scđo mō pro natura et
re q̄ substernitur trine dimēioni cū precisione vltioris for-
me. et sic est materia vel pars cōpositi. z sic nō predicat̄ de
alijs speciebus generis substātie q̄uis sit in genere sic pars
Tertio modo potest cōsiderari prout dicit trina dimēio-
nē solū. z sic accipitur hic et est tertia species q̄tatis cōti-
nue intrinsece mēsurātis. Discreta aut̄ q̄titas ē cui⁹ par-
tes successiue accepte habent discōtinuitatē z discretionez
quādā. z sic diffinit̄ in p̄ntis. Discreta q̄titas est cui⁹ par-
tes nō copulātur ad aliquē terminū cōmunē. Hec ergo di-
screta q̄titas vel est multozū discretozū permanentiū. z sic
est numerus. Vel multozū discretozū sibi inuicē succeden-
tium. z sic est oratio. Utraq̄ tñ multipliciter dicitur.

Quot modis dicitur numerus.

Ad sciendū q̄tū ad numerū q̄ numerus dicit̄ mul-
tipliciter. Primo modo de re numerata. z sic qñq̄ de
multis nōib⁹ dici cōsuevit hic est magnus numer⁹. Scđo
pro numero numerate scz ip̄a aia q̄ p̄m phos dicebat̄ nu-
merus seipm mouēs. Tertio pro numero q̄ numeramus z
sic est q̄titas. z sic d̄z tripliciter. Qz potest cōsiderari p̄mo
prout p̄ cōsiderationē abstrahit̄ a materia sensibili. z sic cō-
sideratur a metaphisico. Vel prout applicat̄ materie sensu-
bili. z sic cōsiderat̄ a naturali. Vel prout habet rationem
subicibilis et predicabilis. z sic cōsiderat̄ a logyco. Et hic
tria cōsiderāda sunt. Primo de vnitare que est p̄ncipiūz
numeri. Scđo de discretione. Tertio de numero.

De vnitare numeri.

Quantū ad primū sciendū est q̄ duplex est genus vni-
tatis sicut et duplex genus indiuisiōis. Quedaz
em̄ est indiuisio solū in actu. Quedā est indiuisio vel vni-
tas z in actu z in potētia que dicitur indiuisibilitas. Que

De predicamento Quantitatis

quidē indiuisibilitas verius habet rationem vnitatis q̄
indiuisio. cū plus dicat de indiuisione. Iste autē vnitates
contrario modo se habent in ponēdo et in remouēdo. Nā
ad positionē vnitatis indiuisibilitatis sequit̄ positio vni-
tatis indiuisionis. qz q̄cunq; sunt vnū indiuisibiliter. sunt
vnū p̄ indiuisionē actualē. sed in negando siue remouen-
do est ecōuerso. quia remotio vnitatis indiuisibilitatis nō
remouet. non enī sequit̄. nō sunt indiuisibilia. q̄ nō sunt in-
diuisa. Ecōuerso autē est de vnitatis indiuisionis. quia ad
remotionē vnitatis indiuisionis sequit̄ remotio vnitatis
indiuisibilitatis. Bene enī sequit̄. Nō sunt indiuisa actua-
liter. q̄ nec indiuisibilia. Sed positio vnitatis indiuisiōis
non ponit vnitatē indiuisibilitatis. Nō enī sequitur. sunt
indiuisa. q̄ sunt indiuisibilia.

De Discretionē.

Quantū ad scdm̄ est sciendū. Q̄ duplex est discretio
Discretio enī videt̄ nil aliud esse: nisi sepatio quedā
vel sequestratio huius ab hoc. Et hoc potest esse duplici-
ter. negatiue. z positiue. Negatiue p̄ hoc. qz hoc nō est illud.
Alio mō positiue p̄ hoc. qz h̄ distinguitur ab illo. Discre-
tio p̄o negatiua p̄ non idēptitatem positā aut per distin-
ctionem. Iste autē discretionēs sic se habent ad numerum
qz discretio negatiua sequit̄ omnē numerū. Ratio istius ē
qz partes cuiuscūq; numeri. siue sit diuisoz siue diuisibi-
liū necessario habent aliquā non idēptitatē. z p̄ sequēs
discretionē negatiuā Discretio autē positiua solū est de rōe
numeri diuisoz. Iste autē discretionēs sic se habēt in ponē-
do z remouēdo ad se inuicē. qz ad positionem discretionis
positiue: sequit̄ positio discretionis negatiue. Sed ad re-
motionem discretionis positiue: non sequit̄ remotio discre-
tionis negatiue. Econtrario autē est de discretionē negati-
ua. quia ad remotionē eius sequit̄ remotio discretionis posi-
tiue. sicut ad remotionē nō idēptitatis ab aliquibus se-
quitur remotio discretionis. Ad positionē autē discretio-

nis negative. non sequitur positio discretionis positive. sic
etiam nec ad positionem non idempotentis positio distinctionis.

De Numero.

Nunc quæritur ad tertium est advertendum. Quod cum unum et
multa opponuntur immediate. quia ad remotionem
cuiuslibet unitatis maxime si sit remotio in propria ratione
et ratione equipolenti: sequitur positio alicuius pluralitatis
et alicuius multitudinis. Et ideo sicut duplex est genus
unitatis. sic est duplex genus numeri. Quidam enim numerus
est qui resultat et ponitur ex remotione unitatis et divisibilitatis
Et iste dicitur numerus distinguibilium siue divisibilium
et ponitur actualiter. si actualiter remoueat unitas indi-
uisibilitatis siue indistinguishibilitatis. Alius quidem ponitur
esse numerus. qui ponitur ex remotione unitatis in divisionis
et indistinctionis. et ille vocatur numerus distinctorum si-
ue divisorum. Isti autem numeri ex opposito habent se ad uni-
tates in ponendo et remouendo. quia numerus qui ponitur
ex remotione unitatis indiuisibilitatis. dicitur numerus in-
diuisibilium siue distinguibilium qui non ponitur numerus diuisi-
orum siue distinctorum. Ratio quia primus numerus ponitur
ex remotione unitatis indiuisibilitatis. Secundus ex remotio-
ne unitatis in diuisionis. nec per consequens ad positionem
numeri diuisibilium sequitur positio numeri diuisorum siue di-
stinctorum. Ad remotionem unitatis indiuisibilitatis non se-
quitur remotio unitatis in diuisionis. Ad remotionem autem nu-
meri diuisibilium. sequitur remotio numeri diuisorum. quia si non sunt
diuisibilia nec diuisa. E converso autem est de numero diuiso-
rum et diuisibilium: et quecumque habent numerositatem diuisorum et
diuisibilium. cum diuisio presupponat diuisibilitatem. per remo-
tionem numeri diuisorum. non remouet numerum diuisibilium.
Ideo aliqua possunt habere numerum diuisibilium dato quod non
habeant numerum diuisorum siue distinctorum. Ratio illius est.
quia numerus diuisorum ponitur ex remotione unitatis in diuisio-
nis. Remotio autem unitatis in diuisiois remouet unitatem

De predicamento Quantitatis.

Indivisibilem. Et p̄ cōsequens positio numeri diuisoꝝ po-
nit numerū diuisibilem. Sed qz vnitas indiuisiois nō po-
nit vnitatē indiuisibilitatis. ita nec remotio numeri diui-
soꝝ ponit remotioē numeri diuisibilem. cū se habēt oppo-
sito modo ad vnitates: sicut dictum est.

Quot modis dicat̄ oratio:

Quantū autē ad orationē Sciendū q̄ oꝝo potest tri-
pliciter cōsiderari. Vel put ē in p̄gameno. z sic in cō-
p̄tū etiā est in ipsa cōpositio ex materia z forma. est in p̄to
sbe. Sz in cōp̄tū illa materia est distensa quantitate est in p̄-
dicamento quantitatis. In cōp̄tū etiā ex tali distensione re-
sultat talis figuratio. est in quarta specie q̄litas. Sed in-
cōp̄tū mouet visum. est in tertia sp̄e qualitatis. Sc̄do potest
cōsiderari put est in mente. z sic nō pōt esse quātitas. sed est
in p̄ma specie q̄litas. Tertio mō pōt cōsiderari vt est in
platiōe. Et h̄ tripliciter. Vel put mouet auditū. z sic ē in
tertia sp̄e q̄litas. sicut z alia obiecta sensuū. Vel put com-
parat̄ ad tps mensurans hmōi platiōē siue extensionem
motus qui fit in huiusmodi platiōe. z sic oꝝo est q̄ntitas
cōtinua. Vel put vna pars succedit alteri discreta z sepa-
rata. z sic est quantitas discreta. Et hoc mō ponitur spe-
cies quantitatis discrete in p̄ntis.

De noibus p̄uenientibz mensuris. Cap. LIX

Quia vero esse mensurā conuenit

q̄ntitati. Vñ. x. methaph. ponit̄ d̄ra mensura.

q̄ Ideo de noibus significat̄bz mēsuras cū mē-
sura sit p̄prietas q̄ntitatis h̄ dicendū est. Du-

plex aut̄ est modus mensuraz. Vnus mensurās res cōp̄tū
ad intrinsecā q̄ntitatē. sicut vlna mēsurat pannū. Ali⁹ mē-
surās rez duratiōes cōp̄tū ad extrinsecā quātitatē. sicut tē-
pus mensurat duratiōes motus. Et quocūqz modo men-
sura sumat̄: sp̄ dicitur mensura rei id qd̄ certificat de quā-
titate rei. siue sit q̄ntitas manēs cōp̄tū ad p̄mum modū. si-

ne fluēs tēpū ad scōm. Vel p modū fluentis qđ dico ppter
 eū z eternitatē. De noīb p̄maz mensuraz satis dictū ē
 in explanatione specierum quātitatis continue et discrete
 Sed de nominibus mensuraz que mensurāt durationes
 ppter specialē difficultatē z eoz cōmunem vsum hic dicē
 dum est. Sunt autē illa. tēpus continuū. tempus discretū
 eū. eternitas. nunc t̄pis continuū. nunc t̄pis discretū. nunc
 eū. nunc eternitatis: Quozū significantiā z differētiā pa
 tebit ex dicendis. Hoc p̄misso de hoz singulis dicendū ē
 Et p̄mo de tēpore cōtinuo z suo nunc.

Quid ē t̄ps p̄tinuū z nūc t̄pis p̄tinuū. Cap LX

Intelligendū est ergo qđ oīnes ille
 mensure in h̄ p̄ueniunt. qđ sunt mensure alicu
 ius actus. Cum enī duratio sit actus. oportet
 mensurā durationis esse mensurā actus. in eo
 qđ actus habet durare tm̄ vel tm̄. Differunt tñ: qđ scōm qđ
 inuenit̄ diuersa ratio durandī. ita in actibz inuenitur di
 uersa ratio mensure. Sunt ḡ quidā act⁹ qui dicuntur actus
 p̄mixti potentie qđ durāt p̄ acceptionē diuersarum partiū
 in eodē actu p̄tinuo successiue. sic patz in motu. In vno autē
 actu diuerse partes continuū non possunt accipi: nisi sit cō
 tinuus. In omni autē actu continuo habente successionē
 est prius et posterius. Et ideo mensura talis actus qđ ha
 bet successionē z continuitatem partiū in vno actu: z prio
 ritatē z posterioritatē scōm quā potest numerari. vocatur
 tēpus continuū: qđ mensurat actū successiuū continuum.
 in qua successionē est prioritas z posterioritas numerabil̄
 ab aīa sicut motus. Et ideo bene tēpus diffinitur qđ est nu
 merus motus fm̄ prius z postertus. Et ita patet quid est
 tēpus z cuius est mensura. quia motus directe licet p̄accē
 dens possit esse mensura quietis. sicut mensure habituum
 sunt mensure priuationū. Nūc autem t̄pis cōtinuū differt
 ab ip̄o t̄pe continuo sic qđ omīno non est idē re cū eo. sed si

De predicamento Quantitatis.

ut se habet punctus ad lineam, ita se habet nunc ad tempus. Proprie autem secundum veriorum opinionem, sicut motus mensuratur tempore quorum utrumque est diuisibile, ita mutatum esse mensuratur nunc temporis continui, quorum utrumque est indiuisibile, et ita ipsum tempus continuum, et ipsum nunc temporis continui sunt diuerse mensure diuersorum ab eis mensuratorum.

Quid est tempus discretum, et nunc temporis discreti. Cap. LXI

Tempus actus simplicis est qui non habet successionem et continuitatem partium in se, sed est in se indiuisibilis, est tamen huiusmodi conditionis: quod alius actus consimilis in eodem potest sibi

succedere, ita quod unus succedit alteri: quibus ambo simul esse non possunt. Et talis actus est intellectio angeli, quae in se est indiuisibilis, et non habet partem et continuationem partium eiusdem actus, sed alius actus intelligendi potest priori succedere, quia postquam angelus intellexit unam rem potest cessare illa intellectio, et inchoari alia respectu alterius rei. Et ita licet non sit successus respectu partium eiusdem actus: est tamen respectu diuersorum actuum ad inuicem successio. Illa ergo successio que est diuersorum actuum distinctorum ab inuicem habet mensuram suam et vocatur tempus discretum, quia discretos et distinctos actus sed indiuisibiles mensurat. Hoc autem tempus deperdit intelligere aristoteli, quando orationem in principio posuit speciem quantitatis discrete aliam a specie quantitatis continue: licet alibi non fecerit mentionem. Et sic patet quid est tempus discretum. Nulli autem talis actus simplex et indiuisibilis et discretus habet suam propriam mensuram, et vocatur nunc temporis discreti, quia sicut illa operatio est indiuisibilis, ita et nunc temporis discreti. Differt autem a tempore discreto dupliciter. Primo modo sicut pars a toto. Secundo quia nunc est mensura indiuisibilis actus. Tempus autem est mensura successionis actuum indiuisibilium discretorum.

Quid est euum et nunc eui.

Capitulū LXII

St autē alius actus tertius indiuisibilis cui non cōuenit habere partes successiuas eiusdem actus numero. nec alius actus ē natus sibi succedere. tamen non est tante entitatis et actualitatis: quin habeat tres imperfectiōes. Prima est: quod essentialiter continetur infra terminos alicuius generis vel speciei. Secūda est quod quia non habet omnē perfectionem nec ipsa est sua perfectio. superadditur autē sibi aliquid ad suam perfectionē. pertinens: respectu cuius potest esse aliqua successio in quātum aliquid cedit in präteritum et aliquid spectat in futurū. Tertia est quod et si non habet duo nunc includentia durationem ipsius quorū vnū inchoet eam et aliud terminet eam. habet tamen defacto vnū inchoans: et de possibili posset habere vnū terminans de potentia diuina. et ita habet cum hoc quod aliquid cedit in präteritum: et aliqd spectat in futurum. et talis actus est esse substantiale vel actus essen di angelorū. quia talis actus ē infra terminos generis et speciei sbe. Sic ergo talis actus non est sua perfectio. sed perfectionem suā habet supadditam scz suum intelligere: respectu cuius est alia successio: in quātum vna succedit alteri: et vna cedit in präteritū cui succedit altera que erat futura. Item nō habet duo nunc includentia suam durationē. quorū vnū terminet eā et alterū inchoet. sed habet bene vnū inchoans: quz non fuit ab eterno: et posset de diuina potentia habere aliqd terminans: quz posset deus angelos annihilare. Et istius actus duratio mensuratur mensura que vocatur euum. quia est eternitas participata. quia defacto talis actus est eternus et infinitus a parte post. in quātū non habet aliqd nunc terminans. sed est perpetuus licz sit terminatus et finitus ex parte ante. et iō eū est mensura media inter tēpus quōd habet duo nunc termi-

De predicamento Quantitatis.

nantia & eternitate quod nullum habet. Nunc autem eum non differat realiter ab ipso eum sed solum ratione. ut dicit aliquorum opinio. quia nec potest se habere ad eum sicut indivisibile ad continuum. ut nunc temporis continui se habet ad continuum tempus. nec sicut pars ad totum. ut se habet nunc temporis discreti ad tempus discretum. Et ideo idem re est nunc eum & eum sed solum ratione differunt. in quantum nunc eum imaginamur indivisibile: eum autem cum quadam extensione. Doctor tamen communis. prima secunde. di. xix. q. ij. articulo. ij. dicit. Quod quia cum mensura mensure esse alicuius rei: illi rei respondet per mensura nunc illius durationis. Unde sicut tempus est mensura motus. ita nunc temporis est mensura ipsius mobilis. Et cuius esse est mensura eum. illius entis est mensura nunc illius eum. Et illud ens mensuratur nunc eternitatis: cuius esse mensurat eternitas. Sicut autem se habet in mensuratis actus ad illud cuius est actus. ita se habet quilibet duratio vel mensura ad suum nunc. Actus autem ille qui mensuratur tempore differt ab eo cuius est actus secundum rem. quia mobile non est motus. Et secundum rationem successionis. Quia mobile est de natura permanentium. Motus de natura successiuorum. Unde etiam differt tempus dupliciter a suo nunc. scilicet secundum rem. quia nunc non est tempus. Secundo secundum successionis rationem. quia tempus successivum est: non autem nunc. Esse autem eternitatis quia est actus mensuratus eum. differt ab eo cuius est actus re quidem. sed non secundum successionis rationem. quia utrumque caret successionem. Et ita etiam differt nunc eum realiter ab eum. Esse autem quod mensuratur eternitate est idem re cum eo cuius est actus: sed differt solum ratione. Et ideo eternitas & suum nunc simili modo differunt solum ratione: in quantum scilicet eternitas respicit divinum esse. nunc eternitatis respicit quidditatem ipsius quod realiter ab esse non differt.

Quid est eternitas & nunc eternitatis. Cap. LXIII

Lius est actus et vltimus indiui-
 sibilis. qui nec succedit alteri. nec alius est sibi
 natus succedere nullā habens imperfectionem: sed omnē perfectionē essentialiter et non
 supadditam et ipse est perfectio sua que nō cōtinet nec con-
 cluditur inter līmites alicuius generis vel speciei. nec in-
 ter duo nunc concluditur duratio eius de facto vel de pos-
 sibilit. Et talis act⁹ eēndi purus ē solius dei. cui⁹ mensura
 vocatur eternitas. quā Boetius ita diffinit in li. v. de cō-
 solatione. dicens. **Q** eternitas est interminabilis vite to-
 ta simul et perfecta possessio. **Q**uantiū ad differentiā tēpo-
 ris et tēpalis. dicit^r interminabilis vite. **Q**uantiū ad differentiā
 eui et euiterni. dicitur perfecta possessio tota simul. **H**unc
 aut eternitatis nō differt realiter ab eternitate sed ratione
 solum vt dictū est. **E**x quo patet q̄ eternū nihil aliud ē q̄
 ens extra terminos. et eternitas q̄ extra terminos entitas
Sic ergo patet differentia quatuor mensurarum tēporis
 continui. **Q**od est mensura actus habētis successionem in
 suis partibus continuis. **E**t tēporis discreti. **Q**od est men-
 sura actūū indiuisibiliū inuicē succedentiū. **E**t eui. q̄d est
 mensura act⁹ indiuisibilis cui accidit successio actūū indi-
 uisibilium superadditorum sue perfectioni **E**t eternitatē
 que est mensura actus indiuisibilis. cui nulla aduenit per-
 fectio vel mutatio vel limitatio. sed ipsa sua infi nita est et
 om̄imoda perfectio. **P**atet etiā differentia nunc temporis
 continui ad tempus continuū. nunc tēporis discreti ad tē-
 pus discretum. nunc eui ad euum. nūc eternitatis ad eter-
 nitatem. a qualibet autem mensura denominatur mensu-
 ratum. **Q**uia quod mensuratur tempore. temporale dicit-
 tur. **Q**uod eui: euale vel euiternū. **Q**uod eternitate: eter-
 nale vel eternum.

De infinito q̄ pōt dici q̄nc̄ modis. Cap. LXIII

De predicamento Quantitatis.

Secundo quia infinitum congruit

quantitati. ut dicitur primo philosophorum. et sepius utimur nomine infiniti. Ideo hic primo de multiplici eius acceptione dicendum est. Dicitur autem infinitum

multipliciter primo modo secundum durationem. et hoc dupliciter. Vel ab omni parte. tam a parte ante. quam a parte post. et sic deus dicitur solus infinitus duratione. Vel ab altera tantum. et sic mens vel angelus dicitur infinitus duratione in infinitum. Non a parte ante quia principium durationis habuit. sed a parte post. quia semper durabit. Secundo modo aliquid dicitur infinitum extensione extrinsece quantitatis continue. et sic potest attendi triplex infinitum. Vel solum secundum longitudinem. ut si esset linea infinita in infinitum extensa. carens principio et fine. Et sic esset ab omni parte infinita. Vel solo principio: vel solo fine. et sic esset solum infinita ab illa parte que careret termino. Vel secundum longitudinem et latitudinem simul. ut si esset aliqua superficies in infinitum secundum longitudinem et latitudinem sine termino extensa. vel solum altera parte carens termino. diceretur infinita. vel simpliciter. vel secundum illam partem que caret termino. Vel secundum longitudinem latitudinem et profunditatem. ut si esset aliquid corpus in omnem dimensionem extensum. ex omni parte carens termino diceretur infinitum. vel si ab una parte vel duabus: solum diceretur ex illa vel ex illis partibus infinitum. quia vel quibus careret termino vel terminis. Tertio modo dicitur aliquid infinitum quantitate discreta. ut si esset numerus infinitus lapidum. vel hominum et hominum. ita que careret talis multitudo omni limitatione numeri. vel ex omni parte. vel ex altera. talis multitudo diceretur infinita. vel simplex. Similiter si ex omni parte careret termino. vel secundum illam partem quam non haberet limitatam. Quarto modo dicitur infinitum secundum quantitatem virtutis. et hoc dupliciter. Vel in perfectione. quia habet in se omnem perfectionem essentialiter et sic solus deus ex omni perfectione essentiali est infinitus. Alio modo dicitur infinitus in vigore. sicut si esset

aliquis calor infinite intensus diceretur talis calor esse potentia calefactiva in vigore infinita. Et isti duo modi infiniti non differunt. nisi quod primus modus dicitur respectu sui. Secundus respectu aliorum respectu quoque ponitur vigor. Unde prima infinitas est essentie. Secunda potentie. Utrum autem infinitas vigoris sit in potentia divina. non determino quod maioris difficultatis est. Istorum ergo modorum infiniti. primum dicitur secundum durationem. Secundum de secundum magnitudinem. Tertium secundum multitudinem. Quartum secundum perfectionem. Quintum secundum vigorem.

Quod aliquid est infinitum privative. aliquid negative et differentia ipsorum. Capitulm LXV.

Et autem secundo intelligendum quodcumque infinitum habeat istam prepositionem in. quod aliquando iuncta facit privationem. al quando negationem. hoc nomen infinitum potest sumi in quolibet istorum modorum. vel privative. vel negative. Privative quidem si illud quod est aptum natum finire vel limitari et habere terminum. non finiretur. vel non limitaretur. vel non terminaretur. sicut si sol esset extensus secundum aliquam dimensionem in infinitum. diceretur infinitus privative et talis infinitas imperfectionem importat. quod non habet quod habere debet. Et ideo nullo modo talis infinitas locum habet in divinis. Alio modo dicitur infinitum negative. non quod privetur aptum natum habere terminos. sed quod non habet finem. non est terminatum. non est limitatum. Et isto modo quod deus non est limitatus. nec duratione. nec ad genus. nec ad speciem. potest in divinis inveniri infinitum. non privative. sed negative. Infinitum autem duratione temporis potest esse in creaturis. Sed infinitum secundum multitudinem. secundum magnitudinem. secundum perfectionem et secundum vigorem. nullo modo sunt in creaturis. licet sit de aliquibus istorum difficultas questio. Utrum divinam virtute esse possint. de qua me non intromitto ad presens. Et hec dicta sufficiant quantum ad predicamentum quantitatis.

De nominibus pertinentibus ad res de genere qualitatis et

De predicamento Quātitatis.

Primo quid importetur noīe qualitatis. Capl'm LXVI.

Secundo agēdū est de noībus prime intentionis p̄tinentibus ad genus qualitatis et primo de noīe qualitatis. Secūdo de noībus suarū quatuor specierū quas p̄s in p̄ntis assignat. Quantū ad nomē q̄litas. sciendum q̄ qualitas est quidā modus essendi s̄be. Modus autē s̄m Augusti. sup̄ Beneficium ad l̄ram. est quē mēsurā p̄figit. et ideo qualitas quādā determinatiōe et quēdā modū s̄be dicit s̄m aliquā mēsurā. Sicut autē illud q̄ determinat potētia materie s̄m esse s̄bale dicitur qualitas s̄balis. et hec est differentia s̄balis. et s̄be. ita illud s̄m qd̄ determinat potētia s̄iecti s̄m esse accidētale. d̄r qualitas accidētalis q̄ est quēdā differentia accidētalis ut dicitur. v. metaph̄. Ex quo patet quid importat noīe q̄litas. q̄ illud qd̄ modificat s̄iectū et potētia s̄iecti. ac determinat s̄m esse accidētale d̄r qualitas s̄iecti et hoc cōcordat illi diffinitioni p̄ntoꝝ q̄litas. Qualitas ē s̄m quā q̄les dicimur. Et q̄ ex hoc qd̄ est in nobis tale. tales dicimur. ideo a q̄litate in nobis existēte dicimur quales ut albe dīne albi. et sic de alijs. Et hoc de noīe qualitatis.

Sufficiētia et differentia et significātia quatuor specierū qualitatis. Capl'm LXVII.

Secundo videndum est de nomī-

bus quatuor specierū qualitatis. Et primo in generali videndo earū differentia simul et significantiā. Et secūdo de quolibet in speciali. Quantū ad sufficiētia. cōuenientiā. et differentia. simul et significantiā. Sciēdū q̄ modus siue determinatio s̄iecti s̄m esse accidētale q̄ qualitas dicitur esse. cōmune est ad omnes species qualitatis. s̄m q̄ diuiditur specie s̄m diuersos modos essendi talis determinatiōis. Unde talis determinatio potest considerari tripliciter. Primo in ordine ad ip̄am naturā s̄iecti. et sic ab h̄mō et determinatiōe sumit

prima species qualitatis que dicitur habitus et dispositio
 Quod satis patet ex dictis philosophi loquentis de habitibus anime
 et corporis. vii. physicorum. ubi dicit quod habitus sunt dispositio-
 nes perfecti ad optima. Dico autem perfecti. quia dispositio est secundum
 naturam. Et quia ipsa forma et natura rei est finis. et cuius cau-
 sa fit aliquid ut dicitur. ii. physicorum. ideo in prima specie con-
 sideratur bonum et malum. facile et difficile. et mobile. secundum quod
 aliquid natura est finis generationis et motus. Ideo. v. metaphisica
 diffinitur habitus. quod est dispositio secundum quam aliquid disponi-
 tur bene vel male. Et in. ii. ethicorum dicitur quod habitus sunt
 secundum quos ad passiones nos habemus bene vel male. Quia enim
 modus est conveniens nature rei tunc habet rationem boni. Quia
 autem non est conveniens habet rationem mali ut patet. Et quia na-
 tura considerat illud primum quod est in re. ideo hic modus vel
 determinatio respectu nature que habitus dicitur et dispositio.
 ponitur prima species qualitatis. Secundo modo potest con-
 siderari talis modus et determinatio subiecti secundum esse acci-
 dentale secundum actionem et passionem que consequuntur principia natu-
 re que sunt forma et materia. Et secundum hoc sumitur secunda et ter-
 tia species qualitatis. sed differenter. Quia vel talis qualitas
 oritur immediate a principijs naturalibus substantialibus ipsius rei. et sic
 est secunda species. que dicitur naturalis potentia vel impotentia ad fa-
 cile faciendum vel patendum. Aut oritur non immediate ab illis. sed
 immediate a primis qualitatibus calidi. frigidi. et huiusmodi.
 et sic est tertia species: que dicitur passio vel passibilis qualitas
 In utraque autem consideratur quod facile vel difficile fiat. vel quod
 sit cito transiens aut diuturnum. Et in his absolute non con-
 sideratur aliquid pertinet ad rationem boni vel mali. Quia
 motus vel passiones non habent rationem finis. bonum autem et
 malum dicitur per respectum ad finem. Tertio modo attenditur
 talis modus et determinatio subiecti secundum quantitatem. et sic
 sumitur quarta species qualitatis. que dicitur forma. vel
 circa aliquid constans figura. Et quia quantitas secundum sui ra-
 tionem. est sine motu. sine ratione boni et mali. ideo ad quar-

De prima specie Qualitatis:

eam specie qualitatis nō ptinet. q̄ aliquid bene vel male a
cito vel tarde transiens dicatur fm̄ eam. Simplicius autē
super p̄nta aliter horū assignat differentiā et sufficiētā quā
reprobabat doctor sc̄us. z datā ponit p̄nta. ij. q. xlix. art. sc̄do.

De p̄ma specie qualitatis et quō se habent ad inuicem
habitus et dispositio q̄ ponūtur in ea. La. LXVIII

Quo dicēdū est de singulis noib⁹

istarū quatuor specierū qualitatis. Et primo
m de p̄ma specie sc̄z de habitu z dispositione. Et
primo de hoc quō se habent ad inuicē habitus
et dispositio. Sc̄do specialiter de habitu q̄t modis dicitur
Tertio de dispositioe. Quarto de habitib⁹ virtuosis z vi
ciosis c̄cum p̄sens tractatus requirit. zc̄.

De habitu et dispositione.

Quantum ad primū sciendū. q̄ facile et difficile mobi
le. nō diuersificāt habitū ab alijs specieb⁹ qualitatis.
sed bene diuersificant habitū et dispositionē sicut differen
tie specificē aliquo modo. Dispositio em̄ accipit̄ dupliciter
Uno modo fm̄ q̄ est genus huius q̄ dicitur habitus. Et
q̄ sit genus patet. v. meta h. vbi ponit̄ dispositio in diffini
tione habitus. sicut patet in diffinitioe im̄mediate posita ca.
precedēti. z sic differūt sicut superius et inferius. Nec sunt
vna species numero generis alicuius. Alio modo accipit̄
dispositio. vt aliquid d̄condiuisum cōtra habitum. Hoc au
tem potest intelligi dupliciter Uno mō sicut perfectū z im
perfectū in eadē specie. vt albedo mag⁹ intēsa z min⁹ intēsa
z sic dicit̄ dispositio retinēs nomē cōe q̄n̄ ip̄fecte inest ita q̄
de facili amittit̄. Dicit̄ autē habitus q̄n̄ perfecte inest z nō
de facili amittitur. Et sic dispositio fit habitus. sicut puer
fit vir. Et sunt eiusdē speciei. qz perfectū et imperfectū. nō
diuersificant specie Alio modo potest intelligi dispositio
cōtra habitū cōdiuisa sicut species eiusdē generis subalter
ni contra aliā. vt sic dicantur dispositiones ille qualitates

prime speciei quibus convenit secundum rationem proprie speciei. ut de facili amittantur. quia habent causas transmutabiles. sicut egritudo et sanitas. **Habitus** vero dicatur ille qualitates que secundum suam rationem habent quod non de facili transmutentur. quia habent causas immobiles. sicut sunt scientie et virtutes. que habitus dicuntur et hoc modo dispositio fit habitus. Et sic dispositio et habitus non sunt simul una species sed due. que dicuntur prima. Et quarum quelibet divisa contra aliam est prima. in quas dividitur qualitas. sicut substantia dividitur in primas species scilicet corpoream et incorpoream. Et sic videtur esse intentio aristote. in predicamentis de acceptance habitus et dispositionis. et hoc patet per exempla per eum posita in prima specie qualitatis. Nam si aliqua qualitas ex sua natura facile mobilis. ex aliquo accidente reddatur difficile mobilis. dicetur habitus. Et contra est de qualitatibus que secundum suam rationem sunt difficile mobiles. quia tunc dicerentur dispositiones. ut si aliquis imperfecte habeat scientiam. ut de facili posset eam perdere. magis dicitur habere dispositionem et esse dispositus ad scientiam. quam habere habitum scientie vel esse habitus in scientia. Ex quo patet quod nomen habitus divinitate quandam importat. non autem nomen dispositionis.

Que sint differentie essentielles habitus et dispositionis ut sunt diverse species qualitatis

m Et impeditur quin secundum hoc facile vel difficile. mobile. sunt diverse differentie specificae per hoc quod ille pertinet ad passionem et ad motum et non ad genus qualitatis. nam ille differentie quibus per accidentem videatur se habere ad qualitates. in utrimque eis ut propriis. sicut in genere substantie frequenter accipiuntur differentie accidentales loco substantialium incertum per eas designantur principia essentialia.

De hoc nomine habitus quot modis dicitur. quomodo est predicamentum. quomodo post predicamentum. et quomodo species qualitatis.

Capitulum LXIX.

De prima specie Qualitatis.

Habitus aut multipliciter dicitur quod
habitus ab habendo sumptus est. a quo dupliciter
deriuatur. Uno modo secundum quod homo vel quicumque alia res dicitur
aliquid habere. et ab hoc habere nomen habetur dicitur respectu
cuiuscumque rei que habetur. et sic est commune ad diuersa propria. Et sic a
philosopho ponitur inter postpropria que diuersa rerum genera consequuntur
sicut oppositio prius et posterius. et huiusmodi. Inter ea autem que habentur
est talis dicitur. quod quedam sunt in quibus nihil cadit medium inter
habentes et rem habitam sic inter substantiam et quantitatem vel qualitatem nihil
est medium. Quedam vero sunt in quibus est aliquid medium inter utraque
sed hoc non est nisi relatio. sic dicitur aliquid habere socium vel amicum. Que-
dam vero sunt que sunt habitus aliquid medium non quod sit actio vel passio
sed aliquid per modum actionis vel passionis. prout scilicet vnum est orna-
mentum vel teges. et aliud ornatum vel tectum. Primis duobus mo-
dis non constituitur speciale proprium. vel determinata species
propria. sed in tertio constituitur speciale proprium. Et vocatur
proprium habitus de quo dicit philosophus. v. metaph. quod inter habentem
indumentum. et indumentum cadit habitus medius. Secundo modo
dicitur habitus ab habendo secundum quod aliquid res se habet aliquid mo-
do in seipsa vel ad aliquid aliud. Et sic cum ille modus sit secundum
aliquam qualitatem. ab hoc modo sumitur prima species qualitatis
que dicitur habitus. De quo dicit philosophus. v. metaph. quod habitus dicitur
dispositio secundum quam bene vel male disponitur aliquid aut secundum se
aut secundum aliud. ut sanitas quedam habitus est. Et ex hac proprie-
tate ponimus habitus virtutum quantum ad appetitum sensitivum.
Habitus scientiarum quantum ad appetitum intellectivum. iustitiam
et charitatem in voluntate. gratiam in essentia anime. Et ex hoc etiam
quod lumen intellectus agentis et lumen glorie disponunt intellectus
ad intelligendum. et si species intelligibilis acquisita vel infusa
est etiam lumen intellectus agentis. et lumen glorie. et species intelli-
gibilis habitus vocatur. Ex hoc autem patet. quod habitus ut est post-
proprium. differt ab habitu que est proprium. et ab habitu que est prima
species qualitatis. quod habitus ut est postproprium est nomen adiectivum et

dicitur habitus, ta. tū. sed alijs duobus modis dicitur substantiuū. Itē habitus q̄ est prima species qualitatis, differt ab alijs duobus modis, qz habitus primo z scdo modo nō dicitur res habitā, vel ip̄a res que habetur, sed solū dicitur habitus ip̄a habitudo habētis ad illud qd̄ habetur. Sed tertio modo dicitur habitus ip̄a res habitā fm̄ quā habēs bene vel male disponitur respectu sui vel alterius.

Qualiter habitus sint in corpore z ī aīa z ad qd̄. Ca. LXX.

St autem intelligendū quod habitus ad duo ponitur, scz ad esse z ad operari.

Pro ut ergo habitus dicitur dispositionē ad operari, nullus habitus ponitur in corpore: quia oīs operatio corporis vel est determinata ad vnū a naturali corporis qualitate, z sic nō indiget habitu vel determinata ab anima, z talis operatio ē principaliter ip̄ius anime: licet possit dici scdario ip̄ius corporis. Et ideo dispositio ad talem operationē ē principaliter ip̄ius anime licet possit dici scdario ip̄ius corporis inq̄tum disponit ad facile deseruendū ipsi operationi ip̄ius anime. Quantū autē ad dispositionē q̄ respicit esse prout supponit subiectū ipsi forme, sic potest esse habitus in corpore. Et hoc modo ponimus sanitatem pulchritudinē, z huiusmodi esse habitus vt patet, vij. phisicorū. Non tñ habēt ita perfecte rationē habitū sicut habitus anime. Nec de habitu.

Quot modis dicitur dispositio. Capm LXXI.

Et dispositione aut patet qd̄ multipliciter dicatur, eo qz dispositio dicitur semp̄ ordinē alicuius habentis partes, hoc autē cōtingit tripliciter, vt dicitur, v. metaph. aut fm̄ locū, aut fm̄ potētā, aut fm̄ speciē. Et v̄dicitur Simplicius in predicamentis in cōmēto. In hac diuisione phus omnes dispositionē cōprehendit. Quia corporales dispositiones cōprehendit in eo qz dicit fm̄ locū, et hoc pertinet ad p̄ntum

De prima specie Qualitatis.

scilicet situs qui est ordo partium in loco. In eo autem quod dicitur secundum potentiam: includit illas dispositiones que sunt in preparatione et in idempritate non dum perfecte. sicut scientia et virtus inchoata. Quod autem dicitur secundum speciem. includit perfectas dispositiones que dicuntur esse habitus scientie et virtus complere. Et sic habemus de habitu et dispositione coniunctim et disiunctim etc.

De nominibus pertinentibus ad virtutes et vicia et ea tangentibus.

Capitulum LXXII

Quia vero de habitibus sermo ce-

pit et habitus qui ordinantur ad operari bene disponen-

tes et ad bonum virtutes dicuntur. et oppositum vocatur

viciū. idcirco de virtutibus et viciis est aliquid tra-

ctandū. Et primo de virtutibus. secundo de donis que sunt habitus

vicini virtutibus. tertio de preceptis que ordinantur ad actus virtu-

tum. Quantum ad primum dicendum est primo de nomine virtu-

tis in genere. Secundo de eius divisione in virtutes infusas et acq-

sitas. et de divisione in morales et intellectuales et theologi-

cas. Tertio de distinctis in singulari. Quarto de circumstan-

tiis que respiciunt actum quibus redditur virtuosus vel viciosus

Quinto de medio virtutum quomodo virtutes consistant in medio.

Quid significet hoc nomen virtus et unde sumptum est.

Quantum ad primum quid nomen virtutis significat. Sci-

endum quod nomen virtutis videtur secundum suam primam impositionem

quendam violentiam importare. Unde in. iij. celi et mundi dicitur quod

motus accidentalis. i. violentus est qui est a virtute. i. a violentia

non cum auxilio nature. sed quia nihil infert alteri violentiam nisi

si per aliquam potentiam per quam predestinat ut agat et non patiat. Et

ex hoc tractum est nomen virtutis ad significandum potentiam perfe-

ctam agentis que potest operari. et sic tales potentie virtutes vocantur.

Et hoc modo potentie anime tam intellective quam sensitivae dicuntur

virtutes anime. Et sic virtus est non in prima sed in secunda specie qual-

itatis. et de tali virtute dicitur primo celi et mundi. quod virtus est vl-

timam potentie. Et quia perfectio potentie mensuratur ex potentiore

z maximo qđ potest. Maximū autē qđ pōt potētia ē bene agere. qz male agere nō pōt esse maximū. qz malū nō pōt gī nisi ex defectu agentis. Idcirco nomē v̄tutis tractū ē vlt̄ra vt dicat̄ illō v̄tus qđ disponit aliquā potētia vt possit ī suū potē scz in actionē q̄ sit bona z pfecta. Et qz hoc facie habitus v̄tutis. idcirco habit⁹ v̄tuosi v̄tutes dicunt̄. z sic v̄tus est in prima specie q̄litas z nō in scda. z de tali dicit̄ ij. Ethic. q̄ v̄tus est q̄ bonū facit habentē z opus eius bonū reddit. Et. vij. Phico. Virtus ē dispositio perfecti ad optimū. Hec de nomē v̄tutis de qua fm vltimū modum hic intendimus dicta sufficiant.

Duplex dīstinctio v̄tutū. primo in acquisitas z infusas scdo in theologicas z intellectuales z morales. LXXIII

Quantū ad secundū dicendū est q̄

q̄ v̄tutes dupliciter distinguunt̄ Uno mō ex pte modi habēdi. q̄a quedā habent̄ p̄ infusione quedā p̄ acquisitionē. Acquisite dicunt̄ que habent̄ ex n̄ris actib⁹ pcedētib⁹ ab aliqb⁹ p̄ncipijs naturalibus in nob̄ p̄existentib⁹ z tales sūt oēs ille de qb⁹ determinat̄ Aristo. li. ethic. Infuse dicunt̄ ille q̄ a nob̄ nō habentur ex actib⁹ n̄ris: sed a deo p̄ infusione sicut sūt v̄tutes theologice qb⁹ p̄portioabilr r̄ndēt a lū h̄it⁹ nob̄ diuic⁹ infusi. qz sic se h̄nt alie v̄tutes nob̄ infuse ad tres theologicas sic se habent̄ v̄tutes morales intellectuales acq̄site ad p̄ncipia naturalia v̄tutū acquisitarū. z de istis solū determinat̄ theologiq̄s nō nouere phi. Virtutes autē acq̄site z infuse differūt ī spē. Vn̄ iusticia a deo infusa z iusticia humanicus acq̄site spē differūt qz aut rōne formalī respiciūt suū obiectū ille et alie. Necessitatē autē ponēdi v̄tutes infusas p̄ter acq̄sitas cōuis maioris p̄scrutatiois sit. tñ h̄ breuic⁹ pono. qz nō minus debēt eē p̄fecti act⁹ qb⁹ ordinamur ad b̄tudinē sup̄naturalē cō illi qb⁹ ordinamur ad b̄tudinē naturalē. s̄ isti sūt p̄fecti h̄tus z p̄cedūt a potētij̄s p̄fectz. q̄ z alij h̄it⁹.

De prima specie Qualitatis.

Illi autem non possunt esse habitus morales vel intellectuales acquisiti. quia nec cognitio naturalis intellectus nostri nec inclinatio naturalis voluntatis nostre tendit in talem virtutem. Relinquitur ergo quod illi habitus supernaturales sunt et infusi. Ex quo patet quod propter habitus acquisitos oportet ponere alios infusos. Secundo distinguuntur virtutes ex parte obiectorum. et hoc fit quia obiectum alicuius virtutis vel est aliquid quod rationis nostre excedit cognitionem et sic habemus tres virtutes theologicas. scilicet fidem spem et charitatem que habent deum pro obiecto pro ut nostre rationis excedit cognitionem vel ipsum obiectum quod humana ratione comprehendi potest. Et sic habemus virtutes morales et intellectuales que sic ab invicem distinguuntur. quia virtus perficit ad bonum operandum. Principium autem actuum humanorum est duplex. scilicet intellectus seu ratio: et appetitus. Hec. n. sunt duo moventia in homine. ut dicitur in ij. de anima. Unum omnis virtus humana oportet quod sit perfectiva alicuius illorum principiorum. Si quidem ergo sit perfectiva intellectus speculativi vel practici ad bonum hominis actum. necessario erit virtus intellectualis. Si autem sit perfectiva partis appetitivae. erit virtus moralis. Et sic de secundo:

De singulis virtutibus in speciali et primo de theologis in genere quot sunt et eorum sufficientia. Cap. LXXIII

Quantum ad tertium primo dicendum

est de virtutibus theologis. secundo de intellectualibus.

lib. tertio de moralibus. Quantum ad primum pro dicendum

est de virtutibus theologis in generali quod sunt et unde dicuntur et

quo distinguuntur. Secundo dicendum est de eis in speciali. Quantum ad primum

quod est virtus theologica. Dicendum est quod ille qui habet deum pro obiecto unde dicuntur

a theos quod est deus et logos quod est sermo. quasi sermo de deo. Deum tamen di-

versimode respiciunt. Cum. n. deus sit finis nostre supernaturalis. habet in se per

sine merito. nullum autem meritum est sine charitate. Ergo ad ipsum

merendum charitas requiritur scilicet dilectio charitatis non potest haberi sine

precedente cognitione. Deum autem non potest cognosci ut est nostra virtus sup-

naturalis sine cognitione supernaturali. ratio ad hoc ordinatur si des

quia credimus ex auctoritate dei dicentis. Nullus autem diligeret finem

tanq̄ suū nisi speraret illū possibilē haberi a deo. z ad h̄ or
 dinaſ spes. Sic ergo sūt tres vtutes theologice fides spes
 charitas. que habent deū p̄ obiecto sed diuersimode. Quia
 fides vt est p̄ma veritas excedens naturalē rōnem Spes
 vt ē finis vltim⁹ expectat⁹ z difficilis. i. supra humanā fa-
 cultatē. Sed charitas vt est p̄ma bonitas hoīs cōpletīua
 supnaturalis. Fides habet eē intellectu. Spes z charitas
 in voluntate. Cū aut̄ infundunt̄ z vt sūt vtutes. simul sunt
 tempe. sed natura prior est fides spe z charitate. s̄z p̄fectio-
 ne prior est charitas alijs duabus.

De singulis virtutibus theologis. z primo de fide quot
 modis dicit̄ fides.

Capitulū LXXV

Secundo de eis dicendū est in speci-

ali z primo de fide. Circa quā p̄mo vidēdum
 est quid est fides. z quot modis dicit̄. De qua
 breuiter me expediēdo dico q̄ mult̄ modis d̄t̄

Quia aliqui dicit̄ habitus acq̄situs ex auctoritate alicui-
 us dicentis. z sic est habitus intellectualis. vt dicit̄ infra
 Aliquē etiā noīe fidei iportat̄ large res credita p̄ fidē. vt di-
 citur aliquē. d̄s est fides mea. aliquē actus fidei. vt cū dico.
 Fides mea ē q̄ deus est hō. i. actus fidei mee. Aliquē sumit̄
 p̄ collectōe articuloꝝ fidei. z sic dicit̄ in symbolo athanasij.
 Hec est fides catholica. Aliquē aut̄ sumit̄ p̄ fructu. z sic po-
 nit̄ ab ap̄lo ad Galath. v. Proprie tamē fides pur virtus
 est theologica est habitus q̄ disponit̄ intellect⁹ ad credēdū
 facilliter p̄ime veritati. cōtū ad ea q̄ supra humanā ratio-
 nē sunt. Et sic diffinit̄ ab ap̄lo. Heb. xi. Fides est sperāda-
 rum substantia rez argumentū nō apparentiū.

De pertinentibus ad fidem.

Secundo dicendū est de p̄inentibus ad fidē et sunt tria
 Prīmū est de symbolis fidei. Secundū est de articu-
 lis contentis in symbolis. Tertū est de distinctione ipsoꝝ
 articuloꝝ.

De prima specie Qualitatis.

Quid est symbolū et vñ. dñ. et q̄t sūt symbola. LXXVI

Quantū ad primū sunt ista ponenda simul q̄t sunt symbola. vnde dicunt. a quibus sunt edita. que est utilitas editionis ipoz

q

Ubi sciēdum q̄ symbolū dicitur a similitudine

vel collectiōe q̄n ex pluribz partibz fit vnū p̄tinuū. Vñ et symbolisare dicunt q̄ ex pluribz partibz aliqua ad vnum et in vnū colligūt. Et hoc modo a collectiōe triplici dicitur symbolū. Primo a collectiōe multoz hoīm in vnā fidē. Secūdo a collectiōe predicantiū et declarantiū fidē. Tertio a collectiōe articuloz et diuersis locis sc̄pture in q̄ tota fides cōstitutum ad credibilia p̄ncipalia p̄tinet. Fuit aut duplex utilitas cōdēdi symbolū. scz certa et faciliōr cognitio credēdoz et maior cautela p̄tra fraudē hereticoz fidē corrumpentiū. Cū enī veritas fidei i sacra sc̄ptura diffuse p̄tineat in pluribz locis obscure. ita q̄ ad eliciendū clare fidei veritatē ex sacra sc̄ptura requiritur longū studiū cui nō p̄nt intēdere oēs illi quibz necessariū est cognoscere fidei veritatē. Necessarium ergo fuit ex sententijs sacre sc̄pture sūmatim eam colligere. vt sic ea collecta p̄poneret oibz ad credendū ne fides simpliciū p̄ hereticos corrupētes sc̄pturas corrumpetur. Et hoc quidē factū est in tribz symbolis. Primo in symbolo aploz qd̄ p̄ditū est tpe veritatis nōdū tamē plate. et iō dicitur submisit. Secūdo in symbolo Niceno tpe veritatis p̄ plate p̄tra hereticos. Et ideo in missa solennit̄ canit̄ post euangeliū. In quo quedā difficilia que p̄tinebant in symbolo aploz diffusius elucidant̄. Tertio vñ symbolū additū est tpe veritatis p̄ hereticos p̄cuisse s̄z tamen adhuc p̄ualente. scz symbolū Arhanasij. p̄pter qd̄ dicitur in mane depulsis tenebris c̄p̄uis sit illud magis p̄ modū cuiusdā doctrine quā p̄ modū symboli. In his aut tribz p̄tinetur eadem veritas sed in vno magis explicitē q̄ in alio. p̄m q̄ necessarium fuit p̄pter hereses diuersas diuersis t̄pibz insurgētes

Quid est articulus fidei.

Capitulū LXXVII

Quantū ad secundū scz de natura articuloꝝ in symbolo ꝑtentoz. Sciēdū qꝫ fm qꝫ dicit Hugo de sancto victore. Articulus est indiuisibilis veritas de deo artans nos ad credendū. Dicit̃ aut̃ indiuisibilis veritas nō qꝫ sit de incōpleto. qꝫ circa incōpleta ꝑꝑrie nō est veritas. sed qꝫ est de complexo nō resolubili in plures veritates habētes speciales difficultates. Et dicit̃ talis veritas articulus ad similitudinē articuli in rebus corporalibꝫ in quibus articulus vocatur organū qd̃ nō est diuisibile in plura. Qd̃ aut̃ diuisibile ē id̃ illa plura nō dicit̃ articulus. sic manus q̃ diuidit̃ in digitos nō dicit̃ articulus sed digitus q̃ vltērius nō diuiditur in alia organa. Similiter veritas fidei q̃ nō diuidit̃ in plures veritates habētes spēales difficultates d̃r articulus. Dico aut̃ plures h̃ntes difficultates qꝫ cū fides sit de his q̃ sunt sup̃ rōnē humanā q̃ h̃nt difficultates speciales articuli dicunt̃. Et iō si ex vno articulo aliq̃ seq̃nt̃ vel continentur q̃ eo credito facile ē credere. nō faciunt nouū articulū. Sic credito qꝫ xꝑs fuerit mortuꝫ. facile ē credere qꝫ fuerit sepultus. z ideo de morte z sepultura xꝑi nō sunt distincti articuli. Qꝫ aut̃ addit̃ qꝫ est veritas artans nos ad credendū. nō est intelligendū de artatiōe coactōis cū nullus credat nisi volēs sed de artatiōe suppositiōis. qꝫ si volumꝫ saluari artamur ad credendū. Est iñ aduertēdū qꝫ articulus pōt dici vel eē illud ad qd̃ credēddū nos artat fides. sz nō sola. Et articulus pōt dici illud ad qd̃ credendū artat nos fides z sola fides. Primo modo dicit̃ articulus deum eē vnū creatorē oīm. z quedā talia ad q̃ p̃ fidē artamur. qꝫ his amotis nō esset fides. nihilominus h̃ nō teneꝫ sola fide sz p̃nt sciri vera demōstratiōe. Scdo mō dicitur articulus solū illud qd̃ excedit rōnē viatoꝝ sicut deū esse trinum in ꝑsonis. filiū incarnatū z hmōi. z stricte loquēdo ac ꝑꝑo/

De prima specie Qualitatis.

prle. hi soli dicunt articuli fidei:

De distinctione articuloꝝ quō ab inuicē distinguunt.

Quantū ad terciū scz de distinctione articuloꝝ. Sciendū q̄ articuli dupliciter distinguunt. Uno enī mō distinguunt fm distinctionē credibiliū. Secundo modo fm distinctionem ordinantium.

Quomodo distinguuntur articuli fidei ex parte credibiliū.

Capitulum LXXVIII

Quantū ad primū sciendū q̄ cum

articulus sit veritas de dō vt dictū fuit. aut est hec veritas prinēs ad maiestatem diuinitatē aut ad mysteriū assumepte hūanitatē.

q̄

Circa hō maiestatem diuinitatis tria nob̄ credēda pponunt. Primū est vnitas diuinitatis. z sic ē prim⁹ articulus. Credo in vnū deū. Secundū est trinitas in psonis. z de h̄ sunt tres articuli. Vnus prinēs ad patrē. Patrē oīpotētē. Scd̄s pertinēs ad psonā filiū. Et in ih̄m xpm filiū ei⁹. Alius prinens ad psonā spūscti. Credo in spm̄ctm̄. Tertiū qd̄ nob̄ circa diuinitatē pponit. sunt opa diuinitatis ad q̄ prinēt tres articuli. vn⁹ ad op⁹ nature. Creatorē celī z terre Et aliū ad op⁹ gr̄e. Sanctā eccl̄iam catholicā sc̄tōꝝ cōmunionē remis. pctōꝝ. Alius prinens ad cōsummationē gl̄ie. Carnis resurrectionē: z vitā eternā. Amē. Et sic sunt septē articuli circa mysteriū diuinitatis. Circa mysteriū humanitatis xpi pponunt nob̄ septē credenda. scz Cōceptio. natiuitas. passio. descēsus ad inferos. resurrectio. ascensio in celū. aduentus in iudiciū. De hīs aut̄ septē sunt septē articuli. Quoz p̄mus ē. q̄ cōceptus est de spūsctō. Scd̄s. natus ex maria v̄gīe. Tertius. passus sub pōtio pylato cruc. mor. z sepultus. Quartus descendit ad inferos. Quintus tertia die resurrexit a mortuis. Sextus ascendit ad celos: sedet ad dexterā dei patris omnipotētis. Septimus. inde venturus est iudicare viuos z mortuos.

Tractatus II

Distinctio articulorum fidei secundum numerum apostolorum
eos ordinantium. Capiculum. LXXIX

Ecūdo distinguuntur articuli secundum di-
stinctionem et numerum apostolorum ipsos ordinantium et
sic non sunt nisi. xij. Petrus quidem princeps apostolorum
posuit tres articulos. scilicet de unitate eentie. de omni
potentia patris. de ope creatōis dicēs. Credo in deū pa. oī.
cre. ce. et ter. Iohes autem posuit articulum de persona filij dei
dicēs. Et in ih̄m xp̄m filiū ei⁹ unicum dñm nostrū. Iaco-
bus zebedei duos coniunxit in unū. et posuit articulum de cōce-
ptione et natiuitate dei dicēs. Qui concept⁹ ē de spūsc̄to Ma-
rius ex maria ygine. Andreas posuit articulum de passio-
ne dicēs. Passus sub potio py. cru. mor. et se. Philippus
posuit de descēsu ad inferos di. Descēdit ad inferos. Tho-
mas posuit de resurrectione dicēs. Tertia die resurrexit a
mortuis. Bartholome⁹ de ascēsiōe dicēs. Ascēdit ad ce-
los sedet ad dex. dei pa. Matthe⁹ posuit de aduētū ad
iudiciū. Unde venturus ē iudi. vi. et mor. Iacobus alphet
posuit articulum de psona spūsc̄ti. Credo ī spūsc̄tm. Op⁹
grē diuiserūt sibi duo apli. Nam symon posuit effectū gra-
tie et persecutionē boni dicēs. Sāctā eccliam catholicā. con-
munionē sc̄tōz. supple credo. Judas iacobi cōtū ad re-
motionē mali dicēs. Remissionē pctōz. Matbias autem
posuit effectū glē secundum quosdā. secundum aliquos autem thomas itez
dicēs. Carnis resurrectionē et vitā eter. amē. Hec autē
distinctio proprie non est articulorum sed magis p̄tentoz in sym-
bolo secundum ordinātes et iō p̄ma est melior. Ex dictis etiā pa-
tet q̄ Bern. glosator non bñ distingit articulos sup ca. Fir-
mīter credim⁹. extra de sūma trīnī. et fide catholica. Ipse
enī ibi posuit baptismū esse p̄mū articulum humanitatis
quod verū non est. Nullū enī sacramētū ecclie est distinct⁹ ar-
ticulus. Sed oīa sacramēta et ea q̄ respiciūt fidē q̄ sunt ne-
cessaria ad credendū de ordinatione ecclie. de p̄tate pape et

De prima specie Qualitatis.

jurisdictione aliorum platorum. oia continentur sub illo articulo.
Credo vna sancta ecclesia catholica scilicet et comunione. In
pluribus etiam alijs ibi non clare vidit de quibus non curo ad presens.

De spe quid est et quot modis dicitur. Ca. LXXX.

Secundo de spe. Circa quam intelligendum

est quod spes accipitur quinque modis. Primo
pro passione appetitui sensitivi. et sic connumeratur
inter quatuor principales passiones. que sunt

spes. timor. gaudium. et tristitia. Et isto modo non est solum in hominibus. sed etiam in animalibus alijs que habent appetitum sensitivum quod patet. quia animalia inveniuntur operari propter bonum aliquod futurum estimatum possibile. sicut aves faciunt nidum propter filiorum educationem. et unum animal aggreditur alterum ex spe victoriae. Et nota quod spes sic accepta in suo obiecto requirit quatuor condiciones. Prima quidem ut obiectum sit bonum. quia spes est de bono timor de malo. et ideo per hoc differt a timore. Secunda est quod sit futurum per quod differt a gaudio. quod est de presenti bono habito. Tertia est quod sit arduum et cum difficultate adipiscibile et per hoc differt a desiderio et cupiditate que sunt de bono futuro absolute. Quarta quod sit arduum possibile adipisci et per hoc differt a desperatione. et sic potest esse passio in nullo respicit spem que est virtus theologica. alijs autem quatuor modis respicit virtutem theologica. Et primo dicitur aliquando spes de obiecto spei que est res sperata ut cum dicitur ad Titum. iij. Expectantes beatam spem id est beatitudinem speratam. Secundo dicitur de actu spei. ut cum dicimus quod spes est expectatio future beatitudinis. Tertio accipitur per certitudinem quendam. et sic accipitur ad Romanos. v. ca. Tribulatio patientiam operatur. Patientia spem id est certitudinem de retributione. Quarto modo dicitur spes habet inclinans et determinans voluntatem ad expectandum ultimum finem supernaturalem. Primo modo spes est passio et non habet et non est virtus. Secundo modo est obiectum virtutis. Tertio modo est actus virtutis. Quarto modo est circumstantia actus virtutis. Quinto modo proprie

Tractatus II

est virtus et diffinitur a doctoribus sic. Spes est certa expectatio future beatitudinis ex divina gratia et ex meritis humanis proveniens. Quam diffinitionem plus explicare non intendo, nisi quod hic diffinitur habitus per actum. Hec autem virtus habet predictas quatuor conditiones in se et in suo obiecto. scilicet in tertia addit plus, scilicet quod sit ita arduum quod per humanam facultatem haberi non possit. Et ideo quantum ad hoc additur in diffinitione predicta ex divina gratia proveniens, prout tamen est passio est arduum, tamen infra humanam facultatem.

De charitate et habitu charitatis. Ca. LXXXI.

Tertio de charitate dicendum est et primo quot modis dicitur. Secundo quomodo se habet ad alia nomina que amorem important. Tertio quis amor pertineat ad charitatem.

Quot modis dicitur charitas.

Quantum ad primum dicendum quod charitas dicitur quinque modis. Uno modo vocatur charitas ipsa res amata per charitatem que est obiectum eius. Et sic deus dicitur charitas. Et ita accipit illam Ioh. prima. cano. c. iij. Deus charitas est. Secundo dicitur charitas ipse actus charitatis. Et sic illo modo sumitur ibidem. Qui manet in charitate: in deo manet. Tertio dicitur de effectu charitatis. Sicut Ioh. xv. Maiorem hac charitatem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quarto charitas dicitur persona trinitatis cui convenit appropriate dare charitatem. et sic spiritus sanctus dicitur charitas. sicut dicit beatus Augustinus. xv. de trinitate. cap. xliij. Quinto dicitur charitas habitus a deo infusus inclinans voluntatem ad deum diligendum faciliter tanquam supernaturale bonum et ultimum finem suum. Primo modo et quarto charitas non est virtus. sed est deus dator omnis virtutis. qui etiam est obiectum virtutis charitatis. Secundo etiam modo est actus virtutis. Tertio modo effectus virtutis. Sed quanto modo dicitur virtus. De qua apostolus ad Romanos. v. Charitas

De prima specie Qualitatis:

tas dei diffusa est in cordibus vestris per spiritū sanctū zc
Et diffinitur sic ab Augustino super psalmistam. **C**haritas est fons proprius. z singulorū bonorum alueus habitus singularis beatorum cui non communicat alienus: Alio mō charitas est vnus fruct⁹ de quo ageť inferius.

¶ Quia ea que sunt nomina pertinentia ad partem sensitiuam inferiorem extendunt se ad partem intellectiuā superiorē z nō econuerso

Capitulū LXXXII

Ecundo videndū est quō se habet

charitas ad alia noīa que importāt aliqd pertinens ad amorē z ipsa ad inuicē. **U**bi intelligendū qđ potētie anime distinguūt in intellectiuas z sensitiuas. Intellectiua autē pars distinguitur in cognitiuā z appetitiuam. intellectū scz z voluntatē Et sensitua similiter in cognitiuā que apprehēdit. z appetitiuā que vocatur appetit⁹ sensitiv⁹. Pars autē intellectiua p̄tinet qđ qđ habet nobilitatis sensitua sz nō ecōtra. Et ideo ea qđ dicunt de parte sensitua transferunt ad partē intellectiuā z dicuntur z nō ecōtra pprie. Et hoc patet de cognitiua q̄stuz ad sensum. videre em pprie cōuenit potētie visiuę z nihilominus transit ad actū intellect⁹. vñ clare intelligere dici mus clare videre. Sed cū intelligere sit propriū cognitiue partis in intellectu. nuncq̄ intelligere conuenit alicui parti cognitiue in sensu. Similiter est de parte appetitiua. Quia em pars sensitua sequēsa apprehensionē vocatur appetit⁹. Idcirco nomen appetitus transit ad partē intellectiuam: que sequitur apprehensionē que vocatur voluntas pprie. et dicitur similiter appetitus. sed nō econuerso. Non em appetitus sensitiuus vocatur pprie voluntas sed solum intellectiuus. Nobilioza enim entia cum ignobilibus rebus in nominibus cōmunicant. et nihilominus singulares nobilitates habent. et singularia nomina sibi appropriant. Et qđ dictū est in istis nominibus. intelligēdū est etiā in

Tractatus II

alijs nominibus quae ea que pertinent ad partem inferiorem sensitiuam extenduntur ad partem superiorem intellectiuam et non e contra proprie ratione sue nobilitatis. Quod etiam dixi intelligendum est proprie. quia ea que sunt partis superioris larga acceptione dicimus in parte sensitiua. unde de large loquendo appetitum sensitiuum vocamus voluntatem. et sic in alijs omnibus suppositis ostendendum est propositum.

Quomodo se habet charitas ad amorem et dilectionem etc. et omnia ad inuicem. Capitulum LXXXIII

Amor ergo proprie quietationem appetitus importat. scilicet quia nomen appetitus est commune parti sensitiue et parti intellectiue. ideo etiam amor uenit quietationi appetitus sensitiui et intellectiui. scilicet differenter. Prout enim uenit appetitus sensitiuo. amor est passio. et sic amor conuenit homini et brutis. et sic proprie sibi nomen amoris uideat. Appetitus autem intellectiuus est uoluntas proprie est electiuus et non passionatus directe. et ideo secundum quod quietatur electiue. talis amor uocatur dilectio quasi dilecti electio. et sic solus amor qui est dilectio est in intellectuali natura et non in brutis animalibus. unde habet amorem ad alterum non autem dilectionem. In hominibus autem est amor uterque. quia etiam est in eis amor proprie importat passionem. Unde etiam dicimus multos passionatos in amore qui non sequuntur discretionem rationis. et in eis est amor dilectionis qui est in appetitu intellectiui cum uterque appetitum habeat. et sic patet quod omnis dilectio amor est scilicet non omnis amor dilectio. quia nomen inferioris potentie transferri ad superiorem non e contra. Omnia autem nomina que ad amorem pertinent sic se habent quod omnia uel includunt amorem uel addunt aliquid supra ipsum. Et sunt quatuor. Uel amor ea includit et addit aliquid supra ipsa. et similiter sunt quatuor. Nomina ergo que amor includit et addit aliquid supra ipsa sunt hec scilicet concupiscentia. beniuolentia. beneficentia. concordia. et accipiuntur secundum quatuor proprietates amatum et amoris. Quarum prima est quod ha-

De prima specie Qualitatis:

bet vnire et ideo vellet sibi amicū presentē esse. et sic amor
includit cōcupiscētiā incōptū desiderat sp amici presentia. **S**
Secunda pprietas est amicorū sibi mutuo bona velle et sic
amor includit beniuolētā q̄ h̄ importat. **T**ertia est q̄ bo-
na sibi mutuo cōscāt. et sic amor includit bñficētiā. **Q**uar-
ta est q̄ in agilibus que bona vident sibi mutuo cōsentiūt
et sic includit cōcordiā que hoc importat. nō quidē in spe-
culatiuis et scibili b. qz cōcordia in his fin p̄ h̄m. ix. ethi.
ad amicitia nō pertinet. imo in eis discordia pōt esse sine p̄-
iudicio amicitie. eo q̄ in his cōcordare et discordare volun-
tati nō subiacet cū intellect⁹ rōne cogatur. et sic pōt cogi in
vno q̄uis nō in altero. **A**mor ergo includit illa quatuor.
et nihilominus addit sup ea quietationē appetit⁹. **A**lia autē
noīa a q̄b amor includit et addūt aliqd supra amorē sunt
quatuor scz dilectio. amicitia. charitas. amatio. **Q**uantuz
ad dilectionē sciendū q̄ ip̄a est que sumit a pprietate quas
debet⁹ amor et pprius debet habere. scz q̄ pcedat a b electio-
ne et nō a passione. **E**t ideo dilectio est que supra amorē ad-
dit electionē et est in volūtate per psequēs. **U**n̄ om̄is dile-
ctio est amor. s; amor om̄is nō est dilectio. **A**lia est amicitia
que habet duas pprietates amoris q̄s addit sup amo-
rem et dilectionē scz q̄ inter amicos sit mutua dilectio et re-
amatio. vñ si alterutrū nō diligerēt. s; vnus diligeret aliū et
nō ecōuerso. posset dici et amor et dilectio. sed nō amicitia.
Scōda est q̄ i electione boni recta intetōe pcedat alias nō ha-
beret rōnē amicitie q̄uis posset dici amor vel dilectio. **E**t
ita patz q̄ oīs amicitia est amor et dilectio. s; nō om̄is amor
et dilectio amicitia est. q̄a amicitia duo vltra requirit que
addit sup illa. **T**ertiū nomē est charitas qd̄ vltra ista oīa
includit vnā pprietatē supnaturalē scz facere gratū deo vt
sibi velit vitā eternā dare. **E**t ideo charitas facit q̄ actus
suus et omniū aliarū virtutū est meritorius. **E**t qz hoc nō
potest esse naturaliter. oportet q̄ charitas sit per infusionē
a deo et nō per nostram acquisitionē. **E**t sic patet q̄ chari-

ritas omnia alia includit. Et amorē et dilectionē et amicitia. sed nō ecōuerso. Et iō charitas tenet supremū gradū inter oia noia ad amorē p̄tētia. et habz q̄cqd habēt nobilitatis cetera et vltra. Et sic charitas merito d̄r maior. et ponitur potissima p̄tutū. Quartū nomē est amatio que addit sup amorem et dilectionē et charitatē et amicitia intensiōē et feruorē amoris. Unde amatio inueniri potest in amore dilectionē et amicitia et charitate et in quolibet illorū reperit̄. sed nō ecōuerso. Propter qd̄ dicit Aristot. q̄ amicitia assimilatur habitui. amatio passioni.

Q̄ est triplex amor scz cōcupiscētie et beniuolētie et cōplacētie. et q̄s eoz p̄tinet ad charitatē. Ca. LXXXIII

Ertio vidēdū est q̄s amor proprie pertineat ad charitatē. Et dicēdū q̄ amor est duplex. Unus q̄ dicit̄ beniuolētie. Alius q̄ d̄r cōcupiscētie. Amor cōcupiscētie dicit̄ ille quo aliq̄ res diligit̄ nō rōne rei dilecte. s̄z rōne diligētis. et q̄tuz est sibi utilis vel delectabilis. talis em̄ amor est reflexiu⁹ et reuolui⁹. qz tali amore nō diligit̄ res p̄pter se. s̄z p̄t amātē et ille amor est in aīalibz. isto amore etiā ab hoīe aīata diligunt̄. et etiā in aīata. Unde diligo vinū qz mihi utile. et nō p̄pter se. et equum. et aliquē hoīem benefactorē. Alius est amor beniuolētie. q̄ sic distinguit̄ pōt. qz cū amor nō sit aliō q̄ velle bonū. Hoc bonū vel est p̄ns et habitū in re amata et sic amās vult ei bonū p̄ velle cōplacētie et approbatiōis et tale velle bonū vocat̄ amor cōplacētie. et ille pōt esse hoīs ad deū. et dei ad hoīem. et hoīs ad hoīem. Vel hoc bonū est absens et nō habitū. et sic amās vult ei bonū per velle desiderij et optatiōis. Et talis amor pōt eē hoīs ad hoīez. et dei ad hoīez. s̄z nō hoīs ad deū. qz deo nullū bonū optare possumus qd̄ nō hēat. Amor ḡ cōcupiscētie nō p̄tinet p̄rie ad charitatē. s̄z magis amor cōplacētie et amor beniuolētie.

Quot sunt virtutes et q̄ intellectuales. Ca. LXXXV

De prima specie Qualitatis.

Dodiciēdū est de virtutib⁹ intel-
lectualib⁹. Et p̄mo quot sunt et quō distinguū-
tur. Ad quō dicēdū q̄ **A**risto. q̄nc̄ virtutes in-
tellectuales enumerat. vi. ethico. scz sapientiā.
sciētīā. intellectū. artē. z prudentiā. Et excludit opiniōē et
suspitiōē que possunt dici habit⁹ s̄ nō v̄tus. qz p̄tra rōnē
v̄tutis est vt sit p̄ncipiū mali actus. Ista aut̄ duo sunt p̄n-
cipiū mali actus in intellectu qz opiniōe et suspitiōe z etiā
fide acq̄sita s̄ nō infusa pōt esse falsum in intellectu. Falsi-
tas aut̄ est malū intellect⁹. Et ita patet q̄ illa aliquā se ha-
bēt ad verū. aliquā ad falsum. s̄ ista q̄nc̄ sp̄ se h̄nt ad verū.
qz importāt certitudinē rōnis s̄ d. fferēter. qz tria scz sapiē-
tia. sciētīa z intellect⁹ sunt circa necessaria. Sciētīa quidē
circa cōclusiones. vnde est habit⁹ cōclusionū. Intellectus
circa p̄ncipia. vnde est habit⁹ p̄ncipioz. Sapiētīa aut̄ cir-
ca causas altissimas. vnde sapiētīa q̄si sapida de deo sciē-
tia. Hic aut̄ intellect⁹ nō significat potētīā intellectiua s̄
habitū potētīe q̄ imptat ei⁹ certitudinē circa p̄ncipia p̄ma
Alia aut̄ duo imptāt certitudinē rōnis circa p̄tigētia. S̄
prudētīa q̄dē circa agibilia. i. circa acc⁹ q̄ sūt in opante nec
trāseūt in exteriorē materiā sic sunt amare. odire. eligere. z
h̄mōi q̄ p̄tinet ad acc⁹ morales. quoz ē prudētīa directiua.
Ars aut̄ imptat certitudinē rōnis circa factibilia. i. circa
actiōes in exteriorē materiā. trāseūtes sic sunt secare ligna.
dolare lapides. i. q̄b⁹ ē ars directiua. Et ita p̄tz q̄ oēs v̄tu-
tes intellectuales habit⁹ sūt. s̄ nō oēs habit⁹ sūt v̄tutes nī
si illi q̄ sp̄ sūt z ad solū verū. Et isti sūt p̄dicti q̄nc̄ q̄z tres
sūt z dicūt̄ spectatiui. scz sapia. sciētīa. intellect⁹. Ali⁹ d̄z ope-
ratiu⁹. i. prudētīa. Ars p̄o d̄z habit⁹ practi⁹ z factiuis.

Quō prudētīe adiūgūtur alię tres v̄tutes. LXXXVI.

Si autē prudētīe adduntur alię
tres v̄tutes. Est em̄ prudētīa recta rō agibiliū
Circa aut̄ agibilia hūana triplex rōnis actus
inuenit̄. Quoz p̄m⁹ est cōsiliari. Sc̄ds iudica

re. Tertius precipere. Primi autem duo respiciunt actus intellectus speculativi. qui sunt inquirere et iudicare. Sed tertius est proprius intellectus practici in quantum est operativus. Non enim ratio habet precipere ea que per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem quod in his que per hominem sunt principalis actus est precipere ad que alij ordinantur. Et ideo virtuti que est bene preceptiva adiunguntur alie tanquam secundarie. Ebulia que est virtus consiliativa. et synesis que est bene indicativa ad agendum secundum communem legem. et gnomi que est bene indicativa de agendis secundum rationem naturalem in his in quibus deficit lex communis. Et ita patet quod quotiens sint plures habitus non tamen nisi quotiens virtutes intellectuales in genere. Tres speculativum intellectum respicientes. et due respicientes intellectum operativum et practicum. Adduntur autem alie tres prudentie ad bene iudicandum et bene consiliandum respectu preceptivae que est prudentia.

Quomodo ars et prudentia sunt virtutes intellectuales et morales. Capitulum LXXXVII.

Ecundo videndum est cum prudentia sit virtus una cum cardinalibus que morales sunt quomodo sit intellectualis. Ad quod dicendum quod aliqua virtus potest dici intellectualis a tribus scilicet a subiecto quia est perfectio intellectus. et a generatione qua generatur experimento et tempore. et ab obiecto sicut sapientia que est de altissimis causis. Prudentia ergo et ars secundum Albertum. vij. ethico. quantum ad duo prima sunt intellectuales. scilicet quantum ad obiecta non. scilicet conveniunt cum moralibus quia prudentia est recta ratio agibilium. et ars recta ratio factibilium. Et secundum hoc medie dicuntur inter intellectuales et morales non per essentialiter. quia sic sunt intellectuales. secundum quod perficiunt potentias ad opus sic sunt morales. sicut conveniunt quantum ad aliquid cum moralibus et quantum ad aliquid cum intellectualibus. Prudentia ergo est intellectualis quantum ad subiectum quod perficit. et moralis quantum ad obiectum quod respicit.

De prima specie qualitatis

Quo virtutibus intellectualibus dicitur nomine virtutis. LXXXVIII

Tercio videndum est quomodo virtutibus intellectualibus dicitur nomen virtutis, et maxime speculativis de quibus est maius dubium. Ad quod dicendum quod nomen virtutis dicitur alicui duplici ratione. Uno quod scilicet est facultas bene operandi. Et sic habitus intellectuales proprie dicitur virtutes, quia faciunt facultatem bene operandi in intellectu quod est consideratio veri. Hoc enim est bonum intellectus, et hoc est materialiter esse virtutis. Alio quod cum facultate bone operationis facit usum bonum, et hoc solum pertinet ad illos habitus qui respiciunt partem appetitivam. Et hoc facit formaliter esse virtutis, et sic ratio virtutis eis proprie non dicitur. Ex hoc enim quod aliquis habet habitum scientie speculative, non inclinatur ad utendum sed fit potens speculari vix in his quibus habet scientiam sed quod utatur scientia habita hoc est in movente voluntate. Et ideo virtus que perficit voluntatem ut charitas vel iusticia, facit etiam bene uti homini habitibus speculative, et secundum hoc etiam in actibus horum habituum potest esse meritum si ex charitate fiat, sic Gregorius dicit, vii moralium quod prelativa est maioris meriti quam activa. Et sic de virtutibus intellectualibus dicta sufficiant.

De virtutibus moralibus quomodo a more morales dicuntur et quomodo dicitur mos. Capitulum LXXXIX

Modo nunc restat dicendum de virtutibus moralibus, ubi primo omnino videndum est quid est mos a quo morales virtutes dicuntur. Quo viso statim patebit quid est virtus moralis. Mos autem duo significat. Quod enim significat consuetudinem, ut Act. xv. Nisi circumcidamini secundum morem legis moysi non poteritis salvi fieri. Quod vero significat inclinationem quandam naturalem vel quasi naturalem instinctum ad aliquid agendum. Unde et brutorum animalium mores aliquid esse dicuntur, unde et ii. Machab. ii. dicitur quod leonum more irruentes in hostes prostraverunt eos, et sic accipitur mos in parte. Qui habitare facit unum mortis in domo. Et hec quodammodo due significationes in nullo distinguuntur apud Latinos contra ad vocem. In greco

co autē distinguunt. q: in greco echos p e breue scriptum si-
gnificat naturalē vel q̄si naturalē inclinatioz ad aliqd agē-
dū qd̄ apud nos meze significat. Quāq; ἦο scribit p y gre-
cū qd̄ ē e lōgū z d̄r ychos. z tūc significat psuetudinē in bo-
no vel in malo. z sūr nomē morz apud nos illud significat
Virt⁹ ḡ moralis denoiaf z d̄r moralis a more fm q̄ mos si-
gnificat naturalē inclinatioez vl̄ q̄i naturales instinctū ad
aliqd agendū. Inclīnatio autē ad actū p̄ueit pprie appetitū
ue ἦtun cui⁹ ē mouere oēs potētias ad agendū. Ex ideo il-
la ἦtus solum moralis dicit̄ que ē in ἦtute appetitiua. Illi
autē significatōi q̄ mos naturalē inclinatioz vel q̄si naturalē
significat ad aliqd agendū. est valde pp̄inā alie significati-
oni q̄ significat psuetudo. Nā psuetudo q̄dāmodo p̄uertit̄
in naturā z facit inclinatioez silem naturali. Ex his igit̄ pa-
tet quid est mos z vnde dicit̄ virtus moralis.

De virtutibus moralibus.

Capit. XC

Ecūdo videndū est de virtutibus

moralibus. z primo de ἦtutibus moralibus ḡnalr.
sc̄do de virtutibus cardinalibus sp̄ealr. Quātuz
ad morales p̄mo ponet̄ materia distinctōis. Se-
cūdo ponet̄ eaz distinctioz numer⁹ cū opposit⁹ vicijis. Ter-
cio p̄cludent̄ ex dictis sex conclusiones.

Quō passiōes z opatōes dupl̄r cōpanf̄ ad ἦtutes sicut
materia vel obiectū z sicut effectus ad causam.

Quantū ḡ ad materiā distinctōis sciendū q̄ materia
circa quā distinguunt̄ ἦtutes sūt q̄ncq; passiōes z opa-
tōes. Opatio autē z passio dupl̄r ad ἦtutē possunt cōpari
Uno⁹ sicut effect⁹ ad causā. z sic ois ἦtus habet aliq̄s bo-
nas opatōes quaz est p̄ductiua. habet aliq̄s etiam delecta-
tionē vel tristitiā que sunt passiōes. Alio⁹ p̄nt compari opa-
tio z passio ad ἦtutē moralē sicut materia circa quaz est. et
fm hoc ois virtus moralis sūr circa materiāz est vel circa
opatiōes vel circa passiōes.

De prima specie qualitatis

Distinctio et sufficientia virtutum et viciorum.

Ca. XCI

De supposito ponenda est distinctio

h iparum moralium virtutum que potest poni hoc modo

Quia omnis virtus vel est circa operationes ordinarias. et sic est iusticia que in actionibus ordinat homines

ad alterum in ratione debiti. Iusticia autem est duplex. scilicet commutativa et distributiva. quarum differentia sic sumi potest. Quia ratio iusticie consistit in hoc quod est constituere equalitatem in donationibus et acceptationibus. Hoc autem potest fieri dupliciter. uno modo ut constituatur inter dantem et accipientem talis equalitas ut quantum accipiens accipit a dante. tantum recipit dans a recipiente. et talis equalitas est in emptionibus et venditionibus et retributionibus. Et iusticia que talem equalitatem constituit dicitur commutativa. Alio modo constituit equalitas inter duos quorum quilibet est recipiens. quia quilibet recipit mensuram iuxta suam conditionem equaliter quantumvis in re recipiant inequaliter. et in hoc consistit iusticia distributiva. Ex hoc autem patet duplex differentia utriusque iusticie. quia in iusticia commutativa est equalitas quantitatatis in dante et acceptante. quia tamen recuperat dans quantum dedit. sic cum vendidit quis equum valentem C. solidos recipit. C. solidos est iusticia commutativa. Et inde est quod inter illos inter quos non potest esse equalitas in dante et acceptante non potest esse talis iusticia proprie. Et hoc est in illis que beneficia recepta recompensari non possunt. sic creatura creatori et parentibus filij a quibus recipiunt esse. nutritionem et eruditionem. propter quod quantumcumque creatura creatori vel filij parentibus recompensent nunquam est ibi perfecta equalitas. nisi salvata ratio iusticie commutative. sed tamen aliquo modo distributive. in quantum tamen creatura creatori vel filij parentibus recompensat quantum possunt. ut sic loco equalitatis que secundum quantitatem sumatur possibile vel proportionabile. Sed iusticia distributiva non requirit equalitatem quantitatatis sed proportionem. Non enim oportet quod distribuens bona communitatis eandem quantitatem det omnibus. sed secundum proportionem ut cuiuslibet det secundum suam conditionem. aliquid enim dicitur dari militi aliquid pediti. Secunda differentia est quod iusticia distributiva proprie respicit proportionem personarum ex qua concludit proportionem rerum distribuendarum. ita quod ibi est laudabilis aliquis personarum acceptio secundum

h 2

Tractatus II

debitā ditionē p̄sone. z sic iusticia cōmutatiua p̄mo respici
cit habitudinē rei ad rē. vtz in emptōibz z vēditōibz. v̄l ha
bitudinē act⁹ ad passiōē. vt i iniurijs vindicādis v̄l puni
endis. ad ditionē autē p̄sōe nunq̄ p̄prie respiciē. Nō em̄ bos
bz mag⁹ v̄l min⁹ vni q̄ alij vēdi. Si t̄m aliq̄s respiciat ad
ditionē p̄sōe h̄ nō ē nisi ex p̄nti inc̄ptū dicitō p̄sone facit
ad cōstitare rei v̄l iniurie. sic maior iniuria ē p̄cutere p̄ncipē
q̄ p̄uatā p̄sonā. Et ita p̄tz de duplici iusticia distributiua
z cōmutatiua. z p̄ p̄ns de p̄tute q̄ ē circa opatōes. P̄t etia
esse p̄tus aliq̄ circa passiōes regulādas. z h̄ q̄dē tripliciter
Qz v̄l circa passiōes q̄ h̄nt aliq̄d obiectū p̄tinens ad ip̄am
hois vitā corpālē. V̄l circa passiōes q̄ h̄nt aliq̄d obiectum
q̄d respiciē exteriora bōa. V̄l circa passiōes q̄ h̄nt obiectū p̄
tinēs ad act⁹ exteriores. Si q̄ accipiām⁹ p̄tutē q̄ est circa
passiōes q̄z obiecta respiciūt z p̄tinēt ad corpālē vitā. h̄ p̄t
esse dupl̄r. Qz v̄l talia respiciūt int̄imētia vitā. v̄l respiciūt
p̄seruātia vitā. Si int̄imētia vitā sic ē fortitudo. q̄ ē p̄tus
circa p̄icta q̄ vitā int̄imūt z p̄tuosus vocat⁹ fort⁹. V̄ticiū autē
oppositū i ista p̄tute z in ceter⁹ accēdit p̄m sup̄abūdantiā et
defectū. z iō p̄t⁹ p̄sistit i medio. In q̄busdā autē noia n̄ sūt im
posita. s̄z circūloq̄mur. v̄l ex dictōibz grec⁹ v̄l latis. vtz. vij.
Et h̄ic. V̄ticiosus p̄o q̄ opponit⁹ forti p̄m sup̄abūdantiā z ex
cessuz vocat⁹ intimid⁹ z audax. s̄z intimid⁹ p̄m defectū timo
ris. audax p̄m accessū audacie. V̄ticiū autē vocat⁹ intimidī
tas z audacia. Ille p̄o q̄ sup̄abūdāt in timēdo z deficit in
audēdo vocat⁹ timid⁹. Et ille opponit⁹ forti p̄m d̄fectū. V̄t
iciū autē vocat⁹ timiditas. H̄ic autē accipit⁹ fortitudo nō cor
pis s̄z mētis. Si autē talia obiecta passiōnū respiciūt p̄ser
uātia vitā z q̄ sūt vtilia ad vite p̄seruationē: sic sūt cibi q̄bz
p̄seruat⁹ indiuiduū. z ḡnatio q̄bz p̄seruat⁹ sp̄s. sic ē p̄tus q̄
vocat⁹ int̄pantia q̄ est circa delectatōes z tristitias sic sensus
tactus z gust⁹. z circa eas mediū ponit. z cōptū ad venerea
z cōptū ad cibos. Et p̄tuosus ista p̄tute vocat⁹ int̄pat⁹. V̄ticiū
autē istī p̄tuti oppositū p̄m sup̄abūdantiā vocat⁹ int̄pantia

De prima specie qualitatis

z viciosus vocat inepatus. fm defectū aut pauci inueniunt
viciosi qz plures sūt viciosi in psequēdo delectabilia ciboz
vel venereoz in nimis sed in parū pauci vel nulli. Et ideo
nō est nomē impositū sed habet vocari viciū insensibilitas
z viciosus insensibilis eo qz hmōi delectatōnes sensu pcept
unt. Et sic habem⁹ duas vtutes cum suis vicijs oppositis
Si aut scdo virtus sit circa passiōes que habent obiectuz
ptinens ad exteriora. hoc pōt esse dupliciter. Uno^o vt respī
ciant exteriora mala z tristabilia qbz hō puocat ad iram.
Et sic habem⁹ māsuēdinē que est virtus ponēs mediū
circa irā. z virtuosus vocat māsuē⁹. Oppositū aut viciū
ex supabundantia vocat iracundia. z viciosus isto vicio vo
cat iracūndus. Viciū aut fm defectū vocat inira scibilis.
Et viciosus isto vicio inira scibilis. Alio modo pōt esse v
tus circa passiōes que habent obiecta exteriora bona con
cupiscibilia. Hoc aut pōt esse dupliciter. quia exteriora bo
na quedā sunt diuitie quedā sunt honores. Si virtus sit
circa diuitias. hoc est dupliciter. vel circa magnas vel cir
ca mediocres. Si circa mediocres sic est liberalitas q̄ est
virtus ponens mediū circa dationē z acceptionē pecunia
rū vel equiualentiā. virtuosus dicit liberalis. Viciū autē
oppositū p supabundantiā dicit p̄digalitas z viciosus p̄
dignus. z iste supabundat in dando z deficit in recipiendo.
Viciū aut fm defectuz dicit illiberalitas. z viciosus dicit
illiberalis. z ille supabundat in recipiendo z deficit in dā
do. Si aut virtus sit circa magnas diuitias sic est virtus q̄
dicit magnificencia que est virtus medietatē ponens cir
ca magnas diuitias dandas z accipiendas. Et virtuosus
dicit magnificus. Viciū autē oppositū fm supabundantiā
dicit apyrotalia ab a quod est sine z pyros quod est experi
entia z talos qd̄ est bonū. q̄si sine experientia boni. qz scz ml
ta expēdentes nō curantes qualiter bene expēdant. v̄dca
etiā bānansia a bānos qd̄ est fornax qz ad modū fornacis
oīa p̄sumūt. z viciosus vocat apyrotalus vel bānāsus. sed

Titulus II

Viciū p defectū vocat̃ pusificus. Si aut̃ virtus sit circa exte-
riora bona q̃ sūt honores. h̃ pōt esse dupl̃r. Uno° vt sit cir-
ca honores magnos. alio modo circa honores mediocres.
Et si sit circa magnos sic est virtus q̃ vocat̃ magnanimitas
que est virtus ponēs mediū rōnis in psequēdis ṽl fugiēdis
magnis honoribz. z virtuosus vocat̃ magnanim⁹. Viciū
aut̃ oppositū fm̃ supabundantiā. in nimis psequendo ma-
gnos honores vocat̃ caumates. a cauma qđ in greco est in-
cendiū ṽl a camnos qđ grece est fum⁹. Vñ z sic camnotos
esset fumositas que n̄ris latinis vocabulis puenit. qz etiā
z eos q̃ nimis ad magnos honores anbelāt vt ascēdāt ad
alta. p̃suevīm⁹ ardētes ṽtosos fumososqz vocare. Et fm̃
hoc pōt viciosus vocari camnot⁹ grece. latine p̃o ventosus
ardēs fumosus. Viciū aut̃ fm̃ defectū vocat̃ pusillanimitas.
Si aut̃ virtus sit circa honores mediocres sic virtus po-
nēs mediū ad illos debite psequēdos vel fugiēdos vocat̃
philothimia a philos qđ est amor z thimos qđ est debitus
q̃si debitus amor honoris. Virtuosus aut̃ pōt vocari phi-
lothim⁹. i. debit⁹ amator honoris. Viciū aut̃ fm̃ supabun-
dantiā idē nomē habet. qz d̄r philothimia. z viciosus phi-
lothim⁹. qz nō est nomē impositū. s̄ ad differentiā pōt dici
virtus debit⁹ amor. z virtuosus debit⁹ amator. Viciosus autē
p̃ supabundantiā d̄r absolute amator honoris. z viciū amor
honoris. Viciū aut̃ fm̃ defectū vocat̃ aphilothimia. ab a qđ
est sine. z viciosus aphilothim⁹. In hac em̃ virtute vt patz. ij.
Ethic. viciosi ascribūt sibi nomē virtuosū. vñ z laudam⁹ eos
qui nihil curāt de honoribz z eos etiā q̃ sūt multū solliciti.
q̃i nō sui negligentes. z ideo non est bene notata distinctio
nom̃m int̃ ista. Sic ḡ patz q̃ habem⁹ q̃ncqz virtutes respectu
passionū q̃ h̄nt obiecta exteriora respectu mali. Vñā. s̄. mā
suetudinē respectu boni. q̃tuor. s̄. liberalitatē z magnificentiā
circa diuitias. magnanimitatē z philothimiam circa hono-
res. Si aut̃ virtus sit circa passiones que habēt obiectū p-
tinēs ad actus exteriores humanos. et sic scienduz q̃ oēs

De prima specie qualitatis

tales virtutes in vno conueniunt. scz q̄ om̄es sunt circa verba z facta in q̄b̄ hoīes cōicāt. z q̄tū ad hoc nō distinguuntur. sz aliter z in alijs differūt. z fm̄ hoc distinguunt. qz circa talia verba z facta in quib̄ hoīes cōicant est duo considerare. Unū est verā realitatē z realē veritatez taliū. Aliud est delectationē in talib̄ verbis z factis. Si accipiam⁹ veritatez sic respectu verboꝝ z factoꝝ quib̄ aliqd̄ alteri se exhibet manifestū in argumentū vt decet fm̄ debitā rōnez accipit virtus in istis ponens mediū rōnis. que ab Aristot. vocat̄ veritas. z virtuosus vocat̄ verax. Viciū aut̄ oppositū fm̄ sup̄abundantiā. in quo est quedā fictio falsi in plus vel q̄tū ad facta vel q̄tū ad dicta fingendo maiora de se q̄ sint. vocat̄ iactantia. z viciosus vocat̄ iactator. sed viciū in minus fm̄ defectū. quando aliquis fingit de se minora q̄ sint vel quedā vilia vocat̄ yronia. i. irrisio. z talis fictio viciosus vocat̄ yron. i. irrisor. Si aut̄ cōsiderem⁹ circa talia verba z facta delectationē. hoc potest esse dupliciter. Uno modo vt aliquis decenter se exhibeat delectabilē in verbis z factis decentibus alteri in his que fiunt seriose. Alio⁹ in his que fiunt in ludo z iocose. Si primo modo q̄tū ad ea que fiunt seriose z respiciūt cōmunē vitā. sic respectu taliū ponit virtus que ponit in hm̄oi mediū rōnis. quam vocat̄ Aristot. amicitia. nō ab affectu amandī sed ad decētia conseruādi. quā nos affabilitatē appellare possum⁹. z ip̄e viciolus potest dici amicus vel affabilis. Viciosus aut̄ p̄ sup̄abundantiā vbi non facit nisi causa delectandī. vocat̄ placidus z viciū placiditas. Vbi aut̄ talē se exhibet p̄pter aliquā p̄riam vtilitatē vocat̄ blanditor vel adulator. Qui aut̄ viciosus est fm̄ defectū z nō vere alios contristari cum quibus viuit. vocat̄ litigiosus vl̄ discolorus. z viciū potest dici litigiositas vel briga. Si aut̄ aliquis exhibeat se delectabilem verbis z factis alijs in ludis z iocosis decentibus. virtuosus vocat̄ Eutropelus. i. quasi se vertēs bñ ad om̄ia

Ille autem qui est viciosus per superabundantiam in ludis et iocis vocatur bomolochus a bomos quod est altare et lochos quod est rapina. et dicitur ad similitudinem milui quod semper volabat circa aras idolorum in quibus animalia immolabantur ut aliquid raperet. et idem est de illo qui excedit in ludo quia semper insistit ad hoc quod iudicium vel factum alicuius in ludis convertat. viciu autem vocatur malivolentia. Viciosus autem ex defectu agroythos. id est quasi agrestis. et viciu agroythia. id est agrestitas. Et sic patet quod circa passiones que respiciunt actus exteriores humanos sunt tres virtutes. Una circa veritatem iudiciorum et factorum. et dicitur veritas. Alie duae circa delectationem et tristitiam in eisdem. et sunt amicitia seu affabilitas et eutropelia.

Sex conclusiones ex premissis et primo quot sunt et que virtutes morales appellantur. Cap. XCII.

Ita autem ex dictis tercio concludo sex conclusiones. Prima est de numero virtutum quod omnes virtutes morales sunt. xij. Una circa operationes. scilicet iusticia. decem circa passiones. scilicet fortitudo. temperantia. mansuetudo liberalitas. magnificencia. magnanimitas. philothimia. veritas. amicitia vel affabilitas. quod idem est et eutropelia. que omnes enumerat Aristoteles cum oppositis viciis habet positus. ij. Ethicorum. et de omnibus determinat in alijs libris preter.

Quare prudentia non computatur inter virtutes morales cum sit cardinalis. Cap. XCIII

Ecunda conclusio est dubitatiois remota. que scilicet cum prudentia ponatur inter morales virtutes hic non ponitur. Et dicendum quod inter illas non enumeratur prudentia. quia prudentia est moralis quantum ad materiam sed non quantum ad subiectum. quia prudentia est in intellectu sicut in subiecto. Et ideo hic solum est distinctio virtutum moralium que sunt morales quantum ad materiam et quantum ad subiectum. Subiectum autem omnium virtutum moralium que utroque modo sunt morales est appetitus.

In quibus partibus vel potentis anime sunt virtutes morales

De prima specie qualitatis

les sicut in subiecto.

Capitulum XCIII

Tertia conclusio est quod quibus omnes virtutes morales sunt in appetitu differunt tamen. quia iusticia que est virtus circa operationes est in appetitu intellectivo que proprie dicitur voluntas. Alie autem omnes que sunt circa passiones. quia ipse omnes sunt circa appetitum sensitivum sunt omnes in appetitu sensitivo sed differenter. quia ille que respiciunt suum obiectum absolute sine ratione ardui et difficili sunt in parte appetitus sensitivi que vocatur concupiscibilis. et sunt sex. scilicet temperantia. liberalitas. phylotimia. veritas. et amicitia. et eutropelia. Alie autem que respiciunt obiectum suum non absolute. sed ratione ardui et difficili sunt in alia parte sensitivi appetitus que vocatur irascibilis. et sunt tres. scilicet fortitudo. magnificencia. et mansuetudo.

Quia iusticia que est circa operationes differt ab omnibus alijs que sunt circa passiones.

Capitulum XCV

Quarta conclusio est quod iusticia ab alijs virtutibus moralibus differt in quatuor. Primo quantum ad obiectum. quia est circa operationes. alie circa passiones. Secundo quantum ad subiectum. quia est in appetitu intellectivo. alie omnes in sensitivo. Tertio quantum ad medium. et hoc dupliciter. Primo quia alie virtutes respiciunt medium rationis et etiam medium rei. Secundo quia quelibet aliarum virtutum est medium duorum vitiorum quorum unum est secundum superabundantiam. alterum secundum defectum. sed iusticia non est medium duorum vitiorum. sed solum opponitur ei iniusticia. et hec patet. v. ethico. per hoc autem ad ultimum potest responderi quare non fuerunt sibi duo vitia opposita superius assignata sicut ceteris. Causa est quia ipsa non est media duorum vitiorum ut dictum est.

Quia hec distinctio virtutum non est in individuas species sed est divisio in genera.

Capitulum XCVI

Quinta conclusio est quod hec distinctio et assignatio virtutum quo ad omnes non est in virtutibus

Tractatus II

res idividuas vlt in spes spālissimas virtutū. sz est diuisio virtutū moralium in gñe. Nā ille virtutes continet alias sō se sic p3 ex p̄sse de iusticia q̄ est circa opatōes. Quia em̄ ad iusticiā p̄tinet reddere debitū. Debitū aut̄ nō est vni⁹ rōnis in om̄ib⁹. Idcirco fm̄ diuersas rōnes debiti accipiunt̄ diuerse virtutes ad iusticiā p̄tinētes. sic religio p̄ quā reddi⁹ debitū deo. Pietas p̄ quā reddi⁹ debitū parētib⁹ vel patrie. Grā p̄ quā reddi⁹ debitū bñfaciētib⁹. et hmōi. Et qđ dictū est de iusticia intelligēdū est de alijs. z nō solū cōtū ad virtutes sz etiaz cōtū ad vicia opposita. Sz nō discuro per singula rōne nisi mie pplexitat⁹. Doctor aut̄ cōis de om̄ib⁹ gñalit⁹ z de singulis spēalit⁹ in p̄ma scde. z scda scde differuit luculētius.

Quō se habz ad rōnē virtutis verecūdia. nemesi⁹ epykeia. heroyca. cōtinētia. z amicitia. et quō nomē virtutis cōuenit eis large z stricte.

Capitulum XCVII

Extra conclusio est dubij remotiua

I Possz em̄ aliqs dubitare cū Arist. faciat mētionē in li. ethico. de alijs q̄ sunt vel eē vidēf virtutes scz in. ij. de verecūdia z nemesi. Et in. v. de epykeia. In. viij. aut̄ de heroyca z cōtinētia. In. viij. de amicitia. Quare non hic ista explicata vel enumerata sunt. Ad qđ dicēdū qđ noīe virtut⁹ possum⁹ vti large vt dicam⁹ virtutē om̄e p̄ncipiū laudabilū opoz vel om̄e qđ est de se laudabile. Alio mō pprie fm̄ ppriā acceptionē sic dictū est sup̄ p̄mo mō qđlibz isto rū large virtus mō aliq̄ p̄t dici. Sz pprie vtēdo noīe virtut⁹ verecūdia z nemesi cōuis in qđā medietate consistāt nō tñ sunt virtutes. sz passiones laudabiles. Epykeia aut̄ est virtus. Et heroyca sup̄ virtutē. Cōtinētia aliqd min⁹ virtute. Amicitia aut̄ effect⁹ virtut⁹. Hoc aut̄ p̄t per singula discurredo.

Q verecūdia est de numero laudabilium non tamē est virtus sed passio.

Capitulum XCVIII

Primo qđē hoc p̄t de verecūdia de qđ dic̄ Arist. iij. ethi. qđ est timor (ingliarōis. i. cōfusiōis q̄ opponit̄ glie. Ex hoc patz qđ verecūdia

De prima specie qualitatis

est passio. et continetur sub timore. sic spes sub genere. Et utrumque facit transmutationem in corpore. sicut dicitur secundum Aristotem. ibidem. quod pallescunt timentes et erubescunt verecundati. Et huius diversitatis ratio est. quod natura mittit spiritus ad locum ubi sentit defectum. sedes autem vite est in corde. Et ideo quando periculum vite timeatur. spiritus et humores currunt ad cor et ideo exteriora quasi defra pallescunt. Honor autem et confusio in exterioribus est. Et ideo quando homo timet periculum honoris. recurrunt humores et spiritus ad exteriora homo rubescit. Ex quo patet quod verecundia est passio et non virtus. nihilominus est de numero laudabilium. et iuvenum etati congruit. in quibus est mali reactiva. Ille ergo qui excedit in verecundando ut dicitur omnibus verecunde vocatur kataplas. id est stupidus. Ille autem qui deficit vocatur inuerecundus. Medium tenens et laudabile vocatur verecundus. Quod nemo est de numero laudabilium et est passio et non virtus. XCIX

Emef autem est passio que est medium tenens

n circa delectationem et tristitiam eorum que eveniunt proxime. Et dicitur nemes. id est reprehensio. et inde nemesic. id est reprehensor

Et stat medium laudabile. huius passionis. in hoc quod aliquis tristetur de prosperitate in malo. et gaudeat de prosperitate in bono. et hec mediocritas vocatur nemes. et habens eam vocatur nemesic. Vituperabile autem in extremo superabundantia est ut aliquis tristetur de omnibus que prosperant siue bonis siue malis. et talis superabundantia vocatur invidia. et habens eam vocatur invidus. Vituperabile autem in defectu est quando quis in tantum deficit tristendo ut etiam gaudeat de malis que etiam in sua malicia prosperant. et talis malicia vocatur epytarchia. et habens eam dicitur epytarchus. karchos enim dicitur gaudens. et karchos malum. epy super. ac si dicatur gaudium de malo

Quod epykeia sit virtus iusticiam respiciens quod est iusti legalis directiva ad intentionem legislatoris respiciens. non ad verba in casu quem legislator providere non potuit. Capi. C

e Pykeia autem dicitur virtus directiva iusti legalis. ubi intelligitur dum quod quod actus humani non habent omnimodam certitudinem et uniformitatem sed sunt variabiles et quasi infinitymois. nullus legislator potest providere omnes casus particulares. et quod est ista propter suam multitudinem incomparabilem

Tractatus II

hēsibiles sūt optz q̄ lex def̄ in vli. Un̄ ars imitat̄ naturas
q̄ ē de his q̄ accidūt vt sepi⁹ z q̄ deficiūt in paucioribus. vt
hō nascat̄ cū q̄ncq; dign⁹, aliquñ tñ z in pauciorib; h; sex. Ita
ars dat legē obseruabilē vt in plurib; pōt tñ p̄tingere. ca/
sus in quo v̄ba legis non debēt saluari. in quo legislator si
p̄sens fuisset noluisse seruari. z in talib; dicit̄ intētio legisla/
toris seruari z nō v̄ba legis. vt v̄bi gr̄a. Sit data lex q̄ cui
lib; est reddēdū depositū. aliquis aut̄ deponit gladiū z po/
stes efficit̄ furiosus. z gladiū depositū reperit. Nunqd̄ hec
lex debet seruari fm̄ v̄ba. certe nō. s; fm̄ intētionē legisla/
toris. que fuit vt in hoc casu et in talibus nullo mō redderē.
Virtus ergo que facit vt v̄ba legis in casu aliquo. nō ser/
uent̄ s; intētio legislatoris dicit̄ ep̄ykeia. ab ep̄y qd̄ est supra
et v̄cos qd̄ est obediēs. qz scz per ep̄ykeiā aliq; excellentiori
mō obedit. dum seruat intētionē legislatoris. vbi dissonāt
v̄ba legis. Et habēs talē virtutē dicit̄ ep̄ykeies. Et est hec
v̄tus directiua iusticie legalis z qz respicit iusticiā. satis po/
terat in cōmuni cōintelligi cū iusticia superius enumerata
nec oportet duo extrema sicut dec in iusticia assignare.

Quid est virtus heroyca et quomodo conuenit homi/
ni et cui opponitur. Capitulum CI

Quantū autē ad virtutē heroycam

Sciēdū q̄ aīa humana est mediā inter supio/
res s̄stārias z diuinas q̄b; cōicat per intellectū
et aīalia bruta q̄b; cōicat in potētis sensituiis

Sic ergo in hoīe aliquñ affectiōes sensitue p̄tis corrūpunt̄
vsq; ad similitudinē bestiarū. et hec vocat̄ bestialitas transcē/
dēs modū humane malicie vt patz in vitijs cōtra naturā.
Ita etiā in hoīe p̄s rōnalis p̄ficiat̄ z cōfortat̄ vltra cōmunē
modū humane p̄fectiōis. q̄si in similitudinē s̄stāriarū separatarū
et sic vocat̄ v̄tus heroyca z diuina q̄si mō excellenti z diui/
no hoīem faciēs opari. Gentiles em̄ vocabāt heroes aīas
defunctorū v̄troz insigniū quos deificatos credebāt. Et ita

De prima specie qualitatis

ptz q̄ cū aia sit mediū tenēs inter aialia bruta. z sbās separatas vtrūq̄ pticipat extremoz. vñ per virtutē heroycā attingit qđ est supius. per vitiū bestialitatē qđ est inferius. et hz se mediū mō per virtutes cōes z vicia cōmunia superi⁹ enumerata. Vir⁹ aut heroyca nō habz vitiū oppositū duplicē maliciā sz solā bestialitatē. vt ptz. vii. ethico. vbi pbat ex dicto Prtami Phs hāc virtutē esse in hōibz. Qz ille dicebat de filio suo Hectore q̄ non videbat mortalīs fili⁹ hoīs. sz del. qz scz in eo qđā mod⁹ viuēdi z operādi apparebat vltra cōmunē modū humanū. qz scz suphuman⁹ z diuīnus.

De cōtinētia q̄t modis d̄r z quō virtus z quō nō. CII

Ertinētia aut sciēdū q̄ dupliciter

pt sumi. Uno mō pro eo q̄ hō abstinet ab omī delectatōe venerea. z sic Apl⁹ ad Gal. v. inter fruct⁹ cōtinētiā castitati cōiūgit. et sic ertinētia

perfecta pncipalis qđē est v̄ginitas. secundario v̄o viduitas. Et hec ertinētia sic est virtus sic v̄ginitas. Alio mō pt sumi pro eo q̄ hō resistit cupiscētis prauis que in eo vehemēter exurgūt. Et hoc mō accipit Phs ertinētiā. vii. ethicoz. Et sic eā accipiēdo ptz vt d̄r. iij. ethico. q̄ nō est virtus sz aliqđ iuxta virtutē. Est em̄ ppe virtutē incōstū firmat ratio ptra passiones ne ab eis deducat. Non tñ attingit ad perfectā rationē virtutis moralis fm quā appetit⁹ subdit rōni sic vt nō insurgāt vehemētes passiones rōni ptra rē. In cōtinētia aut tales passiones insurgūt quibz nō psequant.

Quō differūt temperātia z cōtinētia. La. CIII

Hoc aut pcludunt tria. Primo

quō differūt tēperātia z cōtinētia. qz cōtinētia sumpta prout impat cessationē ab omībz delectatōibz venereis est virtus z nobilior tēperātia sic

v̄ginitas castitate. Cōtinētia aut sumpta prout impat resistētiā rōnis ad cupiscētias vehemētes nō est virtus sz aliqđ minus virtute. z sic tēperātia nobilior est. qz bonū virtutis est

Tractatus II

laudabile: qz est fm rōnē. Magis aut viget bonū rōnis in temperato in quo etiā appetit⁹ sensitiv⁹ est subiect⁹ rōni. z q̄si edomit⁹ a rōne. quā in cōtinēte. in quo appetit⁹ sensitiv⁹ vehementer resistit rōni quā ratio sit firmata p̄tra eius cōcupiscētias prauas. vnde sic p̄tinētia cōparat^r ad temperātiā. sicut imperfectū ad perfectū.

Que est materia vel obiectū cōtinētie. La. CIIII

Ecūdo p̄cludo quō p̄ueniūt circa

materiā. Vbi intelligēdū q̄ sic tēperātia p̄t cōueniēter z large accipi in quācūq; materiā. tñ proprie d̄r in illa materiā in qua est optimū hoīem refrenari. Ita etiā p̄tinētia large d̄r circa quālibet materiā aliquā refrenabilē. Vñ z ipm nomē p̄tinētie quādā refrenationē imptare videt^r. Continere em̄ est se retinere s; proprie p̄tinētia d̄r in materiā in q̄ est optimū z difficillimū cōtinere. Hec aut est circa delectatōes sens⁹ tact⁹ q̄stū ad venerea. In quib; natura summā delectationē posuit vt animalia ad ista inclinarent^r p̄t p̄suationē speciei. Sicut etiā q̄stū ad cibaria p̄t p̄suationē indiuidui. qz delectōes venereoz sunt vehemētiores eo q̄ maius bonū est p̄seruatio speciei ad qd̄ ordinant^r. q̄ gustus cibarioz q̄ ad p̄seruationem indiuidui qd̄ nō est tñ bonū. Idcirco sicuti tēperātia est maxime circa illa q̄ respiciūt delectatōes venereas. ita z p̄tinētia. Et ideo etiā magis p̄sueuim⁹ dicere p̄tinētia circa venerea q̄ circa cibaria. quā sit circa vtrūq;.

Quid est incontinentia et incontinens. et quomō se habent ad temperātiā. Capitulum CV

X dict^r aut p̄t patere qd̄ est incōtinētia q̄ opponit^r p̄tinētie. z qd̄ incōtinēs q̄ oppo-

nit^r p̄tinētī. patēt tñ hec p̄fecti⁹. vii. ethico. Intēperat⁹ em̄ d̄r q̄ ex p̄pria electōe z habitu p̄ p̄suetudinē acquisitā peccat. Incōtinēs aut q̄ ex aliq; passione occurrere. Et iō qz intēperat⁹ agit ex electōe. Incōtinēs ex passione sequūt^r q̄ttuoz. Quoz p̄mū est q̄ intēperātia est vitiosus

De prima specie qualitatis

habitu ex quo sibi redditur male agere quasi conaturale. non tunc
aut in incontinente. Secundum sequitur ex primo quod passio cito transiit
transiit actu passionis in continentem. Habitu autem incontinentie ma-
net actu. actu incontinentie transiit in temperato. Homo incontinentes tunc
stat passioe transiit et dolet de commisso. incontinentem autem non dolet
sed magis gaudet se peccasse eo quod talis operatio est quasi sibi con-
naturalis facta per habitum. Et ideo dicitur Proverbia. ij. Letantur cum
male fecerint et exultant in rebus pessimis. Tertium autem sequitur ex
his duobus. Quod cum habitu sit difficile mobilis. passio autem cito
transiit. incontinentem est difficilior sanabilis et emendabilis quam inco-
ntinens. Quartum autem sequitur ex his. Sic enim temperantia simplex est
perfectior continentia. et temperantem melior est continere. ita per oppositum
incontinentem est peior incontinente. et incontinentia peior incontinentia.

Quomodo amicitia est virtus et quomodo non. Capi. CVI

Amicitia autem quodammodo virtus est et

quodammodo non. Ubi sciendum quod Aristoteles. in li. ethice
determinat de duplici amicitia. quarum una con-

sistit in effectu exteriori in exterioribus factis et di-
ctis. ut aliquis per hoc deceter et delectabiliter conuiuat alijs
in serijs communis vite. Et hec est quodammodo habitus medius inter
blanditorum et litigiosum. et vocatur amicitia vel affabilitas.
Et de hac agit Aristoteles. in. ij. ethico. enumerando eam cum alijs.
et in. iij. determinando de ea. et hec fuit supra similiter cum
eis condiuisa. Et talis habitus fructuosus proprie non est amicitia
quod eodem modo se per eam habet homo ad ignotos et notos. iunctos
et remotos. Alia autem amicitia est que consistit in affectu inte-
riori principaliter quo quis alium diligit. Et sic est effectus
omnis virtutis. et omnem virtutem consequitur. quod ista amicitia tenet
dit amicum in alterum propter bonum honestum quod in illo est. Utrumque au-
tem habet rationem boni et honesti simplicitate. Et ideo omnis virtus ex
sui natura est causatiua amoris sic ut ametur. Et sic amicitia
non est virtus sed omnem virtutem consequens. Et ita de-
terminat Aristoteles. in. viij. et. ix. ethico. de cuius speciebus et

cōditiōibz ibi patētibz supseadeat ad presens. Albertus autē in. viij. ethico. in pncipio dicit qd amicitia potest importare habitū quēdā qui conueniat in passionibz affectionū. s. in amatiōibz. Et sic amicitia est virtus dicta moralis. quā sicut eū Tuilius beniuolentiā noiat. Et tunc sumit hic alia amicitia vel beniuolentiā q̄ superius ubi agebat de diuersitate nominis ad amorē pertinētū. Ex q̄ patet qd noīe amicitie duobz modis importat habitū virtuosus. s. pmo modo et tertio modo dictis. s. sic proprie et vsitato modo. nō utimur noīe vocabuli. s. pma virtus dicitur affabilitas. et tertia dicitur beniuolentiā quibus large nomē amicitie eis conueniat. Secūdo autē modo amicitia nō est virtus s. sequens oēm virtutē et oīs virtutis effectus. Ex quibus patet qd fuerat in pncipio istius sexte conclusionis sup̄ ppositū. s. qd verecūdia et nemesis nō sunt virtutes s. passionēs. sunt tñ de numero laudabiliū. Epicheia autē est virtus omnis iusticie directiua. Heroica autē est supra virtutē. Continētia aliqd infra virtutē. Amicitia est effectus virtutis.

An virtutes cardiales sint morales vel intellectuales. CVII

Quo restat dicēdū scōdo de virtutibus cardinalibus ubi consideranda sunt tria. Pri-

m

mo autē oīum vidēdū est an virtutes cardinales pertineant ad morales vel intellectuales. Ad quod dicēdū qd cū virtus importat rectitudinē appetitū. illa virtus dicitur habere perfectā rōnē virtutis que requirit rectitudinē nō solum quō ad factionē bene operandi. s. qz causat boni operis vsū. Illa autē hz imperfecte rōnez virtutis q̄ nō causat rectitudinem appetitus et quibus faciat facultatē bene operandi nō tñ causat boni operis vsū. Cōstat autē qd perfectū est pncipalius imperfecto. Et ideo virtutes que continent rectitudinē appetitū dicitur cardinales. s. pncipales. huiusmodi autē sunt virtutes morales. et inter intellectuales sola prudentia que quod ad materiā ē moralis quod ad subiectū intellectualis. vtrū patuit. Et ideo conuenientius cardinales virtutes nō inter intellectuales. s. inter morales collocantur.

De prima specie Qualitatis.

Quot sunt virtutes cardinales. Capitulum. CVIII

Secundo videndum est que sunt iste

I et quot sūt. Et dicendum est quod sūt quattuor. Quorum numerus et sufficientia sic sumitur et secundum principia formalia et secundum subiecta. Secundum principia formalia sic principium formale virtutis de qua nunc loquimur est ratio bonum. Quod quidem dupliciter potest considerari. Uno modo secundum quod ipsa in rationis consideratione consistit. et sic est una virtus cardinalis. id est principalis que dicitur prudentia. Alio modo secundum quod circa aliquid ponitur ordo rationis et hoc dupliciter. Uno modo circa operationes. et sic est iustitia. Alio modo circa passionem. et sic necesse est esse duas virtutes. Ordinem enim rationis necesse est ponere circa passionem considerata repugnancia ipsarum ad rationem. Quod quidem potest esse dupliciter. Uno modo secundum quod passio impellit ad aliquid contra rationem et sic necesse est quod passio reprimitur. et hoc facit virtus temperantie. Alio modo secundum quod passio retrahit ab hoc quod ratio dicitur sicuti timor periculo et labor. Et sic necesse est quod firmetur homo in eo quod est ratio. ne scilicet recedat. et hoc facit fortitudo. Secundum subiectum autem hec eadem distinctio reperitur. Inuenitur enim quadruplex subiectum virtutis de qua loquimur. scilicet rationale per essentiam quod prudentia perficit et sic est intellectus. et rationale per participationem. scilicet voluntas que est subiectum iusticie. et appetitus sensitivus que dividitur in irascibilem que perficit fortitudo. et concupiscibilem que perficit temperantia.

Unde et quare dicuntur cardinales. Capitulum. CIX

Tertio videndum est quare iste ma-

tgis dicuntur cardinales que alie. Ad quod dicendum est quod ille virtutes dicitur cardinales. Primo quasi generales. 2° quasi principales. tertio a cardine cardinales.

Ratio est que ille quattuor virtutes. scilicet iusticia. prudentia. fortitudo. temperantia dicitur cardinales. Capitulum. CX

Quantum ad primum sciendum quod istas
q virtutes dupliciter considerare possumus. Uno modo secundum omnes rationes formales. et secundum hoc dicuntur cardina-

Tractatus II

Es quasi generales ad omnes alias virtutes. vtruta ois virtus que facit bonū debiti & recti in operatōib; dicat iusticia. Et ois virtus que colibet passiōes & deprimat. dicat temperantia. & ois virtus que facit firmitatē animi ꝑ quascūq; passiōes dicat fortitudo. Et ois virtus q̄ ponit rectitudinē rōnis in quibuscūq; actib; vel materijs dicat prudentia. Et sic multū de istis virtutib; loquunt phi. & doctores theologie. & sic alie virtutes continentur sub istis. Et ex hoc iste cardinales. i. generales vel principales dicuntur. Alio modo p̄nt considerari s̄m q̄ iste virtutes denominantur ab eo qd̄ est principium in quacūq; materia. & sic sunt speciales virtutes ꝑtra alias diuise. Dicuntur autē sic cardinales quasi principales. qz sunt principales respectu aliarꝫ ꝑpter principalitatē materie. sicut q̄ prudentia dicat principalis qz est preceptiua. Iusticia qz ē circa operatiōes debitas inter equales. Temperantia qz reprimit ꝑcupiscentiā delectabiliū tactus. Fortitudo qz ꝑfirmat animū ꝑtra periculū mortis. Et vtroq; modo cardinales principales dicuntur & generales. Tertio dicuntur cardinales a cardine hostij ꝑpter similitudinē & hoc dupliciter. Primo per similitudinē cardinis in quo motus hostij terminatur. De rōne autē hostij est vt per ip̄m interiora domus videantur. vnde & illud qd̄ habet rationē reducendū in aliud. hostiū d̄r Et sic accipit Joh. 1. Ego sum hostiū. & Et per oppositū illud per qd̄ nō est motus i aliquid aliud vltterius nō habet rationē hostij. Virtutes autē theologice cū sint circa finē sic sunt qd̄ nō est aliquid aliud vltterius ex parte obiecti in quod tendat & ideo in virtutib; theologice nō inuenit rō hostij. & ideo non possunt dici cardinales. Similiter nec in virtutib; intellectualib; qz perficiunt in vlttra ꝑtemplatiua que nō ordinat vltterius ad aliā vitam sed actiua ordinat ad ip̄am. Unde cū virtutes morales perficiantur in vita actiua & habeant actus suos iuxta finē vltimū sicut circa obiectū. ex vtracq; parte in eis generaliter inuenit rō hostij. & ideo solū morales cardinales dicuntur. Sed qz in

De prima specie Qualitatis.

per morales p illas quattuor est processus ad alias. qz oēs alias p̄tinet tanq̄ generales speciales. Idcirco inter omnes morales solū ille quattuor cardinales d̄nr. Sc̄do modo dicuntur cardinales a similitudine cardinis in quo hostiū voluit z motus hostij fundat. qz sic totus motus hostij ē in cardine z in eo voluit. ita oēs actus hūane vite p̄tinuerant vel saltē frequētius z crebrius circa materiā istaz virtutū q̄tuor q̄ aliaz virtutū. Et iō sic a cardine cardinales denomināf. Et ita p̄z q̄ cū in hostio sint duo cardines, vnus ad quē hostij motus termināf. alius in q̄ hostij motus fundat z hostiū voluit. z ab vtroq̄ cardine p̄ similitudinē nūcupant. Unde primus motus sumit ad similitudinē primi cardinis. secundus a similitudine secundi.

De circūstantijs actuū humanoz

Capitulum: CXI

Quarto p̄cipaliter circa virtutes

qz actus virtutū boni z virtuosū sunt. quādo s̄ debitis circūstantijs inuestiti. iō de circūstantijs aliqd̄ ponendū ē. Et p̄mo qd̄ importet nomine circūstantie. Sc̄do q̄t s̄ circūstantie in p̄ticulari Tertio ad quos modos in genere oēs p̄ticulares circūstantie reducunt. Quarto quō se h̄nt ad actū vt in eo ponāt rōem bonitatis vel malicie vel virtutis.

Quid importet nomine circūstantie.

Quantū ad primū sciendū q̄ nomē circūstantie videt̄ esse tractū ex his q̄ inueniunt̄ in loco z in cōtinentibus corporalibz ad actus morales. Ille ei d̄nr circūstantie corporis existentis alicubi q̄ non sunt ei intrinsece z t̄n eum aliq̄ mō attingūt. Similiter in actibz ille d̄nr circūstantie q̄ nō sunt de essentia illius actus sed ei accidunt solū subiectiue vt modus agendi. siue extrinsece vt locus tempus. cōditio etiā persone agētis vel materiā circa quā est actio z finis z similia. Quicqd̄ ḡ nō p̄tinet ad s̄bam actus vt ē in sp̄e nature z t̄n aliq̄ mō p̄tingit ip̄m actū. d̄r circūstantia eius.

Tractatus II

Quot sunt circūstantie 2 q̄ actuū humanorū 2 cōstitutū ad
circūstantias particulares. Capitulum CXII

Quantū ad scōm sciendū q̄ oēs cir-
cūstantie v̄tutū in h̄ versu p̄tinent. Quis. q̄d
q̄ vbi. quibz auxilijs. cur. quō. q̄n. Que p̄nt decla-
rari. sic. Proportio eī actus ad finē p̄t accipi v̄t
p̄m id q̄d ē in ip̄o actu. vel p̄m id q̄d est extra. Si p̄mo^o. vel
cōm^m ad specieē actus. 2 sic ē q̄d. aut cōm^m est ad modū ip̄ius. 2
sic est quō. Si atq̄ p̄paratiōē ad extra. vel p̄ p̄paratiōē ad
cām. vel p̄ p̄paratiōē ad mēsurā. Si p̄mo^o. vel ad cām fi-
nalē. sic est cur. vel ad cām efficientē. 2 h̄ vel instrumētalem
2 sic ē quibz auxilijs. vel p̄ncipalē. 2 sic est q̄s. Si aut p̄ com-
paratiōē ad mēsurā. aut ad locū 2 sic est vbi. aut ad tem-
pus. 2 sic est q̄n. Ex h̄ aut p̄z q̄ particulares circūstantie sunt
septe. s. vt attendat p̄rio s̄ba actus. 2 sic est q̄d. scōdo modus.
2 sic est quō. tertio cā finalis. 2 sic est cur. quarto cā p̄ncipal-
is efficientis. 2 sic est q̄s. quinto cā instrumētalis. 2 sic est quibz
auxilijs. sexto tps. 2 sic est q̄n. septimo locus. 2 sic ē vbi.

Ad quot ḡna oēs circūstantie reducunt. Capitulum CXIII

Quantū ad tertiū scz ad quos mo-
dos ī ḡnali oēs circūstantie reducunt. Sciendū q̄
q̄ triplex ē genus circūstantia. Quedā s̄t q̄ im-
portat p̄ueniētiā vel discōueniētiā ad rectā rō-
nē. vt. s. q̄ res accipiat de volūtate d̄ni. vel p̄ter ei⁹ volūtatē
P̄ria eī circūstantia ē p̄corz rōni. s. scōda a rōe recta. discor-
dat. Sic q̄ res accepta p̄ter volūtatē accipiat de loco sa-
cro directe est cō rectā rōem p̄pter reuerētiā loci sacri. Aliē s̄t
circūstantie q̄ de se nullā importat p̄ueniētiā vel discōue-
niētiā ad rectā rōem: importat t̄m suppositio q̄dā alio. sic acci-
pere alienū in cōstitūte magna v̄t parua p̄m se nō discordat
a rectā rōe. s. q̄ indebite accipiat. puta furto vel rapina. ma-
iore discōueniētiā includit acceptio rei aliene ī magna cō-
stitūte cōm^m ī parua. s. nō ī alia sp̄e. Aliē s̄t circūstantie q̄ nec

De prima specie Qualitatis.

De se nec de quocūq; supposito includūt discōuenientā ad
rectā rōem. nec inclusam minuūt vel augmētant. sic q; res
aliena accipiat cū manu dextra vel sinistra.

Quō se hñt circūstantie ad rōem actus vt i eo ponāt rō/
nem vicij vel virtutis. Capl'm. CXIII

Ulamtū ad quartū vicij quō se hñt

q; circūstantie ad actū vt i eo ponāt rōnem vicij vel
vtutis. Dicendū q; circūstantie pmi gñis de q; b;
immediate dictū est in pcedēti ca^o ponūt in actu
rōem pcti s; m multitudine eaz cū in actu eodē multitudo
pctōz sit possibil'. sic in acceptōe rei aliene ponit speciē pcti
q; accipiat dā vel p violentiā. q; pmo^o furtū est. 2° rapina
Si at accipiat furtū vel rapina de sacro loco nō ē solū furtū
vel rapina s; sacrilegiū. z sic s; plura pctā z nō vnū tm. Lu
ius rō est. q; vbiq; in actu vno s; plures defect^o vel defor/
mitates. q; vna nō est determinatiua alterius ibi s; plura
pctā. s; in re furta vel violēter accepta de loco sacro s; pl'es
deformitates q; vna nō est determinatiua alterius. igit' ibi
s; pl'a pctā. Maior pz. q; formal' rō pcti p'sistit in hoc q; nō
p'format recte rōni. z talis informitas vocat' defect^o vel de/
formitas actus moral'. Minor p'bat. q; i furtiua acceptōe
rei aliene de loco sacro est duplex deformitas. vna q; accipi
tur res aliena p'eter voluntatē dñi. alia irreuerētia loci sa/
cri q; h; imunitatē. nec vna istaz p se ē determinatiua alte
rius. q; p' fieri furtū sine irreuerētia loci sacri. z irreuerētia
sine furto. p'pter qd in tali sacrilegio nō est tm vnū pctm s;
duo. z illud intelligendū est i oib; alijs pctis qñ in actu vno
s; pl'es circūstantie male q; vna nō est determinatiua alteri
us. Et sic pz qual'r circūstantia pmi gñis se h; ad actū. S; z
p hoc diceret aliq; q; spēs rei nō pōt variari nisi p illud qd
est intrinsecū rei. s; circūstantie nō sunt intrinsece actū q; m
ad essentiā act^o. q; nō mutāt vel addūt spēm. Dicendū q; cir
cūstantie nō sunt intrinsece actū q; tum ad essentiā actus

Tractatus II

nec mutāt eius spēm q̄ ad esse nature. s̄ t̄m intrinsece actui
q̄m ad bonitatē vel maliciā moralē. z hāc imutare p̄nt. vel
nouā addere p̄ori nō mutata. De circūstantiis aut sc̄di ḡnis
q̄ nō includūt p̄uenientiā v̄l discōueniētiā ad rectā rōez. p̄
q̄ nō ponūt ī actu nouā spēm pcti. s̄ solū in eadē spē augēt
culpā vel minuūt. Quō p̄z ex ip̄is term̄is q̄z q̄ nō importat
ex se deformitatē s̄z īportatā augēt vel minuūt. nō ponūt spe
ciē pcti. s̄z positā augēt. v̄l minuūt. s̄z deformitates huius ge
neris sunt hmōi. vt p̄z ex precedētib. ḡ. zc. Circūstantie aut
tertij generis nō ponūt in actu spēm peccati: nec augēt nec
minuūt. Eius rō est: q̄z nullā deformitatē h̄nt ad rectā rō
nem s̄m bonū vel malū: nec s̄m se vt ponāt spēm peccati vt
circūstantie primi generis nec alio supposito. nec ponunt
augmētū in culpa vt circūstantie sc̄di generis vt p̄z p̄ exem
plū positū de acceptōe rei aliene manu dextra v̄l sinistra.

Que predicta z circūstantie sunt p̄fitende. Cap. CXV

Xistis p̄t elici incidētaliter q̄ sunt
p̄dicta z circūstantie p̄fitēde. Nā circūstantie p̄
mi generis q̄ ponūt spēm in actu. si illa species
sit de genere pcti mortalis. oēs tales necessario
sunt p̄fitende Circūstantie aut sc̄di generis non necessario
sunt p̄fitēde vt meliores tenēt s̄z de magna p̄gruitate. Cir
cumstantie autē tertij generis nec de necessitate nec de con
gruitate p̄fitende sunt cū nō addāt spēm peccati nec auge
ant nec minuūt peccatū.

Quō s̄tutes oēs tam intellectuales q̄z morales p̄sistūt
in medio z quō nō. Cap. CXVI

Ltimo aut oim circa materiā vir
tutū. q̄z cōe s̄bū est tractū ex dicto phi. n. ethic.
q̄ virtus p̄sistit ī medio. Videndū est quō vir
tutes p̄sistant in medio. Ad qd̄ dicendū est q̄
mediū d̄z per p̄parationē ad extrema. Extrema aut prout ī
moralib. loquimur possunt accipi dupliciter. Uno cū mo

De prima specie Qualitatis.

do pnt accipi fm pparationē boni z mali. Alio mō fm oppo-
sitionē superflui z diminuti. Si accipiatur mediū per ppa-
rationē ad duo extrema opposita que sunt bonū z malū. sic
dicendū est q nulla virtus p̄sistit in medio. imo p̄sistit in ex-
tremo vel tenet extremū. Si em̄ sic esset in medio participa-
ret aliquid de bono z aliquid d malo cū mediū participet
naturā extremoz. Hoc autē falsum est. qz nulla virtus ali-
quid mali participat sed tenet altez extremū scz rationem
boni. ergo nō potest dici q aliqua virtus p̄sistat i medio isto
modo. Si autē accipiat mediū fm pparationē ad extrema
que sunt superfluū z diminutū. excessus z defectus. sic z vir-
tus moralis om̄is z virtus intellectualis suo modo p̄sistūt
in medio. vt patet. ij. ethicoz. sicut in excessu largitōis dono-
rum p̄sistit viciū quod d̄ prodigalitas. in defectu auaricia
z illiberalitas. in medio autē p̄sistit liberalitas que est vir-
tus quando dan̄ danda z retinent̄ nō danda. z hoc mediū
in virtutibz moralibz accipit̄ fm rectā rationē. Idem patet
in virtutibz intellectualibz. Quando em̄ in intellectu affir-
matur esse qd nō est excessus z superhabudantia. vt si dice-
rem q homo esset incorruptibilis. Quando autē negat̄ esse
quod est defectus z diminutio. vt si dicerē hominē non esse
risibilē. Hoz autē vtrūqz quelibet virtus intellectualis re-
fugit. Consistit autē in medio in affirmando scz q res est si-
cut q homo est risibilis. z negando quod nō est scz q homo
non est lapis.

De septem donis spiritus sancti.

Via vero dona spiritus sancti habitus sunt z qualifi-
q vident̄ differre a virtutibz cōiū differāt. Ideo aliqd
inferendū iudicauī. Circa que p̄sideranda sunt quattuor.
Primo quō differunt dona z virtutes. Secdo quot sunt do-
na z quō ad inuicē differūt z distinguunt̄. Tertio quō do-
na beatitudines. fructus z petitiōes sibi mutuo correspon-
dent. Quarto descendet̄ in specialī ad donū timoris q spe-
cialem difficultatē importat.

Tractatus II

Quō dñt dona z virtutes.

Capitulū. CXVII

Quantū ad primū sciēdū q̄ docto-
res p̄es ponūt dona eē habitus. s; an sint idē realr
cū habitib; virtutū vel differāt realr est diffici-
le videre. z iō in h̄ est diuersoz sententiā. teneo
m̄ doctrinā cōem z dico q̄ differāt realr **U**bi intelligendū
q̄ habitus magis videat̄ req̄ri p̄ter modū c̄ p̄ter s̄bam
actus. In actib; aut̄ humanis cōsiderat̄ aliqd̄ humanū z
aliqd̄ sup̄humanū siue diuinū. Humanū aut̄ p̄t accipi tri-
pliciter. Primo eī pōt dici opatio humana. qz est a potētia
operāte vel imperāte operatōi q̄ est humana p̄ eo q̄ est ho-
minis inq̄tum est hō. Et sic opatio dñ humana q̄ est elici-
ta a potētia rōnali vel importata ab eadē potētia. q̄ est na-
ta obedire rōni. Alie aut̄ nō s̄ humane vt nutrire, digere/
re. z hmōt z vniuersalr oēs in q̄b; cōicat hō cū brutis bru-
taliter. Sc̄do mō dñ aliqd̄ humanū vel operatio hūana rōe
materie siue obiecti. Et h̄ mō iste operatiōes q̄ hñt passio-
nes vel operatiōes humanas pro obiecto dicunt̄ humane.
Et p̄ oppositū ille nō dicunt̄ humane que hñt pro obiecto
aliqd̄ superius hūanis operatiōib; z passiōib;. vt sunt ne-
cessaria z eterna. imo dicunt̄ esse diuine. **U**n. x. ethico. dicit
p̄s q̄ opus speculatiuū magis diuinū dñ c̄ humanum.
Nec etiā dñr humane q̄ hñt p̄ obiecto aliqd̄ inferi^o huma-
nis opatiōib; vel passiōib; vt expresse p̄z in opatiōib; vege-
ratiue vel sensitiue: qz tales nō sunt humane sed plantaz z
brutoz. **T**ertio dñ aliqd̄ humanū ex mō opatiōis. qz. s. in
opatiōib; q̄ sunt humane. primo^o vel sc̄do^o modus human^o
seruat̄. Et hūc modū q̄lib; i se p̄t facilr expiri. Si aut̄ ea q̄
hois sunt illis duob; modis aliq̄s mō sup̄hūano exequat̄.
excedēs modū cōem. erit opatio q̄dāmodo sup̄hūana z di-
uina. **Q** aut̄ hō mō brutali vel subhūano. modo rōali vel
humano. mō sup̄humano vel diuino in suis opib; se habere
possit faciliter p̄z. Nam hō tenet mediū inter bruta z s̄b;

De Prima specie qualitatis.

stantias separatas que dīne dñr. Si ḡ in malicijs est inuēire modū humanū peccādi sic in vicijs ḡmunib. vt in furari in videre z hmōl. Et modū subhumanū z brutalē sicut in peccatis ḡ naturā que excedūt modū humane malicie: ita in bonis est inuenire opatōes q̄ tenēt humanū modum ad quē pficiūt ḡtutes mozales. de qb̄ supra dcm̄ est. Et vltērius etiā modū suphumanū seu dīnū ad quē pficit vna ḡt̄ q̄m̄ ponit Arz. ij. ethicz. que vocat̄ heroyca. q̄ directe bestialitati opponit̄ vt d̄ ibidem. de qua etiā. s. dcm̄ est. Ex hīs p̄cludit̄ breuiter dīa inter ḡtutes z dona. Quia virtutes pficiūt mō humano: sed dona mō suphumano z dīno. Quidē eodem mō vident̄ se habere ḡtutes ad dona ap̄ theologos quō se habet ḡtus heroyca ad ceteras mozales ḡtutes ap̄ phos. Et humanum hic accipit̄ in donoꝝ z ḡtutum dīa ex pte modi opatōis; nō autem ex pte potentie vel obiecti; q̄a in illis aliqua dona pueniunt.

Sufficiētia z distinctō septē donoꝝ spūssci CXVIII

Ecūdo vidēdū est quot sunt dona

et quō distinguunt̄. Ubi sciendū q̄ donoꝝ dīa distinctō z sufficiētia sic accipit̄. Dona em̄ pficiūt hñtem ad p̄mpte exeq̄ndū instinctū spūssci

cti: z ideo in omib̄ potētis q̄ p̄nt esse p̄ncipia bonoꝝ actuum, vel maloꝝ: dona ponunt̄ tam in pte intellectiua q̄ appetitiua. Intelles aut̄ siue rō distinguūt̄ in speculatiuā z practica: nō tanq̄m̄ in distinctas potētias s; in vnā distinctā in diuersos actus, vt. s. dcm̄ est: z declarabit̄ in fra. In ratōne aut̄ tam speculatiua q̄ practica est cōsiderare duo. s. ipsam app̄hensionem rei: z iudiciū de re app̄hēsa. Rō ḡ speculatiua mō suphumano vel dīno cōtūm ad app̄hensionem pficitur dono intellectus. Quātuz ḡo ad iudiciū pficit̄ dono scie. et ista q̄tuor dona sunt in intellēu sic in s̄iecto. Virtus autē appetitiua in his que sunt ad alterum pficitur dono pietatis mō suphumano. Et sic bonum est in voluntate sicut in

Tractatus II.

subiecto. In his aut que sunt hominis ad seipsum quantum ad
passiones appetitus: indigemus duplici perfectione. Quedam
enim passiones retrahunt eos a bono. ut timor periculorum: et respectu
eorum modo subhumano perficimur per donum fortitudinis.
Alie vero passiones inclinant ad malum. ut delectationes et concu-
piscencie carnis. et ista perficimur modo superhumano per donum
timoris: propter timorem ei doni declinat homo a malo ut dicitur per
uerbum. xv. Ideo petebat ad hoc istud donum per dicens. Ego
fuge timore tuo: carnes meas: a iudicijs enim tuis timeo: et hec
duo dona sunt in appetitu sensitivo: in parte concupiscibili sicut
in subiecto. Aliter aut sumitur hec distinctio a quibusdam sic.
Dona perficiuntur in vita speculativa siue contemplativa siue ac-
tiva. Si speculativa aut per modum usus insipientis: et sic
perficitur donum intellectus. Aut per modum gustus experientis
et sic perficitur sapientia. Si aut perficitur in activa: aut quantum ad
recessum a malo: et sic perficitur donum timoris. aut quantum ad per-
fectionem in bono. Bonum aut duplex est: quoddam necessarium
et respectu istius perficitur donum scientie ut dirigens. donum autem
pietatis ut exequens. Aliud aut est bonum superogationis ad
quod non omnes tenentur. et respectu talis boni perficitur donum consi-
lij per modum dirigentis: donum autem fortitudinis per modum exe-
quentis. Hec aut dona quibus diuisim possent ex diuersis locis
scripture sacre colligi: tamen Esa. xl. capi. ponuntur unite: ubi de
christo dicitur sic. Egredietur virga de radice Jesse: et flos de radice
eius ascendet. et requiescet super eum spiritus domini: spiritus sapientie et
intellectus. spiritus consilij et fortitudinis. spiritus scientie et veritatis: et
replebit eum spiritus timoris domini.

Quomodo sibi mutuo correspondent petitiones. dona. be-
atitudines. et fructus.

¶ Alia vero petitiones ordinantur ad dona. Dona autem per
operationes ordinantur ad beatitudines. Fructus autem beati-
tudinibus correspondent: ut videtur dicere glo. Mat. vi. Idcirco di-
cuntur doc. quod omnia illa sibi mutuo correspondent. Quod qualiter fiat
videndum est. Ubi primo declarandum est quod horum quattuor

De prima specie qualitatis

nomi b̄ importet. s. nomie petitiōnum. nomie donoz. nomi-
ne beatitudinum. z nomie fructuū. Secdo simul de omnib̄
ostendet quomō ordinant̄ ad inuicem: z quomō z que sibi
mutuo correspondent

Que dñr petitiōes z quot sunt

CXIX

Quantū ad primū sciendū est p̄rio

q̄ de petitiōib̄. Ubi intelligēdm q̄ cum multis
auxilijs spūalib̄ ad bene opanduz indigeam⁹.
qz nō sumus aliqd̄ sufficientes ex nobis quasi
ex nobis: sed sufficientia nostra ex deo est: vt d̄ ij. Eoz. xij.
Idcirco recurrendum est ad deū: q̄ dat omnib̄ afflu:nter z
nō impropat vt d̄ i canonica Jaco. i. cap. z petenda sunt di-
uina auxilia quib̄ indigemus in vite opib̄ tam actiue q̄
p̄templatiue: maxime x̄po dicente Luc. xi. Petite z accipie-
tis. He autem petitiōes p̄tinentes auxilia homi necessaria
ad bñ operādum sunt septem que ponunt̄ in oratiōe dñica
que d̄ Pater noster. z ponunt̄ Math. vi. Prima est: sanc-
tificate nomen tuum. Secunda est. adueniat regnum tuuz
Tercia. fiat voluntas tua zc. Quarta. panem nostrū quo-
tidianum da nobis hodie. Quinta est. dimitte nobis debi-
ta nostra. Sexta est. z ne nos inducas in temptatiōem. Se-
ptima est. sed libera nos a malo. Et hec septē supplicatiōes
petitiōes dñr.

Quid importet noie doni z quot sunt dona

CXX

Secundo videndū est quid impo-

• tet noie donoz: z hoc ex dictis pōt haberi: qui a
sunt: qdā habitus nos p̄ficiētes in vite actiue z
p̄templatiue opatōib̄ modo diuio z superhu-
mano: z isti habitus sunt infusi: z p̄ quādam appropriatiōz
dñr dona spūsancti: nō sicut suscipiētis sed sicut largiētis.
quib̄ sint dona totius trinitatis sicut z alia. Enumerātur
aut̄ hec dona Esa. xi. c. in auctoritate sup̄ius allegata. Ex q̄
patet q̄ sunt septem

Quid importet noīe beatitudinū: z quot sunt CXXI

Beatitudines aut quidā voluerunt
b esse habitus quosdā perfectiores distinctos a virtutibus z donis. Sed melior sententia est beatitudines non esse habitus distinctos a donis z virtutibus: sed sunt operationes donorum z virtutum perfectarum. He autem per ordinem ponuntur. **Matth. v.** Prima est. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. Secunda est. Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. Tercia est. Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Quarta est. Beati qui esuriunt z sitiunt iusticiam quoniam ipsi saturabuntur. Quinta est. Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sexta est. Beati in domino corde quoniam ipsi deum videbunt. Septima est. Beati pacifici quoniam ipsi filii dei vocabuntur. Due autem subsequentes. scilicet. Beati qui persecutionem patienter. Et illa. Beati estis cum maledixerint vobis homines etc. non sunt spirituales beatitudines: sed sunt aliarum potentium conclusivae z manifestativae. Prima quidem generaliter respectu omnium fidelium: sed secunda respectu apostolorum z discipulorum qui in primitivis ecclesia erant spirituales persecutiones passuri. Unde quod primo generaliter deum fuerat, Beati qui persecutionem patienter etiam determinat in speciali applicando discipulis: z dicit. Beati estis cum maledixerint vobis homines etc. intelligendum est quod sicut dona habent actum aliquem pertinentem ad patriam ut doctores dicunt. Ita in singulis beatitudinibus duo ponuntur. Unum pertinentens ad statum vite: z designat primo. Aliud pertinentens ad statum patrie: z illud designat secundo: ut patet in omnibus. ubi gratia in prima. Beati pauperes spiritu. Ecce pertinentens ad statum vite. Quoniam ipsorum est regnum celorum. Ecce pertinentens ad statum patrie

Quid importet nomine fructus Ca. CXXII

Quantum aut ad fructus quarto sciendum est quod nomen fructus a corporalibus ad spiritualia transferretur. Dicit enim in corporalibus fructus illud quod de terrenis ascendentibus ultimum expectat. Et ideo omne

De Prima specie qualitatis.

Illud quod de rebus sequitur aliquis quasi mercedem laboris circa illam impendi per nos excessus fructus dicitur. Hoc autem potest esse dupliciter. Uno modo ut dicatur fructus illud quod de re aliquo principaliter expectatur. et sic fructus omnis nostri operis dicitur deus. et de hoc fructu potest illud sapientia. iij. intelligi. Bonorum operum gloriosus est fructus. Alio modo ut dicatur fructus illud quod quis sequitur ex opere non principaliter propter hoc operans. et hoc modo delectationes que sunt in bonis operibus et actibus sunt et dici possunt fructus bonorum operum. Unde secundum philosophum in. ij. et. x. ethicorum. Omnis operatio procedens ex habitu proficiente habet delectationem annexam. et de tali fructu loquitur Ambrosius dicens. Virtutes fructus domini. quia suos possessores sanctam et sinceram delectationem efficiunt. et sic loquitur hic de fructibus. Fructus autem istius ab apostolo ad Galatas ponuntur per ordinem capituli. v. ubi dicit sic. Fructus autem spiritus est. caritas. gaudium. pax. patientia. longanimitas. bonitas. benignitas. mansuetudo. fides. modestia. continentia. castitas. Et sic patet quod omnes fructus sunt. xij. Et etiam ex decem patet quod nomine. vij. petitionum. vij. donorum. vij. beatitudinum. et. xij. fructuum: de quibus scripta et doctores loquuntur sepius importetur.

Quo mutuo sibi correspondet petitiones. dona. beatitudines. et fructus

Capitulum. CXXIII.

¶ Cum igitur petitionibus dona petitionibus et donis beatitudines. petitionibus donis et beatitudinibus fructus respondeant et sibi mutuo correspondant ut dicit glossa in. vi. ubi dicitur. In precibus est ut impetremus dona. in donis ut operemur: de operatione beatitudines consequamur. et per consequens fructus etiam his respondeant. Idcirco de eorum correspondentiis similiter dicendum est. Ubi intelligendum est quod cum omnes petitiones sint ad auxilia divina postulanda: aut postulamus divina auxilia ad opera contemplative vite aut active. Si ad opera vite contemplative: sic indigemus duplici auxilio. Unum est ut ipsorum contemplabilium divinorum maiestas et dignitas nobis appareat. et hoc auxilium postula-

Tractatus II

mus cum dicimus. Pater noster qui es in celis: sanctificet
nomē tuum. id ē facere nomē tuum scīm apud homines hēat
vt nō p̄remnāt. Vñ ⁊ hoc nihil aliud est petere s̄m Aug.
ad pbā. nisi illud Eccl. xxxvi. Sic in p̄spectu eoz sanctifica
tus es in nob: ita in p̄spectu nostro sanctificaberis i eis. Et
quia ex hoc q̄ bō sit hui⁹ excellētie princeps: h̄z ordinare ⁊ iu
dicare quod ad sapiētē p̄tinet. i. metaphi. Ideo huic petitiō
ni donū sapie cor m̄det. Et quia p̄ donū sapie homo ē tran
quillus ⁊ ab inferioribz eleuatus ad diuina: per p̄sequens fit
aliqua tr̄ dinitatis princeps: idcirco m̄det isti petitiōni ⁊ do
no alia beatitudo que est. Beati pacifici qm̄ filij dei voca
bunt. Et quia p̄ hoc hō summe vnif̄ deo: ideo m̄det omibz
istis fructus qui d̄r caritas: id est summa vnio ad deū. Ali
ud auxilium est vt in p̄emplatōe diuinz magnaliū nostrā
bitudinē p̄gscamus. ⁊ sic hō talibz p̄emplādis magis in
hereat: ⁊ hoc petit sc̄da petitiōe qua d̄r. Adueniat regnū tu
um. Glosa: id est. manifestetur hominibz vt in nob̄ veniat.
et s̄m Aug. hoc est idem petere. Ostende nob̄ faciem tuam
et salui erimus. Et quia talis cognitō ad intellectum perti
net: ideo huic petitiōi m̄det donum intellectus. Et ex h̄ p̄z
etiā q̄ sexta beatitudo istis duobz m̄det. s. Beati mūdo cor
de qm̄ ip̄i deum videbūt. Et qz per fidem deum credim⁹ iō
istis m̄det iste fructus q̄ d̄r fides vel cognitō spūaliū sine
dubitatiōe. In operibz autem actiue vite indigemus dupli
ci auxilio. Primum est vt bona nob̄ p̄ferant q̄bz indigem⁹
ad bñ operādum. Sc̄dm est vt mala impediētia remoueā
tur. Bonū aut̄ ad vitaz actiuā necessariū est duplex. Vñ
qd̄dem directe ad opus frutis ordinans sic ip̄m honestum
bonū. ⁊ hoc petit̄ in terciā petitiōe cum d̄r. Fiat volūtas tua
sic in celo ⁊ in terra. In qua s̄m Aug. petimus obediam ad
deum. vt sic fiat eius volūtas a nob̄ in terris: sic fit ab ange
lis in cel. Vñ s̄m ip̄m idē est hoc petere: s̄m illud ps. B̄ref

De prima specie qualitatis

sus meos dirige s̄m eloquum tuum. Et quia in psalms conti-
nent nō solum vie p̄ceptorū imo semita psalms. ideo huic pe-
titiōi r̄ndet donum psalms. Et quia m̄s̄da p̄cipue p̄cipit̄ z cō-
sulit̄: iuxta illud Luce. vi. Estote misericordes: idcirco his
r̄ndet d̄nca beatitudo. Beati misericordes qm̄ ip̄i mise. zc̄
Et his non r̄ndet aliq̄s de fructib; in sp̄ali: sed bñ p̄uēit cū
alijs in ḡnali. vt in conclusione huius capituli infra dicitur
Aliud autem bonum est organice z instrumentat̄ se hñs
ad virtutem z ei seruiens: sicut temporalia subsidia quibus
homo ad bene viuendum iuuatur. Et hoc bonum petitur
in quarta petitiōe qua dicitur. Panem nostrum quodiā
num dā nobis hodie. Et hac petitiōe non solum petit̄ pa-
nis: sed etiam omnis sufficientia rerum temporalium: nec
solum sufficientia corporalis panis: sed etiam sacramentū
fidelium. Unde z Math. vi. d̄. Panem nostrum sup̄sub-
stantialem dā nobis hodie. Per hodie intelligitur totū tps
vite presentis. z hoc est petere illud Prouerbio. xxx. Diuiti-
as z paupertates ne dederis mihi: sed tm̄ victui meo s̄bue
necessaria. Et quia panis cor hominis confirmat vt d̄ in ps̄
ideo huic petitiōni respondet donum fortitudinis cuius est
confirmare z confortare. Subsidium enim vite nos susten-
tat in via. et statim ex hoc patet q̄ istis respondet q̄rta bea-
tudo. scilicet. Beati qui esuriunt z sitiunt iusticiam: quo-
niam ip̄i saturabuntur: z per consequens his omnibus re-
spondet fructus qui dicitur longanimitas. Malum autem
cuius āmōtione indigemus vt bene operemur s̄m Augu-
stinum est triplex: scilicet malum culpe. z hoc est peccatum
Malum ad culpam inclinans z trahens: z hoc est tempta-
tio. Malum pene quod est afflictio. Cum igitur amoueri
petimus malum culpe: hoc petimus quinta petitiōe. Di-
mitte nobis debita nostra zc̄. Ubi s̄m August. instruimur
quid petamus. vt scilz dimittantur nobis debita nostra: et
quid faciamus vt accipere mereamur. z hoc cum dicitur.

Sicut et nos dimittim⁹ debitorib⁹ nr̄is. Et hoc idē petiuit p̄s dicēs. Dñe de⁹ me⁹ si feci istud si est iniquitas in manib⁹ meis. Si reddidit⁹ re⁹ v̄erib⁹ mihi mala: decida merito ab inimicis meis inanis. Et qz p̄ recognitiōz petōz inducit cōtritō z p̄ v̄tqz remissio. Ideo statim p̄z qz huc petitiōi m̄det donū scie: v̄triqz aut̄ tertia beatitudo. s. Bti q̄ lugent qm̄ ipi p̄solabunt. Et q̄a ab eoz p̄seruatōe z p̄secutiōe m̄tū carnales delectatiōes impediūt: ideo istis r̄ndet duo fruct⁹ scz abstinentia p̄ quā cauent̄ illicita. z p̄tinētia p̄ quā etiā licita delectabilia. Ut aut̄ malū ad culpā inclinās amoueat. postulam⁹ sexta petitiōe que est. Et ne nos inducas in tēptat. In qua s̄m Aug. petim⁹ ne deserti dīno auxilio alicui malo p̄sentiamus decepti: vel ne cadam⁹ afflicti. Et hoc ē petere illud Eccl. xxij. Aufer a me v̄t̄ris p̄cupiscētias. Et qz inter ceteras tēptatiōes p̄ximoz molestie magis p̄uocāt q̄ p̄ v̄nitatē vel m̄titatē dissimulant. Ideo huic sexte petitiōi r̄ndet donū pietatis quo hō est pi⁹ z m̄suet⁹ z m̄tis. Ex quo p̄z qz istis r̄ndet sc̄da beatitudo q̄ est. Bti m̄tes q̄niā ipi possidebūt terrā. Et istis r̄ndet terci⁹ fruct⁹. In q̄tū em̄ hō nō mouet̄ ad nocēdū inferētī nocumētū m̄det fruct⁹ q̄ d̄ m̄suetudo. In q̄tū aut̄ h̄z nocētī dulcē aim in affectu d̄ fructus r̄ndens bonitas: sed s̄m qd̄ non h̄z solum bonū affectū sed etiā effectū p̄rūpit vt sit cōicatu⁹ suoz ad alios: sic r̄ndet fructus q̄ d̄ benignitas. Quod aut̄ malum pene amoueat: postulamus septima petitiōe qua d̄. Sed libera nos a malo. Et hoc idē s̄m Aug. petiuit p̄s dicens. Erue me ab inimicis meis dens meus: z ab insurgētib⁹ in me libera me. Et qz inter cetera mala pene timent̄ z formidant̄: ideo isti petitiōi donū timoris r̄ndet. Et qz paupm̄ in tribulatiōe existētū est petere auxiliū: idcirco istis r̄ndet p̄ma beatitudo. scz. Beati paupes spū qm̄ ipoz est regnū celozum. Et q̄a inter om̄ia que impediūt in vita actua bonā opatiōē est delectatiō in diuitijs z honorib⁹: idē istis petitiōib⁹ dono z beatitudini r̄ndet fruct⁹ q̄ d̄ modestia. cuius est hanc

De prima specie Qualitatis.

delectationē cohibere. Btitudinibz at duabz vltimis q̄ sūt septē dictaz btitudinū p̄tētiue p̄clusiue z māifestatiue cor̄m̄der fructus q̄ d̄z p̄tia. Om̄ibz at p̄titiōibz donis z btitudinibz ḡnalr̄ m̄dēt duo fruct⁹. s. gaudū z pax. Ex dict⁹ igit̄ p̄cludo. q̄ aliter dona p̄titiōibz. z btitudines donis z p̄titiōibz m̄dēt. z aliter fruct⁹ eis z ea fructibz. Nā singlis p̄titiōibz dona singula. singul' p̄titiōibz z donis btitudines singule. z singul' btitudinibz ista singula cor̄m̄dent vnū vni z vnū alteri. S; fruct⁹ nō sic. qz cū fructus sint duodeci. vn⁹ fruct⁹ nō m̄dēt vni btitudinī vel vni dono vel vni p̄titiōi. s; oīs fruct⁹ oibz cor̄m̄dent. vel pl'es vni eoz m̄dent. vl' vnus vni. z oēs om̄ibz in ḡnalī. licet nō aliq̄s alicui in speciali. vt patet in tertia p̄titiōe.

De dono timoris.

Capitulum CXXIII

Quoniam aut inter septem dona spiritus sancti ponitur timor. Cui⁹ acceptio ē m̄triplex ī scriptura. Idcirco aliqd de timore adiiciendū ē. Et p̄mo de sui distinctiōe. Scdo q̄s timor est donū. Tertio q̄s timor est a spūs sancto z quō.

Quō diuidit̄ timor in castū seu filialē. initialē. humanū seu mundanū. z seruilē z qd̄ importet̄ noīe vnus cuiusq̄.

Quantū ad p̄m̄ sciendū. q̄ timor diuidit̄ ī castū seu filialē. initialē. humanū seu mundanū. z seruilē. Hec at̄ d̄sio nō ē fm̄ formales rōes obiectoz. s; fm̄ q̄ p̄ ip̄m a deo auer timur vl' ad deū p̄uertimur. Accipit̄ at̄ hec d̄sio timoris nō solū p̄p̄rie s; stricte. put respicit malū difficile z arduū S; z large. put respicit qd̄cūq̄ malū dato q̄ nō sit difficile nec arduū. z tale malū maḡ p̄p̄rie respicit odiū q̄ timorē. oē ei malū odibile. s; nō oē malū timēdū. s; solū ē timēdū malū difficile. z sic malū culpe non est timendū fm̄ se z absolute q̄uis sit odibile. Et ē rō qz tale malū ē in n̄ra p̄tate s; fm̄ se timēdū n̄ est nisi p̄p̄rē temptatōes adiūctas q̄s q̄nq̄ eua/deret ē difficile sine culpa. Accipiēdo ḡ timorē sic large di/

Tractatus II

vidit hō mō. Eū ei timor consistat i fuga mali. sit at duplex ma-
 lū. s. culpe z pene. vel consistit timor i fuga mali culpe qd ma-
 lū a deo sepat. Et sic dēceret esse timor castus vel filial. Fi-
 lial put pparat ad deū sic ad patrē iuxta illud. Matth.
 xxiij. Un^o est p^rv^o celestis. Castus vō fm qd pparat ad deū
 vt ad sponsū aīaz n^raz. iuxta illd. ij. Ehoz. xi. Despōdē
 vos vni viro p^rgīnē castā exhibere xpo. Per hūc at timorē
 ad deū pfecte pvertimur. Si at timor consistat i fuga mali pe-
 ne hō erit duplr. Est ei qdā pena p cui^o vitatōe culpa pmit-
 tit. sic s^t pene tpales. vt pbera. z p hūc timorē hō a deo auer-
 tit peccādo. z d^r tal^r timor human^o vel mūdan^o. Mūdan^o
 qdē incō^m respicit res exteriores tpales. vt diuitias z hmōi
 Hūan^o incō^m respicit penas p^rictares vt pbera. licz at alte-
 rius rōis sint bona tpalia exteriora z p^ricularia. tñ qz eadē
 rōe a dō auertimur p vtrūqz timorē. iō vtrūqz cadit s^b vno
 mēbro timoris q. s. a deo auertimur. Alia pena ē p cui^o vita-
 tiōe pctm̄ omittit sic pena q erit post hāc vitā. z p hūc timo-
 rē ad deū pvertimur a pctō resiliēdo. z hāc penā respicit ti-
 mor q d^r seruit. q p^r tanto d^r seruit qz pctm̄ sic dimittit nō li-
 bera volūtate. s^z coacto timore q d^r seruit. vñ seruilitas nō
 intrat essentiā hui^o timoris s^z ē. denoiatio ab extrinseco z ab
 effectu. Si at hō pvertat ad deū z fugiat vtrūqz malū tam
 culpe qz pene. sic vocat timor initialis. qz initiū est timoris
 filialis. Sic igit^r p^rz timoris distinctio.

Quis p^rdictoz timorū ē bonus z q^s malus. CXXV

Secūdo dicendū ē q^s istoz timorū
 sit donū. Et dicendū q timor hūan^o z mūdan^o
 nullo mō est bon^o: nec h^z rōem doni. qz i talī cō-
 mittit pctm̄. s^z tal^r timor vel est passio vel electio
 silis passioi vel hitus. fm qd aliqn hitus noīe passiois vel
 opatois noīat. Timor at seruil^r bonus ē s^z nō pfecte nec h^z
 rōem doni. qz oīs virtuosus opat grā boni vel vt turpe vi-
 det. Timor at seruil^r nō operat grā boni. nec p^rt fugā turpis.

De prima specie Qualitatis.

sz p̄t fugā tristis. Et iō est materialr bon⁹ sz nō formalr
Timor āt castus ⁊ filial est bon⁹ ⁊ p̄fect⁹ simplr. ⁊ est donū
spū scī: qz fac abstinere a malo timēs illud incōueniēs qd ē
separatio aīe a deo. Timor āt initial bonus ē sz nō a deo vt fi
lialis. ⁊ hz rōem ex ea pte q̄ p̄cipat aliqd de filiali. Nō āt
est ex ea parte q̄ participat aliqd de seruii.

Quis p̄dictoz timoz est a spū scō ⁊ qualr. CXXVI

Ertio videndū q̄s istorū timoz ⁊

qualr est a spū scō. Et dicendū q̄ qdā s̄t a spū
scō q̄ nō s̄t cū spū scō. vt fides i formis ⁊ timor f
uilis. qd qdē nō est nisi p̄t deformitatē ⁊ comē

tantē. Quedā s̄t a spū scō ⁊ cū spū scō vt charitas. ⁊ sic est a
spū scō timor cast⁹ siue filial. ⁊ tal est timor initial q̄^m ad il
lud qd cū filiali p̄cipat. Quedā s̄t cū spū scō ⁊ n̄ a spū
scō vt pctm veniale. ⁊ tal est timor mūdan⁹ vel hūan⁹ vbi
solū pctm vēiale infra caritatē tali timore p̄mittit. Quedā
s̄t n̄ a spū scō n̄ cū spū scō vt pctm mortale. ⁊ tal ē timor
mūdan⁹ vt hūan⁹ vbi pctm mortale p̄mittit ex t̄li timore.

De p̄ceptis.

Capl'm. CXXVII

Ltimo aut oim qz p̄cepta dan̄t de

actib⁹. ⁊ ad act⁹ vtutū ordināf dicēdū ē aliqd d
p̄cept⁹. ⁊ p̄^o dicēdū ē. quō p̄ceptoz alia s̄t mora^a

alia s̄t cerimōia^a. alia iudicia^a. ⁊ qd noīe cuiu s̄libet ipoztef.
2° d̄ p̄cept⁹ moralib⁹: q̄ d̄nr p̄cepta decalogi. q̄t s̄t ⁊ quō di
stinguūf. 3° de d̄ia eoz ab inuicē. ⁊ q̄^m ad aliq̄ spālia q̄ di
cun̄t de eis.

¶ Quō distinguun̄t p̄cepta p̄ moza
lia cerimōialia iudicialia p̄im hec parti illa.

¶ Tantū ad primū sciendū qd p̄cepta diuine legis di
stinguun̄t p̄ moza lia. cerimōialia. ⁊ iudicialia. Mo
ralia dicun̄t illa que sunt dictata ratiōe naturali. ⁊ que pos
sunt esse exequēda lumie naturalis rōnis. ⁊ ad h̄ tenen̄t ho
mines tpe legis nature. ⁊ legis scripte; ⁊ gr̄e vt hoznoza pa
trē. ⁊ sic de alijs p̄ceptis decez decalogi. ⁊ in his nullus p̄t

Tractatus II

dispensare nisi deus: nec tunc si contrariū precipere esset propter dispensatio sic quā precepit interfectionē filij abrae. Genesis xxij. Expoliationē egyptiorū filij israel. Exo. xi. et sumere vxo-
rē fornicariā. Osee. i. Vbi ei est aliq̄ mutatio ordinis. sic fa-
cere de nō suo suū. Et hec sūt decē precepta decalogi.

Quid est preceptū ceremoniale.

Cerimonialia autē dñr que pertinet ad diuinū cultū. et fuerūt ordinata ad figurandū aliq̄ futurū. sicut fuit preceptū Exo. xij. de imolatione agni pascalis qui figurabat passionē xp̄i. Hec autē ceremonialia qz nō erāt de dictamine rōnis naturalis nō obligabāt ante legē datā. sed tpe legis scripte. et qz presente luce: cessat figura et ymbra. ideo tpe legis et gratie post xp̄m cessauerūt. Unde dicit quōd ceremonialia fuerūt viua vsqz ad xp̄m. mortua ī passionē xp̄i. s; mortifera post diuulgationē euāgelij. Obligabāt em̄ iudeos vsqz ad xp̄i passionē. ī passionē autē xp̄i soluta est obligatio. S; post diuulgationē euāgelij esset pctm̄ mortale illa obseruare. qz daret xp̄s venturus intelligi nō venisse.

Quid est preceptū iudiciale.

Iudicialia autē precepta dñr que data sunt soli populo iudaico ad iudicia exercenda consideratis conditionibus illius populi. vt q̄ furatus ouē redderet quatuor. Cerimonialia ḡ et iudicialia nō erant de dictamine rōnis naturalis qz nō dicitur rō naturalis quare quatuor oues p̄ vna sint magis reddende q̄ tres. q̄uis sit de dictamine rōis q̄ restitutio et satisfactio faciēda sit. Et hec precepta nos mō nō obligāt.

Que precepta sunt parti moralia et parti ceremonialia.

Quedā autē precepta sunt parti moralia et partim ceremonialia vt precepta de obseruatione sabbati. quōd est q̄-
tum ad hoc morale qz est de dictamine rōnis naturalis vt q̄ sit aliq̄d tps quieti deputatū ad vacandū diuinis. sed q̄ dies sabbati vel dies dñica vel aliqua dies magna vna q̄ alia deputeat. nō est de dictamine rōnis naturalis Et ideo q̄ determinaret sabbatū fuit ceremoniale ad figurandū requiē

De prima specie Qualitatis.

corporis xpi in sepulcro. Et qz in moralibus non cadit dispensatio. ideo ecclesia non posset dispensare vel ordinare quin in alia qua die deberem vacare diuinis et quieti operum seruiliu. Sed qz ceremonialia cessauerunt. Idcirco ecclesia etiam in illis potest ordinare. vñ et mutauit diem huius obseruatione ne videamur iudaizare a sabbato in dominicam.

Que precepta sunt partim iudicialia et partim moralia.

Vedā autē precepta sunt partim iudicialia et partim moralia. vt preceptum de decimis dādis. Habet ei morale hoc quod est ibi de dictamine naturalis rationis. et hoc est vt aliquo portio a populo deus illis qui pro toto populo vacat diuinis obsequijs. sic et qui in alijs officijs reipublice populo seruiunt a populo sustentant. Et quibus ad hoc intelligitur illud Math. v. j. Dignus est operarius cibo suo. Et illud ap. i. i. Ebor. ix. Dominus ordinauit: vt qui euāgelium annunciat: de euāgelio uiuat. Quantū autē ad hoc quod determinat et deus certa quanta. scilicet nona et decima vel undecima pars. non est preceptum morale. qz non est de dictamine rationis naturalis magis nona pars quam decima. vel decima quam undecima vel duodecima. sed hoc fuit iudiciale et illi soli populo datus considerata conuenientia ad istum populum in quo pensata multitudine magistrorum fuit necessaria talis ratio. Et qz in his que sunt moralia non potest ecclesia dispensare. Idcirco quibus ecclesia fructus decimarum propter seruicia que fecerunt ecclesie milites in aliquibus partibus possit eis remittere vel vt ab alijs accipiant prece. Non tamen potest dare ius decimas accipiendi nec ab isto iure potest aliquem eximere. Quia pro talis quota. scilicet sub denario numero non est de dictamine rationis nec moralis sed iudicialis. Idcirco potest ordinari vt decime soluantur sub quatuor denarij numeri vel vicenarij. si multitudo vel necessitas magistrorum exposceret. posset etiam ordinari in nouenario numero vel octenario. et tunc tenerentur soluere in tali quota.

Quo decime sunt de iure diuino et quo non.

X quo patet quod decime sunt de iure diuino quantum ad aliquam partem sed quantum ad quotam sub denario numero

Tractatus II

sunt de iure positivo et humano. Si ei essent de iure diuino et sub precepto morali quod ad quotam denarium, nullus saluaretur transgressor qui non solueret sub denario numero. sic nullus saluaretur huius transgressor precepti morales. Non furtum facies. Esset autem valde graue tot mundi partes damnare que sunt non soluentes sub illa quota. In quibus tamen quibus de iure positivo teneantur dicunt doctores eos non damnari si non soluantur ubi ecclesia non petit. quod videtur remittere non petendo. Ideo decipiuntur aliqui ex nomine: quod decima a denario nomen sumpsit. ex hoc credentes quod sub denario numero sint de iure diuino. Non ei est hoc necesse. pro tanto enim a denario numero nomen sumpsit. quia primo sub quota denarium iudiciali precepto ab illo populo est soluta. sic etiam dies dominica dicitur sabbatum. quod primo ista dies ad quietem ordinata fuit. Non est autem necesse quod nomen semper significet illud ad quod primo ad significandum imponitur imo postea extenditur ad multa. ut de nomine actus et potentie et in alijs multis partibus in isto tractatu. ut se patuit. Unde quecumque quota etiam sub quadragenario numero decima nuncupatur. Ex his partibus que sunt precepta moralia. ceremonialia. iudicialia. et que partim ceremonialia. partim moralia. et partim iudicialia. Non est etiam inconueniens quod sic sunt aliqua precepta partim moralia et partim iudicialia alia partim moralia et partim ceremonialia. Sic etiam aliquod preceptum sit partim morale. partim iudiciale. et partim ceremoniale. ut precepta de decimis quod ad aliquam quotam erat morale. quod ad quotam denarium erat iudiciale illi populo cui iudicialiter sub illa quota denarium numeri determinatum erat ut dici poterat ceremoniale inceptum circa christum futurum aliquid figurabat. Et idem potest dici de precepto obseruationis sabbati.

Numerus et sufficientia ac distinctio decem preceptorum decalogi. Capitulum. CXXVIII

Ecundo dicendum est de preceptis moralibus que dicuntur decalogi quot sunt et quo distinguuntur. Alia enim que sunt pure ceri

De prima specie Qualitatis.

monialia z pure iudicialia cessauerunt. Et discendum q̄ ista s̄t decē. z ad hoc dicunt̄ precepta decalogi. a decas quod ē de / cem z logos quod est sermo. quasi sermo d̄ decē. Horū suffi / cientia sic patet. Precepta em̄ sunt leges ad bene ordinan / dam p̄munitatē. Bonū autē p̄munitatis in duob; p̄sistit. / in ordinationē. scz bona ad p̄ncipē p̄munitatis. z in ordina / tione bona ad se inuicē eorū q̄ sunt p̄ciues. Preceptorū autē di / uinorū quedā ordināt hoīem ad deū vt ad p̄ncipē cōitat̄ / quedā ad p̄rimos vt ad p̄ciues. P̄ncipi autē tria debent̄ / a subditis. s. fidelitas. reuerētia. z famulatus. Fidelitas at̄ / in hoc p̄sistit. vt honer p̄ncipis alteri nō exhibeat̄. z ad alte / rum nō transferat̄. z cōstitutum ad hoc datū est p̄mū preceptū. / Nō habebis deos alienos. Quo p̄cepto om̄ne pertinēs ad / idolatriā quocūq; mō prohibet̄. Reuerentia autē p̄sistit in / hoc vt nihil p̄tra eum iniuriosum p̄mitat̄. z cōstitutum ad hoc / ordinat̄ scdm̄ preceptū. Nō assūmes nomē dei tui inuanū / Famulatus autē debet̄ p̄ncipi in recōpensationē benefici / orū que ab eo percipiūt subditi. z ad hoc pertinet tertiuū pre / ceptum. Memento vt diem sabbati sanctifices: quod par / tim fuit morale z partim ceremoniale vt prius dictum est. / Ad proximū autē ordinat̄ homo vt ad p̄ciue dupliciter. scz / generaliter z specialiter. Specialiter quidem quātum ad / illos quorū modo speciali est debitor vt eis debitū reddat. / cuiusmodi sunt parentes. Et ad hoc pertinet quartū prece / ptū de honore parentū. Honora patrē z matrē tuā. Quā / tū ad hoc autē q̄ homo ad proximū generaliter ordinatur / sciendū q̄ habet fieri tripliciter. s. vt nocumentū nō inferat: / nec opere nec verbo nec mēte. Opere autē infer̄ nocumentū / p̄ximo tripliciter. Uno mō in p̄pria personā p̄tra suā p̄si / stentiā. i. personā per homicidiū. Et cōstitutum ad hoc est quin / tum preceptū. Nō occides. Alio mō in personā p̄iunctam / specialiter cōstitutū ad p̄pagationē prolis. Et cōstitutum a d̄ hoc est / sextum preceptū. Nō mechaberis. Mechari autē est alteri

Tractatus II

illicite misceri in quo prohibet ois illicitus vsus vel potius abusus illoꝝ mebroꝝ. Tertio inferit nocuētū ope proximo in re exteriorē: ē possessiō. z q̄stum ad hoc est septimū p̄ceptum. Nō furtū facies. in quo prohibet ois tractatio rei alie ne inuito dño. Nocuētū autē quod ore inferit. prohibet p̄ illud. Nō falsum testimoniū dices. Nocuētū autē mē / tis vel cordis prohibet dupl̄r. Cum ei peccatū cordis p̄si / stat in concupiscētia inordinata. Duplex autē sit concupiscētia. s. concupiscētia carnis z oculoꝝ. Concupiscētia carnis prohibet nono p̄cepto. Nō concupisces vxorē proximi tui. Concupi / scētia autē oculoꝝ respectu rerū tpaliū prohibet decimo p̄cepto. Nō concupisces rem proximi tui: nō agrū nec ancillā. zc. Hic autē nō prohibet ancilla p̄ vsu concubine z vsu volu / ptatis. qz sic prohibet prohibitōe qua prohibet concupiscen / tia carnis, sed q̄stum ad seruile actū z vsu utilitatis. Et sic p̄z decē p̄ceptoꝝ decalogi: q̄ dñr moralia. sufficiētia z di / stinctio q̄ in his versibz p̄prehendunt. Unū cole deū: nec iu / res vane p̄ ip̄m. Sabbata sanctifices: habeas in honore pa / rentes. Nō sis occisor: fur: mechus: testis iniquus. Vicini / q̄ thoꝝ: resq̄ cauetō suas.

Que s̄ p̄cepta p̄me tabule z q̄ scdē tabule. CXXIX

Tertio ponende sunt quedā distin / ctiōes istoꝝ p̄ceptoꝝ quibz nō vnū ab vno: s; plura a pl̄ibz distinguunt. Et sunt tres. Prima est q̄ hoꝝ p̄ceptoꝝ quedā dñr esse p̄cepta p̄ie tabule. q̄dā 2^e tabule. Ad qd̄ vidēdū: notādū ē q̄ d̄s d̄as le / gē moysi ī mōte sinai dedit eā scriptā ī tabul̄ lapideis ad d̄ notādū: q̄ qz lapis ē multū impressiōis retētiv⁹. Sic lex debe / bat esse cordibz hoīm indelibilr̄ impressa. Erāt at̄ due tabu / le moysi. qz lex h̄ p̄tinebat duo p̄cepta charitat̄. s. dilectiōez dei z proximi ad q̄ oia alia reducunt. In p̄ma ḡ tabula erāt p̄cepta de dilectōe dei z erāt tria sup̄ius noiata. s. Nō hēbis deos alienos. Nō assumes nomē dei tui inuanū. Memto

De prima specie qualitatis.

ut dicitur sabbati scifices. Et quia erant in prima tabula: ideo dominus precepta prime tabule. In secunda tabula erant scripta alia septem que ordinantur ad dilectionem proximi: ideo dominus precepta secunde tabule. Convenienter autem precepta de dei dilectione in prima tabula scripta sunt et de dilectione proximi in secunda. quia dei dilectio et eius precepta priora sunt dilectione proximi et eius precepto

Dicitur inter precepta affirmativa et negativa.

Secunda distinctio de preceptis est: quod omnia sunt affirmativa vel negativa. Insuper que est hec dictio. Quia precepta negativa obligant semper et ad semper. Ut non furaberis. semper obligat et ad semper: nullo tempore nulla circumstantia adhibita licet tunc est furari. Sed affirmativa quibus semper obligent non tamen ad semper. id est ad omne tempus et locum sed cum debitis circumstantiis. ut Honora patrem tuum: non teneor honorem exhibere omni hora vel omni loco. quia sic oporteret eum ubicumque et semper sequi: sed teneor eum honorare quando locus quando tempus quando rationabile est.

Dicitur preceptorum veteris et nove legis.

Tercia distinctio preceptorum est: quod quedam prohibent quedam cohibent. quedam manum. quedam animam: et hec est dictio doctorum. quam ponunt inter legem novam que prohibet manum et animam. et veterem que prohibet manum et non animam. Ad horum autem intellectum duo videnda sunt. Primus est quod per manum hic intelligitur exterior operatio. per animam interior. Igitur prohibere manum vel animam vel alteram est prohibere exteriorem operationem malam et interiorem vel alteram. Secundo intelligendum quod differunt prohibitio et cohibitio. quia prohibitio est simplex inhibitio sed cohibitio est inhibitio cum pene prominatione et inflictione. Applicatio ad legem dicendum est quod lex veteris prohibebat manum et non animam. id est interiorem et exteriorem operationem malam sicut per Non concupisces uxorem: ecce quantum ad animam. Non furaberis: ecce quantum ad manum. Sed non cohibebat. id est non puniebat nisi manum. Et est ratio. quia tamen se extendebat cohibitio quantum ad penas inflicto. Sic lex vetus non infligebat nisi penas temporales sicut nec promittebat nisi res temporales expressit: ut lex illa est figura nove legis: que supplicia eterna promittit et eterna premia promittit.

tit: ergo solū phibebat animū z non cohíbebat. Sed noua
 lex phibet z cohíbet vtrūq;. Applicādo autē ad p̄cepta ífra
 legem: q̄dā etiā phibebāt aīm vt illa duo de nō ꝓcupiscen/
 do: quedā manū vt alia octo. Et hoz quedā phibebant et
 nō cohíbebat aīm. vt illa duo de non ꝓcupiscendo: alia autē
 octo phibebāt z cohíbebant sp̄am manum. Sic ígit ꝓ ea
 que dñr ptinētia ad diuersitatē p̄ceptoz decalogi. z in h̄ ter
 minatur materia p̄ceptorum: z per ꝓsequens omnia q̄ per
 tinent ad materiam de p̄ma specie qualitatis ꝓut presentis
 operis intentio exposcebat.

De ptinētib; ad sc̄dam sp̄em qualitatis CXXX.

In sp̄libatis que ptinēt ad primaz
 h sp̄em: agēdū est de ptinētib; ad sc̄dam sp̄em q̄
 litatis. A p̄ho autē ponit̄ in p̄ntis natural̄ potē
 tia vel ímpotētia aliqd̄ facile faciēdi vel patie/
 di. Circa q̄m sic ꝓcedit̄. Quia p̄mo ageť de naturali poten/
 tia vel ímpotētia que ista importēt. Sc̄do descendetur in
 sp̄ali ad distinctōem potētiaz a íe rōnalis in homie.

Quid importet̄ noīe naturalis potētie vel ímpotētie: z
 quō se habeant ad inuicem

Quantū ad p̄mū vidēdū est qd̄ ista importat natural̄
 potētia vl̄ ímpotētia: z in q̄ etiā ꝓueniunt z differunt.
 Circa qd̄ suppositis dictis circa potētiā sup̄ in mat̄ia de
 ente: notādū q̄ ista n̄ inueniunt̄ in eodē resp̄cū eiusdē: et ío
 s̄b ꝓiūctōe dísiūctiua danť z ponunt̄ z n̄ s̄b copulatiua. Est
 autē natural̄ potētia vel ípotētia q̄dā q̄litas in subalib; ꝓri/
 cipijs radicata: q̄ totū ꝓstitutū z ꝓfectuz ꝓsequit̄. s̄m quam
 quales. i. potētes vl̄ ímpotētes dicimur: s̄z diuersimode. q̄a
 dicimur quales. i. potētes ad facile faciēdū z nō ꝓria patie/
 dū q̄stū ad naturalē potētiā. Sed dicimur ípotētes ad nō
 facile faciēdū z ad facile patie dū s̄m naturalē ípotētiā. Et
 hec est p̄ma d̄ia int̄ naturalē potētiā vl̄ ímpotētiā. Sc̄da
 autē d̄ia est. qz qñ tal̄ potētia causat̄ ex victoriā forme super
 materiam. q̄ forma ꝓfecte terminat materiam z rē terminatā. z ꝓ

De secūda specie qualitatis

hoc resistit fortit̄ tr̄is alteratōibz: tūc vocat̄ potētia nat̄al̄.
sed ab alio natural̄ est z ab alio potētia. Natural̄ q̄dē qz in
p̄ncipijs naturalibz radicata est: potētia v̄o q̄ est vigor for/
me sup̄ materiā. Qū v̄o p̄ oppositū ipotētia causat̄ ex victo
ria materie sup̄ formā z ex tr̄ia dispositōe p̄dñante in mate
ria q̄ tr̄iat̄ forme: ita qz forma nō pōt terminare totā mat̄iam
nec p̄phēdit. z iō diminiuit̄ vigor ei⁹ z actō natural̄. z faci/
le vincit̄ z patit̄ a tr̄is: tūc d̄r̄ ipotētia natural̄. Qū hic na
tural̄ potētia vt d̄ ea loqm̄ur d̄r̄ p̄ cāto natural̄. nō qz natu
ra h̄ defect⁹ sit p̄ncipiū. sed qz natura ipedit̄ tr̄is dispositi
onibz ne ad talē vigorē valeat puenire. z sic q̄tū ad natura
lem potētia aliq̄ sunt bñ dispositi ad currendū. vt q̄ hñt lō/
ga crura z agilia z vigorosa: dñr h̄re naturalē potentiaz ad
currēdū z cursores dici pñt. Qui aut̄ hñt crura breuia tar/
da grossa z vigore deficiētia: vel hñtes podagrā vel guttas
in pedibz: dñr h̄re naturalē ipotentia ad currendū. Et ideo
de cursoze Ar̄z. in pñtis exemplificat z de pugillatoze. z sic
patent̄ tria hūiter in q̄ pueniūt. in quo differūt. a q̄ originē
trahūt natural̄ vl̄ ipotētia: put̄ sunt scda spēs q̄litat̄. Et ea
que dñr de potētia vt ad hūc tractatū p̄tinēt patēt sup̄ v̄/
bi agit̄ de diuisione entis in actū z potētiā.

De potētijz aīme: z primo qz optet ponere pl̄es poten
tias aīme in homine

Capit̄m. CXXXI

Quia vero de potētijs aīme sepissi

q me occurrit p̄mo in theologica facultate z phisi/
ca: tractabimus de eisdē. Ip̄e aut̄ potētie aīme
nat̄ales sunt in hac scda spē q̄litat̄: idcirco hic

inferere noīa potētiaz aīe z distinctōz ip̄az potentiarū dig
nū iudicauit: vbi tria p̄siderāda occurrūt. P̄rio qz optet po
nere potētiaz pl̄alitatē i aīa n̄ra. qd̄ sic p̄z scdōz ei p̄hm i. ū
celi z mundi. rez tal̄ est gradus qz qdā res sunt q̄ p̄nt p̄seq̄
potentiam perfectōnis solum. z hanc paucis motibz. z hec
tenēt infimnz gradum in entibz: alia his sup̄iora p̄sequunt̄

perfectam bonitatem: sed multis motibus. et hec tenet secundum gradum. Alia his superiora sunt que adipiscuntur perfectam bonitatem et paucis motibus. et hec sunt perfectiora et tenent tertium gradum. Quartus autem gradus est quod aliquid absque aliquo motu perfectam bonitatem possidet. et iste est summus et supremus. Dat exemplum istorum quatuor graduum. Aliquis enim potest tenere infimum gradum bone dispositionis in tantum quod non potest consequi perfectam sanitatem: sed modicam consequitur paucis remediis. Aliquis autem melius dispositus potest consequi perfectam sanitatem sed multis remediis. Aliquis autem adipiscitur perfectam sanitatem remediis paucis. Aliquis autem perfectam possidet sanitatem sine aliquo auxilio vel remedio. Applicando ergo ad propositum dicendum est quod in potentia inferiora hominis consequuntur quamdam imperfectam bonitatem et paucis motibus: et ideo paucas et illas determinatas habent potentias et per consequens operationes paucas: et ista tenent inferiorum gradum. Homo autem est gradus superioris et secundus quia consequitur perfectam bonitatem. scilicet beatitudinem: sed multis motibus: est tamen in infimo gradu istorum entium quibus proprie beatitudo. Et ideo multis et diversis operationibus indiget: et per consequens diversis potentibus ad illas operationes. Angeli vero sunt in sublimiori gradu qui adipiscuntur ipsam beatitudinem paucis motibus. et ideo paucioribus potentibus indigent. scilicet intellectu et voluntate. Deus autem supremum gradum tenet omnium entium: qui absque quocumque motu perfectam beatitudinem possidet: et ideo in deo non est virtus vel potentia que differat a sua essentia. Et ita patet quod homo indiget pluribus virtutibus et potentibus anime: quas oportet in eo ponere. que sunt tantum quedam auxilia quedam organa et quedam instrumenta suarum operationum

Quo et qualiter omnes potentie anime pertinent ad animarum vegetativam sensitivam et intellectivam CXXXII

Secundo videndum est que sunt ille

De secūda specie qualitatis.

potentie in gñe z ad q̄ reducunt̄. Et dicēdū est q̄ oīne perfe-
ctum ꝓtinet nobilitates cuiuslibet imp̄fecti eiusdē gñis et
eminētius: sic de⁹ q̄ est p̄fectissimū q̄d in gñe entium ꝓtinet
omēs p̄fectōes alioꝝ entium que sunt imp̄fecta resp̄cū ei⁹ z
eminētī⁹. Tres autē sūt aīe posite in gñe. s. vegetatiua q̄ cō-
tinet p̄mum z infimū gradū: que est herbarū z plantarum.
Scōda est sensitīua que est aīmaliū: que tenet scōm gradū: z
est vegetatiua sup̄ior z p̄fectior. Tercia est rōnalis q̄ tenet
terciū z sup̄mū gradū: z est hoīm solum. z hec est alijs dua-
bus p̄fectior z sup̄ma simpl̄r. Sic ḡ est ordo inter istas: q̄a
q̄cqd h̄z p̄fectōis aīa vegetatiua: totū illd h̄z aīa sensitīua
eminētius z vltra. Et q̄cqd h̄z p̄fectōis aīa vegetatiua z se-
sitiua: totū h̄z aīa rōnalis eminētī⁹ z vltra. q̄a sensitīua ꝓt-
inet ꝓtutē vegetatiuā: z rōnal' vtrūq̄. Et hoc exp̄sse dicit Ar̄.
ij. de aīa: ponēs exemplū q̄ sicut tetragonū ꝓtinet trigonū
id est figura quatuor anguloꝝ ꝓtinet figurā triū āguloꝝ
Et sic pentagonū. i. figura q̄nq̄ āguloꝝ ꝓtinet tetragonū
et trigonū. Ita rōnal' aīa ꝓtinet vegetatiuā z sensitīuam.
Igit̄ in homie est vegetatiua sensitīua z rōnal': z nō q̄ sint
tres distincte in eo aīe: sed vna ꝓtinēs ꝓtute alias duas.
scz rōnal' ꝓtinēs vegetatiuā z sensitīuā: sicut pentagonum
ꝓtinet tetragonū z trigonū. Quia ergo aīa rōnal' ꝓtinet
ꝓtute alias: optet q̄ ꝓtutes z potētias aliaz hēat sicut tā ve-
getatiue q̄ sensitīue. Et sō omēs potētie aīe: vel pertīnēt
ad aīam vegetatiuā que ꝓueniūt aīe rōnali in cōp̄tum cōtī-
net vegetatiuā vel ad aīam sensitīuā que sibi ꝓueniūt in cōp̄-
tum ꝓtinet sensitīuā v' ꝓtinet ad aīam rōnalē que sunt sibi
ꝓprie z sibi ꝓuenit in cōp̄tum est rōnal'. Et ita in gñe oēs potē-
tie reducunt̄ ad tres modos. Quia vel respiciūt vegetati-
uam vel sensitīuā vel rōnalem.

Quo oēs potētie reducunt̄ ad q̄tuor gñā potētiaz. q̄a vel
sūt veget' l' app̄hēsiue l' motie l' mot' executiue CXXIII

Tercio ponēda est distinctio suffici-

entia z nūerus oīm potētiaz q̄stūm ad hoc q̄ omēs reducūtur ad quatuor ḡna resp̄c̄n̄ suoz obiectoz: qđ pōt fieri resp̄ciendo diuersitatē obiectoz qz sic distinguunt̄ potētie vt dicit̄ Ar̄. ij. de anima. Sunt ḡ q̄dam potētie q̄ soluz exercent̄ actum suū circa corpus sibi vnitū z iūctū. z hec sunt potētie vegetatiue. Quedā ḡo circa corpus qđ hz sensibile sibi vnitū vel nō vnitū. z hec sunt potētie sensitiue app̄hensiue. Quedā ḡo circa totū ens. vt potētie itellectiue app̄hensiue. Et sic hēmus tria ḡna potētiaz aīe: quaz vegetatiua ē inferior. sensitiua sup̄ior. itellectiua sup̄ma. App̄hensiua autē virtus alic̄ tanq̄ finis vel vtil̄ indiget alijs dua b̄ ad h̄ vt possit vtilē vel suum sinez affectū. Primo cū indiget aliqua potētia impante motū ad illud: z hec vocat̄ appetitus q̄ est motus impans. z hec est duplex. vnus sensitiu⁹: ali⁹ itellectiu⁹. Scđo indiget potētia executiua z exeq̄nte motuz impatum. z hec vocat̄ motiua. Ex his ḡ hēmus illas potētiās in ḡnali vegetatiuas app̄hensiuas. siue q̄stuz ad sensum siue q̄stūm ad itell̄c̄m: siue appetitiuas simil̄r q̄stūm ad sensum siue q̄stūm ad itell̄c̄m: z motus executiuas. z sic sunt quatuor ḡna potētiāz

Distinctio oīm potētiāz aīe in sp̄ali. z p̄mo ad vegetatiuā pertinentiū
Capit̄m. CXXXIII

Quarto ponēda est oīm distinctio potētiāz in singulari s̄m hec q̄tuor ḡna: incipiendo a p̄mis. Primo igit̄ dicēdū est de vegetatis haz autē est tal̄ distinctō. Quia potētia vegetatiua hz p̄ obiecto corpus viuēs sibi vnitū. Ad hoc autē corpus triplex aīe vegetatiue opatō est necessaria. Vna q̄des p̄ quā esse acq̄rat: z ad hoc ordinat̄ potētia ḡnatiua: q̄ ē p̄ multitudinē z successionē individuoz p̄seruat sp̄m in esse acq̄s̄to diuers̄ individuīs. Alia p̄ q̄m corpus iūctū acq̄rat determinatā q̄ntitatē. z ad hoc ordinat̄ virtus augmētatiua: cui⁹ est ḡnatiuū ad determinatā quātitatem p̄ducere

De secūda specie qualitatis

Alia est p̄ qm̄ corpus viuens saluati esse z in quātitate de/
terminata. z ad hoc ordinat̄ vis motiua: cuius est deperdi/
tum restaurare. vt sic res in esse z q̄ditate debita p̄seruetur
Est aut̄ alia d̄a inter istas potentias: qz potentia augm̄ta/
tiua z nutritiua h̄nt effectum suū in eodē in q̄ sunt. qz ipsuz
corpus vnitū aīme qd̄ auget: z p̄seruat̄ p̄ potētias augmē/
tatiuā z nutritiua in eadē aīa ex̄ntes. Sed vis ḡnatiua h̄z
effectū suū nō in eodem corpe sed in alio: qz nihil ḡnat seip̄z
sed aliud. Et ideo vis ḡnatiua appropinquat quodam mō
ad dignitatem aīme sensitīue: que h̄z op̄atōes in res exteri/
ores nō sibi p̄iunctas sed nobiliozī mō. Et ita p̄z q̄ aīe ve/
getatiue cuiuslibet z rōnalis inc̄ptū est vegetatiua sūt tres
potentiē. s. ḡnatiua: augmentatiua: nutritiua. que inueniūt̄
in plātis z in aīmalibz z in hoībz. qz hec om̄ia vegetatiua z
p̄cipāt. Hec autem tres potentiē sic se h̄nt q̄ ḡnatiua est
alijs nobilioz. qz ei deseruiūt nutritiua z augmētatiua. Au/
gmentatiua est nutritiua nobilioz. quia nutritiua augmen/
tatiue deseruit. His aut̄ z potētia ḡnatiua h̄z tres vires seu
potentias s̄m Auicē. vi. de natural. Prima est seminatiua
que in mascul' z femis semen ḡnat z ordinat. Secunda est
imitatiua que virtutes que sunt in semine p̄mutat z p̄mī/
scet tempando s̄m qd̄ p̄uenit complexiōi cuiuscunqz mem/
bri. Tercia est formatiua: que ex seminibz p̄mixtis, mēbra
format z figurat. z he sunt tres potentiē ex parte generatiue
Quantum autem ad alias duas. s. nutritiua z augmenta/
tiua sunt quatuor que naturales a medicis appellantur:
que illis deseruiunt. s. attractiua: que attrahit illud vnd̄ de/
bet fieri nutritō. Retentiua que attracta retinet quousqz di/
gerantur. Digestiua que attractum z retentū digerit Et ex/
pulsīua que supflūū ex ali mēto repellit z expellit. Et in his
potētīs p̄sistit om̄is potentia p̄tis vegetatiue. z sunt decem
in vniuerso.

Distinctio potentiarum apprehensiuarum part̄ sen/
sitiue exterioris.

Capl. CXXXV

Et cūdo dicendū est de apphēsiuis
 siue cognitiuis potētīs: q̄ tenēt scdm gradū p̄
 vegetariū. Potētia aut̄ vlt̄ ps apphēsiua di-
 uidit̄. q̄a q̄dam est apphēsiua totus vniuersali-
 um directe z nō p̄iculariū. z tales apphēsiue intellectiue di-
 cunt̄. Alia est apphēsiua directe p̄iculariū z nō vniuersali-
 um. z tales apphēsiue siue sensitīue d̄nr. z quelibet harū suam
 habet distinctōem. Prosequēdo aut̄ apphēsiuam sensitīuā
 illa diuidit̄ in interiorē z sensitīuā exteriorē. Exterior autē
 distinguit̄ in q̄ncz hoc modo. Obiectū em̄ exteri⁹ sensible
 mouet z imutat potētā ad sentiēdū. Hec aut̄ immutatio
 est duplex. Una fm̄ eē spūale vel intēsiōnale: z hoc mō im-
 mutat̄ visus q̄ a luce vel colore nō immutat̄ vt sit calid⁹ vlt̄
 frigidus humidus vel siccus: sed solū intēsiōnalr. z sic ha-
 bemus potētā visiuam. Hec aut̄ potentia est ordinata in
 neruo obliquo q̄ est eius organum immediatū: ocl̄s autem
 mediatum. Alia immutatio est fm̄ esse naturale: quod p̄tin-
 git duplr̄. Uno mō vt sit immutatio fm̄ locum. z sic immu-
 tat̄ auditus. z sic hēmus potētā auditīuā: cuius obiectus
 est sonus q̄ causat̄ ex impulsioe z p̄motōe aeris. Hec autē
 potētia fm̄ Auicē. est ordinata in neruo expāso in superficie
 nerui obliq̄. q̄ p̄inet in sua p̄cauitate aerē p̄naturalē. q̄ mo-
 uet̄ a suo exteriori. z sic sonus p̄cipit̄. Alio mō vt sit immu-
 ratō fm̄ alteratōem. z sic immutat̄ olfactus: cuius obiectus
 est odor. Odorabile autē non spirat odorē nisi calefactū: cu-
 ius signum est. q̄a p̄gelata odorē non spirant: z odores bo-
 ni z ferozes sentiunt̄ fortius in estate. z sic habemus potētā
 am olfactiuam. que est potētia ordinata in anteriori p̄te ce-
 rebri in duabz cauernulis sūlibz capitibz mamillarum. Si
 autē sit immutatio naturalis ex parte organi: sic accipitur
 gustus z tactus. quorūz distinctō potest sic sumi. Quia ta-
 ctus est p̄ totum corpus: sed gustus in sola parte corporis:
 scilz lingua. vbi solum tactū concomitat̄. Vel aliter: quia

secunda specie Qualitatis.

obiectū tactus immutat potentiam per primas qualitates. scz calidum z frigidū. z sic immutatur gustus in quantum est quidam tactus. sed obiectū gustus immutatur per quasdam determinatas qualitates secundarias. scz dulce z amarū. z ab istis immutatur non in quantum est tactus licet tangendo immutet sed in quantum est gustus. Et sic gustus potest dupliciter considerari. Uno modo vt tactus qui ē prior gustu. z sic qualitate preambula. id est primis qualitatibus immutatur scilicet calido. frigido. humido. z sicco. Alio modo in sua ratione formali vt est gustus. z sic immutatur secunda qualitate scilicet amaritudine vel dulcedine licet alijs preambulis mediātibz. Potentia autē tactiua est ordinata in neruo cutis totius corporis z eius carnibz. sed potentia sensitua gustus est fundata in neruo expanso super corpus lingue. z sic habemus duas potentias alias. tactiua que est dispersa per totū corpus respectu primariorū quatuor qualitatum. z gustatiua que est in lingua respectu dulcis z amari. Et sic patet quod sunt quinque potentie apprehensiuę de foris. que nobiliores sunt secundum quod nobiliori modo z magis specialibus immutantur. Et ideo omnino nobilior est visus. post visum auditus. post quē olfactus. post quē gustus. vltimū z infimū gradū tenet tactus. z ideo nō omnia animalia conueniunt cum homine in omnibus alijs sed tantū in illo. vnde in omni animali est sensus tactus.

Quō distinguuntur potēte sensitue. Capl'm. CXXXVI

Apprehensiuę autē interiorū simili-

ter diuidit Ad quod clarius videndū oportet notare. Primo quod natura nō deficit in necessarijs vt dicitur in ij. de aia. Et ideo oportet esse in aia

li tot operatōes z tot potentias que nihil aliud sunt nisi proxima operationū principia quot sunt necessaria ad vitam animalis perfecti. In animalis autē perfectio requiritur quod nō solum apprehendat rem cum est presens sed etiā cum est absens.

Tractatus II

qz cum nō habet om̄ia necessaria sibi coniuncta oportet q̄
moueat ad distantia. Cum ergo aīal moueat ad rem ip̄am
quā apprehendit. oportet q̄ ad hoc quod moueat ad rē ab/
sentē q̄ absentē apprehēdat. Sic igit̄ aīal habet virtutes z
potentias exteriores per quas res presentes apprehendit.
Ita oportet q̄ habeat potētias interiores per quas res ab/
sentes apprehendat. z earū species retineat. Alterius sc̄o
notandū q̄ si aīal mouet solū p̄pter delectabile vel tristabi/
le s̄m sensum. nō esset necessariū ponere in aīali nisi poten/
tia apprehensiuā formarū per quas percipit sensus z in quib/
us delectat vel quas horret. s̄z nō solū hoc est necessarium
aīali imo vltra hoc vt querat vel fugiat nō solū que sunt ei
conueniētia ad sensum sed ea que habēt rōem utilis vel noci/
ui. sic ouis fugit lupū nō p̄pter colorē vel figuram. qz si esset
pulchrioris coloris puta albi v̄l pulchrioris figure. adhuc
fugeret sed fugit eo q̄ nociuus v̄l inimicus. Sicut auis collig/
it paleā nō q̄ delectat sensum sed qz est sibi utilis ad nidi/
ficandū. Quia ergo necessariū est vite aīalis perfecti vt rem
absentē sicut z presentē accipiat z eius speciē apprehēsam
p̄fuer. z itez q̄ nō solū res apprehēdat vt delectabiles v̄l tri/
stabiles s̄m sensū s̄z etiā vt nociuas vel utiles. z iō necesse ē
ponere potentias interiores. ad quas hec pertineāt ad que
nō attingūt exteriores que s̄m auicē. quinque sunt. licet s̄m
aliquos nō sint nisi quatuor quarū distinctio sic pōt accipi.
Sensus em̄ interior aut habet esse circa formas z species
sensibiles que accipiunt̄ a rebus. aut circa intentiones earū
sc̄z amicitie utilis vel nociui quod idē est. Si circa formas
sensibiles. aut apprehēdēdo solū. sic est sensus communis. q̄
cōmunis dicit̄ p̄pter tria eius opera que habet sc̄z cogno/
scere obiecta oīm sensuū exteriorū sc̄z colorē sonum z sic de
alijs. Secundo inter ea iudicare sc̄z inter albū z dulce. que
duo s̄m potest facere aliq̄s sensus particularis exterior. Et
tertio cōmunia sensibilia apprehendere sc̄z illa quinque que
ponit p̄bus sensibilia cōmunia. v. de ania. que sunt motus

De secunda specie Qualitatis.

quies. numerus. figura & magnitudo. Hec enim nullius particularis sensus sunt propria sed sunt communia omnibus non sic quasi omnia ista sint omnibus communia sed quedam horum. Nam numerus motus & quies sunt communia omnibus sensibus. tactus vero & visus percipiunt omnia quinque. & hec omnia similiter apprehenduntur a sensu communi. & propter ista dicitur communis. Si autem potentia versetur circa formas sensibiles non solum apprehendendo sed etiam retinendo. sic est imaginatiua cuius est formas sensibiles & species apprehensas in absentia sensibiliu conseruare. Et iste due potentie habent esse in anteriori parte capitis circa frontem in qua parte distinguuntur due cellule quarum prima est magis humida. secunda autem magis sicca. **M**odo humida bene recipiunt & male retinent. sicut philosophus in libro de memoria & reminiscencia. Sicca autem econtra. Et ideo sensus communis ad quem terminantur nervi omnium aliarum potentialium & sunt earum actus. ponitur in prima cellula humida cuius est bene recipere. imaginatiua autem in secunda que est magis sicca cuius est bene conseruare. Si autem versetur sensus circa intentiones utiles vel nocivas. amici vel inimici. aut hoc est apprehendendo solum & sic est estimatiua naturalis. aut recipiendo & conseruando. & sic est memoria sensitiva. Et sic isti duo sensus habent esse in posteriori parte capitis in qua distinguuntur due cellule quarum prima est magis humida & ideo in illa ponitur estimatiua cuius est solum recipiendo apprehendere. Secunda & ultima est magis sicca. & sic in illa ponitur memoria sensitiva cuius est & recipere & receptas intentiones conseruare sicut in thesauro. Est autem hic intelligendum quod cum potentie sensitive sint communes homini & alijs animalibus perfectis. inter hominem & alia animalia perfecta non est differentia quo ad illas potentias que sunt apprehensiu formarum sensibilibum vel retentiu sed quo ad illas que sunt apprehensiu & retentiu formarum intentionalium quo ad estimatiua naturalem. scilicet & me-

Tractatus II

moriam. Est autem talis differentia quod alia animalia quo ad estimationem percipiunt homini intentiones utiles vel nocivas naturali instinctu. homo autem per quandam collationem et deductionem. et ideo quod in aliis animalibus dicitur estimativa naturalis in hominibus vocatur cogitativa virtus. et quod per quandam collationem omnem nocivum vel utile invenit. Vocatur etiam in hominibus ratio particularis. Est enim collativa istarum intentionum individuum sicut ratio universalium. Ex parte autem memorie sicut est differentia. Non solum enim habet homo memoriam tantum que in preterita recordatione persistit sed etiam reminiscenciam que reminiscencia persistit in quadam deductioe et investigatioe syllogistica ad hoc ut ex aliquibus memoratis veniat in recordationem aliquorum preteritorum quorum non habebat memoriam. et sic memoria est in animalibus et non reminiscencia. In hominibus vero utrumque. Hoc autem habet estimativa et memorativa in homine non per illud quod est proprium parti sensitivae sed propter affinitatem et propinquitatem ad rationem universalem et ad intellectum ex cuius redundantia et effluentia est amplioris et efficacioris virtutis. Quintus vero sensus interior ab aliquibus ponitur fantasia que est in superiori parte mediae capitis. et hic sensus est medius inter imaginationem et estimationem naturalem siue cogitativam et huius officium est proponere inuicem species apprehensas et intentiones et distincti et coniuncti. sicut cum ex forma auri et montis format montem aureum quem nuncupavit. et alia figmentum ut chimeras et homini. quod attribuitur fantasia cuius organum ponitur in medio cerebri. Sed quod ista operatio in animalibus ab homine non apparet. et ad hanc videtur sufficere in homine virtus imaginativa. Ideo alij istam potentiam non ponunt distinctam ab imaginatione sed ipsi imaginationi istam operationem attribuunt. et huius sententia est expresse averrois in quodam libro quem fecit de sensu et sensibilibus. et sic ipsa imaginatio dicitur etiam fantasia. Sed dicitur imaginatio in quantum tales species conservat et est thesaurus et memoria quedam eorum. et ideo dicitur imaginatio quasi imaginum conservatio. dicitur autem fantasia in quantum facit talium formarum diversarum

HEINRICH

HEINRICH

De secunda specie Qualitatis.

fas compositiōes. Et dicitur a phanos quod est apparitio qz facit diuersa homini apparere. vnde z tales apparitiones fantasie dicuntur. z ipe species in ea conseruate fantasma/ta appellant. z sic fm hoc nō essent nisi quattuor sensus interiores realiter distincti. scilicet. Sensus cōmunis. imaginatio v'l fantasia. estiatua siue cogitativa. z sensitiua memoria. z sic habemus distinctionem potentiarū partis apprehensiuę. quātum ad sensitiuas potentias que in vniuerso sunt nouem. quinque exteriores. et quattuor interiores. si imaginatio et fantasia non distinguuntur. quod verius re puro.

Quō distinguunt intellectiue potentie apprehensiuę.

Apprehensiuę aut intellectiua sic distinguunt. qz ea que sunt in parte intellectiua apprehensiuę possunt parari ad inuicē. Primo sic potentia ad potentiā. quia sic potentia passiuā ad actiuā. sic distinguunt intellectu duplex. s. agens cuius est facere fantasmata que sunt intelligibilia in potentia. esse intelligibilia actu. per suā illustrationem. Et possibilis cuius est illa apprehēdere z intelligere. Hec aut duo scz intellectus agens z possibilis. diuersimode se habent ad apprehensionē. qz intellectus agens pertinet ad potentias apprehensiuas: nō tanq̄ apprehēdēs s; tanq̄ apprehensionē causans vel faciēs. Sed intellectus possibilis tanq̄ apprehēdēs. Secdo possunt parari sic habitus ad actum. z sic distinguunt memoria intellectiua z intellectus vel intelligentia. qz vna z eadē potētia est intellectus z memoria z idē obiectū habent. sed ab actib; est talis distinctio qz intellectus possibilis dicitur z vocatur memoria inq̄tum pseruat habitū z species intellectuales. z idem intellectus possibilis vocatur intellectus z intelligentia prout actiu; uti species z actu pseruat per eas. z sic est in actu secdo per eas qui est operari. Tertio modo sicut actus ad actū z sic distinguunt ratio z intellectus. Ratio eī z intellectus eadē sunt potētia realiter sed differunt in actu. quia intellectus dicitur intellectus

Lactatus II

quando sine aliquo discursu res apprehendit. sed idem in /
tellectus dicitur ratio. Quando circa res apprehensas discursur /
rit considerando componendo diuidendo et huiusmodi. /
Quarto modo possunt compari sicut habitus ad habitum. /
et sic distinguitur alio modo ratio ab intellectu. quia intelle /
ctus dicitur habitus principiorum. ratio vero conclusionum. Quinto /
modo possunt comparari respectu finis. et sic differunt intelle /
ctus practicus et speculatiuus. quia speculatiuus dicitur quod /
quod apprehendit non ordinat ad opus. practicus autem /
e conuerso ordinat ad opus. et ideo eadem est potentia sed /
differunt fine. quia practicus habet pro fine opus. specula /
tiuus veritatem. ut dicitur tertio de anima. et ibidem dicitur /
quod intellectus speculatiuus extensione fit practicus que /
extensio est ad opus. Sexto possunt distingui et comparari /
secundum ista tria simul. scilicet secundum actum. habitum et obiectum. /
et istis tribus modis eadem potentia intellectiua dicitur ra /
tio inferior et ratio superior. Vocatur tamen sic et sic a di /
uerso obiecto. quia ratio prout intendit eternis conspicien /
dis vel consulendis. Conspiciendis prout ea speculatur in /
seipis. Consulendis autem prout ex eis accipit regulas age /
ndorum. et tunc dicitur ratio superior. Prout vero tempora /
libus intendit dicitur ratio inferior. Item differunt secundum actum. /
quia rationi superiori competit regere. inferiori regi. Et sic /
loquitur aristoteles. in ethicorum. quod ratio semper ad optima deprecatur. /
Item differunt penes habitum quia ratio superior consulit per /
habitum sapientie. inferior autem per habitum scientie. Septimo /
modo possunt considerari et comparari quantum ad gradum. et sic /
distinguitur intellectus secundum diuersos gradus et hoc diuersi /
mode secundum diuersos. Quidam distinguunt sic. Intellectus po /
test considerari tripliciter. Uno modo prout est in potentia. /
et sic dicitur possibilis. Alio modo prout est in actu primo qui /
est scientia. et sic dicitur intellectus in habitu. Tertio prout /
est in actu secundo qui est considerare. et sic dicitur intellectus ad /
optus vel intellectus in actu a tali. Aliter distinguunt alij. Ad

De secunda specie Qualitatis.

quod notandū q̄ intellectus potest considerari quadrupliciter. Primo prout est sicut tabula rasa anteq̄ sit specie intelligibili informatus. et sic est omnino in potentia vel simpliciter vel respectu illius cuius speciem nō habet. et a tali gradu vocat̄ a philosophis intellectus materialis seu potentialis seu possibilis. et sic agit̄ de eo. in. de aīa vsq̄ ad partē illam. Cum aut̄ sit actu singularis. Secūdo mō potest considerari prout est actu specie informatus sed nō dum negociat̄ circa eā et sic vocat̄ intellectus dispositus vel specie informatus. et sic determinat̄ de eo ab illa particula. Cum aut̄. vsq̄ ad illam. quoniā in om̄i. Tertio modo potest considerari vt actu circa speciē iam adeptā negociat̄. et sic vocat̄ intellectus in actu. et sic determinat̄ de eo ab illa particula. Quoniā. vsq̄ ad illā. Indivisiibiliū intelligētia. Hunc aut̄ gradū et statū circa optimū intelligibile posuerūt philosophi habitū et intellectum circa finē vite. Nos autē dicimus q̄ erit in eterna beatitudine. Ex his ergo concludamus. q̄ in parte intellectiua. id est apprehensiua nō sunt nisi due potentie realiter distincte scilicet intellectus agens et possibilis. sed intellectus possibilis dicit̄ et nominat̄ diuersis nominibus a suis diuersis conditionibus. Unde eadem potentia existens. dicitur intellectus vel intellectiua. dicit̄ memoria. dicit̄ ratio. et ratio superior dicit̄. et ratio inferior. dicitur intellectus speculatiuus. et intellectus practicus. intellectus possibilis. intellectus dispositus. intellectus in actu. intellectus adeptus. Sicut vnus et idē potest dici doctor inq̄tum docet. cantor inquantum cantat. faber inq̄tum cultellum fabricat. et sic de alijs. Ex quo patet vltērius distinctio omnium potentiarum apprehensiuarū. que in vniuerso sunt vndecim. scilicet quinque sensitiue exteriores. quattuor interiores. et due intellectiue. intellectus scilicet agens qui dicit̄ apprehensiuus. nō quidem quia apprehendat. sed quia apprehensionem causat. et possibilis qui apprehendit.

Distinctio potētiarū appetitiuarū vel motiuarū. CXXXVII

Tractatus II

Modo tertio dicendū ē de appetiti-
uis. Appetit' aut nihil aliud ē q̄ inclinatio q̄ for-
mā p̄sequit'. Hec aut forma est triplex. vna na-
turalis sicut forma lapidis. et hanc formā seq̄-
tur appetitus q̄ dī naturalis inclinatio. vt lapis si moueat̄
ad locū p̄priū: s. deorsum. et iste appetitus vocat̄ naturalis. q̄
appetitus nō est aliqua potētia naturalis appetitiua prout
hic de appetitu loquimur. Sola em̄ forma sufficit ad talem
motū et ad talem inclinationē. q̄uis et in homie sit talis ap-
petitus s̄m̄ elementum predomināns quod est graue. Alia
forma est intentionalis et apprehensibilis. et hec est duplex
quedā sensibilis que apprehendit̄ sensu. quedā intelligibilis
que apprehendit̄ ab intellectu. Formā ergo apprehensam a
sensu sequit̄ appetitus quidā qui dī et vocat̄ appetitus sen-
sitiuus. et appetitus aīal'. et sensualitas. Vocat̄ aut et noīat̄
istis tribus noībus rōe singulari et diuersa. Vocat̄ em̄ p̄mo ap-
petitus sensituius. Tum qz sensituiā apprehensionē sequit̄
Tum qz est in parte sensitua. Tum qz est semper alicuius
rei sensibilis. Vocat̄ aut sc̄do appetitus aīalis p̄mo ab aīa
qz primā apprehensionē aīe sequit̄ que est sensitua. om̄nis ei
cognitio intellectiua fit ex preexistenti sensitua. primo Po-
sterioꝝ. Sc̄do ab aīali qz puenit om̄i animalī. et homini nō
inquātum est homo sed inquātum est animal. et ideo homi-
nes s̄m̄ illū viuentes dicunt̄ animaliter et bestialiter et bru-
taliter viuere vt patet. i. ethicoꝝ. Vocat̄ aut tertio sensua-
litas qz sensualitas videtur sumpta a sensibili motu sicut
a visioe sumit̄ nomē visus. et ab actu sumit̄ nomē potentie.
Motus autem est actus appetitus sensitui apprehensio-
nem consequens. Actus em̄ apprehensue virtutis non ita
proprie dicitur motus sicut actio appetitus. Nam operatio
potentie apprehensue terminatur in hoc et perficitur q̄ res
apprehense sunt in apprehendente. Operatio autē appeti-
tiue in hoc q̄ appetitus inclināt̄ in rem appetibilem. et ideo
operatio apprehensue assimilāt̄ quieti. Appetitiue autem

De secunda specie qualitatis.

compatur motui: vnde p sensualem motum intelligit operatio potencie appetitive: et p sensualitate intellectus ipsa potentia appetitiva. que est appetitus sensitivus. Formam autem apprehensam ab intellectu sequitur appetitus: qui dicitur appetitus intellectivus. vel rationalis. vel voluntas. Dicitur autem intellectivus non quia intelligat sed quia sequitur intellectus ut illud appetat quod intellectus cognoscit. Non enim diligimus nisi cognita secundum Augustinum. et quia est in parte intellectiva. Dicitur autem rationalis quia individuum rationis sequitur. ut illud quod iudicat ratio eligendum vel recusandum: illud eligat vel recuset voluntas. Dicitur autem voluntas p preparationem ad appetitum sensitivum. Nobiliores enim entia et si eis conveniunt nomina ignobilia: tamen specialia nomina ratione sue nobilitatis sortiuntur. Et ideo quis voluntas dicatur appetitus et conveniat in hoc nomine cum appetitu sensitivo. tamen speciale nomen sibi retinuit ut appetitus intellectivus dicatur non solum appetitus sed voluntas. Licet autem sensitivus dicatur appetitus. tamen non proprie voluntas. Appetitus autem sensitivus dividitur in duas potentias: quarum una vocatur concupiscibilis: alia vocatur irascibilis. Quarum distinctio ab aliis ponitur. Quia concupiscibilis ordinatur ad prosecutionem boni: et p istam ovis vadit ad pastorem et ad herbam tanquam ad bonum suum estimatum et apprehensum: et estimatum est estimativa naturali et quodam instinctu naturali que est estimativa. Irascibilis autem ordinatur ad fugam mali: et p istam potentiam ovis naturaliter fugit lupum tanquam malum suum apprehensum et estimatum instinctu estimative naturalis. Sed melius aliter assignantur. Ad eandem enim potentiam pertinet et psequi convenientiam secundum sensum et refugere nocivam: et hoc pertinet ad concupiscibilem: cuius obiectum est delectabile secundum sensum. Ad animal autem non solum pertinet potentia per quam sequatur convenientiam et refugiat nocivam: sed etiam potentia per quam resistat impugnantibus: que convenientiam in animali amovet et nocumenta inferunt: et hoc facit irascibilis: cuius obiectum est arduum

Tractatus II

quia similiter tendit ad hoc ut superet contraria et nociva. Et in hoc appetitu sensitivo in quo passiones dominantur ponuntur virtutes morales: que sunt regulative et domative passionum tanquam in subiecto in homine: quedam in concupiscibili: quedam in irascibili. de quibus passionibus in tercia specie qualitatatis subiungetur. et hec de appetitu sensitivo sufficiant. Appetitus autem intellectivus qui dicitur voluntas non distinguitur in plures potentias: quia quod facit virtus inferior per plura: facit superior per pauciora. Habet autem distinctionis nomen a diversis suis actibus sicut intellectus. Voluntas enim que sequitur simplicem apprehensionem intellectus et movetur motu naturali sicut alie potentie. dicitur voluntas naturalis. Ut autem est libera et sequitur deliberationem intellectus: dicitur voluntas deliberativa non tamen sunt diverse voluntates distincte realiter. sed una a diversis suis actibus nominata. Ex quo patet quod potentie appetitive in homine sunt tres. Due in parte sensitiva et una in parte intellectiva

De potentia motiva motus executiva Ca. CXXXVIII

¶ Quarto et ultimo dicendum est de potentia motiva: que consuevit distingui ab aliis in imperantem motum et in exequentem. Sed imperans motus non est alia potentia nisi appetitiva de qua dictum est. Et ideo motiva potentia dicitur executiva motus imperati. Secundum autem aliquos non est potentia anime: sed est quedam vis interior admixta musculari lacertis et nervis membrorum. Secundum alios vero est specialis potentia: quia cum in omnibus animalibus sit sensus et appetitus: non tamen motus localis. Et ideo ad exequentem motum preter potentiam imperantem motum: op/

De secunda specie qualitatis.

ter ponere efficiētem vel exequētem motū. z hec est vīr⁹ in-
fusa nervis z musculis strabēs z r̄laxās cordas z ligamē-
ta p̄iūcta membris: z hāc sic ponit. vi. de naturalibus A-
uicenna

Tres conclusiōes ex p̄cedenti b: z p̄mo q̄ omēs po-
tentie aīme sunt. xxvi. Capl. CXXXIX.

Ic igitur concludo tria. **Primus**
b est q̄ ex pte vegetatiue habemus. x. potentias:
ex pte apprehēsiuaz habemus xi. ex pte motua-
rum motum imperantium habemus tres. Si
ex pte executiue motus non sunt alique erūt omēs potentie
aīme. xxiiij. Si autem executiuam potētiam ponamus v/
nam erunt. xxv. Et si fantasia sit distincta ab imaginatiua
q̄d nō credo erūt. xxvi. Et in istis cōsistit z p̄cluditur tota re-
gio z totum regnū potētiarū aīme rōnalis.

Quōd tripl̄r differūt potētie intellectiue z sensitiue
s Ecūda p̄clusio est q̄ triplex est dīa potētiaz intellec-
tiuarū. s. intellectus agētis. z possibilis. z volūtatis ad
omēs alias: nam omēs alie sunt affixe organo corporali: z eo
mediante exercēt suam op̄atōem: sicut potentia visiva me-
diante. oculo: z sic de alijs. Sed potētie intellectiue nō sunt
cōiuncte aliter organo corporali: sed sunt separte eleuate et
immiخته. vt patet. iij. de anima. Ex quo vltērius sequit̄ se-
cunda dīa q̄ potētie intellectiue p̄parant̄ dupl̄r ad aīam.
scz vt ad suam radicē siue p̄ncipiū. sc̄do vt ad suū subiectū.
Sūt em̄ in esse ip̄i⁹ aīe sic ī subiecto: scz oēs alie corp̄i affixe
p̄parant̄ ad aīam sic ad suā radicē z suū p̄ncipiū: scz ad cō-
iūctū sic ad subiectū. vñ sunt in p̄iūcto z in p̄posito sicut in
subiecto. Ex q̄b̄ sequitur sc̄cia dīa: qz cū d̄structo subiecto de-
struit̄ accidēs q̄rtum ad se z suam op̄atōem: destructo com-
posito vel p̄iūcto. necesse est destrui potētiās sensitiuas: scz

affixas organis subalter et earum actus. Sed quia anima manet separata: manet in ea sicut in radice et in subiecto sicut effectus in causa. Sed quia intellectiue sunt in anima sicut in subiecto: destructo coniuncto et composito non destruuntur sed manent in anima separata. Et ideo in anima separata nulla potentia affixa organo siue sensitua siue alia manet realiter: nec in se nec in sua operatione: sed solum virtualiter in radice: potentie autem intellectiue remanent et substantialiter in se et realiter in sua operatione

Quid importet nomen sideris: nomine scientie: et nomine liberi arbitrii: et quid est vnumquodque

¶ **S**exta conclusio est. quia cum omnes potentie anime sunt enumerate. quicunque alia dicitur de his que pertinent ad partem intellectiuam vel non sunt potentie. vel si ad potentiam pertinent ex aliqua conditione alicubi nominantur: non tamen preterpositas potentias est alias assignare. Et ideo quibus ista tria sideris. scientia. liberum arbitrium ponantur in parte intellectiua non tamen diuerse potentie sunt a nominatis. Sed sideris est habitus sequentialis intellectus practici respectu primorum principiorum speculabiliu. Eius autem est instigare ad bonum et murmurare de malo respectu operabilium. Conscientia autem actum nominat et non potentiam nec habitum. Et quia conscientia dicitur quasi cum alio scientia: ideo illius potentie est actus cuius est scientia. hec autem est intellectus. Liberum autem arbitrium quibus sint diuerse opinioniones quod sit et nomen: teneo tamen in communi doctrina quod nominat vel significat potentias vel potentiam. Si duas potentias nominat sicut videtur dicere Damascenus. quod liberum arbitrium est facultas intellectus et voluntatis. Sic liberum arbitrium est intellectus et voluntas. Sed intellectus quia ibi libertas inchoat: voluntas autem quia ibi terminat. Si autem significet solum potentiam unam quia libertas arbitrii videtur esse in eligendo procedentia fini: sic cum hoc pertineat ad solam voluntatem supposito iudicio intellectus: liberum arbitrium dicitur

De secūda specie qualitatis.

solā volūtate. Et ista de potētīs aīme dicta sufficiant

De volūtate quomodo varie in diuinis et humanis frequenter accipitur. Ca. CXL.

Quia vero hic videndū est de volū

q tate cuius acceptō est multiplex et diuersa difficultatē affert in locutōib; diuinis et humanis. Idcirco quarto de multiplici acceptōe et distinctōe volūtatis potissime in deo aliquid inseremus. Et quia doctores vt Damasc. li. ij. et Doc. alij ponūt in deo esse duplicem volūtatem antecedētem et psequētem vna distinctōe. Idcirco primo videndū est quid nomie istarum voluntatum importet. Distingunt etiā voluntatem in voluntatem signi et in voluntatem beneplaciti alia distinctōe. et ideo secundo de hoc videndum est. Tercio quomodo aliquā tam in diuinis q̄ humanis nomine volūtatis aliquādo actus aliquā res volita importetur. Ad vidēdum igitur quid nomie volūtatis antecedētis et cōsequētis importet. Primo sciendum est q̄ cum voluntas diuina distinguaſ vel duplex ponat. non est intelligendum q̄ ip̄a diuina voluntas aliquam in se diuersitatem v' multiplicitem admittat aut in se distinguaſ: cum sit summe simplex et indiuisibilis: et sit realiter diuina eētia licet differant ratōne. Sed cum dicimus duplicem volūtatem in deo: vel antecedētem vel psequētem. signi et bñplaciti: hec diuersitas attenditur semp respectu rerum volitaꝝ et non respectu voluntatis ip̄ius dei. Nihil em̄ phibet diuinā volūtatez diuersimode considerari: s̄m diuersa volita que respicit que sunt eius obiecta.

Quid est in deo volūtas p̄cedens et psequens.

o Descendēdo ergo ad ppositū duo considerare possumꝝ scz voluntatem dei respectu volite rei: et ip̄am rem volitam: que est obiectū diuine volūtatis. In re autē volita duo considerare possumus. descendendo ad rem volitam respe

et in cuius in deo ponitur voluntas antecedens et consequens
 que est creatura intellectualis. quia in creatura intellectu-
 ali que est ordinabilis in beatitudinem ex sua natura possu-
 mus considerare illud quod ordinatur in beatitudinem: et hoc
 est ipsa met creatura: et possumus considerare illud per quod
 ordinatur: et hec sunt auxilia quibus ad consequendam beati-
 tudinem adiuuatur. Istis tribus suppositis declarabo quomodo
 in deo distinguatur voluntas antecedens et consequens.
 Primo ex parte rei volite a diuina voluntate. que res volita
 est ipsa met creatura intellectualis. Secundo ex parte auxili-
 orum que conferuntur ipsi creature intellectuali a deo volite. quibus
 iuuatur ad consequendam beatitudinem. Tercio ex parte
 diuine voluntatis respectu istarum rerum volitarum. Quarto
 concludam aliquas conclusiones ex predictis. Accipiendo
 ergo illud quod ordinatur in beatitudinem quod est ipsa cre-
 atura intellectualis: est duo considerare. scilicet naturam et personam.
 Accipiendo et respiciendo naturam deus vult omnes homines
 saluos fieri et omnem creaturam intellectualem: in quantum om-
 nibus dedit naturam capacem beatitudinis et ordinabilem
 ad beatitudinem. Si autem accipiamus personam. cum ac-
 tiones suppositoꝝ sint: et per proprias actiones multi deuiant a
 beatitudine quia prauae sunt. Ideo deus quantum ad ea que
 sunt persone non vult omnes homines saluos fieri. Prima
 igitur voluntas qua deus respicit naturam dicitur in deo antece-
 dens. Secunda qua respicit personam consequens: et per tanto.
 quia prius est ordine nature et non ordine tempis natura
 et consequenter persona: et per prius est naturaliter cadens
 in nostra consideratione natura ordinabilis ad beatitudinem
 quam persona cum actionibus quibus finem consequitur si sunt bone
 vel ab ultimo fine deuiat si sunt prauae. Et ideo respectu an-
 tecedentis considerabilis ponitur voluntas antecedens: et
 respectu consequentis considerabilis ponitur voluntas con-
 sequens in deo. Si autem secundo in deo consideremus au-

De secunda specie qualitatis:

alia quibus iuuamur ad consequendum finem creature (intellectuales: sic considerandum est quod duplicia sunt huiusmodi auxilia. Sunt enim quedam auxilia communia: que dantur omnibus ut salui fiant. scilicet liberum arbitrium, precepta, consilia: quibus omnes possunt dirigi ad salutem. Sunt autem quedam specialia, ut gratia et virtutes: perseverantia in bono et huiusmodi, que dantur aliquibus specialiter et singulariter. Quia vero ordine nature commune precedit et antecedit illud quod est speciale et singulare: et speciale illud quod est commune sequitur: ideo voluntas divina prout respicit communia auxilia post que alia specialia consequuntur dicitur antecedens et isto modo vult omnes homines saluos fieri voluntate antecedente. scilicet quia omnibus dividit communia auxilia quibus possunt ad beatitudinem pervenire: sed non voluntate consequente, quia non omnibus dedit specialia. Tercio ostendo quomodo accipiatur in deo voluntas antecedens et consequens ex parte voluntatis eius respectu rerum volitarum. Voluntas enim antecedens potest dici quando deus vult aliquid non in se et simpliciter sed in suo antecedente. Sed voluntas consequens quando vult aliquid in se et simpliciter, ut verbi gratia. Ponamus quod rex det arma militi ad bellandum pro salute regni contra inimicos. Iste miles iam sic ordinatus ad bellum potest dupliciter considerari. Uno modo in quantum est ordinatus ad bellandum a rege. Alio modo secundum actus quos gerit in bello. Si ergo consideretur secundum quod ordinatur ad bellandum a rege: sic potest dici quod rex vult, et honorem non absolute sed in suo antecedente. Si autem consideretur miles quantum ad actus quibus gerit se in bello: tunc rex vult ei quod sibi debetur pensatis suis conditionibus. Unde si male se habeat vult ei obprobrium: si strenue vult ei honorem. Et ideo hoc quod vult ei pensatis conditionibus omnibus consequentibus: vult ei voluntate consequente: et hoc a rege simpliciter volitum militi: aliud autem secundum quid:

Sic in deo ad ppositum p tanto quia deus dedit homi ea quibz ordinatur ad beatitudinem. s. liberum arbitrium respectu cuius dicitur deus omnem hominem saluum fieri vel le in suo antecedente: z hinc sumitur voluntas antecedens Sed considerato quomodo quilibet se habet in v: endo illis: simplr vni vult damnationem: alij beatitudinem. z hoc vult eis voluntate psequente: z hinc sumit in deo voluntas consequens. Ex his quarto concludo vnam conclusionem: q p predicta patent quatuor difficultia que psueuerunt dici d' differentia harum voluntatum. Primum est q diuersitas voluntatis antecedentis z psequentis non est in diuina voluntate: sic q sint due res distincte: sicut vnus oculus est distinctus ab alio. Sed est distinctio solum ronis: z sumitur ex parte rerum volutarum: vt patet ex dictis. Scdm est q de' vlt omnes homines saluos fieri voluntate antecedente sed no consequente nisi bonos. vt patuit in vtroq; modo pdicto Tertium est q voluntas dei antecedens non semp implet: nec fit semp illud quod ipe illa voluntate vult: sed aliquando deficit vt non fiat: quia illa voluntas non est voluntas simplr: nec volitum illa voluntate est volitum simplr: sed fm quid. Sed voluntas consequens semp z infallibiliter impletur: que est voluntas simpliciter: z res volita est volita simplr. Quartum est q voluntas antecedens in deo est voluntas speculatiua: z non respicit particulares conditones z operationes: sed solum naturam in communi. Sed voluntas consequens est practica z respicit particulares conditones, personarum z suppositorum quorum sunt actiones: z ideo q vlt voluntate speculatiua. non vult simpliciter sed fm quid: q re non semper impletur. Que autem vult voluntate practica: vult simplr. quare semp de necessitate impletur

De voluntate signi z bnplaciti: z pmo quo de deo dnr aliqua ppte. aliqua metapherice

Caplm. CXLI

De secunda specie Qualitatis.

Quod videndum est de voluntate si-

^mgni et beneplaciti. Ubi primo videndum est quod aliqua de deo dicuntur dupliciter. Uno modo proprie, et illa vere in deo sunt, sicut sapientia, bonitas, iusticia, substantia, persona, proprie de deo dicuntur: et vere ac realiter in eo sunt. Alio modo dicuntur aliqua de deo metaphorice, et per similitudinem cuiusdam proportionabilitatis in comparatione ad suos effectus quorum est causa. Et hoc modo metaphorice dicitur ignis. Deutero, et ex illa proportionis similitudine. Quia sicut ignis se habet ad sui contrarii consumptionem, ita deus ad consumendam nequitiam. Unde ipsum esse ignem est ipsum esse destruentem nequitiam. Et isto modo etiam punitio sua qua peccatores punit dicitur ira eius de qua per prophetam. Ascendit fumus in ira eius: et ignis a facie eius exarsit. Et quod effectus est signum cause. Ideo illi effectus secundum quos attenditur similitudo vel ire vel alicuius alterius, dicuntur esse signa. Unde punitio dicitur signum ire eius, et sic de alijs

Distinctio voluntatis signi et beneplaciti in deo. CXLII

De supposito potest patere distin-

^bctio voluntatis diuine in voluntate signi et beneplaciti. Quia voluntas beneplaciti dicitur actus eius volendi quod sibi aliquid placet, et ista voluntas proprie de deo dicitur et vere in eo est. voluntas autem signi dicitur aliquod signum extra deum existens, quod preterdit deum velle aliquid vel preterdit aliquid in deo secundum quod se habet ad modum volentis: sicut punitio qua deus punit aliquem ostendit ipsum se habere ad modum irati. Sed deus non dicitur ita proprie irasci, sed dicitur velle illa quorum sunt illa signa. Et sic patet quod talis voluntas metaphorice de deo dicitur, et in deo proprie non est: sed est proprie extra, et nihil aliud est quam ista signa: que ostendunt deum se habere ad modum volentis irasci. Signum enim aliquando nominamus sicut rem signatam, ut imaginem herculis vocamus hercu-

Tractatus II

lem. **Q** autem signum nominemus sicut rem signatam contingit dupliciter. Uno modo ratione similitudinis. ut in exemglo posito de imagine herculis. Alio modo ratione proportionis: quasi arguendo. ut sicut signum et signatum se habent in vno: ita etiam se habeant et in alio. Et sic est in proposito de quo loquimur. Ex eo enim quod in nobis ex alio quo signo arguitur esse voluntas: proportionabiliter arguimus ex aliquibus signis esse in deo voluntatem: sicut et in nobis. Et illam vocamus voluntatem signi. In nobis autem quando aliquis precipit vel consulit aliquid fieri: videtur precipiens et consulens illud velle simpliciter fieri. Iterum quando prohibet videtur illud nolle fieri. Quando autem aliquid facit: videtur illud fieri velle. Qui etiam permittit aliquid fieri: cum illud possit impedire: videtur illud velle fieri. Quia igitur ita est in nobis. ex hac similitudine fit quaedam proportio: sic dicimus esse in deo: et ponimus in eo esse voluntatem signi pertinentem ad preceptum: et consilium quantum ad duo prima. prohibitionem quantum ad tertium. operationem quantum ad quartum. permissionem quantum ad quintum. Et horum quodlibet voluntas signi in deo vocatur. Et est quintuplex.

Quot sunt signa: et quot modis dicitur voluntas signi quia quinque modis.

Capitulum. CXLIII

Tertio ponenda est sufficientia istorum signorum siue voluntatum signi. Que tripliciter potest sumi. Primo ex parte volitorum sic. Quia illud signum. aut est respectu boni aut mali. Si respectu mali. aut negatiue. et sic est prohibitio aut affirmatiue. et sic est permissio. Si respectu boni. aut presentis. et sic est operatio. aut futuri. et sic est preceptum. et consilium. Sed preceptum respectu boni necessarium ad salutem. Consilium respectu boni supererogationis: quod non facit ad necessitatem: sed ad congruitatem et utilitatem. Secun-

De secunda specie Qualitatis.

do sumitur ex parte voluntatis. et sic quia est signum diuine voluntatis: aut significat illud quod deus vult facere per seipm. aut per alium. Si per seipm. aut directe: tanq̄ ipse agēs. et sic est operatio. aut indirecte et interpretatiue. et sic est permissio. Et dicitur permissio signum voluntatis inq̄ tum ille qui permittit aliquid fieri cum possit impedire vultur interpretatiue illud velle. Si vero sit signum eius qd̄ vult facere per aliū. hoc est vel respectu boni faciendi. et hoc est vel necessarij ad salutē. et sic est preceptum. Vel supererogationis. et sic est consilium. Vel est respectu mali vitandi. et sic est prohibitio. Tertio sumitur ex parte diuine voluntatis. et sic vt prius dictum est. duplex est voluntas in deo. antecedens et consequens. Quedam ergo sunt signa voluntatis antecedentis: et quedam consequentis. Signa ergo voluntatis antecedentis. Vel sunt respectu boni faciendi. et hoc est vel respectu boni necessarij ad salutem. et sic est preceptum. vel boni vtilis et supererogationis. et sic est consilium. Vel sunt respectu mali nō faciendi. et sic est prohibitio. Signum autē voluntatis consequentis est. aut respectu boni qd̄ fit. et sic est operatio. Vel respectu mali. et sic ē permissio.

Differentia inter bonū et malū. qz aliqd̄ bonū est quod licite potest dimitti vt nō fiat. sed nullū maluz licite potest dimitti vt fiat.

Capitulum. CXLIII

Tunc quarto videndum est. cum ex parte signorum respectu boni ponantur duo signa. scilicet preceptum et consilium. quare respectu mali similiter non sunt duo signa. cum non posuit nisi vnum. scilicet prohibitionem. Et dicendum est q̄ hec est causa. qz in bonis est hec differentia. Quia quedam sunt que licite nō possunt dimitti. sicut precepta q̄ obligant ad suam impletionē. Alia sunt q̄ licite possunt dimitti: cum nō obligēt. qz nō sunt necessarias: licet sint vtilia ad im-

Tractatus II

plenti. & talia sunt bona q̄ cadūt solū sub p̄silio. Et tō aliter debuerūt hoīes induci ad bona q̄ licite dimitti nō possunt qz p̄ p̄pulsionē & p̄ceptū. Et aliter ad ista bona q̄ possunt licite dimitti. qz p̄ p̄suasionē & cōsiliū. Et hec ē causa q̄re s̄t duo signa ex parte boni. Nullū aut̄ malū ē qd̄ licite possit fieri. Et iō oē malū cadit sub p̄hibitiōe. licet aliq̄ mala sint magis p̄hibita q̄ alia & sub maiōri pena. Et ideo ex parte mali signū ponit̄ vnicū. scz p̄hibitiō. Ex quo p̄ q̄ voluntas beneplaciti in deo est semper vnica & simplex. s̄z voluntas signi est quintuplex. s̄z ista q̄nc̄ signa predicta in hoc versu continētur. Precipit & prohibet permittit & sulit implet. Huius sententia patet ex dictis.

Q voluntas tam in deo q̄ in alijs significat aliq̄n pot̄tentiā. aliq̄n obiectū. aliq̄n actū. Capit̄m. CXLV

Quinto sciendū q̄ nomine volūtat̄is multipliciter vt̄mur tā in diuinis q̄ in humanis. Aliq̄n ei in diuinis significat ip̄am pot̄tentiā volūtiuā. quā vult deus quicq̄d vult. quē in deo non differt realiter ab essentia. & sic accipitur voluntas. cū dicunt doctores. **Q** in deo est voluntas & intentio & q̄ est agens per intellectū & voluntatē. Aliquando autē significat actū voluntatis & nō pot̄tentiā. & sic accipitur in p̄s. In voluntate tua deduxisti me. i. sicut voluisti. Aliq̄n significat rē volitā. & sic accipit̄ i p̄s. In capite libri scriptū ē de me vt facerē volūtatē tuā d̄s. i. rē a te volitā. **Q**d autē dictū est de voluntate in diuinis. etiam dicendum est in humanis. quia nomine voluntatis aliquando nominamus pot̄tentiā. vt cū dicimus q̄ intellectus & voluntas sunt due pot̄tentię aīe realiter distincte. Aliq̄n nominamus actum volūtat̄is. vt cum d̄r. Rex habet bonā voluntatē ad regnum. id est diligit regnum. Diligere autē actus voluntatis est. Aliquando etiā nominamus rem volitā nomine voluntatis. vt cum dicit̄. Voluntas regis est vt latro suspendatur. ibi

De tertia specie Qualitatis.

em nō accipitur pro potentia voluntatis nec etiā pro actu voluntatis eius. quia suspensio latronis nō est potētia volūntaria regis nec actus elicītus a potentia: sed sumitur pro re volita. quia suspensio latronis est res volita a rege. Sic ergo patet q̄ voluntas multipliciter dicitur. tam in diuinis q̄ in humanis. quia aliquādo sumit̄ pro potentia. aliquādo pro actu. aliquādo pro obiecto. In diuinis autēz realiter est vna voluntas: sed s̄m diuersas consideratiōes ex parte obiectoꝝ sumitur ibi diuersitas voluntatum. Quod optime ostendit ps̄. dicens. Magna opera domini: exquisita in omnes voluntates eius. Voluntates dñi ponēs omnes diuersas esse respectu operū. In hoīe autē p̄prie vtendo noīe volūntatis: est etiā vnica. scz intellectiua. Aliquā autē large per extensionē nomis appetitū sensitīuū vocamus voluntatē. Et s̄m hoc laga acceptōe in hoīe esset duplex voluntas: sic realiter est duplex appetitus realiter distinctus. s̄ sensitīuus z intellectīuus. De istis autē voluntatibz in deo. agit p̄mo sententia z. di. xxxvi. z di. xxxvij.

De nominibz rerū pertinentiū ad tertiā speciē qualitatis. z p̄mo quibus p̄uenit z de quibz dicatur passio z passibilis qualitas. Capitulum. CXLVI

Tunc dicendūz est de tertia specie qualitatis. Circa quā p̄sideranda sunt duo in genere. Primū est de passiōe z passibili qualitate. naturā z generalia vtriusq̄. Scdm̄ est de passionibus anime in speciali.

Quid iportet noīe natural' potētie. z quō se hñt ad inuicē. Tantū ad p̄m̄ videntia s̄t dūq̄. Primo quō noīat̄ z quibus p̄ueniat hec tertia species qualitatis. Nomiat̄ autē passio z passibilis qualitas. vt patet in libro predicamentoz. Conuenit autē hoc nomē tam illis qualitātibz que passiōē sunt inferētes. sicut calor z frigus inferūt quandā passionem sensui tactus: z dulcedo z amaritudo sensui gu-

Lactatus II

Quos siue sint illate z inare ab aliq̄b; alijs: sic albedo z nigredo. q̄ innascunt̄ a ppria p̄plexiōe z p̄ncipijs subiecti.

Quō d̄nt hec duo passio z passibil̄ q̄litas. CXLVII

Secundo videndū est quō differūt passio z passibilis qualitas. Et sciendū q̄ q̄n̄ huiusmodi accidentia causant̄ a causa z p̄ncipio cito transeunte z faciliter mobili: tunc dicunt̄ passiōes: siue sint a causa intrinseca siue extrinseca. vt iste qui efficit̄ rubicundus a verecundia vel a calore. z iste qui efficit̄ pallidus ab aliqua egritudine leui vel a timore. Quando aut̄ causant̄ a p̄ncipio permanente z diuturno vel firmato z nō faciliter mobili dicunt̄ passibiles qualitates. vt q̄ factus est pallidus vel rubicundus a p̄ncipio naturali. sicut a p̄plexione. vel ab aliqua alia causa extrinseca permanēte. vt pallidus factus a longa egritudine. Et idē est de passionib; vel qualitatib; aīe. Si em̄ aliquis ex causa firma irascat̄. sicut si ex propria p̄plexiōe hoc habeat. talis ira passibilis qualitas dicit̄ z vocatur iracundus. Idē esset a causa extrinseca. vt si ex longa infirmitate hoc accidit. Si aut̄ ex leui causa irascat̄. talis ira d̄ passio: z ip̄e iratus d̄ z nō iracundus.

Quot sunt modi passionū z passibiliū qualitātū.

Tertio videndū ē quot s̄t modi passionū z passibiliū q̄litatū. Et dicendū. q̄ duo. Quia quedā sunt passiōes z passibiles qualitates corporis z corporales. sic patet in exemplis posit̄ vt albedo z huiusmodi. Quedā aut̄ sunt aīe nō absolute z s̄m oēm potentia. s; solū s̄m appetitū sensitīuum pprie. vt ira z huiusmodi.

Quot modis d̄ passio z quid sit passio naturalis z aīalis: z quotiēs vnaqueq; dicat̄. Caplm. CXLVIII

Quarto vidēdum est quot modis dicit̄ passio vel pati. Vbi sciendū. q̄ passionū alia naturalis alia aīalis. Passio autē natura /

De tertia specie Qualitatis.

lis seu corporalis dicitur tripliciter. Uno modo, quecumque alteratio per quam aliquid in subiecto recipitur qualecunque sit illud, et hec est acceptio valde larga, et sic dicitur luna pati cum recipit a sole lumē. Secundo modo dicitur passio alteratio per quam a subiecto aliquid subijcitur, et aliquid recipitur qualecunque sit illud, et hec est magis stricta et propria acceptio quam prima. Et hoc modo dicitur pati quod sic alteratur quod egritudo abijcitur, et sanitas introducitur. Tertio modo dicitur passio alteratio, per quam abijcitur forma conveniens, et introducitur forma inconueniens, et hec est propriissima acceptio passionis. Et sic non dicitur pati a quo abijcitur egritudo et introducitur sanitas, sed solum iste a quo abijcitur sanitas et introducitur egritudo: quia sanitas est forma conveniens, et egritudo disconueniens. Alia est passio animalis et hec nihil aliud est quam motus anime secundum appetitum surgens ex apprehensione corporalis et naturalis passionis. Et sic inter passiones corporales et naturales illa alteratio magis proprie dicitur passio secundum quam forma disconueniens introducitur, et conveniens abijcitur. Ita quamvis tribus modis possit dici passio ex parte animalis passionis: sicut ex parte naturalis et corporalis, tamen inter passiones anime: illa dicitur magis proprie passio que est motus appetitus sensitivi, consequens apprehensionem naturalis passionis disconuenientis, quam sequens apprehensionem naturalis passionis convenientis. Et ideo magis proprie dicitur pati qui tristatur vel dolet, quam qui delectatur vel gaudet. Et isto modo ponuntur passiones in appetitu sensitivo. Ex larga autem apprehensione passionis, tam passioni naturali quam animali: secundum quod sola acceptio alicuius dicitur passio, translatum est nomen passionis ad potentias alias anime apprehensivas, unde sic videre quoddam pati est intelligere et velle, ut patet in .iiij. de anima. Ex hoc etiam proprius anime passiones dicuntur, ut patet primo perier. Quod voces sunt signa passionum que sunt in anima: et etiam proprietates substantiales proprie passiones dicuntur, ut esse risibile est passio hominis. Et hec non proprie pertinent ad tertiam speciem qualitatis. **Quantum autem ad passiones seu naturales seu corporales**

z animales sciendū. q̄ passio Uno mō dicit effectū illatio-
nemq̄ actionis. z sic est speciale predicamentū: quod dī p̄/
dicamentū passiōis. Alio modo idem est q̄ quedā disposi-
tio causata ab aliquo accidente vel ab aliqua causa facili-
ter transeunte z faciliter mobili. z sic est qualitas imperfecta
z sic pertinet ad hanc tertiā speciē qualitatis.

Quomō qualitates elementares sunt diversimode in di-
versis speciebus qualitatis. Capitulum. CXLIX

Quantū autē ad qualitates elemen-
tares actiuas z passiuas quō ptineāt ad hanc
speciem. Sciendum est fm̄ cōmunitōrē opinio-
nem. q̄ iste qualitates possunt cōsiderari tripli-
citer. Uno modo fm̄ q̄ ordinant̄ ad actionē vel ad se inui-
cem vel ad potentias sensitivas imutandas. z hoc absolu-
te z sic dicunt̄ esse ab aliquibus in tertia specie qualitatis. Se-
cundo prout ordinant̄ ad agendū z pacendū non absolu-
te: sed bene vel male. Et sic sunt in prima specie. Tertio p̄-
ut causant̄ a principijs substantialibus elementorū. Et sic
sunt in scōda specie qualitatis. Nec hoc est incōueniēs vnā
z eandē rem diversimode cōsideratā ad diuersa genera z ad
diuersas species eiusdē generis pertinere. sic subsequenter
patebit. Qualitates autē elementares sunt. caliditas. humi-
ditas. siccitas z frigiditas.

De passionibus aīe. z primo vnde sumit̄ distinctio earū z
quid tale agens facit passio. Capitulum. CL

Quia vero sepiissime apud theolo-
gos z p̄hos de passionibus aīe q̄ aīales dicunt̄. z
sūt in appetitu sensitivo. sermo n̄ modicū grauis
occurrit. Idcirco h̄ numerū distinctionē z suffi-
cientiā ip̄oz pono. Deinde q̄rundā noīm q̄ accītalē in eis
faciunt differentiam secūdo ponenda z inserenda iudicant̄
Primo autē oīm pono rationē siue fundamentū vñ pōt earū
sumi distinctio. Vbi intelligendum q̄ passiones de quibus

De tertia specie qualitatis.

hic loquimur differunt secundum ea que sunt obiecta et causatiua talium passionum ipsius anime. Horum autem obiectorum que causant tales passiones: dicitur dupliciter sumi potest. Uno modo secundum naturam et substantiam ipsorum actiuorum. sic ignis differt substantialiter ab aqua: quorum quodlibet est actiuum. Alio modo secundum diuersam virtutem actiuam. sicut alia virtute agit ignis. alia aqua. Diuersitas autem actiui vel motiui quantum ad virtutem mouendi accipi potest in passionibus anime secundum similitudinem agentium naturalium. Omne autem agens vel mouens aliquid horum duorum facit: quia trahit quodammodo ad se passum vel repellit a se. Si trahit ad se facit tria. Primum agens primo dat inclinationem vel aptitudinem passio ut redeat in ipsum. sicut corpus leue quod est sursum dat leuitatem alicui corpori generato inferius in quod agit: per quam habet inclinationem et aptitudinem ut redeat sursum. Secundo dat ei non solum aptitudinem et inclinationem: imo etiam actum. ut si corpus est extra locum inferius: dat ei motum sursum. ut moueatur sursum vel superius. Tercio dat ei quiescere et stare in loco cum puenerit: ex eadem enim causa mouetur ad locum aliquid et quiescit: sed moueatur propter rem non habitam. Quod autem dictum est de agente naturali dum passum ad se trahit: intelligendum est eodem modo per omnia dum passum a se repellit. His suppositis ex his patebit distinctio passionum vtriusque concupiscibilis primo: deinde irascibilis secundo: et tertio concludetur distinctio passionum vtriusque. Appetitus enim sensitivus in que sunt passiones de quibus est sermo: distinguitur in concupiscibilem et irascibilem ut prius dictum est: cum potentiarum anime distinctio poneretur. Quarto ostendetur quomodo diuersificatur nomina passionum secundum differentias accidentales. Quinto dicetur in speciali de quatuor nominibus istarum passionum que singularem habent difficultatem. Sexto ponetur triplex conclusio: quarum quelibet vtilis est ad hanc materiam que sequitur aliquo modo ad dicta de istis passionibus.

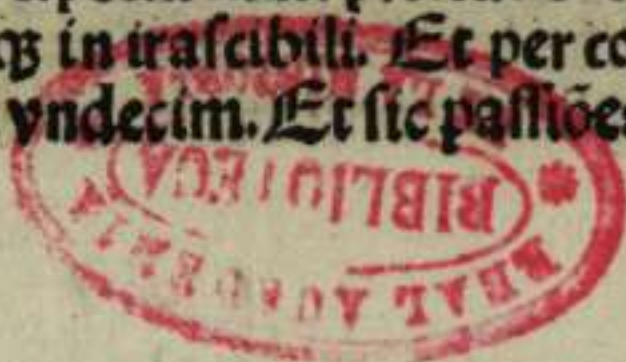
Distinctio passionum que sunt in concupiscibili La. CLI.

De tertia specie qualitatis

potest esse nisi nōdum adeptum: qz si tale bonū iam eēt ade-
ptum: nō hēret rōem ardui z difficilis. z sic nō ptineret ad
irascibilem. ergo optet qz bonum apprehēsum mouens ira-
scibilem: sit arduū nō adeptum. Si g̃ bonū tale moueat vt
possibile estimāt haberi: causat passionē q̃ d̃r spes. Si autē
moueat vt impossibile estimāt h̃ri: causat passionē q̃ d̃r despa-
tio. Ex opposito aut in malo apprehēso qd̃ est arduum cum
nō imminet de p̃nti sicut sunt pericula futura grandia. mo-
uetur irascibilis z causat quedā passio: si nō estimat euasi-
bile que d̃r timor. Si autem estimat supabile seu euasibile
causat passio que d̃r audacia: respectu aut boni adepti i ira-
scibili nō est aliqua passio. quia ex quo est adeptum perdit
ratōem ardui. z sic non ptinet ad irascibilem vt dictum est.
Sed malū iam actu existens potest habere rōem ardui ad
sustinēdum z repellēdum. Et ideo causat in irascibili pas-
sionem que d̃r ira. Ire aut q̃ est ex malo in actu a dia cente n̄
respōdet aliqua opposita passio ex bono p̃ter p̃dicta. quia
scz bonum apprehēsum imminens non habet ratōem dif-
ficil' quia adeptum. Et ideo solum causat passionem in cō-
cupiscibili z non in irascibili

Numer⁹ oīm passionū ale: z sunt. xi. Ca. CLIII

Tercio concludo numerum passio-
num p̃tis sensitiue q̃a ex p̃dictis p̃z qz in concu-
piscibili sunt tres coniugatiōes passionum oppo-
sitarū respectu boni z mali. s. amor z odium: de-
siderium z fuga. gaudium z tristitia. Et sic sunt sex in concu-
piscibili. In irascibili autē sunt due coniugatiōes. s. spes et
despatō: quoz vtrūqz est respectu boni futuri. Timor z au-
dacia quoz vtrūqz respectu mali futuri est. Unica autē pas-
sio est sine coniugatiōe respectu mali presentis: z dicitur ira.
Et sic sunt solum quinque in irascibili. Et per consequens
omnes in vniuerso sunt vndecim. Et sic passioes z p̃tutes

morales sibi in vndenario numero correspondēt. Est autem notandum quod sicut diuisio virtutum supius posita: non est diuisio in species specialissimas: sed in species subalternas. Sic diuisio istarum passionum non est in species specialissimas: sed in species subalternas: continet enim aliquas sub se, vt magis infra patebit.

Quo diuersificantur nomina passionum secundum diversas accidentales: ex quibus diuersa nomina passionibus conueniunt. Ca. CLIII.

Quarto dicendum est quomodo nomina passi-

onum diuersificantur secundum diversas accidentales: ex quibus accidentibus diuersa nomina eis conueniunt.

Accidentia autem passionum dupliciter possunt accipi. Vel que eis accidunt in se, vt quod sit passio intensa vel remissa. Vel que eis accidunt ex obiecto: que scilicet accidunt bono et malo apparenti: quod obiectum passionum per se est bonum vel malum apparet. Si ergo accipiamus diversam accidentalem que respicit ipsam passionem in se sic est esse intensum: sic accipitur diuersitas nominum in istis passionibus quantum ad passiones percipibiles. que respectu desiderij ponitur percipiscencia que nihil aliud est quam desiderium multum intensum. Respectu autem timoris ponitur zelus: que nihil aliud est quam amor a deo intensus. vt non patiatur sortiri in amato. Respectu autem odij ponitur abominatio: que nihil aliud est quam odium intensum. Respectu autem gaudij ponuntur tria: quia quando est gaudium a deo intensum vt in signo exteriori quocumque generaliter preeparatur: dicitur exultatio. quasi extra saltatio. Hilaritas autem dicitur quantum ad signa que ex intenso gaudio apparent in facie. Jocunditas autem quantum ad signa que ostenduntur in alijs membris et alijs actibus. Et hec tria sunt respectu effectus extrinseci. Aliud autem potest accipi respectu effectus intrinseci: que sequitur ex intensione gaudij. et est cordis dilatatio: et respectu huius effectus ponitur nomen leticie. Vnde leticia quasi laticia dicitur. id est dilatatio. Respectu autem tristicie que est multum intensa: intum vt immobilitet ad operandum. et actionem que

De tertia specie qualitatis.

retardet ponit accidia. Unde Damas. dicit qd accidia est tristitia aggrauans et immobilitas intm: vt voces auferat qd prohibet locutionem. Respectu aut passionis que est fuga no sic habemus nomen impositum qd accidentalem dnam faciat: ac nisi forte poneremus abominatorem respectu fuge intense: sicut respectu odij intense. Quantum autem ad passiones irascibiles respectu spei ponit psumptio: que nihil aliud est qd spes multum intensa. Audacia autem dicitur intensionem et excessum confidentie in aggrediendo terribilia. Furor autem dicitur intensionem ire. Unde furor nihil aliud est qd ira multum intensa. Respectu nuc timoris et desperationis no habemus nomina importantia accidentalem dnam ex pte intensionis actus. Respectu autem passionis qdum ad remissionem actus n habemus nomina accidentales dnas importantia. Sed si accipiamus accidentalem dnam ex parte obiecti: cum obiectum sit passionu vt dcm est: bonu et malu appares. ea q ista accidentalia respiciunt: faciunt etiam accidentalem dnam in passionibus respectu obiecti. vt patet manifeste in duabus scz in tristitia et in timore. Quantum ad tristitiam quidem ipsa est mala: quia tristi malum apparet. Qd autem est malum apparends tristi accidit qd potest esse alteri malum vel bonum: Si ergo tristitia fit de malo qd no solu apparet malu ipi tristi: sed etia est malu alteri: sic paupras apparet malum alicui diuiti et est malu alteri. s. paupi. Sic respectu tristitie tal ponit hoc nome misericordia. que est circa malum apparends alicui et alteri inexistens: ex quo apprehendenti apparet esse malum. Si aut sit bonu alteri: et per hoc appreheditur vt malum proprium: sic est inuidia. que est tristitia de prosperitate bonoz alterius: vel nemesis q est tristitia de prosperitate maloz. vt patet. ij. ethicoz. Quantum aut ad timore est distinctio: qd de malo difficili qd supat facultate timentis accidit aliquid duplr. Uno modo ex parte ipi mali quod timentur. Alio mo ex parte ipius timentis malum. Ex parte autem ipius mali accidit turpitudine: et hoc vel in se: et sic po

nitur iracūdia: que est de turpi actu: vel in opinōe. 2 sic est erubescētia: que ē timor de iudicio fm Damas. Vel verecūdia p̄tinet ad turpitudinē culpe: erubescētia aut̄ ad turpitudinem pene. Ex p̄tē aut̄ timentis sumunt̄ d̄ie accidētales timoris hoc modo: quia terribile excedit facultatem timentis: Vel in agēdo vel in agnoscēdo. Si in agendo sic est segnities vel ignavia: que est timor future operationis fm Damas. Vel in agnoscendo. 2 hoc est triplr. i. vel p̄tē agnoscibilis altitudinem. 2 sic est admiratio que est timor ex magna imaginatōe. Vel p̄tē eius inconsuetudinem: et sic est stupor qui est timor ex inasuetā imaginatōe. Vel p̄tē incertitudinem. 2 sic est agonia que est timor infortūnij. 2 hoc idem dicitur trepidatō 2 dubitatō. Et sic p̄tē differentia istorum nominum accidentaliter se habentiu3 ad nomina passionum.

De nomib3 ip̄az potētiāz

Capitūm. CLV.

Quantū ad quintū videlicet de nominib3 istaz aliquaz passionū: quia talia hēnt difficultatem specialem in suo significato: aut rōne sui. aut rōne vicinitatis ad alia vocabula. Ideo de illis breuiter aliquid dicendum est: quia per hoc aliquę difficultates in alijs faciliter patefient. Sūt autem quatuor. Due ex parte concupiscibilis. s. gaudium 2 tristitia. Ex parte irascibilis alie due. s. timor 2 ira. Primo ergo dicendum est de pertinentib3 ad concupiscibilem. 2 primo de tristitia. Quia vero tristitia ambiguitatem facit: 2 ratione sui 2 rōne vicinitatis ad alia. Quia tristitia quidā dolor esse videtur: primo videndum est quid d̄ se importat tristitia. Secundo quid importat dolor. Tercio quomodo se habent ad inuicem.

Quid sit tristitia 2 qd̄ importetur nomie tristicie

Capitulum

CLVI.

De tertia specie qualitatis.

Quantū ad primū videlz quid im-
portat tristitia. Dicendū q̄ tristitia pprie impor-
tat motum appetitus sensitivi causatū ex app-
sione alic' noctui fm sensum. Et qz ea que dñr
de appetitu sensitivo: q̄tum ad aliqd dñr z trāsseruntur ad
appetum intellectiuum: unde est q̄ etiā aliqn dicit actū ap-
petitus intellectivi sequentes apprehensionem intellectuā
que pprie dñr displicentia. Primo modo est passio: non aures
secundo modo. Et huic tristicie fm sensum opponitur gau-
dium fm sensum: z tristicie fm intellectum opponitur gau-
dium fm intellectum.

Quid importe nomie doloris. qd significat. q̄b et q̄l
ter conueniat

Ca. CLVII.

Quantū ad secundū de dolore sciē-
dum q̄ dolor q̄tum ad sensum pprie importat
pceptōem lesionis: q̄ est fm sensum tactus: cui
opponit delectatō fm eūdem sensum. Quā sicut
delectatō sensibilis causat ex iunctōe uenientis fm sen-
sum: ita dolor sensibilis ei oppositus causat ex iunctōe eius
quod nō est ueniens sensui. Sed inter alios sensus: sensus
tactus est distinctiuus eoz ex quibz sistit temperamentum
corpis. Unde illud quod est ueniens fm tactum: est conue-
niens ipi temperamento corporis. Et ppter hoc completa de-
lectatō est in sola pceptōe tactus. Et similr illud qd est icō-
ueniens tactui est trium temperamento corporis. Et ideo dñr
ij. de anima: q̄ corrupentia tactū corrupūt aīal: nō autem
corrupētia auditū: nisi simul ptingat ex accidēti z tactū
corrupi. Et ideo in solo tactu est dolor: z accidit siue causat
ex lesiōe temperamēti ipius corporis. Quā aut ea q̄ sunt sensus
exterioris extendunt z deinde trāsserunt. vt dicant de hīs
que pertinent ad sensus interiores. Elisionem quippe exten-
dimus ad actus imaginatiue. Ea etiam que sunt sen-

sitiue partis extendimus ad partem intellectuā. Idcirco doloris nomē ad actus appetitus sensitivi trāsserimus. et qđ pprie est tristitia dolorem noiāmus. z similit̄ ad actū appetitū intellectiui. Et qđ pprie est displicētia dolorem large appellāmus. Et qđ dcm est de dolore: p omnia intelligēduz est de delectatōe sibi opposita: quia in sensu vocatur sensibili delectatō. in appetitu sensitiuo vocatur gaudium: in intellectu appetitu vocatur delectatō intellectualis: vel ab aliquibz fructio.

Quo se hñt ad inuicē dolor z tristitia **Cap. CLVIII.**

Tercio vidēdū est quō differūt rea-

liter: z quō se hñt ad inuicē fm pprias acceptōnes tristitia z dolor. Ad qđ dicēdū qđ in dolore et tristitia duo inueniūtur. Primū est tristitas z tristat̄is z dolorem inferētis ad ipm tristatū z ad ipm dolentem. Scđm est perceptō illius tristitatis. Et fm hec duo dolor z tristitia tripliciter differūt. Primo cōtūm ad tristitatem: quia hec in dolore attendit̄ cōtūm ad naturam dolētis que per lesiūm corrumpit̄. sed in tristitia attendit̄ quātū ad repugnantiam appetitus ad aliquod quod quis odit. Secūdo cōtūm ad perceptōem: quia perceptō doloris semper est fm sensum tactus: in tristitia autem est perceptio fm sensum interiozem. Tercio cōtūm ad ordinem: quia dolor incipit a lesione z terminatur ad perceptōem sensus tactus: ibi em̄ completur ratō doloris. Sed ratō tristicie incipit ab apprehensione estimatiue naturalis: z terminatur in affectiōne vel appetitu. Et quo patet qđ pprie loquendo dolor est passio corporalis: sed tristitia est passio animat̄. Sz fm extēsiōnem nominum tristitia dolor dī. z tam tristitia cōtū dolor que respiciunt sensum extenduntur ad displicētiāz que ē in appetitu intellectu

Quo se hñt ad inuicē delectatō z gaudium: z quomō differunt **Cap. CLIX.**

De tertia specie Qualitatis.

Ut autem dicta sunt de dolore et tristitia eodem modo respectu multiplicis acceptationis, per omnia dici possunt de delectatione et gaudio. Unde et delectatio respicit proprie sensum tactus, gaudium appetitum. Sed delectatio extenditur ad appetitum sensitivum: et utrumque ad appetitum intellectivum. Eodem etiam modo quantum ad proprias rationes differunt ab invicem sicut dolor et tristitia. Dolor autem opponitur delectationi in illo modo in quo accipitur dolor, et similiter tristitie opponitur gaudium in illo modo in quo accipitur tristitia.

Quot modis dicitur ira, et quibus modis deo et hominibus et beatis conveniat: Capitulum CLX

Secundo dicendum est de passionibus pertinentibus ad irascibile. Et primo de ira que habet difficultatem respectu multiplicis acceptationis. Dicitur enim ira tripliciter. Quandoque enim ira ponitur per habitum vel actum cuiusdam vicii quod opponitur mansuetudini secundum superfluitatem ire, et vocatur irascibilitas, ut dicitur, iij. ethicorum. Et sic non est ira in deo nec fuit in christo nec est in sanctis et virtuosis. Secundo modo ira dicitur voluntas vindicandi vel puniendi aliquid male factum. Et sic non est passio proprie loquendo nec est in irascibili sed est in voluntate superiori, et sic ira est in deo et fuit in christo et est in sanctis et iustis, et sic accipitur in psalmo. Irascimini et nolite peccare. Tertio modo dicitur ira passio virtutis irascibilis et contingit ex hoc quod appetitus sensitivus tendit ad destructionem alicuius quod apprehendit contrarium rei volente et desiderate. Et si quidem sit secundum ordinem rationis insurgens vel sit a ratione ordinata, dicitur ira per zelum et talis non est in deo, sed fuit secundum humanitatem in christo. Et actus eius legitur iohannis, ij. quando fecit flagellum de funiculis, et eiecit vendentes et ementes de templo, quia de eo scriptum erat, zelus domus tue comedit me. Talis etiam ira est in sanctis et fuit in finebus quando stetit et quasi ratio cessavit. De qua dicitur

ciſ q̄ ſinees zelando zelū legis accepit teſtamentū ſacerdo
cū eterni. primi machabeozū. ij. Si autem nō ſit p̄ rationē
ordinata. erit ira p̄ viciū. ⁊ talis eſt in malis ⁊ nō in iuſtis
nec fuit in xp̄o ⁊ eſt in b̄tis ſed ibi caret rōe viciū ⁊ virtutis.

Quid ſit timor ⁊ q̄t modis dicat̄ ⁊ q̄b̄ uentat̄. CLXI

Tertio dicendū eſt de timore quot

modis accipitur. Et dicendum q̄ tribus mo/
dis. **Q**uno enī mō ſumitur pro habitu vl̄ actu
cuiusdā doni ſpiritus ſancti q̄d̄ inter. viij. nume
ratur. ⁊ ſic accipitur eſaie. xi. Requieſcet ſuper eū ſpiritus
timoris dei. Et in ps̄. Inicū ſapiētie timor dñi. ⁊ ſic fuit
in chriſto ⁊ eſt in v̄ris ſanctis ⁊ iuſtis. ⁊ ſic eſt in appetitu
intellectiuo ſicut in ſubiecto. Secdo modo ſumitur p̄ quo/
dam habitu vel actu vicioſo qui opponit̄ fortitudinī: q̄ eſt
virtus. ⁊ ſic ponitur a pho. ij. ethicoꝝ. et hoc modo nō fuit
in chriſto. ⁊ ſic vocatur illud viciū p̄ aristoſelē timiditas
Tertio mō accipitur p̄ quādā paſſione virtutis irascibi/
lis que conſurgit ex hoc q̄ appetitus ſenſitiuus refugit ali
quid inimicū vel malum apprehenſum. ⁊ ſi quidē ſit rōne
regulatus erit debitus. ⁊ ſic fuit in chriſto ⁊ in ſanctis. Si
autem nō ſit regulatus ratione: erit malus. ⁊ ita nō fuit in
chriſto. Iſtis aut̄ duobus modis ſemp̄ timor eſt in appeti
tu ſenſitiuo. Nullo aut̄ modo timor uenit̄ deo niſi in p̄ſo
na xp̄i modis p̄dictis. Timor aut̄ prout̄ eſt paſſio cōuenit̄
beatis eo modo quo dictū eſt de ira.

Quot ſit noīa paſſionū q̄ ſūt i appetitu ſenſitiuo. CLXII

In ſexto concludo tria. **P**ri

mū eſt q̄ ſicut in p̄dictis nomibus paſſionum
dictū eſt q̄ trāſſerunt̄ ad actū ⁊ habitū appeti
tus intellectiuī. ita etiā intelligendū eſt de no/
minibus aliaz paſſionū: ſicut patet de amore ⁊ de ſpe ⁊ ſic
de alijs. ſolum tamē vt ſunt in appetitu ſenſitiuo dicuntur
paſſiones apud theologos. apud volūtate aut̄ rōne aliam

De tertia specie Qualitatis.

fortiunt. Unde dicuntur equivoce hic et ibi.

Quomodo in passionibus est vel non est bonitas vel malicia. Capitulum CLXIII

Secunda conclusio est quomodo

in passionibus est bonitas vel malicia moralis: ipse enim passiones appetitus sensitivi dupliciter possunt considerari. Uno modo secundum se per se sunt motus

quidam irrationalis appetitus. Et sic in eis non est bonitas vel malicia moralis. Et quia sic sunt in brutis. in partibus brutis per eas non dicuntur bona vel mala. sic equus non dicitur bonus vel malus moraliter. Secundo possunt considerari secundum quod subiacent imperio rationis et voluntatis. et sic in eis est bonum et malum morale. propter quod propinquior enim est appetitus sensitivus ipsi rationi et voluntati quam membra exteriora: quia tamen motus vel actus sunt boni vel mali moraliter secundum quod sunt voluntarii. unde multo magis ipse passiones secundum quod sunt voluntatis possunt dici bone vel male moraliter. Dicuntur autem voluntarie vel ex eo quod a voluntate importantur vel ex eo quod a voluntate non prohibentur. Tunc ergo passiones dicuntur bone. quando sunt moderate recta ratione: male autem cum sunt propter moderamen rationis vel contra.

Quot sunt passiones principales et que. et quomodo dicuntur cardinales quibus dicantur principales. Capitulum CLXIII

Tertia conclusio est. Quia sicut in virtutibus moralibus sunt quatuor virtutes principales. ita

inter passiones anime ponuntur quatuor principales. scilicet gaudium et tristitia. spes et timor. Harum autem due

scilicet gaudium et tristitia que sunt in concupiscibili. pro tanto principales dicuntur. quia sunt completive et finales respectu omnium passionum simpliciter. unde ad omnes passiones sequuntur. ut dicitur in octavo ethicorum. Alie autem due. scilicet spes et timor que sunt in irascibili dicuntur principales non quodammodo completive in eodem genere motus appetitus ad aliquid nam respectu boni incipit motus in amore et procedit in desiderio et terminatur in spe. respectu autem mali incipit in odio

z pcedit ad fugā z terminat in timore. z sic in genere motus appetitus sunt termini aliarū passionū. Solet autē numerus quatuor passiones sumi fm differētiā p̄sentis z futuri. **D**olus enī respicit futurū: sed quies est in aliq̄ p̄senti. De bono ergo p̄senti est gaudiū. de malo autē p̄senti est tristitia. De bono futuro spes. de malo futuro timor. **O**mnes autē aīe passiones q̄ sunt de bono z malo p̄sentis v̄l futuri ad has reducunt cōpletive. vnde z in aliquibus principales dicunt. qz sunt generales. Et ppter hoc **B**oetius in fine p̄mi libri de cōsolatiōe sic eas enumerat. **G**audia pelle: pelle timorē: spesq; fugato: nec dolor afflic. Quāvis autē generales z p̄ncipales dici possunt: nō tamē cardinales dicunt: quia in eis non inuenitur ratio cardinis z hostij sicut in virtutibus de quibus tractatū est. Per illas enī virtutes est ingressus z introitus ad istas. quare rationem habent cardinis z hostij. vnde z cardinales dicuntur. Sed per has passiones non venit ad alias: imo per alias peruenit ad istas. quia alie ad has terminantur: et iste ad alias cōsequuntur. vt dictū est. vñ carent ratione cardinis z hostij. et per consequens quibus generales z principales nō tamen cardinales possunt p̄prie nuncupari.

De nominibus pertinentibus ad quartā speciē q̄litas. Et p̄mo quid importet noīe forme z figure. **CLXV**

Quantū ad quartam speciē qualitatis videnda sunt quatuor. Primo quō nominatur z quibus cōueniat. Ad qd̄ dicendum.

Q nomina forma vel figura circa aliqd̄ constans. Hec autē qualitas fm hanc speciē nō inuenitur nisi in substantia corporea. Unde fm aristotelē hec species cōsequitur formā substantialē in omni substantia corporea. vnde sicut sbe corporee differunt fm diuersas formas substantiales. ita differunt fm diuersas formas z figuras accidentales. vnde quoz ē forma vna substantialis in cōmuni

De quarta specie Qualitatis.

est vna forma z figura accidētalīs in cōmuni tā in toto q̄ in oībus mēbris. sicut hoīs cuiuslibet ē vna forma substan-
tialis in cōmuni. z similiter vna forma z figura acciden-
talis z membrorū dispositio in cōi equi z asini similiter et sic
de alijs. Et sic forma z figura nō differūt nisi fm termina-
tionē vel modū terminatiōis q̄ntitatis fm lineamēta cor-
porē sbe: z in hoc cōueniunt tā forma q̄ figura.

Quomodo differunt forma z figura. Cap. CLXVI

Secundo videndum est quō diffe-
runt forma z figura. Et dicendū q̄ idem sunt
realit: s; differūt rōe fm diuersā cōsiderationē.

q

Quia put modus terminatiōis lineamentorū
in corpe refert ad intra ad formā substantiālē. scz q̄ tam in
toto q̄ in partibus est causa qualiter totū corpus vel hoc
mēbrū vel illud sic vel sic format: vocat̄ z dicitur forma
sed fm q̄ ad ip̄am quantitātē refertur extra in qua funda-
tur talis modus terminatiōis sic vocatur figura.

Quot modis dicit̄ tā forma q̄ figura. Cap. CLXVII

Tertio videndū est quō dicit̄ vnū

q̄d q̄. Et p̄mo dicendū q̄ figura dicit̄ tripliciter

e

Uno mō fm q̄ ē q̄ntitas terminata. z sic p̄ti-
net ad genus q̄ntitatis p̄tinue. z sic nō accipit̄

h. Alio mō put dicit̄ q̄litate resultantē ex terminatiōe q̄n-
titatiua. z sic est q̄litas ad quartā speciē p̄tinens. Tertio
mō put ē figura alicuius rei in cuius signū ponit̄ sic patet
de imaginib; z figuris q̄ fiunt ad aliq̄s res representandas
iō sic figura accepta p̄ signo vel imagine representatiua ali-
cuius nō p̄tinet ad genus q̄litas. s; cū dicat respectū ad
genus relatiōis p̄tinet. Secōdo videndum est de forma. Et
dicendū q̄ forma Uno mō dicitur pars cōpositi. ut forma
sbalis q̄ est actus z dans esse sbale z simpliciter. z hec vo-
cat̄ forma partis. Aliq̄n capit̄ incōparatiōe ad formā to-
tius de q̄ statim dicit̄. z sic dicit̄ dans esse sbale homi sfor-

ma sbalis scz aia z sic de alijs. z talis forma est in gñe sbe sicut pars. Scdo mō dicit forma actus nō dans esse sbale sed hñs esse sbale. nec est cōpositū ex duobꝫ saltem pñcipijs sbalibus. Et illo mō dicit forma p abstractionē a materia vt angeli z dñs. z tales forme sunt in gñe sbe cōtū ad angelos. deus autē est extra genus. Tercio mō dicit forma ipsa natura rei q̄ cōsiderat absqꝫ p̄ditionibus materialibus in diuisuantibus z gñaliter respectu cuiuslibet rei natura et sba importata p diffinitionē. z hec vocatur forma totius. z hec forma est in gñe illo in q̄ est illud cuius ē forma siue ptinet ad genus sbe siue cuiuscūqꝫ accidētis. z hec forma dicit forma totius in cōparatiōe ad formam partis pmo mō dictam. vnde sic aia sic pmo mō dicit forma partis. ita natura importata p diffinitionē scz humanitas dicit forma totius. Quarto mō dicitur forma de actu: q̄ nō dat esse simpliciter sz fm qd. z hec forma ē qd cūqꝫ accidēs. Est in duplex modus accidentiū. Quia quedā dicunt intentionalia z de talibus accidētibus dicit etiā nomen forme. vñ species in medio z in intellectu z in sensu forme dicunt sz intentionales: z tales forme ptinet cōtū credo ad primam spēm qlitatis. Ali⁹ modus accidentiū ē. qz sunt realia. z sic omne accidēs forma vocat. z sic ē nomē cōmune oibꝫ accidētibus. Sz quedā accidēs ē scz qntitas quā cōsequit modus qdam ex sua terminatiōe qua subiectū terminat. z talis modus vocatur forma. z ptinet ad quartā speciē qualitatis.

Quomodo forma z figura pertinet ad diuersas species qualitatis.

Capitulū CLXVIII

Quarto videndū ē quō forma et fi

gura ptinet ad diuersas spēs qlitatis. Et dicendū ē qz etiā ipsa forma z figura alq̄ mō sūt dispositiōes ipsius sbe. Dispositiō autē ordinē

quedā iportat. vñ nō dicit al. qd disponi p qlitates: nisi i ordine ad aliud. Et iō dispositiōi simpliciter cōsiderate ad

De predicamento Relationis.

Datur rō hui⁹ q̄ dico bñ vel male qđ p̄tinet ad rationē habitus q̄ ē in p̄ma specie q̄litas. oportet q̄ tūc dispositio q̄ bene v̄l male dicitur aliquid disponi attendatur p̄m ordi- nē ad naturā rei p̄m scz q̄ talis dispositio ē sibi p̄ueniēs. z tūc dicit̄ bene disponi. vel discōueniēs. z tūc dicit̄ male dis- poni. vnde ex h̄ ip̄e figure sunt forme de q̄rta specie q̄lita- tis: z passibiles q̄litates de tertia. p̄ut p̄siderant̄ vt p̄ueniē- tes vel discōueniētes nature rei p̄tinet ad habit⁹ v̄l dispo- sitiones q̄ sūt in p̄ma sp̄e q̄litas. Nā figura z color nature rei p̄ueniētes p̄tinet ad pulchritudinē q̄ ē habit⁹ v̄l dispo- sitio in p̄ma sp̄e q̄litas. Calor aut̄ z frigus p̄m q̄ p̄ueniūt nature rei p̄tinet ad sanitatē. z h̄ mō caliditas z frigiditas ponunt̄ a p̄ho in p̄ma sp̄e q̄litas. Et h̄ expresse ponit do- ctor cōmunis p̄ma scđe. q. xlix. arti. ij. in solutiōe p̄mi argu- menti. Et hec q̄tū ad genus q̄litas dicta sufficiant.

De relatione z relatiuo.

Capitulū CLXIX

Ordo dicendū ē de p̄tinetibus ad

gen⁹ relatiōis. Et p̄mo dicendū ē de relatiuis

m

Secdo de relatiōe. Aliud enī ē relatiuū z aliō relatio. Quantū ḡ ad relatiuū dicēda sunt. vi.

Primū est in q̄ differt relatiuū a relatiōe. Scđm est qđ est relatiuū diffinitiuē: z quō intelligit̄ illa diffinitio aristo. po- sita in p̄ntis. Tertio quō relatiuū. respectiuū et ad aliquid dicūt eādē rē z quō differūt ab absoluto. z q̄liter se h̄nt ad inuicē. Quartū est quō relatiua distinguunt̄ p̄ dici et esse. Quintū ē quō distinguunt̄ p̄ suppositionē. p̄ suppositionē z eq̄parantiā. Sextū q̄t sunt modi relatiuoz in diuinis.

Quō differūt relatiuū z relatio. Capitulū CLXX

Quantū ad primū quō differunt rē

latiuū z relatio. Sciendū q̄ relatiuū est concre-

q

tum. relatio ē abstractū. z habet se ad inuicem sicut albū z albedo. Et ideo sicut albū impos-

set rem albam z habens albedinem: z albedo dicit solam

formam et solam qualitatem que habetur. ita relatiuum dicitur illud quod habet respectum ad alterum. scilicet relatio dicitur ipse respectus precise formaliter habitus ab illo quod est relatiuum.

Quomodo differunt relatiuum respectiuium et ad aliquid. CLXXI

Quantum ad secundum sciendum quod relatiuum diuiditur contra absolutum. Absolutum autem dicitur quod ab omni alio est solutum. sic tali solutione quod non habet respectum ad aliud. Et ideo per oppositum illud dicitur relatiuum. quod importat et habet respectum ad aliud propter quod dicitur relatiuum. Dicitur etiam respectiuium: in quo scilicet respectiuium fit aliquo maiore expressio ipsius respectus quam in nomine relatiui. Et quia respectus importat per hanc prepositionem ad. et hoc quod dico aliquid ipsam terminat. Unde circo relatiua vocantur hoc nomine ad aliquid. Hoc enim quod dico aliquid. dicit et significat essentiam: cum sit neutri generis. et importat terminum respectus et dependentie. cum sit accusatiui casus qui est maxime determinatiuus. Hec etiam prepositio ad. importat quandam respectum et quandam dependentiam. Ista autem duplicem naturam habet relatiua. scilicet naturam terminatis quantum ad oppositum relatiuum. et dependentis quantum ad seipsum. et ideo magis explicitate tangitur natura relatiuorum cum respectiua dicuntur. quam cum simplici nomine relatiua appellantur. Sed cum dicuntur ad aliquid tunc expressius et explicatius exprimentur. Et sic patet quod idem sunt et idem important. relatiuum. respectiuium et ad aliquid. scilicet respectiuium explicat expressius quam relatiuum. et ad aliquid expressius utroque. propter quod aristoteles non nomine respectiui vel relatiui. sed nomine ad aliquid relatiua diffinit in libro primo.

Quid sit relatiuum diffinitive: et quomodo intelligitur diffinitio aristotelis de eis. Capitulum CLXXII

Quantum ad tertium videndum est quid sit relatiuum secundum illam diffinitionem. Et dicendum quod aristotelis in libro primo diffinit relatiua. dicens. Quod ad aliquid sunt quecumque hoc ipsum

De predicamento Relationis.

q̄ sunt alioꝝ dicuntur esse. vel q̄libet aliter ad aliud. Hec
diffinitio sic declaratur. quia ipsa relatiua vocat ad aliqd
ratione immediate predicta. quasi dicat ad aliquid. i. ipsa
relatiua sunt talia q̄ ipsa hoc ip̄m quod sunt alioꝝ dicunt
id est ipsa relatiua inq̄tum relatiua sunt respectum z ha-
bitudinē seu dependentiā habent ad alia respectu quozuz
relatiua sunt. In hoc autē q̄ dicit alioꝝ notatur duo. Unū
est q̄ relatio oportet q̄ sit inter duo. et per cōsequens relati-
uū est ad alterū extremū z nō ad seip̄m. Unde oportet esse
duo extrema distincta ip̄a relatiua. vel fm rem. vt in rela-
tione reali. vt patet de patre et filio. Vel fm rationē vt patet
in relatione rationis q̄tum ad relationē idemnitatis. in
qua idē refertur ad seip̄m. In qua nō sunt duo extrema fm
rem. sed fm rationē. inq̄tum intellectus vno termino vt
vt duobz dicendo. idem eidē idēz. Scdo notatur q̄ cū hoc
q̄ dico alioꝝ sit casus genitiui. q̄ relatiua possunt referri in
habitudine genitiui casus. vt dicēdo. pater filij pater. vel
possunt etiā referri in habitudine ablatiui casus vt dicēdo
maius minore maius. vel alioꝝ casu ū. Et q̄tum ad hoc
subditur in diffinitione. vel q̄libet aliter ad aliud. id est.
nō solū alioꝝ dicuntur. id est referuntur in habitudine alioꝝ
id est genitiui casus. sed etiā quolibet aliter quolibet referit
ad aliud. id est indifferēter fm habitudinē alioꝝ casuū.

Quō relatiua distinguuntur fm dici z esse. CLXXIII

Quantum ad quartuz dicendū qd̄

relatiuozū est talis distinctio. q̄ quedā sunt re-

q̄ relatiua fm dici. quedā fm esse. Relatiua fm di-

ci dicuntur fm accidēs. Relatiua fm esse dicū-

tur relatiua fm se. Relatiua ergo fm esse z per se. dicuntur

illa que q̄tum ad sui essentiā. vel q̄tum ad illud qd̄ p̄mo

significat per nomē. sunt in predicamento relationis. vt du-

plum. triplum. z huiusmodi. Vel illa q̄ directe in formali

significato important relationes. qd̄ idem est sicut pater z

filiius important relationes paternitatis et filiationis. Relati-
ua secundum dici et secundum accidens dicuntur que continentur ad sui essen-
tiam, et continentur ad id quod primo significatur per nomen non di-
cunt nisi fundamentum relationis, et sic sunt in alio predi-
camento. Quantum autem ad respectum quem importat, non autem
in formali significato, sunt in genere relationis, sicut patet de scienti-
a que continentur ad formale importatum per nomen est in prima specie
qualitatis, tamen quia refertur ad scibile continentur ad relativum est in ge-
nere relationis. Nec autem distinctio non debet poni, quibus eas
aliqui posuerunt in relatione sicut ponitur in relativis. Non
enim est quedam relatio secundum esse, et quedam secundum dici, sic est quedam
relativum secundum dici, et quedam secundum esse. Omnis enim relatio secundum
esse est relatio rei vel rationis, et nulla secundum dici.

Quo relatiua distinguuntur in relatiua suppositiōis, su-
ppositionis et equiparatiōis. Cap. CLXXIII

Quantum ad quantum est sciendum quod rela-
tiuorum est talis distinctio. Quia quedam sunt re-
latiua suppositiōis, quedam suppositiōis, quedam
equiparatiōis. Relatiua suppositiōis dicuntur que
aliquid maius ex suo nomine importat, et sic relativum suppositio-
nis deus respectu serui, duplici respectu dimidij. Relatiua
suppositiōis dicuntur que a aliqua minoritate et inferioritate
importat, ut pater respectu filii, dimidij respectu duplici. Re-
latiua equiparatiōis dicuntur que nullam superioritatem vel infe-
rioritatem vel minoritatem importat, ut in relativis similibus et
equalibus, et huiusmodi, quia simile refertur ad simile, et equale
ad equale quedam equiparatiōis vel equipolentia.

Quot sunt modi relationis in diuisis. Ca. CLXXV

Quantum ad sextum et ultimum quot
sunt modi relatiuorum et nominum relative significati-
uum in diuisis. Dicendum quod quatuor. Est enim rela-
tiuum primum primum quod secundum suum nomen ad aliquid refertur, ut pater. Aliud est
relativum quod sequitur vel causat relationem, ut generatio generans
Aliud autem quod implicite claudit in se relationem, sicut trinitas que

De predicamento relationis.

Includit in se personas relatione distinctas. et hoc nomen persona includit relationem distinguentem. Aliud autem dicitur relatiuum incommensuratum per relatiuum ponitur ut hoc nomen deus.

De relatione.

Capitulum CLXXVI

¶ **U**nc scdo dicendum de relatione que for

n maliter importat precise et principaliter ipsum rela^m

Circa quam videnda sunt. xi. Primo que sunt genera relationum formaliter acceptarum. Secundo quod est relatio realis et rationis. Tertio quomodo distinguuntur relationes reales in comparatione ad sua fundamenta. Quarto de his que conueniunt relationi ut ad diuersa comparantur. Quinto que requiruntur ad relationem realem. Sexto quod requiritur ad relationem realem. ita que sit realis ex parte utriusque termini. Septimo que inter duo extrema relatiua non est unica relatio sed duae. Octauo que relatio potest esse inter duo extrema realia non realis. et non potest esse realis nisi habeat duo extrema realia. Nono que modis contingit relationem esse realem. Decimo quomodo differat relatio a suo fundamento. Undecimo que modis contingit esse relationem rationis.

¶ **Q**ue genera relationum formaliter acceptarum sunt duo scilicet realis et rationis.

¶ **Q**uantum ergo ad primum que sunt modi relationum siue genera respectu sui ipsarum formaliter acceptarum. Dicendum que duo in genere. Que relationum alie sunt reales. alie rationis. Relationum autem realium hec est distinctio. Que quedam relationes reales habent correspondentem realem relationem in opposito termino sic relatio patris terminat habet relationem realem correspondentem in filio. scilicet filiationem ¶ **U**n sic per paternitatem patris refertur ad filium. ita filius filiatione ad patrem. Alie autem sunt relationes reales que non habent oppositam relationem realem correspondentem in opposito termino. scilicet solum rationis. sic scientia refertur ad scibile realiter sed non respondet sibi relatio realiter ex parte scibilis. sed solum rationis. ¶ **U**n relatione rationis scibile refertur ad scientiam et non relatione reali. Relatio autem rationis sicut distinguitur quod quedam sunt relationes rationis. que habent relationem correspondentem in opposito termino rationis tantum. sic relatio que est inter duo entia rationis

Tractatus II

qz sicut vnū ens rōnis refertur relatiōe ratiōnis ad alterū
ita aliquid ad illud. Alie aut sunt relatiōes ratiōnis. que
habent oppositā relatiōē realez in opposito termino. sicut
dictū est de scibili. qz relatiōe ratiōnis refertur ad sciētiā
sed sciētiā realiter refertur ad scibile. Et hoc modo deus
refertur ad creaturā relatiōe ratiōnis. Sed creatura rela/
tione reali ad ipsum. Et ille modus est cōueniēs relatiōi
reali. z relatiōi ratiōnis. Unde est quasi medius q̄tū ad
correspondentiā.

Quid sit relatio realis et relatio ratiōnis. CLXXVII.

Quantum ad secundum videndū

est quid sit relatio realis. z qd relatio ratiōnis

q Ad qd dicendū relatio realis est q̄ aliquid ha-
bet respectū realē in rerū natura ad aliqd aliō

circūscripto omī actu intellectus et ratiōis. Unde dato qz
nō esset aliquis intellectus cōferens et comparans patrē
ad filiū. vel filiū ad patrē. adhuc esset realis respectus in
patre ad filium et econtra. et ideo vtracqz est relatio rea/
lis. Relatio autē ratiōnis dicitur respectus qui nō est in re
extra ad aliud realiter. Sed tota habitudo illa inter duos
est respectus vnus rei ad aliā fm intellectū solū cōparan
tem et conferentē sub quadā habitudine vnā rem ad aliā
Et hoc modo est talis respectus in scibili respectu sciētiē
Nisi em esset intellectus comparans scibile ad sciētiā;
nullus esset respectus scibilis ad sciētiā. Unde dicitur
relatio ratiōnis. qz est a ratiōe per priuationem vel nega-
tionē vlterioris realitatis. Et hoc siue sit respectu vtriusqz
termini q̄tū ad illas relatiōes sibi mutuo correspōdētes
in essentia rei vel ratiōis. Siue sit ex parte alterius termi
ni solū q̄tū ad illas que habēt correspōdētes relatiōes
reales in altero termino alterius modi.

Quot sunt fundamenta in genere relationis realis et
quot modi relationū fm ee. Caplm CLXXVIII.

De predicamento Relationis.

Quantū ad tertiū scilicet quot mo-
di sunt relationū in cōparatione ad fundamē-
tum in quo fundatur talis respectus. dicendū
q̄ q̄nc̄. qz q̄dā relationes sunt q̄ fundātur sup
s̄bam. quedā super q̄ritatem. quedā super qualitatē. que-
dam super pertinētibus ad actionē z passionē. q̄dā sup rebz
mensuratibus z rebz mensuratis. Q̄ relatio immediate
fundetur super substantiā negatur ab aliquibus. sed credo
veriozem op̄inonē illam q̄ immediate fundetur relatio sup
substantiā Unde ira est sor. similis platonī. q̄ritū ad aīam
rationalem sicut fm albedinē. Et iste est primus modus
relationū. Patec aut̄ q̄ in diuinis relatio immediate fun-
datur super substantiam. q̄uis sit disputabile de creatu-
ris. In diuinis aut̄ relatio manet fm ppriū genus. z ideo
oportet ponere vnū modū relationis que fundatur in s̄ba.
Istū aut̄ modū Phis expresse nō ponit. Sc̄d̄s modus
est relationū que fundātur sup quāritatē sicut refertur du-
plū ad dimidiū. z sic de alijs. Tertius modus relationū ē q̄
fundatur sup qualitatē. sicut relatio similitudinis q̄ fun-
dat̄ sup vnū in qualitate. sicut relatio eq̄litanis fundat̄ sup
vnū in quāritate. vt sortes habēs albedinē est similis pla-
tonī albo. Quartus modus relationū est que fundātur su-
per pertinētibus ad actionē et passionē. z hoc cōtingit du-
pliciter. Vel fm virtutē et potentiā actiuā z passiuā sicut
calefactiuū dicitur et refertur ad calefactibile fm potentiā
actiuā z passiuā. Nam calefactiuū est qd̄ potest calefacere
calefactibile qd̄ potest calefieri. Alio modo fm actionem z
passionē in actu sicut calefaciens in actu. refertur ad cale-
factū in actu. Quintus modus est fm qd̄ fundatur in re-
bus mensuratibus z mensuratis. nō quidē iuxta mensuram
quāritatis s̄z entitatis et virtutis rei. z sic refertur in rāione
mēsurati scientia ad scibile. z scibile ad scientiā in rāione
mēsure. quia veritas z entitas scientie mensurat̄ ad sciē

bile a quo depēdet. Et q̄ patet q̄ hīc nō accipit̄ mensura z
 mēsuratū fm q̄ritatē qz hoc ad primū modū ptinet. sz ac-
 cipitur fm mensuratōne esse virtutis fm q̄ ab eo qd̄ res ē
 vel nō est oratio dicīf vera vel falsa. Et ideo ptz q̄ differūt
 illi duo modi. Aristote. aut̄ nō ponit primū modum in. vi.
 metaph. directe fm aliq̄s. Vel qz nō nouit. vel qz nō erat si-
 bi necessariū. Tertiuū etiā modū nō explicauit. qz qualitas
 nō ordinatur ad aliud nisi fm q̄ q̄litas accipit̄ rōne poten-
 tīe actiue vel passiue prout est p̄ncipiū actionis z passiōis
 vel ratōne q̄ritatis. vel rōne alicuius ad q̄ritatē ptinentis
 sicut dicīf aliqd̄ albius alio. Et sic dicitur simile qd̄ habet
 vnā qualitātē. vnde nō explicite istum modū sed implicite
 alios duos ponēdo posuit. Explicite aut̄ posuit. ij. iij. et. v.
 et isti sunt tres modi relationū apud loquētes cōmuniter
 vsitati. et a ph̄o positi. Primus ptinens ad quāritatē. Se-
 cūdus ad actionē z passionē. Tertius ad mēsurā et mēsu-
 ratū quorū modoz ratio sic accipit̄. Relatio em̄ est habitu-
 do vni rei ad alterā. Ordinat̄ aut̄ vna res ad aliā. vel fm
 esse prout vna res q̄cum ad suū esse dependet ab aliā. z sic
 est modus tertius. Vel fm virtutē actiuā z passiuā i agē-
 do et paciēdo scdm q̄ vna res ab aliā recipit vel confert
 aliqd̄ alteri et sic est scd̄s modus. Vel fm q̄ quāritas vni
 rei mēsurat̄ p̄ aliā. z sic est primus modus. Ad hos autez
 tres modos ph̄i possunt omēs relatiōes reduci. Sz clar̄
 habentur per modū a me positū. Alia aut̄ genera acciden-
 tiū potius cōsequūt̄ relatiōne q̄ possint relatiōne causare
 sicut patz. Quia quādo cōsistit in aliquall relatiōe ad tps
 Vbi nō in relatiōne ad locū. Positio autē ordinē partium
 importat. Habitus autē relatiōne habētis ad habitū. Id
 circo in istis nō fundatur directe relatio. nec eam causant.
 sed potius eam cōsequūt̄.

Qz diuersa cōueniunt relatiōni fm q̄ comparatur ad
 suū fundamentū. ad suū genus. ad suū oppositum. et

De predicamento relationis.

ad suū principiū.

Capitulum CLXXIX

Quantū ad quartū videlz vnde ha-
beat relatio q̄ dicatur qd vel aliquid Et vnde
q̄ habeat q̄ sit ad aliqd. z de alijs q̄ sibi cōueniūt
vel ratione sui oppositi vel ratione cause. Est in-
telligendū primo q̄ aliqd v̄l quid importāt absolutā en-
titatē. sed ad aliquid importat entitatē respectiua. Quando
ergo dicitur a doctoribus q̄ relatio ab vno habz q̄ sit qd v̄l
q̄ sit aliquid. intelligunt de absoluta entitate. sed q̄ dicūt
q̄ ab aliquo habet q̄ sit ad aliqd. intelligūt de relatiua en-
titate. Quo viso dicendū est q̄ relatio potest cōsiderari q̄
dupliciter. Quia vel p̄ cōparationē ad suū fundamentū v̄l
ad suū genus p̄p̄iū. vel ad suū oppositū. vel ad suam cau-
sam vel principiū. Si cōsideretur relatio per cōparationē
ad suū fundamentū. sic relatio habet entitatē a fundamen-
to. z sic cadit sub diuisione entis in substantiā z accidens.
quorū accidēs cōcernit substantiā cui inest. Et sic relatio re-
ducitur ad genera suoz fundamentoz. et sic dicit qd v̄l ali-
qd. Si autē cōparatur ad suū genus p̄p̄iū. sic relatio nō est
aliquid. s̄z ad aliqd. id est nō dicit entitatē absolute. sed en-
titatē relatiua. Nam illud qd cōuenit alicui ratione sui ge-
neris. cōuenit omī illius generis. sicut sensus cōuenit ali-
cui rōne generis qd est aīal. z ideo omī animali fm esse ali-
quid reale nō cōuenit omī relationi cū sit qdā relatio rōnis
q̄ nō cōuenit relationi ratione sui generis esse aliqd. sed esse
ad aliqd cū hoc cōueniat omī relationi. Si autē cōsiderat̄ re-
latio i cōparatione ad suū oppositū. sic trahit speciē ab illo z
rōnē. sic vna duoz cupitoz trahit rōnē dupli ab vna cu-
pitali. q̄ ē dimidiū. Nā si vna nō esset cubitalis. nō essz du-
pla. Si autē cōparet̄ ad suā causāz vel principiū. sic dicim⁹
duplicē esse cām. scz effectiua. et subiectiua. Causam effe-
ctiua p̄p̄ie nō habet relatio. cū in ad aliqd nō sit p̄p̄ie mo-
tus quācūq̄ relatio sit effectus correspondēs agenti. Agens

eī cui effectus correspondēt oportet esse in creaturis ali-
quid absolutū. Est eī suppositū relatiuum p̄prium in diuī-
nis. In creaturis autē Relationes nō cōstituūt suppositū
sed supposita cōstituūt. p̄pter qđ actio omīs agentis natu-
ralis terminatur ad aliqd absolutū primo et per se. licet ex
consequēti terminetur ad relationē cōsequentē. vt augmē-
tatio terminatur ad quātitatē quā sequitur relatio equa-
litatis. Alia est causa relatiōis q̄ dicit̄ fundamētalis. siue
subiectiua. de qua dictū est in prima cōparatiōe. Et dicit̄
fundamētū quia eo posito vel subtracto. incipit vel desi-
nit esse relatio. Sicut forte existente albo. albedo in plato-
ne esset fundamētū similitudinīs. quia ea posita vel re-
mota a platone incipiet esse in eo vel desinere si-
l'itudo ad forte. Aduertēdū tñ est qđ hec duo differūt. fundamētū et
subiectum. Nam relatio subiectū refert. nō autē proximum
fundamētū. Fundamētū eī nō est p̄prie quod refertur
sed subiectum. Unde albedo que est in sor. nō refertur ad
platonē. sed sor. ratione albedinīs que est fundamētum
similitudinīs in forte.

Quot requiruntur ad relationē realē ⁊ que. CLXXX.

Quantū ad quintū sc̄z quot requi-
runtur ad hoc qđ relatio sit realis. Dicendum
qđ quatuor s̄m veriorē op̄inōnē. Primū est qđ
illud qđ refertur relatione reali. sit aliquid rea-
le. quia nō entis non est relatio realis. Realiter eī referrī
presupōit tale esse ⁊ ideo chymera nō potest referrī realiter
quia realiter nō est ens. Scđm qđ requiritur ad hoc vt re-
latio sit realis est. vt in eo qđ refertur sit aliqd positiuū per
quod referatur. in quo fundetur relatio. Si eī nō p̄ illud
aliqd positiuū qđ esset reale in se. sed per positiuū realiter
existens in alio refertur. non esset realis relatio. sed esset re-
latio rationis tñ. Et p̄pter hoc scitū non refertur realiter
ad scienciā. quia scitū dicitur scitū nō per aliquid existēs in

De predicamento Relationis.

scito sed p aliud existens in sciente. z ecōuerso. pater realit̄ refer̄ qz aliqd est in p̄e positiuū vñ refer̄. z nō refer̄ p positiuū existens in altero Et ista duo sumunt̄ ex pte subiecti qd refer̄. Alia aut̄ duo q̄ p̄secunt̄ sumunt̄ ex pte termini et obiecti. Quor̄ primū est q̄ termin⁹ ad quē est relatio sit realis. sicut enī nō entis ad ens non potest esse relatio realis. ita nec entis ad non ens non potest esse relatio realis. Secundū est q̄ termin⁹ q̄ refer̄ sic realit̄ distinct⁹ ab p̄posito termino ad quē refer̄. saltem distinctū eē habeat in esse relatiuo ab illa relatiōe q̄ ē ad ip̄m. z p̄pter hoc relatio eius dē ad seip̄m nō est realis. qz licz in rei veritate aliqd sit idē sibīp̄i. tñ termini istius idēp̄tatis nō sūt distincti realit̄. qz nihil habet idēp̄tate ad seip̄m vt ad rem a se distinctam. Habet ergo esse relatio realis ex pte vni⁹ termini. qñ habet has quatuor p̄dictas p̄ditiones. dato q̄ opposita relatio sibi ex opposito termino correspondens nō sit realis s̄ rōnis. Et isto modo relatio creature ad creatorē est realis quāuis creatoris ad creaturā sit rōnis. Et sicut relatio scientie ad scibile est realis. licet scibilis ad scientiā sit rōnis.

Quor̄ z que requiruntur vt relatio sit realis ex pte vtriusq̄ termini.

Capitulum CLXXXI

Quātū ad sextū scz quot requirunt̄ ad

relationē realē que sic est realis q̄ etiā in opposito termino habz oppositā sibi relationē correspondentē. z sic s̄m mutuā correspondentiā ex

vtror̄q̄ termino sunt reales. Dicendū est q̄ p̄dictae quatuor p̄ditiones imediate posite z cū hoc vna alia que est q̄nta et hec respicit vtranc̄q̄ relationē z vtrūq̄q̄ terminū scz q̄ vtranc̄q̄ relatio sit eiusdē ord̄is. Et vocant doctores hanc conditionē ponētes esse eiusdē ord̄inis. qz si relatio vni⁹ extremi sit infinita z extra om̄e gen⁹. q̄ relatio oppositi extremi sicut sit eiusdē ord̄inis z p̄ditionis q̄ sicut sit infinita et illimitata et extra om̄e genus. Et ista est in relatiōibus diuis

sicut relatio qua pater refertur ad filium est extra omne generum ita relatio qua refertur filius ad patrem. Quoniam mutuo sibi correspondent in hoc quod est esse extra omne generum et esse infinitum et illimitatum. Vel etiam dicuntur eiusdem ordinis si una est finita et infra generum: quod relatio oppositi extremi sicut sic eiusdem conditionis. Et illo modo sunt eiusdem generis et ordinis in humanis relationibus patris ad filium et relatio filii ad patrem e converso. Et quod relatio dei ad creaturam non est eiusdem ordinis cum relatione creature ad deum. Et ideo non potest esse realis relatio secundum mutuam correspondentiam ex parte utriusque extremi.

Quod non est una relatio duorum extremorum. imo sunt due aliquando solo numero. aliquando specie. aliquando genere dicentes. CLXXXII

Quantum ad septimum potest concludi ex dictis quod falsa est imaginatio quorundam quod imaginantur quod inter duo extrema relativa sit unica relatio quod unum ad aliud refertur. sicut in locali distantia est eadem distantia numero inter duo extrema. sicut unum motus duorum extremorum quod est falsum: imo sunt due relationes numero differentes aliquando. aliquando specie. aliquando genere. Numero solum. ut cum unum equale refertur ad alterum. Duo enim equalia referuntur ad invicem relationibus solo numero differentibus. Specie autem ut relativa supponis et supponis referuntur ad invicem relationibus specie differentibus. sicut relatio domini differt specie a relatione servi. Venere autem cum relativa sunt talis conditionis quorum unum refertur relatione reali et aliud relatione rationis. Tunc enim referuntur relationibus genere differentibus ut scientia et scibile.

Quod relatio potest esse inter duo extrema non realis. CLXXXIII

Quantum ad octavum potest concludi quod non est necesse quod si una relatio unius extremi est realis quod relatio alterius extremi sit realis. Et ideo non est idem dicere quod relatio sit realis et quod habeat duo extrema realia. quod potest habere duo extrema realia. et tamen esse relatio rationis. non potest tamen

De predicamento Relationis.

esse econtra scz sine duobus extremis realibus esse relatio realis. Nec etiā est idem dicere qd relatio sit realis z qd habeat correspondentiā realē relationi in opposito termino. qz pō esse realis sine hoc. Unde habere correspondētē realem relationē i opposito termino addit sup h qd ē eē relatioz realē

¶ Omnis relatio realis fundat vel supra substantiam, vel quantitātē, vel qualitatē, vel sup p̄inentibus ad actionem vel passionē, vel habentibus rationē mensurē z mensurabilis.

Capitulū CLXXXIII

Quantū ad nonū scz quot modis contingat esse relationē realem. Dicendum ē

q in genere quatuor modis. quia omnis relatio realis est fm qd fundat in substantia vel q̄ntitate vel qualitate vel in p̄inentibus ad actionē et passionem vel habentibus rationē mensurē vel mensurabilis. Et sic p̄tingit esse relationē z hoc quintuplici genere sicut p̄ius expositum est.

Quō differt relatio a suo fundamento. CLXXXV

Quantū ad decimū scz quō differat

relatio a fundamento vnum solum infero q̄ntū est ad veritatē quā credo scz qd relatio nō differat realiter a suo fundamento sicut differūt due res z due nature: quaz vna non est alia sicut similitudo z albedo sup quā fundat ratio similitudinis non differūt intrinsece. Sed tamen potest dici qd differūt extrinsece qz ip̄a relatio importat aliqd qd nō est ip̄m fundamentū. Illa enī res eadē formaliter que facit sor. albū. scz albedo: facit ip̄m similitudinem platonī albo. nec similitudo aliqd intrinsece addit supra albedinē existentē in sorte qd diuersum sit ab albedine. sz extrinsece similitudo sup albedinē addit z importat coexistentiā alicuius existentis in platone cuius similitudo. z h est albedo. Si ḡ fundamentū relationis z relatio et albedo z similitudo se vident h̄re qd sint idem intrinsece re

aliter. scz extrinsece. ipsa relatio vt similitudo addit coexistētiā alicuius alteri⁹ in aliq̄ respectu cui⁹ p̄ similitudinē ē illi conformis. h̄ aut̄ q̄ realiter nō differāt p̄bat̄ rōe cōi. Nā nullo mō videt̄ intelligibile q̄ aliqd̄ adueniat alicui rei d̄ nouo differens realiter ab eo z ab om̄i qd̄ in re erat. z sic faciens realē cōpositionē cū eo z illud subiectū in nullo sic mutatū cū mutari fm̄ p̄m̄ non sit aliud realiter q̄ rem esse aliter nūc q̄ p̄us. Sed relatio pōt aduenire alicui nulla mutatiōe facta in eo scz in altero. vt si sortes sit albus et plato de nouo efficiatur albus. sorti de nouo aduenit relatio similitudinis nulla in eo facta mutatiōe scz in platone. q̄ videt̄ q̄ relatio nullo mō differat a fundamento. vt similitudo ab albedine nec facit cōpositionē cū eo. Et sic intrinsece sunt idē realiter cū sine mutatiōe subiecti adueniat. vt patz in exēplo posito. Et idē dicit̄. v. methaph̄. Reliq̄ de hoc p̄mitto.

Quot modis p̄tingit eē relationē rōnis. CLXXXVI

Quantū ad vndecimū scz de relatiōe rōnis q̄t modis p̄tingat dicendū ē.

Quid sit relatio rōnis dictū est p̄ius. Quot aut̄ requirant̄ ad hoc q̄ sit relatio rōnis z q̄t modis cōtingat si ostendit̄. Nam cū relatio rōnis sit in defectu relatiōis real. vbi cūq̄ deficit aliqd̄ de requisitis ad relatiōz realē habitudine aliq̄ existente inter extrema quocūq̄ modo erit relatio rōnis. Et hoc patz deducēdo p̄ singulos modos p̄ius positos. Si enī p̄tra primā cōditionem nō ens ponat̄ aliquā habitudinē habere ad ens. erit relatio rōnis tantū. sic si ponat̄ q̄ mortui fuerūt p̄iores nobis viuētibz. hec relatio p̄iorū ad nos posteriores est relatio rōnis. Si etiā p̄tra scđam ponat̄ q̄ aliud relatiuū referat̄ nō p̄ illud qd̄ in ip̄o est. sed p̄ illud quod in alio est positue. erit relatio rōnis. z sic referit̄ intellectum ad intelligentē vel scitum ad scientē z hm̄oi. Si cōtra tertā p̄ditionē entis ad non ens sit aliqua habitudo sicut est cū dicim⁹: z nos sum⁹ p̄t

De predicamento Actionis.

ores posterioribus futuris. Ibi relatio importata per illam prioritatem est relatio rationis. Si autem contra quartum deficit in illis verbis consideratur aliqua habitudo quae terminus relationum oppositae non sunt distincti in esse relatiuo saltem. non erit relatio realis sed rationis. sicut contingit in relatione idemprimitatis quae idem refertur ad seipsum. ut dicendo idem eidem idem. Praeter hos modos relationis rationis ponitur vnus alius. scilicet quae ponitur relatio rationis. Ipsa enim relatio non refertur mediante alia relatione vel per aliam relationem. Unde in creaturis paternitas non coniungitur sibi recto per aliam relationem mediam. Et istos modos innuit doctor rationis per sententiam di. xxvi. arti. p. Et inde videntur doctores alij sumpsisse per oppositum relationis rationis ad relationem realem illa quatuor quae debent requiri ad ipsam de quibus dictum est prius. Sunt nihilominus multi alij modi relationis rationis. Sicut quae duo entia rationis referuntur ad inuicem in pluribus modis alijs. qui tamen omnes reducibiles sunt ad istos.

De pertinentibus ad predicamentum actionis. CLXXXVII

Est predicta dicendum restat de quarto

predicamento quod dicitur actio. Circa quod consideranda sunt duo. Primo quid est actio in genere. Secundo quid est actio manens et transiens et quomodo differunt. Quantum ad primum videnda sunt quinque. Primo quod est actio diffinitive. Secundo quomodo se habet ad passionem. Tertio quomodo habet se ad agens et patiens. Quarto quomodo ad formam acquisitam per actionem. Quinto quomodo facit speciale predicamentum a passione.

Quid sit actio secundum sui diffinitionem.

Quantum ad primum sciendum quod auctor. vi. principiorum diffinit actionem sic. Actio est secundum quam in id quod subijcitur agere dicimur. Quae diffinitio per partes singulas sic declaratur. Dicit enim actio et non agere. quia actio est nomen et agere verbum. Et ideo actio cum sit nomen significat naturam quamdam simplicem per modum per se stantis. Sed agere cum sit verbum

significat per modū fluxus. z ideo cū sit magis cōueniens
 rationi predicamenti modus significandi nominis q̄ ver
 bi dicitur actio z non agere. Dicitur autē fm quā. vbi notādū
 q̄ hec prepositio fm. dicitur habitudinē cause ad causatum.
 Quāuis autē dicat in diuersis locutionibus diuersarum
 causarū z habitudines. hic tamē dicitur habitudinē cause for
 malis. sicut si dicerē. paries est albus fm albedinē. Dicitur
 vltterius in id qd̄ subijcitur. vbi sunt duo. Et ideo est intel
 gendū q̄ actio nō solum requirit terminū a quo sz etiā ter
 minū ad quē. qui terminus est ipsum passum. Et ideo di
 citur in id qd̄ subijcitur. qd̄ est ipm passum. Actio autē nō
 solum stat ad ipsum passum sicut motus localis ad termi
 nū: sed penetrat et transmutat ipm. ideo dicitur in id z nō
 ad. Dicitur autē. agere dicunt. z non dicunt qz in istis inferio
 ribus nō inueniuntur omnis modus actionis nisi in homie so
 lo. hic autē non diffinitur actio vt distinguitur p̄ passionem
 sed vt eam cōprehendit. Quō autē ad inuicē se hnt actio z
 factio infra dicetur.

Quō actio z passio sunt vnus motus realis. CLXXXVIII

Secundo dicendum est quō actio

se habet ad passionē. Ad qd̄ dicendum ē q̄ fm
 phm in p̄ncipio certū phicoz. Actio z passio sūt
 vnus motus realis. z iō vnus actus duoz scz agen

tis z patiētis. sz dicitur agētis p̄ denoiationē vt a quo: z pa
 tiētis p̄ realem receptionem vt in quo. Quō autē diuersoz
 potest esse vnus actus declaraf sic. Si due essent potentie
 tm. nunq̄ ex eis fieret vnū fm esse. nec iterū si duo eēt in
 actu simpliciter. nunq̄ ex eis fieret vnū fm esse. Sed quā
 do vnū est in potentia: alterū in actu sicut p̄z in materia z
 forma. tunc fit vnū fm esse. Et hoc est verbū phi. ij. de aia.
 q̄ nō oportet querere quō ex figura cere z cera fiat vnum:
 Eo enī ip̄o q̄ cera est in potētia ad talē figurā ex illis duo
 bus fit aliquod vnū. Ex quo patet q̄ nunq̄ vnus esse est

De predicamento Actionis

a duobus quorum quodlibet sit in actu: vel quodlibet in potentia. Et p simile in pposito. si essent duo quodlibet in actu vel quodlibet in potentia in contrarium hmoi nunquam agerent ad inuicem nec paterent nec illis duobus. possit competere vnus actus. sz si vnum sit in actu aliter aut in potentia. qz eade actio pcedit ab agente z suscipiet in passio. vnus z idem erit actus agentis z patientis: sed non eadem ratione. qz agens in actu vt influit. patientis aut vt est in potentia z vt recipit actionem. Idcirco potest esse vt patz vnus actus. z ita realiter actio z passio vnus motus sunt. sicut eadem via est ab arbenis vsqz ad thebas z e contra. et idem spaciū a sursum vsqz deorsum z a deorsum vsqz sursum. Quis ergo z idem motus dicitur actio z passio. actio vt denominat ipm agens a quo est z in quo non est. z passio vt denominat passum in quo est z a quo non est.

Quomodo se habent actio z passio ad agens z patientes.

Capitulum. CLXXXIX

Actio existit patz quomodo se habet actio ad agens z patientes. Cum enim actio z passio sint vnus motus qui est accidens in ens. Nullum autem accidens sit in duobus subiectis. sequitur quod cum passio sit in patiente sicut in subiecto. quod nullo modo sit actio in agente sicut in subiecto. sz solum in patiente. z hoc idem patet. quia cum actio sit quidam motus. si actio esset in agente. sequeretur quod omne agens moueretur quod est falsum. Relinquitur ergo quod actio z passio cum sit vnus motus sint in patiente sicut in subiecto z ipsum denominatur a passione et non ab actione. sed idem actus non est in agente. sed ab agente z ab eo denominatur in contrarium ab eo est. et dicitur actio. Ex quo patet quod idem accidens aliquando denominat aliquid vsqz subiectum in quo est. aliquando vt causam effectiuam a qua est. Primo modo denominatur passum. secundo modo agens eodem accidente qui est vnus actus scilicet actio et passio

Tractatus II

Qualiter se habent actio et passio ad formam per motum acquisitam. Capitulum CXC

Qualiter autem quarto se habeant actio et passio vel motus ad formam per motum acquisitam. Sciendum est quod quidam dicunt quod actio et passio sint diversa re ab invicem. et a forma que acquiritur subiecto. Unde imaginantur quod per actionem et passionem fiat res. non sicut per causam agentem vel materiale. sed sicut per quandam viam usque ad terminum. ita quod via non est causa agens sed est medium per quod fit transitus. sic quod per actionem intelligatur agens attingere usque ad formam productam active. passus vero per passionem passive. Sed huic opinioni non assentio. quia videtur esse directe contra philosophum. Alii dicunt quod actio et passio ab invicem vel a forma acquisita non differunt realiter quod sic ostenditur. Actio et passio sunt unus motus et sunt in patiente sicut in subiecto. quod sunt quedam res causate in subiecto ab ipso agente. Omnis autem res causata ab ipso agente in passio est quedam forma. Nam forma et actus subiectum informans videntur esse idem. Que libet autem forma in subiecto fit per aliquam actionem vel passionem. Tunc ergo si prima actio recepta in subiecto est forma et fit alia actione. erit processus in infinitum. si autem non fit alia eadem ratione forma quolibet poterit esse actio et passio. et iterum quolibet actio et passio erit forma recepta in subiecto. Et ideo ponit hec opinio quod eadem res que dicitur forma. dicitur actio et passio. dicitur motus et mutatio. Dicitur enim forma secundum quod dat esse rei in qua est. Dicitur motus secundum quod ipsa forma est in fieri et in fluxu. Dicitur autem mutatio secundum quod per eam subiectum se habet aliter nunc quam prius. Dicitur autem actio secundum quod denotat agens in quantum agens ipsa forma facit aliquid esse actu. Dicitur autem passio secundum quod aliquid patiens fit ea actu susceptum. Et per istos modos calor receptus in ligno ab igne calefaciente. dicitur forma acquisita. Et dicitur calefacere ignis calefacientis et calefieri ligni patientis. et dicitur calefactio per nomen calefactionis importat motus vel mutatio. et hanc

De predicamento Actionis.

opinione reputo veriozem.

Quo actio et passio faciunt diuersa predicamenta quibus realiter sunt idem.

Capitulum CXXI

Quinto videndum est quomodo actio et passio cum sint eadem res. faciunt ut esse possunt duo diuersa predicamenta. Ad quod ostendum premitto duo. Primo quod diuisio entis in .x. pnta vel cuiuslibet generis in suas species. non est diuisio realis quibus sit diuisio eorum que sunt realia. Nulla enim diuisio est realis nisi eius quod fuit unum numero secundum rem. Ens autem reale. x. predicamentorum vel quodcumque genus respectu suarum specierum. nunquam fuit unum ens reale numero. licet autem diuisio non sit realis cum quolibet ens diuisum est ens reale. Et ideo non oportet diuisionem pntorum vel generum qualibet esse reale sed bene oportet quodlibet diuisum esse rem veram. Secundo premitto quod cum ens diuidatur in ens reale et rationis quod omnia entia rationis et entitatem et differentiam habent a ratione. Et ideo nullum est in pnto ut nunc suppono. Entia autem realia habent quandam veram entitatem. preter actum rationis speculative. Sed aliquid quod potest idem se differre ratione a seipso. ut sortes sedens a se non sedere. et talia entia non creata sunt in aliquo pntorum. Quibus autem diuisio talium potest esse rationis quibus ipsa sunt entia realia possunt esse in diuersis predicamentis ex diuersa consideratione rationis sicut superius expressse patuit in tractatu de quarta specie qualitatis. Ex istis ad propositum quibus actio et passio sint una et eadem res et unum actus simpliciter. tamen ex diuersitate rationis potest esse quod faciunt duo pnta. et tamen quodlibet eorum res vera est tam actio quam passio. Sed eorum diuisio et diuersitas non est realis sed secundum rationem tantum. Unde idem actus differt ratione ut est ab hoc. et sic sumitur predicamentum actionis. Et ut est in hoc. a quo sumitur predicamentum passionis. Et est simile in exemplo philosophi. iij. physicorum quod eadem est via athenis. usque ad thebas et e converso. Sed non est idem distare. quod ille qui est thebis distat ab athenis et non a thebis. Ille autem qui est athenis distat a thebis et non ab athenis. et

sicut sic est eadem via in athenas et thebas non autem idem distare. Ita sunt eadem res actio et passio. sed non idem punctum. Sed hic difficultas insurgit quia si differentia rationis faciat diuersa puncta. quod quilibet differentia rationis faciet diuersa puncta. et sic erunt quasi infinita. Ad hoc dicendum est quod non quilibet differentia rationis faciet differentiam punctorum. sed differentia illarum rationum que non sunt reducibiles ad unam rationem uniuocam. Talis autem differentia non excedit numerum. x. punctorum. propter quod non sunt nisi decem puncta. Hoc autem supponatur ad presens aliter. in generali autem potest patere superius ubi est posita predicamentorum distinctio.

De actione immanente et transeunte. Ca. CXCII

Secundo dicendum est de diuisione actionis quam posuit philosophus. ix. metaph. quod scilicet actionum alia est manens alia est transiens. Circa quod facienda sunt tria. Primum est ostendere quomodo differunt et quomodo conueniunt ad inuicem hec tria scilicet agere. facere et operari. Secundum est quid est actio manens et transiens et in quibus conueniant. Tertium est quomodo se habent ad inuicem. in quo scilicet conueniunt et differunt actio manens et transiens.

Quomodo conueniunt et differunt facere. agere. et operari. et quibus conueniunt.

Capitulum CXCIII

Idendum est ergo primo quomodo differunt ista tria scilicet operatio actio et factio. Et dicendum est quod sic magis conueniunt et minus conueniunt et respectu diuersorum obiectorum. Quia operatio est conueniens ad actionem et factionem et actio ad factionem. Quis enim factio actio quaedam est et non e conuerso. quia non omnis actio factio est. Omnis autem actio et factio operatio est. sed non e conuerso. quia aliqua operatio est que propria et stricta acceptioe neque est actio neque factio. Ergo de factioe loquendo dico quod factio proprie est illa actio cuius principium est ars mechanica que assumit materiam exteriori non solum ad usum sed etiam ad transmutationem in formas. sicut faber assumit ferrum ut

HELOVIV

1810

HELVETIENSIS

De predicamento Actionis.

transmutet in culcellū. z domicator ligna vel lapides vt
transmutet ad formā domus. z talis factio ē actio z opatio
et in talibz factioibz semp ppter operationē relinquit aliqd
operatū qd est finis pter operationē. Igit facere est agere et
operari. z factio est actio z operatio. qz ppter nō inconue-
nienter dicit qd ars sit recta ratio factibiliū. qd est intelligen-
dū de arte mechanica z de ista q̄ assumit materiā ad vsuz
z nō ad trāsmutationē ad formā Et iō artes mechanice fa-
ctiue dicunt. Actio autē pprie dicit opatio cui pncipiū est vel
potētia naturalis actiua. vel ars q̄ assumit materiā solum
ad vsuz. z nō ad trāsmutationē ad formā. Vbi grā dicit vtro-
qz. Quia em̄ ignis hēt potētiā naturalē ad calefaciēdū
vel cōburendū. calefaciēdo lignū dicit agere z cōburendo silr.
et tam calefactio qz cōbustio dicunt actiōes sz nō pprie fa-
ctiōes. qz nec calefacere nec cōburere est ppe facere sz agere
Silt autē qn̄ ars aliq̄ est actiua z el^o actus i exteriorē trāsiē
materiā. nō tñ assumit materiā ad trāsmutatōez. sz ad vsū
solū. talis opatio dicit actio z nō factio. Sicut hñs artē eque-
strem assumit equū ad equitādū. z cytharizator cytharaz
ad cytharizādū. Vñ eqtatio est actio trāsiēs. z cythariza-
tio. z qdlibet est opatio z actio sz nō pprie factio. Et qdlibz
scz eqtare z cytharizare est agere z opari. sz nō pprie facere.
Vñ pter scias factiuas. vi. metal. ponunt actiue pueniē-
ter. Opatio autē istis puenit z vltra. Vbi intelligen dū qd
forme q̄ sunt act^o dupliciter p aliquā dictionē significari pnt.
Vno mō p modū p se stātis z pmanētis. Et qz natura no-
minis est sic significare. ideo semp forma sic significat per
nomē. vt forma lucis p nomē qd est lux. z forma albedinis
p nomē qd est albedo. Alio mō eadē forma significat per
modū actus. z cuiusdā mot^o fluxus z fieri. Et qz verba ta-
li modo sunt significatiua. ideo forma aliqñ significat p di-
ctionē verbalē z tūc videt importare quēdā fluxū z motū
et per psequēs quēdā actū. z sic forma lucis significat vba-
liter p hoc verbū lucere. z forma q̄ est calor p h̄ vbu calere z

albedo p hoc verbū albere. Calor em̄ z calere idē sunt cōtū
ad pncipale significatū. Lux etiā z lucere idem sunt, quia
vtrūq; importat ipsaz formā lucis. sed nomē qđ est lux per
modū pmanētie .lucere aut qđ est verbū per modū actus
cutusdā z fluxus. et ideo cū lucere sit cōcretū p̄bale. signi /
cat quidē ipsaz formā lucis p modū actus fluētis in subie
cto ipm sbiectū cōnotādo. Un̄ lucere nihil aliud est c̄s lucē
habere z in actu lucis esse. Operatio ḡ put abstrahit ab
actiōe z factiōe puenit actui formali qđ est lucere. vñ lucere
pōt dici operatio z nō actio vel factio pprie loquēdo. qz ni /
hil est facere actiue sed est ipa forma. Un̄ nomē operatiōis
puenit isti actui formali. Ptz ergoq; ē differētia inter actio
nē z factiōnē z opatiōez. qz factio est pprie artiū mechani
caz z artificialiū. Actio aut est potētiāz z sbiectoz natura
liū z artiū materiā ad vsum solū assumētū. Operatio vl
tra h̄ est actiū formaliū. quoz pprie nō est factio nec actio :
aliquā tñ vsus loquētū accipit vnū p alio. et tūc summunt
ēquoce. sicut qđ diceret qz pictoz faceret parietē albū. et albe
do facit parietē albū. qz ibi facere ēquoce sumit. Pictoz em̄
facit parietē album effectiue. et hoc est facere pprie. albedo
aut facit parietē albū formaliter. z h̄ est facere impprie. qđ
hoc nihil aliđ ē c̄s parietē h̄re actū albedinis. vel actu h̄re
ipam albedinē. vel esse in actu albedinis. qđ est albere. que
omnia idem sunt realiter.

Quid est operatio manens et transiens.

Ecūdo vidēdū est qđ sit operatio manēs z trāsiens
Ad qđ dicēdū ē qz cōis positio ē hec qz opatio manēs
z trāsiēs sic sumūt. Qz operatio manēs est qđ manet in ope
rate. ita qz nō trāseat i exteriorē materiā. sic intelligere. velle
lucere. z hmōi. Sz operatio trāsiēs ē illa qđ ab operāte trā
sit in exteriorē materiā in qua suscipiā. sic calefacere ē trā
siens qz trāsit in materiā ligni. z illuminare z domificare.
Un̄ breuiter om̄is actio qđ ab agēte recipit in aliq; materiā
in cōtū actio trāsit d̄z trāsiēs. Quāuis ḡ hec sunt dicta cōla

De predicamento Actionis:

tñ vt adhuc fiat apli⁹ manifestū attēdēdū est aliqd spēale iuxta quādam doctoz subtiliū sentētiā. Vbi sciēdū fm eos q̄ operatio manēs est pura receptio actus in subiecto et nō est aliqd agere effectiue. s; est vel recipere purz cōtū ad p̄ncipiū materiale. vlt cōtū ad p̄ncipiū formale est facere formaliter tale q̄ nihil est aliud q̄ esse in actu. formali ip̄i⁹ forme. Hoc autē qd̄ dico q̄ operatio manēs nō est aliqd agere effectiue. intelligo supposito hoc qd̄ multū videt̄ rōnale. scz q̄ nihil vnū z idē sit actiū z passiū respectu eiusdē. qz si aliquid p̄ accūs posset esse p̄ductiū alicui⁹ actus z susceptiū eiusdē fm idē. tūc operatio illa manēs esset aliqd p̄ducere effectiue. sic aliq̄ ponūt de intellectu z actu suo. Ad hec ḡ oñdēda p̄mirro q̄ oīs operatio est alicui⁹ Hoc autē qd̄ dico alicuius est casus genitiui z importat habitudinē cause seu p̄ncipiū. Sunt autē quatuor cause scz efficiēs et finalis q̄ sunt extrinsece effectiui. et formalis z materialis q̄ in cōpositis ex materia z forma intrinsece sunt et de essentia rei. nō autē i alijs. Quāuis igit̄ oib; talib; attribuat̄ operatio. cause tñ finali nō attribuit̄ alia causalitas a causante agētis pro eo q̄ ei⁹ amore agēs agit. z in hoc cōsistit causalitas eius. Attribuit̄ ergo operatio agenti et forme z materie et est operatio cuiuslibet. sed est materie sub habitudine p̄ncipiū materialis. Vñ operatio est ipsius p̄ncipiū materialis sicut susceptiui. qz eius est recipere actionē z perfectionē. Est autē forme sicut p̄ncipiū qd̄ facit formaliter tale qd̄ nihil est aliud q̄ dare actū formale formaliter. P̄ncipiū autē effectiui est tāq̄ eius qd̄ facit tale effectiue. sicut lucere in luna ē operatio effectiue. z sicut cause efficiētis ip̄ius solis qui causat lucē in luna. Est etiā lucere ip̄ius lune tāq̄ p̄ncipiū materialis z susceptiui. qz ip̄m lumē suscipit. Et est etiā lucere operatio ip̄ius lucis tanq̄ p̄ncipiū formalis cui⁹ est dare actū formale formaliter. Ex quibus patet q̄ operatio est cuiuslibet p̄ncipiū z materialis z formalis z efficiētis sed sub diuersa habitudine. His suppositis vide

tur mihi saluo semp iudicio meliori. q̄ opatio p̄ncipij esse
 ctivi semp est trāsiens per se loquēdo. q̄uis p̄ acc̄ns possit
 esse manēs. vt si aliquis faceret actū in seip̄o. ita q̄ idē fm
 idē esset agēs z patiēs si hoc esset possibile. Q̄ aut opatio
 p̄ncipij passiui sit manēs p̄z sat̄ ex se. sic lucere manet i lu
 cēte. qz solū passiui est recipere z nō extra emittere in q̄tum
 esset illius passiui. Q̄ etiā opatio p̄ncipij formalis sit ma
 nēs p̄z. Nam opatio p̄ncipij formalis nō est aliud q̄ esse
 formaz q̄ aliqd est tale formaliter nec differt ab ipsa forma
 nisi in voce significāte. Ipsa em̄ forma vt sumit̄ sub habitu
 dine p̄ncipij formalis significat̄ noīaliter. Et vt sumit̄ sub
 habitudie opatōis significat̄ ybaliter. z sic formal' opatio
 forme q̄ est lux est lucere. z albedinis est albere. z calozis ca
 lere. Et p̄z q̄ hec oīa manēt sic lux in lucēte. albedo in albe
 dine. caloz in calescēte Est t̄n sciēdū q̄ aliter est manēs ope
 ratio p̄ncipij passiui. et aliter p̄ncipij formalis q̄ dupliciter
 differūt. Primo qz ipsa opatio p̄ncipij passiui q̄ est etus nō
 actiue. s̄z susceptiue est in ip̄o p̄ncipio sicut i s̄biecto. et sicut
 supaddita p̄fectio realiter differēs ab eo. sicut lucere solis
 vel lune. differt a sole z luna q̄ sunt susceptiua lucis. Ope
 ratio p̄ncipij formalis manēs q̄ est esse reale formaliter
 nō est in ip̄o p̄ncipio formali sic in s̄biecto. nec est aliqd ad
 ditū ipsi formae realiter ab ea diuersū s̄z ē in materiali p̄nci
 pio sic in s̄biecto eo mō q̄ etiāz ip̄a forma. Vñ lucere. cale
 re. albere. nō differūt a luce. caloze z albedine. nec lucere ē
 in luce sic in s̄biecto s̄z in lucēte. Et idē est in alijs. S̄z sc̄do
 differūt. qz operatio p̄ncipij passiui est recipere actū ab alio
 sicut a causa efficiēte reducēte ip̄m de potentia ad actum.
 Operatio aut p̄ncipij formalis absolute accipiēdo pro eo
 qd̄ est esse formaliter. tale nō ip̄ortat eē ab alio sic a causa ef
 ficiēte. Vñ lucere in luna q̄uis habeat causam effectiuā. s̄
 ip̄m solē. t̄n prout est operatio lucis nō est a lucēte effectiue
 Q̄ aut operatio p̄ncipij effectiue per se loquēdo sit trāsiēs
 z nō manēs. p̄z qz illa operatio dicit̄ trāsiens z nō ma

De predicamento Actionis.

nēs que respicit illud a quo est realis opatio vt eius a quo est z nō vt eius in quo est. Sed opatio pncipij effectiui est hmōi. qz est eius cui⁹ est vt a quo est et non est eius vt in q̄ est nisi per accñs. si forte possent cōcurrere in idē pncipiuz actiuū vel passiuū qđ multi reputāt impossibile. Et p̄fir / mañ hoc qđ opatio actiui pncipij semp saltē p se sit trāsiens qz. v. metaph. dicit qđ potētia actiua ē pncipiū trāsmutādi aliud in cōtrū aliud. Un̄ talis actio trāsiēs semp est in alio simpliciter. Si aut̄ est in eodē hoc erit per aliquā differētiā passiuū ab actiuo quecūqz sit illa. Ex dictis cōcludo qđ subtiliter intuenti p̄z ex dictis qđ opatio respicit pncipia sua s̄b diuersa habitudine. qz opatio respicit pncipiū passiuū vt i quo est. formale vt qđ est. efficiēs vt a quo est. Scđo cōclu / do qđ hec distinctio potest stare cū dictis cōib. qz nō videt̄ habere diuersitatē nisi cōtrū ad pncipiū effectiuū. d quo patet qđ si loquimur per se. cū nō sit idem agens z patiens semp operatio erit trāsiēs. z sic intelligere nullo modo estz actio realis nisi solū grāmaticaliter. sicut lucere respectu lucis. sed solū intellectio esset actus intellectus vel intellectio nis receptus intellectu causatus effectiue ab obiecto. et sic esset intelligere actio manēs. et p modū pncipij fo: malis z materialis qđ multi ponūt. Si aut̄ p̄tingat qđ per accñs sit aliquid idē agēs z patiēs sicut quidā dicūt qđ intellectus ē productiuus sue intellectiōis z receptiuus sicut actio agē tis in tali operatio erit manēs. qz nō transit in alterū subie / ctum. z erit eius vt a quo et vt in quo. Et sic intellectio erit operatio manēs taz respectu pncipij actiui cō formalis z passiuū. z idem dico de videre et similib. Non tñ determi / no plus pro nūc an intelligere et videre sint actio solū grā / maticaliter. ita qđ solū sit actus obiectozū z nō actiones po / tentiarū. vel sint etiāz potentie actiue et ita sint po: tentia / rum actiones.

In quo cōueniūt z in quo differūt operatio manens et trāsiens.

Capitulum CXCIII

Tractatus II

Tertio videndum est concludendo breuiter in quo conueniunt et in quo differunt operatio manens et transiens. Et dicendum quod conueniunt in hoc quod utraque potest dici operatio tam transiens quam manens, quia nomen operationis est utriusque commune. Differunt autem in tribus. Primo quia si velimus proprie loqui omnis operatio transiens dicitur operatio, et ultra hoc actio vel factio. Actio quidem respectu agentis cuius actionis principium est potentia actiua naturalis, cuius actus in alio recipitur ab agente, et si non alio ut supposito in alio, tamen ut in subiecto. Et item cuius principium est ars vel scientia actiua que assumit materiam exteriorē in quam transit solum ad usum. Factio autem respectu agentis artificialis, cuius principium in agendo est ars mechanica, et transit in materiam exteriorē artificialiū. Operatio autem immanens si proprie loqui volumus non dicitur actio neque factio maxime si operatio immanens sit solum illa que est operatio principij passiuū et formalis et non effectiui. Si autem posset dici operatio manens aliquo modo principij actiui tunc posset dici actio sed non factio quicquid tamen sit de hoc large loquendo operationē immanente usum loquentium vocat actionē, sed hoc est valde larga acceptio. Secundo differunt operatio manens et transiens quia operatio manens est perfectio operantis, ut lucere est perfectio lucētis et hominū, sed operatio transiens est perfectio operati, sicut edificare est perfectio edificij et sic de alijs. Hec autem differentia si applicetur ad predicta potest patere. Si enim accipiamus operationē manente esse principij passiuū, quia omnis eius operatio que est eius solum ut susceptiuū est perfectio eius et non alterius susceptiuū, cum nullū actiū sit in duobus subiectis ut patet, quia illa operatio que est principij passiuū est ipsius operantis isto modo et nullius alterius. Si autem accipiamus operationē principij formalis modo prius declarato patet quod etiā est eius perfectio non quidem superaddita ut prius dictum est, sed eius quod facit tale formaliter. Si autem ponamus operationem principij efficiētis

De predicamento passionis

semper transeuntē sic nō esset perfectio operantis aliqua vt in q̄
sed vt a quo. Sed si ponat̄ q̄ aliquod agens est principiū
operatōnis vt a quo p̄ modū agentis. z vt in quo p̄ modum
susipientis sicut sic q̄ nō transeat in aliud subiectū. sic talis
operatio erit perfectio operantis z vt in quo est operatio subiecti-
ue: z vt a quo est effectiue. Tertio differunt in hoc q̄ nulla
operatio manens constituit aliquod operatū preter operationez
vt videre intelligere lucere z huiusmodi. Sed operatio in ex-
teriorē materiam transiens est duplex. Quandoq̄ em̄ ali-
quis exteriorē materiam assumit soluz in vsum. sicut equū
ad equitandum z citharam ad citharizantiū. Quandoq̄
aut̄ assumit̄ materia nō solū ad vsum. sed etiam vt immu-
tet̄ ad aliquā formā. sicut cū artifex facit lectum aut domū
iḡit̄ operatio transiens in qua materia solum in vsum assu-
mit̄. non habet ex sui natura q̄ aliquod aliud operatum
manens p̄ se z directe constituat̄ sicut nec operatio manens
z sic in vtrac̄ operatione tam manente q̄ transeunte. illo
modo operatōnes sunt fines. Sed in ista operatione transi-
eunte in qua assumit̄ materia vt transmutet̄ ad formam
preter operatōne constituit̄ aliqd̄ operatum. z illud preter operati-
onē est finis sicut domus vel lectus.

De predicamento passionis quid est Cap. CXCIV

E sexto predicamento quod est pas-

sio nūc agendū est. Ubi suppositis his que di-
cta sunt supra in predicamento qualitatis d̄ pas-
sione. vbi actū est de terciā specie qualitatis. et

item illis suppositis que dicta sunt in capitulo p̄cedenti de
predicamento actōis. nō restat dicēdū nisi vñ quid sit passio
diffinitiuē. Ad qd̄ dicendū q̄ auctor sex p̄ncipioz diffinit
sic passionē. Passio est effectus illatioq̄ actionis. Ubi con-
siderandū. q̄ sicut patere potest ex dictis in p̄nto actionis
in passione est duo considerate. Primo scz q̄ ip̄a ē forma pa-
netis sibi ab agente imp̄ssa. z q̄tū ad hoc dicit̄ in diffinitio

Tractatus II

ne q̄ passio est effectus actōis. Sc̄do considerat̄ in passioe q̄a
īpa est actus fluens p̄tinue a p̄tute actiua agētis in ipsuz̄.
z cōtū ad hoc dicit̄ illatio actōis. Bene ḡ diffinit̄ passio vt
dicat̄ effectus actōis. in cōtū est quedaz forma ab agente
transfusa in passum. z dicat̄ etiam esse illatio actōis. in cōtū
illa forma est in fieri z fluxu. Cetera dicēda circa pas
sionē dicta sunt superius locis p̄alligatis. Et ideo d̄ pas
sione tantū dictum sufficiat.

De p̄dicamētis q̄n q̄d sit diffinitūe. Ca: CXCVI

Quantū ad predicamentū q̄n dicē
q̄ dū est vnū tm̄. sc̄z quid est diffinitūe. Ad q̄d
dicendū est. q̄ auctor sex p̄ncipioz̄ diffinit̄ ip̄m
sic. Quando est quod derelinquit̄ ex adiacen
tia t̄pis circa rem temporalē. Unde intelligendū q̄ quan
do hic accipit̄ noīaliter licet indeclinabiliter. z ideo potest
predicari de suis speciebus sicut cetera ḡna. Dicit̄ aut̄ q̄
sit illud quod relinquit̄ ex adiacētia temporis. qz t̄pus nō
est q̄n. vt patet in li. sex p̄ncipioz̄. sed est aliquid derelictū
ex mensura applicata q̄ est t̄ps ad rem t̄palē mēsuratā. vn
de fluēte z transeunte t̄pe. q̄n derelinquit̄. Dicit̄ aut̄ ex ad
iacētia t̄pis z nō ex inherētia. ad denotandū q̄ q̄n est ac
cidens ab extrinseco. Dicit̄ aut̄ circa rē t̄palē. nō sine causa
vbi intelligendū est q̄ p̄ter mēsurā que est tempus sūt alie
mēsure due. sc̄z eternitas z eū. de quibus sup̄ habitū est
cū ageret̄ de p̄dicamēto cōt̄itatis. Quia ergo eternū q̄d est
deus potest compari ad suā mēsurā que est eternitas. idcir
co p̄surgit in intellectu quoddā q̄n q̄d potest dici q̄n eterni
tatis. Idē etiā de cōpatione z applicatiōe eui ad eūternuz̄
z ideo p̄m hoc esset triplex q̄n. sc̄z q̄n t̄pis. q̄n eui. q̄n eterni
tatis. Q̄n ergo t̄pis est p̄prie p̄dicamentū. qz causat̄ ex mē
sura fluēte. v̄l relinquit̄ ex sui adiacētia ip̄o fluente. Qz p̄o
eū z eternitas nō sunt mēsure fluentes z successiue nec flu
entiū. sed p̄manentes z p̄manentū. ideo cōuis ibi p̄ noīs

De predicamentis Qñ et Vbi.

extensionē vtamur qñ. tñ nō pprie est p̄dicamentū sed lar/
ge. ideo dicit auctor sex p̄ncipioꝝ. circa rem temporales. ad
excludendum quando eui z eternitatē.

De predicamento vbi.

Capitulū CXCVII

Vbi autē est octauū p̄dicamentum

circa qd̄ videndū sunt tria. Primo qd̄ est vbi
Secdo in qb̄ est vbi. Tercio quō se hz ad locū
Quantū ad primū sciendū q̄ auctor sex p̄nci/
pioꝝ diffinit sic vbi. Vbi est circūscriptio corpis a loci cir/
cūscriptioe p̄cedens. Vbi intelligendū fm̄ Albertum. q̄
triplex est circūscriptio. Una fm̄ quā locus circūscribit lo/
catū. z ista est actiua. Alia est corpis cōtenti. qua scz circū/
scribit a loco. z ista est passiuā. Et tertia q̄ resultat ex vtra/
q̄. z hec est vbi fm̄ q̄ est predicamentū. Et hic est modus
essendi ip̄i vbi fm̄ q̄ accipit̄ vt speciale predicamentū z di/
stinguit̄ ab oib̄ alijs p̄dicamentis. Licet autē vbi nō sit circū/
scriptio loci actiue. nec locati passiuē. tñ radicaliter fundat̄
in corpe circūscripto sicut in subiecto. His visis p̄tz qd̄ d̄z
in diffinitōe. quia vbi est circūscriptio corpis. hoc dicit q̄ ra/
dicaliter fundat̄ in corpe circūscripto sicut in subiecto. Pro/
cedens a circūscriptioe loci. hoc dicit. qz vbi resultat ex acti/
ua z passiuā circūscriptōe loci z locati. Non em̄ a loco im/
mediate causat̄ vbi. sz a loci circūscriptōe. A loco em̄ ime/
diate causat̄ circūscriptio actiua. q̄ fm̄ aliq̄s est in gñe acti/
onis. sed vbi p̄cedit non a loco imediate. sed mediate loci
circūscriptioe actiua z locati passiuā.

In quibus est vbi. z quot modis aliquid dicitur esse in
loco.

Capitulū CXCVIII

Secundo videndū est in qb̄ repiat̄

Et dicendū q̄ solū vbi inuenit̄ in corpib̄. Ad
qd̄ sciendū p̄mittit̄ vnum. q̄ scz aliquid est in
loco tripliciter. Uno modo circūscriptiue.

Tractatus II

z sic oīa corpa citra vltimā sperā sūt in loco. qz ab aliq̄ cor-
pore circūscribunt̄ z ꝓcludunt̄. Alio^o diffinitīue. vocat̄ aut̄
esse diffinitīue in loco, qñ sic ē in vno determinate q̄ non in
alio. q̄uis nō sit circūscriptīue ibi. z isto mō aīa sepata z an-
gelus sūt in loco. Tercio^o aliqd̄ est in loco ꝓ exhibi. ionem
sue p̄ntie. z isto mō de^o ē in loco z nō circūscriptīue nec diffini-
tīue. ꝓpter h̄ ponit̄ eē nō solū in loco s; vbiq̄. qz cuilibet
rei p̄ns est nō circūscriptī^o vel limitatus vel diffinitī^o. Hoc
supposito ꝓt̄ q̄ vbi solū inuenit̄ in reb; corp̄alib;. Eū em̄ ꝓ-
cedat a loci z locati circūscriptōe. Deus aut̄ z angel^o z aīa
nō sūt in loco circūscriptīue. in vacuo etiā v̄l vbi nullū corp^o
est. nō possit circūscriptio esse actīue vel passīue. idcirco seq̄t̄
q̄ q̄uis aliq̄r in materialib; locū attribuam^o. Dicim^o em̄
deū esse vbiq̄ licet nō diffinitīue nec circūscriptīue. z ange-
lū z aīam esse in loco nō circūscriptīue sed diffinitīue. qñ ꝓ-
tale esse in loco eis attribuim^o vbi. nō est vbi tale ꝓdicamē-
tū. s; est imaginatū vbi. Ex eo em̄ q̄ ꝓspicim^o sic ei apparē-
tia esse in loco. imaginamur idez in spūalibus z ita eis at-
tribuimus. sed non est verum vbi ꝓdicamentale. sed ad
illius modum imaginatū. Idem est etiā extra vltimā spe-
ram. cum ibi non sit corpus continens z contentum. nec lo-
cus nec locatū. sed solum locus imaginatus. ita etiā qñ/
do eis attribuimus vbi. nō est ibi vbi reale vel ꝓdicamē-
tale sed solū imaginatū. Sicut etiā imaginamur qñ i tpe
imaginato anteq̄ esset tps a mūdi principio. v̄l postq̄ de-
siner in mūdi termino. qz illud qñ nō est reale sicut nec tē-
pus. sed solū imaginatū sicut nec tempus.

Quō se h; loc^o ad vbi qz s; diuersa realr. CXCIX

Quantū ad terciū quō vbi se habet
q ad locū ꝓt̄ patere ex iaz dict̄. qz realiter diffe-
rūt. Locus em̄ videt̄ esse sicut causa a qua ꝓ-
cedit vbi. Eū em̄ loc^o sit vltima sup̄ficies corpo-
ris ambientis. vt dicit̄. iij. ꝓh̄isicoꝝ. z vbi ꝓcedat a circum

De predicamento positionis

scriptione loci actiua z locati passiuua. vt dictū est. sequitur
q̄ realiter sint diuersa. Itē scdo q̄ locus est in corpore con-
tente sicut in subiecto. cū sit eius vltima superficies. sed vbi
est in contento z locato corpore sicut in subiecto vt patet per
auctorem. sex principiorum.

De predicamento qd̄ est positio. Capit. CC

Qnum predicamentū est positio
siue situs. vbi consideranda sunt tria. Primo q̄e
modis dicit̄ positio. Scdo qd̄ est positio vt est
predicamentū. Tercio modo quō differūt po-
sitiō pdicamentū. z positio accepta in gn̄e cōtinentis.

Quot modis dicit̄ positio.

Quantū ad primū sciendum q̄ positio dicit̄ q̄nc̄ mo-
dis. Primo em̄ dicit̄ positio imediatū principii dmo-
strationis demonstrās. z sic sumit̄ a pho p̄o posteriorū. vbi di-
uidit principii demonstrationis imediatū in positionē z sup-
positionē. Scdo dicit̄ potētia extranea vel singularis sen-
tentia alicui⁹ famosi in sciētia. z sic sumit̄ phs p̄o thopicoz
q̄ positio eracti fuit z contradictoria simul verificari. Tercio
idē est q̄ fundamentū alicui⁹ questionis in solutione posu-
tū. z isto modo dicunt̄ respondētes facere suā positionē. et
ad hui⁹ similitudinē iuriste articulos positiones dicunt quos
debēt pbare. dicēdo. ponit scz talis qd̄ pbare intēdit. Quar-
to idē est q̄ ordinatio partiū in toto. Et sic ponit̄ in pdica-
mentis ca° de cōtinente. vbi dicit̄ q̄ quedā quātitas constat
ex parti b̄ habēti b̄ positionē. Quinto est idē q̄ ordinatio
partiū in loco. z sic est speciale predicamentum. z sic hic po-
sitionem accipimus.

Quid est positio vt est pdicamentū. Capit. CCI

Secundo videndū est qd̄ sit Posi-
tio put est pdicamentū. Ad qd̄ dicendū q̄ au-
ctor sex p̄ncipioz diffinit positōem dicēs. Posi-
tio est quidā partiū situs et gn̄ationis ordina-

Tractatus II

tio. Ad cuius diffinitionis intelligentiam sciendum est quod
secundum albertum Situs primo et principaliter nominat ordina-
tionem partium in loco. Secundario autem nominat ordinationem par-
tium in toto et hoc per relationem ad locum. Ex his autem duobus cau-
satur modus essendi positionis per quod est predicamentum et per quod
distinguitur ab omnibus aliis predicamentis. scilicet quod sit ordo partium
in toto per comparationem ad locum. et propter hoc dicitur in dicta
diffinitione. quod positio est quidam partium situs. et quod hoc est
quidam effectus agentis in passum. Ex hoc enim sequitur talis
ordo partium in toto in comparatione ad locum. quod agens habet tale
dominium super passum. ideo subditur et generationis ordinatio id est
ordo causatus a generatione. Hic autem generatio large accipitur. et
sensus est a generatione. id est ab agentis actione.

Quomodo positio predicamentum differt a positione perti-
nente ad genus quantitatis. Capitulum. CCII

X hoc tercio patet quomodo differunt
positio que est speciale predicamentum. et positio
que pertinet ad specialem et determinatam speci-
em quantitatis. Et quia positio prout pertinet
ad determinatam speciem quantitatis non dicit nisi ordi-
nationem partium in toto. sicut ordinationem partium cor-
poris in corpore. Positio autem prout est speciale predicame-
tum. dicit et importat ordinationem partium in toto. non ab-
solute. sed in comparatione ad locum in quo diuerse partes
totius diuersimode situantur etc.

De predicamento habitus. Capitulum. CCIII

Ecimum et ultimum predicamentum di-
citur habitus. Cuius declaratio et notificatio sup-
ponit ea que dicta sunt super de multiplici acceptio-
ne nominis habitus. et quomodo est primum. et quomodo postpredica-
mentum. et quomodo prima species qualitatibus. Istis ergo suppositis omnibus
que ad naturam habitus pertineant in genere que super dicta
sunt cum ageretur de prima specie qualitatibus. restant duo solum

De predicamento habitus

dicenda de habitu ut est predicamentum. Primum est quid est. Secundum quorum vel in quibus est.

Quid est habitus prout est predicamentum.

Quantum ad primum sciendum quod auctor sex principiorum definit sic habitum prout est predicamentum. Habitus est adiacentia corporum et eorum que circa corpus sunt. Ad cuius definitionem intelligentiam sciendum. Quod secundum Albertum triplex est adiacentia. Una scilicet corporis que corpus figurat et terminat ea que sunt circa corpus secundum suam propriam figuracionem. et hec adiacentia est active a corpore figurante. Alia est adiacentia que est eorum que sunt circa corpus secundum quod talia figurant et determinant a corpore. et hec est quedam passio. Hec autem due adiacentie non sunt due res distincte realiter. sed solum differunt sicut actio et passio. unde sunt unus actus. sed adiacentia activa est a corpore figurante. et eadem passiva in corpore figurato. Est autem tertia adiacentia. que causatur ex his duabus scilicet quod utrumque utriusque adiacet. et hec adiacentia est habitus. Et sic patet per definitionem qua dicitur. quod habitus est adiacentia. Ulterius autem sciendum est. quod aliud est inherere et aliud adiacere. Quod inherencia dicitur proprie modum accidentis quod tum ad suum esse. Accidentis enim esse est inesse. et ideo nullo modo potest convenire substantie complete. Quod enim vere est nulli accidit. ut dicitur primo philosophorum. Sed adiacentia prout hic sumitur dicitur quamdam applicationem rei per se existentis ad aliam rem. et hec convenit substantie. Sicut vestimentum adiacet corpori quod quodlibet est substantia. Ergo inherencia proprie est solum accidentis. adiacentia solum substantie applicabilis ad aliam substantiam quarum quelibet est per se subsistens. ideo albedo inheret parieti. sed non adiacet. vestimentum autem adiacet sed non inheret corpori. Ex quo patet. quod quibus habitus qui est post predicamentum. et habitus qui est prima species quantitates sit ipsorum accidentium. habitus tamen qui est primum nullo modo est accidentium sed substantie. non cuiuslibet nisi quantitativa et corporalis cui altera aliquo modo est applicabilis. modo qui in sequenti capitulo

nulo dicitur. et ideo in diffinitione dicitur. quod habitus est corporum
et eorum que circa corpora sunt. Alteri autem sciendum est quod in eo quod
dicitur corporum. tangitur causa finalis habitus. nam omnis habitus est
finaliter inuentus. aut propter decorum. aut propter tegumentum. aut
propter tuitionem corporis. In eo autem quod dicitur. eorum que circa cor-
pus sunt. tangitur materia aliquando non ex qua. quia ista caret omnia
accidentia. sed in qua. Et ita patet quod est habitus ut est primum.

In quibus habitus inuenitur et in quibus non. CCIIII

X dictis patet secundo scilicet quorum est ha-
bitus et in quibus. Dicitur enim quod non est acci-
dentium sed substantiarum. nec omnium substantiarum sed corporum
quorum quomodo sit dicendum est. Ubi intelligendum quod
sicut dicit Commentator super. v. metaphisicam. Predicamentum
habitus accipitur ex adiacentia continentis ad contentum. non prout con-
tinetur in his contentum. sed prout contentum habet continentem. ut arbor cor-
ticem. homo vestem. Constat autem quod hec habitudo continetur ad continentem.
non est secundum omnes partes indifferenter corporis contenti. sed solum secundum ex-
teriores. Nullus autem habitus est appropriatus toti corpori. sed ha-
bitus appropriatus partibus corporis que habent denotare suum totum. sicut
galeatum esse appropriatum sibi caput. et calciatum pedes. et tamen cum
homo est galeatus in capite dicitur simpliciter galeatus. Ex quo sequi-
tur quod habitus non debet alicui corpori nisi organizzato. vel habenti
diuersitate partium. et hinc est quod inanimatum. sicut lapides et
hominum non dicuntur proprie habere habitum. Et hinc innuit auctor
sex principiorum. quando dicit quod diffinitio ipsius habitus non est accipien-
da secundum totum corpus. sed secundum diuersas partes. Ex his igitur breuiter
concluditur quorum est et quibus conuenit habitus prout est predi-
camentum. quia non est accidentium sed substantiarum. nec substantiarum
omnium sed corporaliu. nec corporaliu omnium nisi habentiu diuersitate partium.
sicut sunt uiuentia. nec secundum omnes partes nisi secundum exteriores
Quauis tamen in omnibus uiuentibus inueniatur ut ar-
bor habet corticem. equus sellam. homo vestem. tamen ma-
gis proprie est in usu respectu eorum que sunt circa homi-

De postpredicamentis

nem. Ex dictis patz aliqd circa. x. pdicamēta q̄tū de modo ingenij mei circa ea cōceptio. z hic explicādū fm intētionē ppositā iudicauit aliquas subtilitates z difficultates speciales quas doctores moderni circa ista discutūt. et specialiter circa vltima sex predicamēta de quibz pertranseūdo ex certa sciētia hic nihil volui pertractare.

De his que predicamēta cōsequunt. La CCV.

Qstōz dictum est de pertinētibus ad predicamēta in generali. Et primo de illis que aliqualiter cōueniūt et sunt cōmunia substantie z accidētibz. Secūdo de quolibet pdicamētorū in speciali. Tunc tertio vidēdū est de quibusdā que cōsequuntur ipsa predicamēta. vel omnia vel plura. que ab aliquibz ppter hoc postpredicamēta vocantur. Et circa ista sic procedēdū est. Quia primo dicetur de nomine quo importatur idēptitas. Secūdo de nominibz quibus importatur aliqua alietas. Tertio de nominibz significātibz sub alijs habitudinibz. et maxime que importare vidētur aliquam habitudinē alicuius ordinis.

De hoc nomine Idem quotiēs dicitur. et quot modis sunt aliqua eadem.

Quantū ad primuz occurrit hoc nomē idem. De quo vidēdū est quotiēs dicit. Ad qd dicēdū. q̄ cum fm Phm. v. metaph. vnū in substantia faciat idem. vnū in quantitate faciat equale. vnū in qualitate faciat simile. si vellem⁹ pertrāsire nō oportz plus dicere de eodem. nisi qd supra dictum est de vno. cū de transcendētibz erat sermo. Unde breuiter quot modis et quibz dicit vnuz. et aliqua dicunt vnū tot modis dicit idem. et tot modis aliqua dicunt esse eadē. Sed vt fiat explicati⁹ manifestū. Sciendū q̄ fm Phm. v. metaph. aliq̄ dicunt eadē dupliciter. scz per se z per accidens. Per accidēs autē dupliciter. Vno mō vt dicat accidens per se. et subiectū per se. Alio modo vt dicatur simul

Tractatus II

utrunq. Primo em̄ mō dicunt aliqua esse eadem per acci-
dens tripliciter. Primo quādo duo accidētia dicunt de eo-
dem subiecto. vt si dicat̄ albedo ⁊ sciētia de sorte. tūc sciētia
et albedo sunt idē per accidēs. Scdo quādo accidēs dicit̄
tur de subiecto. vt albedo de sorte. tūc sortes ⁊ albedo sunt
idem per accidēs. Tertio quādo subiectū dicit̄ de accidēte
vt si diceret̄. album ⁊ sortes. ibi sortes ⁊ album sunt idem
per accidēs. Si autē dicant̄ simul subiectū ⁊ accidēs hoc
fit tripliciter. Primo quādo de subiecto simplici p̄dicat̄ si-
mul subiectū ⁊ accidēs. vt hic homo est homo albus. Se-
cundo quādo de subiecto ⁊ accidēte p̄dicat̄ accidēs solum
vt homo albus est albus. Tertio quādo p̄dicat̄ subiectū
et accidēs ex parte p̄dicati de subiecto et accidēte ex parte
subiecti. ita q̄ accipiat̄ totum simul ex parte p̄dicati et sub-
iecti. vt hic homo albus est homo albus. Omnibus enim
istis modis ista sunt eadem per accidēs. Per se autē dicit̄
tur eadem dupliciter. Aut absolute. aut in respectu ad ali-
ud. Absolute dicit̄tur esse eadem quecūq. sunt vnum nu-
mero habētia idem esse naturale. vt sortes sorti. In respec-
tu autē ad aliud. sunt aliqua eadem tripliciter per se. Pri-
mo respectu speciei. et sic dicit̄tur aliqua esse eadem specie.
quecūq. continētur sub specie vna. vt petrus et sortes sunt
sub homine. et isto modo sunt etiā aliqua vnum proprie et
diffinitionē. quia quecūq. sunt vnius speciei habēt eandem
diffinitionē ⁊ idem propriū substātiale. Alio modo respectu
generis. ⁊ sic dicit̄tur eadem genere quecūq. sub eodez ge-
nere continētur. vt homo ⁊ leo sub animali. Alio modo re-
spectu alicuius analogi. et sic substātia ⁊ accidēs sunt vnū
et idem in ente quod per se dicit̄tur de vtroq. Breuiter au-
tem cōcludo quot modis dicit̄tur vnum. tot modis dicit̄tur
idem. Et quot modis dicuntur aliqua esse vnum. tot mo-
dis dicuntur esse eadem.

De nominib; aliteratē importatib; et sunt q̄tuor scz. di-
uersum. differēs. simile. ⁊ oppositio. Capi CCVI

De nominibus alienationis importationibus

Secundo dicendum est de nominibus quibus aliqua alienas importat. et sunt quatuor quantum presens materia exposcit de quibus est dicendum. scilicet diuersum de quo primo dicendum est. Differens de quo secundo. Simile de quo tertio. Oppositio de quo quarto.

Quotiens dicitur diuersum et quot modis aliqua sunt diuersa.

Quantum ad primum sciendum est quod eidem opponitur diuersum. Unde sunt passionis entis in quantum ens. et sufficienter ipsum diuidentes. Omne enim ens est idem alteri. aut diuersum. nec est dare medium. Quia ergo quorundam modis dicitur unum oppositum. tot modis dicitur et reliquum. Idcirco quorundam modis dicitur idem tot modis dicitur diuersum. Et quot modis sunt aliqua eadem. tot modis aliqua sunt diuersa. Dicuntur enim aliqua diuersa per accidentia. et aliqua per se. Unde Philosophus de hoc non multum in. v. metaph. fuit persecutus. Dicuntur enim aliqua diuersa numero. et hec sunt que differunt secundum materiam. ut duo individua eiusdem speciei. ut sortes et petrus. Aliqua secundum speciem. hoc autem contingit. v. modis ut patet. v. metaph. Primum modus est quando due species eiusdem generis generalissimi licet non proximi nec ex opposito diuiduntur. ut scientia et albedo. Secundus est quando sunt eiusdem generis. et diuiduntur contra se inuicem siue sint contraria siue non. ut bipes et quadrupes. Tertius quando in sua substantia habent contrarietatem. utpote quod diuiduntur contrariis differentibus. et hoc siue ipsa sint directe contraria. ut albedo et nigredo. siue non. ut homo et asinus. Quartus modus est quando simul due species sunt in aliquo genere. ut homo et equus sub animali. Quintus modus est quando aliqua accidentia in eodem subiecto sunt. et tamen differunt ab inuicem. talia enim necesse est specie differre. eo quod impossibile est plura accidentia unius specie in eodem subiecto esse. Aliqua vero dicuntur diuersa genere. vel sub diuersis generibus. ut substantia et quantitas. Aliqua etiam dicuntur diuersa analogo secundum quod aliqua sub di-

Tractatus II

uersis analogis continent. 2 fm q̄ est multiplex analogū vt infra patebit cum de analogo aliquid dicetur.

Quid est differens et quot modis dicitur et quomodo se habet ad diuersum. Capitulum CCVII

Quantum ad secundū dicendū est de hoc nomine differens primo. Secundo de differētis rei 2 ratiōis. Quātū ad primū sciēdum. q̄ sicut patz ex v. metaph. differēs potest sumi dupliciter. Uno mō large et sic non est distinctio inter differēs 2 diuersum. et sic dicuntur illa diuersa 2 differētia. que in nullo cōueniūt. nec aliquo mō differūt in seipsis. Alio modo sumit differre proprie. et sic dicuntur aliqua differre que in aliquo vno cōmunicāt. siue illud vnum sit vnū numero. vt sortes sedens differat a sorte non sedēte. siue vnū specie. vt sortes 2 plato differūt sub homine. siue vnum genere sicut homo 2 asinus differūt sub animali. Et sic accipiēdo differēs. omne differēs est diuersum. sed non omne diuersum est differēs. quia differēs addit supra diuersum aliquo modo differre. Scdm autē qd̄ docet Aresto. v. metaph. inter omnia illa que sunt differentia. illa dicuntur proprie differre que sunt eadē genere et diuersa fm specie. quando talia cōueniūt in vno cōmuni scz in genere. 2 differūt diuersis differētis specificis 2 pararijs. Que em̄ differūt numero. solū differunt differētis accidentalibz. Et ita patz qd̄ est differēs 2 quō se habet ad inuicē differēs 2 diuersum.

De differētia rei 2 ratiōis. Capitulum CCVIII

Secundo vidēdū est quid est differre re 2 ratiōe. Ubi primo videndum est quot modis dicit ratio. Scdo quō se habeat ratio ad rem. Tertio quō dicunt aliqua differre re 2 ratiōe.

Quot modis dicitur ratio.

Quantū ad primū sciēdū. q̄ ratio dicitur sex modis.

Primo est idē ratio q̄ causa. Unde in vsu cōmuni

De differentia rei et rationis

ter loquentiū dicitur. huius ratio est. id est huius causa. vel red-
dit rationē huius. id est causā dicitur. Secundo ratio idē est quod alī-
qua bona probatio. siue sit per causam. siue per effectū. Et
sic aliquis dicitur probare suam opinionē multis rationibus.
Et sic videtur poni in diffinitione argumētū quādo dicitur:
quod argumētū est ratio rei dubie faciēs fidem. Tertio idē
est quod diffinitio. et sic accipitur in principio predicamētōrum ubi de-
citur. quod equiuoca dicuntur quorum nomē est cōmune. et secundum illud
nōmē ratio substantiē est diuersa. ratio id est diffinitio. Quar-
to ratio idē est quod cōceptus intellectus de re quā quis expresse
vult intelligere. que etiā verbū mentis dicitur. Et hoc modo
ratio rei est eius expressa cōceptio intellectu. Quinto est ra-
tio idē quod illud quod respōdet in re cōceptiōi intellectus de se fa-
cte. et dicitur ratio illud quod tali cōceptiōi respōdet. Hoc autē
est illud quod apprehēdit intellectus de significatiōe alicuius
nominis. et hoc in habētibus diffinitionē est ipsa res que per
diffinitionē importat. Et hoc modo dicitur Philosophus in. iiii. me-
taph. quod ratio quā significat nomē est ipsa diffinitio. Sicut
dicimus quod ratio iusticie est in tenēdo mediū eorum que sunt
ad alterū. In illis autē que nō habēt diffinitionē. proprie ra-
talis rei est illud ex quo res habet quod sit res. Sic ratio quālitatis est il-
lud ex quo quālitās habet quod sit qualis. Quia in hīs utimur
nomine rationis sciendū. quod hoc nomē ratio nō significat il-
lud quod sic de re intellectus apprehēdit. sed illud significat
nomē rei ut nomē lapidis. vel quodcūque aliud. sed hoc no-
men ratio significat intentionē cū sit nomē secundum de intentionis.
sicut et diffinitio. et genus. et hōmō. hec autē intentio est appli-
cabilis rei cōcepte unde dicitur ratio. Sexto modo ratio idē est
quod intellectiua potētia anime rationalis. a qua ratioe ho-
mo rationalis dicitur. Hec autē potētia aliquando voca-
tur intellectus. aliquādo ratio. aliquādo alijs nominibus
a diuersis actibus suis. sicut superius dictum fuit cum de
potentijs anime ageretur.

Quo ratio est in intellectu et quātitate. La. CCIX

Quantū ad secundū quō aliqua ratio est in re. Sciēdū q̄ tres vltimi modi quibz dicit̄ ratio faciunt ad p̄positū. et ideo alios dimitteō dīcēdū est q̄ accipiēdo rationē rei pro ipsa cōceptiōe intellectus de re formata. ratio nō est in re extra subiectiue. sed est in intellectu formaliter ⁊ subiectiue. Accipiēdo autē rationē pro eo q̄ ex parte rei formaliter respōdet tali cōceptiōi. dicit̄ ratio in re. nō quidē q̄ ipsa intentiō quā significat nomē sit in re. aut etiā ipsa cōceptiō cui cōuenit talis cōcepta intentiō sit in re extra animā cū sit in aīa subiectiue. s; dicit̄ esse in re inq̄tū in re est aliquid quod cor respōdet cōceptiōi anime sicut signatū signo. Unde sciēdū q̄ ipsa conceptiō intellectus tripliciter se habz ad rem que est extra animā. Aliquādo em̄ ipsa cōceptiō intellect⁹ est similitudo rei extra animā existētis. sicut hec cōceptiō quaz habet de re significata per hoc nomē homo. et talis conceptiō habet fundamētū in re immediate inquantū res ipsa ex sua cōformitate ad intellectū facit q̄ intellect⁹ sit verus. et q̄ nomē significās illū intellectū p̄rie dicat̄ differre. Aliquādo autē ipsa cōceptiō nō est similitudo rei existētis extra animā. sed est aliqd̄ quod p̄sequit̄ ex modo intelligēdi rem que est extra animā. et huiusmodi sunt intentiōes quas intellectus adinuenit. sicut cōceptiō de significato huius nominis genus. non est similitudo alicuius rei extra animaz existētis. sed ex hoc quod intelligit animal vt in pluribus speciebus attribuit ei intentionē generis Et huius intentiōnis licet proximū fundamētū non sit in re sed in intellectu tamē remotū fundamētuz est res ipsa. vnde intellect⁹ non est falsus qui has intentiōes adinuenit. Et simile est de omnibus alijs nominibz que consequuntur ex modo intelligēdi Aliquādo v̄o ipsa cōceptiō de aliquo significato per nomē non habet fundamētū in re necq; proximū. necq; remotū. sicut cōceptiō chimere quia nec est similitudo rei extra ani/

De differentia rei et rationis

nam. nec consequitur ex modo intelligendi rem aliquam vere et ideo ista conceptio est falsa. Unde patet secundum scilicet quod ratio dicitur in re in quantum significatum nominis cui accidit esse rationem est in re. et contingit proprie quando conceptio intellectus est similitudo rei. Accipiendo autem rationem pro potentia intellectiva realiter et subiective. patet quod est in essentia anime sicut proprium accidens in suo subiecto ut supra dictum est quando de potentia anime diceretur.

Quomodo aliqua differunt re vel ratione. et de pertinentibus ad ista.

Capitulum CCX

Quantum ad tertium quod scilicet aliqua differunt re vel ratione. dicenda sunt tria. Primum quomodo omnis diversitas rei vel rationis sub triplici modo concluditur. Secundum quomodo aliqua dicuntur differre re vel realiter. Tertium quomodo dicuntur aliqua differre ratione vel secundum rationem.

Omnis diversitas rei vel rationis sub triplici modo concluditur.

Quantum ad primum premitto primo unum necessarium. Et secundo ostendo principale. Illud quod premitto est quod aliud est dicere quod aliqua duo sint diversa entia rationis. aliud quod aliqua sunt diversa secundum rationem. vel diversa ratione. Quando enim dicitur quod aliqua duo sunt diversa entia rationis. est sensus. quod ista duo et eorum diversitas sunt a ratione ita quod tam entitas quam diversitas pertinet ad rationem et ad esse rationis. et sic genus et species et cetera secundum intentiones sunt diversa entia rationis. quia nec entitatem habent nec diversitatem nisi a ratione. Quando autem dicitur quod aliqua sunt diversa ratione vel secundum rationem. non est necesse quod entitas sit entitas rationis. sed solum diversitas vel etiam pluralitas. ut verbi gratia. homo et animal differunt solum ratione. non tamen propter hoc esse hominis vel animalis est secundum rationem. sed solum diversitas inter hominem et animal est rationis et a ratione

Ex his patet scđm principale q̄ quedā sunt diuersa quorū vnūquodq̄ est vera res. et quorū diuersitas est realis sicut substantia et quātitas. lapis et asinus. Quedā sunt quorū nullū est res vera. nec diuersitas est realis sic duo entia rationis. vt genus et species. horū em̄ tam entitas q̄ diuersitas est a ratione. Alie sunt que tenēt mediū. que sc̄z sunt sic diuersa. quorū vnūquodq̄ dicit aliqd̄ reale. et est res vera. Sed diuersitas inter illa duo est ratiois et nō realis. vt dictum est de homine et animalī. qz quodlibet est res vera. diuersa aut̄ nō sunt re. sed ratioe. Idem est de iusticia et sapientia in deo. qz et tam iusticia q̄ sapientia in deo res vera est. et tamē nō differūt realiter sed solum ratione.

Quid est differre realiter et q̄ aliqua differunt realiter aliquo quattuor modorū. Capitulū CCXI

In suppositis videndū est secundum principale. quō dicunt̄ aliqua differre re vel realiter. Et dicendū q̄ re et realiter dicuntur differre. proprie illa quorū vnum non est alterius. nec vnus entitas est alterius entitas. nec diuersitas talium dependet ab actu intellectus. immo circūscripto omni actu intellectus adhuc essent diuersa et vnū nō esset alterū. Et sic aliqua differūt mō quadruplici. Primo ea que sunt eiusdē specie. sunt diuersa fm̄ numerū. vt sortes et plato. et duo lapides. Secūdo differūt isto mō ea que sunt diuersa numero et specie. sunt tamē eiusdē generis. et sic differunt realiter homo et asinus et bos. que sunt diuersę species animalis. Tertio mō dicuntur aliqua differre realiter. que non solum differūt numero et specie. sed differunt genere. q̄uis cōtineantur sub vno analogo. et hoc modo differūt substantia et quātitas que cōtinētur sub ente. Quarto modo differunt aliqua realiter. Non soluz fm̄ differentiā numeralem. specificam et generis. sed plusq̄ fm̄ genus. et hoc mō realiter differunt deus et creatura. quia creatura omnis est in-

De differentia rei et rationis

genere. Deus autem illimitatus extra omne genus est. Sic ergo quatuor modis ista una res realiter differt ab alia. Quamvis autem diuisio entis extra animam in decem prout sit diuisio in illa quod quodlibet est res vera. non tamen est necesse quod omnia illa que sunt in diuersis predicamentis vel in diuersis speciebus eiusdem generis. sint diuersa realiter sicut super dictum est in quarta specie qualitate et in predicamento actus. sed sufficit quod quodlibet diuisum sit ens reale. unde quando dicitur quod diuisio entis in decem predicamenta est diuisio in decem realia. sic intelligendum est quod sic in decem quod quodlibet est ens reale. non tamen oportet quod omnium illorum diuersitas sit realis. imo una eadem res numero ad predicamenta diuersa pertinet. ut patet de motu quod actio et passio sunt unus motus numero realiter ut supra patuit.

Quo dicunt aliqua differre secundum rationem. CCXII

Quantum ad terciu[m] quo dicunt aliqua differre ratione et esse differentia vel esse diuersa secundum rationem. Dicendum est quod accipiendo rationes per preceptionem intellectus. que sunt tales preceptiones differentie tot habet rationes diuersas res illa cui sunt preceptiones que sunt extra se et sunt in intellectu formaliter inherentes ei. et omnes tales preceptiones que quodlibet dicitur ratio rei. realiter differt una ab alia. et que sunt sic diuersa ratione sunt diuersa realiter. unde sic est quod diuisum ratione non diuiditur extra esse diuersum secundum rem imo est idem. Accipiendo autem rationem per eo quod in re tali preceptui respondet. sic eadem res habet multas rationes sibi formaliter inherentes. que rationes diuersae dicuntur ab aliquibus doctoribus diuersae abilitates. quod talis res est abilis ex se talibus preceptibus diuersis veraciter respondere. sic homo est abilis ut accipiat esse rationalis. animam et corpus et substantiam etc. et sic que sunt diuersae rationes que differunt sic ratione non sunt diuersae realiter nec secundum rem imo sunt idem realiter. sicut homo et anima sunt idem realiter. et sapientia et iusticia in deo. licet differant ratione. et sic de alijs. Investigare autem unde pueniat talis diuersitas ratio

Tractatus II

nū sic dictay siue q̄tū ad diuersitatē rōnū q̄ sūt p̄ceptiōes
z se tenēt ex p̄te intelligētis. siue q̄tū ad diuersitatē rōnū q̄
sūt abilitates diuerse r. spōdētes vt fundamētū taliū con
ceptionū. z sic se tenēt ex p̄te rei intellecte. altiorz inq̄sitiōis ē
z p̄tinet ad sc̄daz dist. p̄sen. Accipiēdo aut rōez p̄ potētia
intellectiua sic dicunt aliq̄ rōe differre dupl̄r. vno ° qz quod
libet eoz est ens rōis z diuersitas ac differētia est s̄tr rōis.
ita q̄ circūscripto oī actu intellect⁹ nō esset illoz oīm r̄boz
entitas nec eēt illoz differētia. z sic differēt rōe oīa entia rōis
oēs sc̄de intētōes. Alio ° d̄r aliq̄d differre rōe. nō q̄ illud sit
ens rōis. s̄z qz ex̄ns ens reale z vnū realr rō negociās circa
ip̄am vno vtiq̄ vt duobz. z sic rōe idē differt a scīpo. cū itel
lectus negociādo cōpat idē ad scīpm in relatōe idēptitay
dicēdo idem eidē idē. Et breuiter p̄cludēdo oīa ista dicunt
differre rōne. put differētia rōnis diuidit̄ p̄tra differētia re
alē q̄n in illis nulla inuenit̄ distinctio circūscripto oī actu in
tellect⁹ z ip̄e itellect⁹ in sui op̄atōe p̄ sui p̄sideratione illaz
d̄riaz causat z ē obiectiue ī intellectu solū z n̄ s̄biectiue ī re.

De h̄ noie simile z q̄t modis d̄r. Cap. CCXIII

Quantum ad terciū sc̄z de hoc noie

q̄
s̄ite sciēdū q̄ s̄ilitudo ē differētū eadē qualitat̄
Qz p̄o q̄litas h̄z q̄tuoz species. p̄m illas q̄tuoz
attendit̄ s̄ilitudo. P̄rimo p̄m p̄mā speciē q̄ est
habitus z dispositio. vt duo q̄z q̄libet est albus dicunt̄ si
miles. Sc̄do p̄m sc̄dam speciē vt duo habētes potētia na
turalē ad vidēdum dicunt̄ s̄iles in potētia visīua. Tercio
p̄m terciā speciē sc̄z p̄m passiōē vnā. vt duo ligna sūt simi
lia que cōburunt̄. z nō solum sūt vna specie sed etiaz si non
sūt eadē passio specie sed ḡne. vt illi dicunt̄ s̄iles qui patiun
tur q̄uis diuersa. z īte q̄ incarceration. z ille q̄ fustigat̄. Quar
to dicunt̄ s̄ilia etia aliq̄ p̄m quartam speciē q̄litaris. sc̄z p̄m
formā z figurā. vt illi dicunt̄ s̄iles qui habēt eandē staturā
vel qui habēt eandē figurā in facie z in corpore. Illud aut

De oppositione in cōmuni

Est magis simile alteri quod convenit cum eo in pluribus qualitatibus. Sicut oleum quod est calidum et siccum est magis simile igni quam huiusmodi easdem qualitates habet et aqua quod est calidum et humidum. Quot modis dicuntur esse aliquid similia. tot modis per oppositum dicuntur aliquid dissimilia.

De oppositione tractatus.

Capitulum CCXIII

De dicendum de quarto scilicet oppositi

ne dicendum est primo de oppositōe in generali. Secundo descendendum est ad quolibet speciem oppositiōis in speciali. Quātū ad primum tria faciēda sunt. Primo videndum est quomodo differunt oppositio et oppositum. Secundo quomodo sunt species oppositiōis. Tercio quomodo se habeant ad invicem et in quo est maior vel minor oppositio.

In quo differunt et quomodo oppositum et oppositio.

Quantū ad primum sciendum est quod oppositum et oppositio differunt sicut concretum et abstractum. eo modo quo supra de pluribus alijs dictum est. Sic enim albedo et album differunt per modum concreti et abstracti. ita oppositum et oppositio. Albedo enim ipsam formam precise signat. sed album non precise. imo subiectum notat. quia album importat rem habentem albedinem. et ita in opposito. Oppositio enim importat formaliter illud quod aliquid alteri opponitur. sed oppositum importat rem habentem talem oppositionem. et in qua est talis oppositio. Unde oppositio est illud in quo oppositum opponitur alteri opposito. scilicet oppositum importat illud quod opponitur. et ita patet quid utrumque significet et quomodo ad invicem se habeant. et quod dictum est in genere intelligendum est de alijs speciebus oppositiōis. ut in contrario et in contrarietate. et huiusmodi.

Quot sunt species oppositiōis et earum sufficiētia.

CCXV

Secundo dicendum est quot sunt species

oppositiōis. Et dicendum quod quatuor videtur patere. videlicet metaphisice. quia quedam opponuntur contradictory. quedam privative. quedam contrarie. quedam relative. Et harum sufficiētia et significātia ac differentiā sicut habet hoc modo.

Aliquid enim contraponitur vel opponitur alteri dupliciter. Aut ratione dependentie quod dependet ab ipso. et talis oppositio relativa dicitur et sic opponitur pater filio. et e converso. Aut ratione remotiois quia unum remouet alterum et hoc contingit tripliciter. aut enim totaliter remouet nihil relinquens. et sic est negatio que totum remouet que opponitur affirmatioui. et sic sumitur oppositio contradictoria. et sic opponitur contradictorie ens et non ens. Aut remouet oppositum sed relinquit subiectum et sic sumitur oppositio particularis. et sic opponitur cecitas visui. Aut remouet oppositum sed relinquit subiectum et genus. et est oppositio contrarietatis quod contraria sunt in eodem subiecto et eiusdem generis. et sic opponitur contrarie albedo nigredini. quod albedo remouet nigredinem et sunt eiusdem generis. quod unum post aliud potest esse in manu et sunt eiusdem generis quia sunt sub colore sicut due species sub genere.

Quo se habent ad inuicem quatuor oppositioes et que plus habet de natura oppositiois. Capitulum CCXVI

Primo videndum est de istis speciebus quo se habeant ad inuicem. Et cuiuslibet subiecti inueniri possit patere exposita sufficientia. tamen ut plenius pateat. Sciendum quod contradictio est maior et prima oppositio. quod plus habet de oppositioe inter duos terminos oppositos. Alie autem due gradatim diminuant de ratione oppositiois. Una scilicet quod alie plus precipiant de contradictoria oppositioe. scilicet habent plus de oppositioe. Primum enim in quolibet genere causa est omnium que sunt prima in eodem ut dicitur in metaphisica. et ideo prima contradictionem per se habet de oppositioe particulari a prima hac oppositioe contrarietatis. vltimo relativa. et hoc sic ostenditur. Quia potest aliquid medium inter duo distantia. ipse medium ostendit distantiam et conuenientiam illorum duorum. Prima autem contradictio nullum habet medium. unde in primo posteriorum dicitur quod contradictio est oppositio cuius prima se non est medium. et ideo inter duo extrema contradictione oppositiois est maxima distantia et oppositio cum in nullo medio conueniant. sicut inter ens et non ens. In omnibus autem alijs oppositioibus est aliquid medium. sed in isto differunt a contradictione. et oppositio

De oppositione in cōmuni

tionē. & cōtōmagis pueniūt in medio extremo aliarū opposi-
tionū tātōmagis deficiūt a p̄dictōe & oppositōe. pueniūt autē
aliq̄ in medio dupl̄r. vno^o pueniūt in medio eiusdem ḡnis
sic sc̄z q̄ vtrūq̄ extremorū ē eiusdē ḡnis cū medio in q̄ pue-
niūt. & isto mō pueniūt albedo & nigredo i colore medio pu-
ta rubedine. & itez ista pueniūt in medio materie t̄m v̄l s̄b-
lecti. & nō in aliq̄ ḡne medio sic albū & nigz. sed nō siml̄ sed
successiue pueniūt eodē s̄biecto susceptiuo sic in manu. Ali-
q̄ autē pueniūt in medio materie t̄m & s̄biecta & non in ḡne
medio aliq̄ q̄ sit eiusdē ḡnis cū eis. sic p̄traria imediata est
habitus & p̄uatio q̄z q̄dlibet h̄z cōe s̄bm. s̄z nō p̄stituūt ali-
q̄d tertiū. v̄l in illo nō pueniūt q̄ sit e usdē ḡnis cū illis. s̄z i
his ē differētia. qz in p̄uatiue opposit̄ seruaf̄ ordo s̄biecta. &
nō sit regressus a p̄uatiōe in habitū. vt a cecitate in visū in
oculo. Et s̄l̄r est de q̄busdā p̄rijs imediat̄. vt de q̄bus am-
firmitatib̄ incurabilib̄. & in talib̄ sic in p̄rijs imediat̄
siue p̄uatiue opposit̄. nō remanet aliq̄ p̄t̄ in s̄biecto ad p̄ri-
um siue ad habitū. vt aliq̄ facto ceco nō remanet p̄tus i eo
ad visū. & aliq̄ ex̄te p̄fecte th̄sico forte nō remanet p̄t̄ ad
sanitatē. In p̄rijs autē mediat̄ & i q̄busdā imediat̄ lz q̄dā
ordine respiciāt suū s̄biectū. t̄m p̄ vnū eorū nō aufer̄ potētia
ad reliquū. v̄n manu ex̄te alba nō aufer̄ q̄n possit esse ni-
gra. Albedo autē & nigredo p̄ria mediata sūt. & est idēz de
mediat̄ sicut sanitate ex̄te nō tollit̄ potētia ad egritudi-
nē. & egritudine aliq̄ ex̄te nō tollit̄ potētia ad sanitatē. In
relatiuis autē neutro modo inuenit̄ pueniētia vel cōtuz ad
medium p̄mū v̄l sc̄dm. Nō em̄ pueniūt in s̄biecto medio.
Idē em̄ nō est pater & fili^o. sed q̄ pater refert̄ ad filiū. iterū
nō p̄stituūt mediū sui ḡnis cū ex̄ p̄te & filio v̄l paternitate
& filiatōe nulla media relatio v̄l relatiuū mediū possit con-
stitui. & itez in relatiuis nō est maḡ vel min^o. h̄nt t̄m quen-
dā specialē modū pueniēdi. qz vnū eorū s̄m id q̄ est depen-
det ad alterū. Relatiua em̄ mutuo se includūt & ponūt & p̄-
mūt. vtz in p̄dicamēt̄. In p̄tradiator̄is p̄o nibi h̄or in-

Tractatus II

uenit. Nō em̄ habēt mediū sui gñis cū alterū extremū; sicut nō ens simplr̄ & extra om̄e gen⁹. nec siml̄r p̄nt in subiecto medio uenire. cū nō ens subiectū habere nō possit. nec nō ueniūt fm̄ d̄pēdētā suoz̄ intellectuū. sic̄ relatiua. Posito em̄ ente nō ponit̄ nō ens. sic̄ posito patre ponit̄ fili⁹. Et idō p̄tz̄ quō se habēt ad inuicē iste q̄tuor̄ oppositōes & in quib⁹ est maior̄ oppositio. qz̄ p̄tradietio tenet sup̄remū gradū oppositōis cū simplr̄ & p̄ se non habeat mediū. & ideo p̄tradietoria maxiē opponunt̄ & minime ueniūt. Priuatiue p̄o opposita tenēt sc̄dm̄ locū. cū nō habeāt mediū sui gñis. sic̄ habēt p̄traria mediata. nec h̄nt d̄pēdētā ad inuicē sicut relatiua & in his ueniūt cū p̄dictorie opposit⁹. habēt t̄n̄ s̄b̄iectū cōmune & in hoc deficiūt ab eis. post p̄uatiue opposita sunt p̄traria opposita. & ultimo relatiua.

De singulis speciebus oppositionū distinctim.

Ordo dicendū est d̄ singulis speciebus distinctim. & p̄^o de qualibet in sp̄ali. Secūdo p̄cludēda est cuiuslib⁹ additio in se & ad alias i sp̄ali. Quantū ad primū. Primo dicendū est de p̄tradietione. Secūdo de priuatione. Tercio de p̄trarietate. Quarto & ultimo de relatiua oppositōe.

Quid est contradictio & quot requiruntur ad veram contradictionem.

Capitulum. CCXVII

Quantū ad primū sciendū est quid
q̄ est contradictio. de qua in parte patet ex dict⁹ p̄ diffinitionē positam in primo posterioz̄. s. q̄ p̄tradietio est oppositio. cui⁹ fm̄ se non est dare mediū. Ad hoc autē q̄ aliqua oppositio habeat rationē uere p̄tradietionis requirunt̄ quinque conditōnes. que possunt colligi ex primo elencoz̄. que tangunt̄ in quadam sua diffinitione. que talis est. Contradictio est vnus & eiusdem fm̄ idem & ad idem siml̄ter & in eodem tpe. Quod sic habet intelligi q̄ contradictio est vnus & eiusdē. nō solum q̄ accipiat̄ idem fm̄ nomē tantū vel fm̄ rem tantū. sed eiusdē

De oppositōne p̄tradictoria

fm rem z nomē. vnde hic est p̄tradictio. latrabile currit. latrabile nō currit. qz ibi est affirmatio z negatio eiusdez fm rem z nomē. Sed hic non est cōtradictio. canis currit. canis non currit. qz non est eiusdem fm rem. quia sydus nō currit. quāuis latrabile currat. z hec est prima conditio contradictionis. Secunda est q̄ sit oppositio vnus z eiusdez fm idem. vnde hic est p̄dictio. istud est duplum isti fm longitudinē. istud nō est duplū isti fm longitudinē. Sed nō hic istud est duplum isti fm longitudinez z nō est duplum fm latitudinez. quia hic est affirmatio z negatio vnus et eiusdem. scz dupli. sed non fm idem. quia affirmat̄ dupluz fm longitudinem z negatur fm latitudinem. Tercia conditio est. q̄ sit non solum vnus z eiusdem z fm idem. sed etiam ad idem respectu eiusdem. Vnde hic est contradictio. Duo sunt duplum ad vnum. duo non sunt duplum ad vnum. sed hic nō. duo sunt duplū ad vnum. duo nō sūt duplum ad tria. Quāuis em̄ idēz scz duplum affirmetur z negetur de vno z eodem scilicet de dualitate. tamen non respectu eiusdem sed diuersorū. scilicet vnitatis z trinitat̄. Quarta p̄dictio est similiter q̄ scz affirmet̄ idē d̄ eodē sitr. vñ hic est cōtradictio. Celum mouet̄ circulariter z nō mouet̄ circulariter. sed non hic. Celū mouet̄ circulariter. z non mouet̄ deorsum. Quinta conditio est q̄ sit in eodem tempore. vnde hic est p̄tradictio. domus est clausa in tertia. domus nō est clausa in tertia. sed hic nō. domus est clausa in tertia. domus nō est clausa in nona. quia deficit cōditio in eodem tpe. Vnde vbicunqz ex defectu istaz conditionum concluderet̄ aliqua conditio simpliciter esset falsa. vt patz quatuor vltimis modis fm quos attendunt̄ modi fallacie que vocat̄ ignorantia elenci.

De oppositōne priuatiua.

Capl. CCXVIII

Secundo dicēdū est de oppositōne

priuatiua que tenet scdm locū p̄ p̄ditionem

Tractatus II

Sicut enim contradictio habet alterum terminum oppositum pure ens et alterum pure non ens, unde sunt sicut affirmatio et negatio. ita privatio et habitus que opponuntur se habent, nisi quod terminus oppositus habitui qui se habet per modum affirmationis est terminus per modum negationis non absolute sint in contradictione, sed est negatio in subiecto et infra genus et ideo terminus oppositus ut cecitas non dicitur absolute non ens, sed non ens in tali subiecto. tertio patet quod contradictio est negatio absoluta. Privatio est negatio determinate forme in determinato subiecto. Circa igitur privationem quatuor sunt faciende. Primum est ostendere quid est oppositio privativa diffinitive. Secundo quot sunt modi privationum. Tertio quot requiruntur ad privationem proprie dictam. Quarto quomodo est maior oppositio contradictoria quam privativa.

Quid est oppositio privativa. Capitulum CCXIX

Quantum ad primum scilicet quod est privativa oppositio per diffinitionem privative oppositorum que talis est. Privative opposita sunt que sunt nata fieri circa idem subiectum ordine irreflexibili per naturam. sicut visio et cecitas circa oculum, et non est regressus per naturam a cecitate ad visionem quod dicitur ad divina agere supernaturaliter. ex quo patet quod privativa oppositio est oppositio affirmantis et negantis eiusdem rei debite in esse circa subiectum determinatum suppositum apponi.

Quot modis dicitur privatio. Capi. CCXX

Quantum ad secundum specialiter videndum est quot modis dicitur privatio, et dicendum quod tribus videlicet. v. metaphis. Aliquid enim dicitur privari habitu aliquo secundum quod est ipsum naturam habere secundum genus remotum, et hoc modo dicitur privata visio, quia suum genus remotum, scilicet vivum est naturam habere visum. Secundo quando privatur habitu quem est aptum naturam habere secundum genus primum, et sic talpa privatur visu que est apta naturaliter inesse animalis quod est genus primum talpe. Tercia quando privatur habitu quem naturam est habere secundum suam speciem, sicut si homo privaretur manu, et hec est propria acceptio privationis, alie due sunt valde large et c.

De oppositione priuatiua

Quot requirunt ad priuationem proprie dictam. CCXXI

Quantū ad tertium scz quot requirunt

ad rationem priuationis proprie dictam. Et dicendum quod quatuor

q Primum est quod sit natum habere illud secundum suam speciem: et ideo proprie homo non dicitur priuari alicuius. quia secundum hoc non competit sibi habere alas. Secundo requiritur determinata circumstantia temporis. et ideo catulus non videtur ante nonum diem: non dicitur visu priuari proprie. Tertio debet esse debita circumstantia loci. Unde cauerne terre non dicuntur priuari luce diei quoniam ibi non est. Quarto determinatio partis. Unde homo non dicitur visu priuari vel recus. quia non habet oculos in pedibus. Quinto debet respectus vel motus. Unde homo non dicitur priuari cursu si non mouetur in cursu ita velociter sicut sagitta vel ventus.

Quo est maior oppositio contradictoria quam priuatiua. CCXXII

Quantū ad quartum quomodo videlicet et vnde

q sit quod maior est oppositio contradictoria quam oppositio priuatiua. hoc enim non videtur verum. Oppositio enim non est nisi elongatio potentie ab actu. sicut calor

existens in aqua elongat et facit distare potentiam aquae a frigiditate. scz ut videtur quod magis elongat et facit potentiam distare ab actu priuatiua quam contradictoria. quod patet. quia tamen elongat potentiam ab actu priuatiua quod non potest esse regressus per naturam. Scz contradictoria non tollit totaliter potentiam. imo etiam naturaliter de non ente facit ens. non autem de ceco videtur. igitur maior est oppositio priuatiua quam contradictoria. Dicendum est quod dupliciter elongat aliquid potentiam ab actu. Uno modo ipsam potentiam remouendo. ita quod nihil eius relinquatur. et isto modo elongat potentiam ab actu in oppositioe contradictoria quia in non ente simpliciter nihil est de potentia ad esse. Alio modo ponendo obstaculum ut non reducat potentiam ad actum. quod contingit dupliciter. Uno modo ad tempus et mobile. sicut calor positus facit distare ad tempus subiectum suum scz aquam cum est calida a frigiditate et mobile. Alio modo perpetue et immobile. et sic priuatiua remouet potentiam sui subiecti ad habitum. non quod potentia

Tractatus II

fua destruat om̄ino. s; qz ponit obstaculū indelibile. Et qñ
d; qz p̄uatio auferat potētā ad actū Et ideo cū potētā ad
s̄biectū p̄dictio totalit̄ d̄llat. maior est oppositio p̄dictoria
q̄ p̄uatiua. Un̄ esset mai^r miraculū quotidie aīas creare
q̄ cecū illuminare. illud tñ min^r miramur qz frequēt^r. et
istud qz rari^s mirabili^s reputamus.

De oppositione cōtrarietatis. Cap^m CCXXIII

Unc dicēdū est de tertia specie op
positionis scz de p̄trarietate. vbi quinq; p̄side
rāda sunt. Primo qd est p̄trarietas. Secūdo
quot req̄runt ad p̄trarietatē verā. Tertio quib;
bus modis dicant̄ large aliq̄ cōtraria. Quarto de diuersa
cōditione et natura diuersorū p̄trariorū. Quinto quō radix
oppositiōis in p̄trarijs est a p̄tradictiōe z p̄uatiōe.

Quid est contrarietas

Uantū ad primū dicendū est qd est p̄trarietas Hoc
q̄ aut̄ p̄z p̄ diffinīōnē p̄trariorū. cōmunē scz. Contraria
sunt q̄ in eodē genere posita sunt z maxie a se inuicē distāt.
et in eodē susceptibili vicissim insunt. nisi aliter eorū insit a
natura. Dicunt̄ aut̄ in eodē genere posita. qz vtrūq; est vna
spēs alicui^r generis in quo differūt a p̄tradictiōe. cui^r vnuz
oppositiuorū est nō ens absolute. z a p̄uatiōe cui^r vnū oppo
sitiuorū est nō ens in tali s̄biecto. Un̄ extrema in illis oppo
sitiōib; nō sunt eiusdē generis. nec qdlib; extremū est res po
sita immo nō ens. s; in p̄trarijs est vtrūq;. qz ambo extrema
sunt posita z ambo sunt spēs eiusdē generis sic albedo z nī
gredo s̄ colore. Dicunt̄ aut̄ maxime a se inuicē distare. qz
in p̄trarijs mediat^r maxie distātia sunt solū p̄traria. sic al
bedo z nīgredo sunt p̄traria. qz maxie distāt. z nō albedo z
rubedo. qz rubedo est medi^r color. Et in eodē susceptibili
vicissim insunt. hoc est q̄tū est de natura p̄trariorū sic albe
do z nīgredo in pariete. Nisi aliter eorū insit a natura. sic cū
causat̄ a p̄ncipijs nature. vt albedo in cigno et nīgredo in
coruo. Ex quo p̄z qd est p̄trarietas. qz oppositio duorū extre

De oppositione cōtraria

morū que sunt maxime distātia sub eodē genere z pñt eidē subiecto vicissim inesse. vbi alterz a natura nō inest.

Quot requirunt ad verā contrarietate. CCXXIII

Quātū ad scōm scz quot requirunt ad

q verā contrarietate pprie dictā. Dicendū q duo scz cōueniētia z distātia. Conueniētia qdē cōstunt ad tria vt patz. v. metaphi. Oportet em q cōueniāt in tribz scz. in eodē subiecto. in eodē genere. z in eadē pte. Ea em q plurimū differūt elusdē generis sunt vt albedo z nigredo sb colore. Illa etiā q plurimū differūt in eodē susceptibili sunt contraria. vt sanū z egrū in aīali. Itē q plurimū differūt sb ea dē pte sūt contraria. vt congruū z incongruū sb grāmatica. Distātia aut requirunt inf extrema oppositiōis. qz oppositio omnino facit distare. Non aut requirunt quecūqz sz maxima. Un distātia q est inf albedinē z rubedinē nō facit pprie contrarietate. qz nō est maxima. Est em ista maior q est inf albedinē z nigredinē. z ideo illa pprie facit contrarietate. Conueniētia est igit respectu tertij. sed distātia est respectu sui scz respectu terminoz oppositoz.

Quot modis dicuntur aliq contraria large. CCXXV

Quātū ad tertiū scz quō aliqua pos

q sint dici contraria non tñ pprie ponit Aresto. v. metaphi. duos modos in genere. Quoz pm^o est qñ aliq sunt diuersi generis z nō pñt eidē inesse: sic possz large dici q mot^o rect^o z mot^o circularis sunt contraria. loquēdo de motu circulari naturali. Scōs est qñ aliqua hñt habitudinē ad ea q pprie z pncipalit sūt tria. Et hoc pte fieri multiplicē. Primo em aliq dicuntur tria. qz hñt illa q sunt tria. z sic ignis z aqua dicuntur tria. qz hñt caliditatem z frigiditatem. Scōdo qz sunt susceptiua trioz in potentia. z sic dicuntur contraria sanatiuū et egrotatiuū. Tertio qz sunt in potētia ipsozū contrariozū actiua vel passiua. et sic quātum ad potentiam actiuam calefactū z frigidum sunt

Tractatus II

Contraria quæ ad passivam calefactibile et infrigibile sunt contraria. Quarto quæ sunt contrariorum agentia vel patientia in actu. sicut calefaciens et infrigidans quæ ad agentia. calefactum et infrigidatum quæ ad patientia ut supra. Quinto quæ sunt abiectiones vel expulsiões vel etiã acceptiões contrariorum.

Quot sunt modi contrariorum proprie acceptorum. CCXXVI

Quantum ad quartum scilicet quot sunt modi

contrariorum proprie acceptorum. Dicendum est quod duo.

Quedam enim sunt contraria immediata. et dicuntur immediata. quia non habent medium sui generis inter se

Et sic sunt contraria secundum philosophum in animalibus. sanitas et egritudo. licet medici medium ponant inter hec duo. Alia sunt mediata quæ scilicet habent medium sui generis. ut albedo et nigredo viriditate et rubedine et huiusmodi. Alius modus contrariorum est. quia quedam sunt contraria quorum oppositum non est nature esse in subiecto. sicut nigredo in corvo et albedo in cygno. quia enim ista insunt a natura. oppositum vero non est nature inesse. Alia autem contraria sunt que sunt natura inesse successive. et hoc dupliciter. Vel quia indifferentes ex parte utriusque terminum. ut albedo et nigredo parietis. sanitas et egritudo alicuius animalis. Vel quibus potest alteri succedere non tamen postea e converso indifferentes. sicut quibus animal sit susceptivum sanitatis primo. et post egritudinis secundo. tamen sunt aliquæ egritudines a quibus non est regressus in sanitatem ut a thysi perfecta vel lepra.

Unde sumitur radix oppositiōis in contrariis. CCXXVII

Quantum ad quintum. scilicet unde habet radicem oppositiōis contraria.

Dicendum est quod a contradictoria et

privativa oppositiōe. A contradictoria quod est. nam unum

contrariorum est negatio alterius. Unde albedo negat nigredinem

in subiecto. unde albus non est niger. Sed in hoc est differentia. quod negatio contradictoria est extra generem. et iste terminus nihil dicit. sed negatio contrarietatis est infra generem. et ipse terminus dicit aliquid positivum. Unde quando dicitur fortis est albus. dicitur quod est non niger. Hec autem negatio que provenit ex albedine est aliquid

De oppositione relativa

positiuū z eius qđ est infra gen^o scz p albedinē. vt si dicerē
fortes est albus fortes nō est albus. ex eo qđ est niger nō est tra
dictio absolute sed est contradictio picipata qđ est contrarietas.
qz hz terminū positiuū eiusdē generis cum opposito quē ne
gat. qz nigredinē qđ negat albedinē. Dicit^r aut^o tertio nihilo
min^o contrarietas p^ruatiua oppositio z picipata. qz em̄ vnū
contrariorū sp est nobili^o altero. illd qđ est nobili^o hz rōnē ha
bit^o. z ignobili^o hz rōnē p^ruatiōis. z isto mō sanitas dicit^r ha
bit^o. z egritudo p^ruatiō. z idē est d albedine z nigredine. Et
similit^r hz vitatē in om̄ibz contrarijs. maxie tū in illis in qbz
nō est regressus. sic in egritudinibz nō curabilibz. Ex hoc er
go hnt rōnē p^ruatiōis z habit^o. s; qz in aliqđ deficit a vera p^ru
uatione. ideo dicit^r p^ruatiō picipata. Deficit aut^o in hoc. qz
quibz in p^ruatiua oppositōe supponat^r subiectū. tū nō habēs
mediū sui generis p^ruatiue opposita. qđ tū hnt mediata tra
ria. Scđo qz quibz vnū extremū sit in genere in oppositōe
p^ruatiua scz habit^o. tū alterz extremū scz p^ruatiō nō est in ge
nere. cui^o tū oppositū est in om̄ibz contrarijs. Tercio qz quibz
vn^o termin^o p^ruatiue oppositōis sit positiu^o. scz habit^o. tū
alterz extremū nihil ponit s; est negatio in subiecto determi
nato. S; quibz contrariorū est termin^o positiu^o. et licet sit ne
gatio sui oppositi. tū semp ponit naturā aliquā in subiecto.
Ratiōe igit^r pueniēte dicit^r pmo phisico. qđ p^ruatiō z habit^o
faciūt p^rimā contrarietate. z in li. de sensu d; qđ p^ruatiō albedinis
est nigredo. S; qz in ill^o tribz differūt d; oppositio contrarietatis
esse p^ruatiua picipatie sic z contradictoria. qz aliqd d vtraq; hz

De oppositione relativa quid est. Ca CCXXVIII

Uncrestat dicēdū d oppositōe re

latiua qđ est. Est aut^o oppositio relativa oppo

n sitio duorū relatiuū. z. cui^o natura talis est. qđ inf

oēs oppositōes minimū hz de oppositōe Hoc

aut^o nō puenit sibi p eo qđ habeat mediū sui generis vel sub

iecti. qđ in alijs minuūt rōnē oppositōis. s; qz nō sp requirit ex

De cōditiōibus oppositiōnū

nib; cōcludū? Ille q̄nq; p̄ditiōes ante posite in diffinītiōe cōtradictōis. Vñ est alia p̄tradictio respectu ipsius affirmatiōis ⁊ negatiōis. q̄ sit vni? ⁊ eiusd; fm idē respectu eiusdē s̄iecti. ⁊ in eodē tpe. sic dictū est prius sufficiēter.

Condiōes priuatiue oppositiōis et quomō cōuenit et differt a cōtradictiōe. Capiculum CCXXX

Oppositio aut̄ priuatiua p̄uenit cū cōtradictiōe in trib; cōditiōib;. ⁊ differt ab eadē in duab;. et sic h; v. p̄ditiōes. Prima est q̄ caret oī medio sui gener;. Secūda ē q̄ alter; extremoz dicit alqd̄ positiuū ⁊ alter; non. Tercia est q̄ nūq; extrema sunt idē nec simul. In his trib; cōuenit cū p̄tradictiōe. Quarta pp̄rietas est q̄ hab; mediū s̄iectū susceptiuū. vt visus et cecitas oculum. Quinta q̄ vtrūq; extremoz est in genere. Nam habit? est in genere directe. priuatiō aut̄ ind̄ recte. et nō dicit negatiōē absolute s; negatiōē determinate forme et in determinato s̄iecto. et in his duabus deficit et differt a cōtradictiōe.

Condiōes cōtrarie oppositiōis. et differētia ⁊ cōueniētia cū predictis duabus. Capiculum CCXXXI

Oppositio autē contrarietatis aliquas habet pp̄rietates cū quib; cōuenit cū cōtradictiōe ⁊ priuatiua oppositiōe. ⁊ aliquas in quo differt. Prima ei? pp̄rietas est q̄ opposita p̄trarie sunt nūq; idē nec simul. ⁊ in hoc p̄uenit cū vtraq; predictarū oppositiōnū. Secūda est q̄ habet mediū susceptiuū vtriusq; extremi q̄tū ad illa cōtraria quoz nō inest alter; a natura. Tercia q̄ vtrūq; extremoz est infra genus et infra idem genus. q̄uis vnū habeat priuatiōis ratiōem et altruz ratiōē habitus ad inuicem cōparata. et in his duabus cōuenit cum priuatiua et differt a cōtradictoria. Quarta q̄ semp vnū p̄trarioz habeat ratiōē habit? sc; nobili?. alter; p̄uatiōis sc; ignobili?. ⁊ in hoc p̄uenit

proprie cum privativa. Quinta est quod utrumque extremorum dicat aliquam naturam positivam. cuius unum habeat rationem privationis et alterum rationem habitus ad invicem comparata ut albedo et nigredo. Sexta est quod habent medium eiusdem generis respectu ad tria mediata. Septima quod eidem subiecto vicissim inesse possunt respectu ad illa tria in quibus non est regressus ab uno in alterum, vel quibus alterum a natura non inest. Et in his tribus ultimis deficit et differt ab oppositioe contradictoria et privativa. Aliqua autem istarum proprietatum sic conveniunt contrariis quod omnibus insunt quatuor. prima scilicet et tertia quarta et quinta tam mediata quam immediata conveniunt, et tam illis que successive insunt quam illis que successive inesse non possunt. Secunda autem conditio simpliciter loquendo sexta et septima non omnibus contrariis conveniunt. scilicet secunda convenit illis contrariis quorum alterum non inest a natura, et non illis quorum alterum a natura inest. Sexta contrariis mediata et non immediata. Septima contrariis in quibus ab uno ad alterum est regressus et non illis in quibus non est regressus.

Conditiones oppositionis relative et quomodo conveniunt et differt ab alijs. Capitulum CCXXXII

Oppositio autem relativa habet quatuor conditioes. Prima est quod non habet medium sui generis, et in hoc convenit cum contradictoria et privativa et cum contrariis immediatis, et differt a contrariis mediatis. Secunda est quod non habet medium subiecti in quo proprie convenit cum contradictione, et differt a contrariis et privative oppositis. Tertia est quod in relatione reali extrema non sunt idem, et in hoc convenit cum alijs tribus, scilicet in relatione rationis possunt esse idem sicut in relatione ideptitatis in quo differt ab alijs. Quarta est quod unum oppositorum ponit reliquum vel destruit, quia posita se ponunt, et perempta se perimunt, in quo differt ab alijs tribus. Hec igitur de oppositioibus dicta sufficiant.

De dictionibus significativis vel connotantibus habitudinem alicuius ordinis.

Et tertio dicendum est de nominibus vel dictionibus significativis vel connotantibus habitudinem alicuius ordinis.

De Priori et Posteriori.

Circa quod occurrunt hec per ordinem discutienda. scilicet de priori et posteriori cum suo opposito quod est simul. de principio. de causa de elemento. de necessario. de propositionibus de ex in. de motu de toto. de magis et minus. Circa autem prius et posterius videnda sunt tria. Primo quot modis dicitur prius et posterius secundum dicta philosophi. Secundo quomodo dicitur prius et posterius iuxta assignationem augustini. Tertio declaratio cuiusdam dubij.

De priori et posteriori. Capitulū CCXXIII

Primo igitur dicendum est de priori et

posteriori. Circa quod sciendum ut patet. v. methaph. prius et posterius dicuntur respectu alicuius principij. et illud dicitur prius quod est illi principio propin-

quius. Posterius vero quod est ab eo remotius. Hoc autem principium potest sumi tripliciter. vel in quantitate. vel in cognitione. vel in esse. Et ideo omnes modi secundum prius et posterius reducuntur ad aliquem istorum trium modorum. Quod aliquid est prius altero secundum quantitatem vel in cognoscendo vel in essendo. Ut autem super patuit quantitas est duplex. una continua. alia discreta. Secundum quantitatem primum dicitur aliquid prius altero tripliciter. Primo secundum ordinem in loco. ut si determinetur aliquis locus. quod est ei propinquius est prius secundum locum. et quod remotius est posterius. Et hoc modo ignis est prius aere respectu celi. et aer quam terra. Si autem e converso accipimus principium a d inferius. ut puta terram. sic e converso aqua esset prior aere: et aer igne. Secundo modo dicuntur aliqua priora secundum tempus. Et hoc dupliciter. Uno enim modo dicuntur priora respectu presentis que sunt remotiora a presenti nunc. Et isto modo prior fuit christi natiuitas quam eius passio. quia eius natiuitas est magis remota a presenti nunc. Alio modo dicuntur aliqua priora respectu futuri temporis. et sic dicuntur priora que sunt propinquiora presenti nunc. et sic floritio arboris est prior quam fructus futurus ex illa floritioe. Tertio dicuntur aliqua priora secundum ordinem in motu. Et hoc dupliciter. Uno modo in naturalibus. et sic illud quod primo mouetur est propinquius est prius. sic puer est prior

us viro. prius enī ē puer aliq̄s q̄s vīr. z in pueritā est p̄p̄
 quior p̄mo generanti. Sc̄do modo in volūtarijs. Et h̄ mō
 dicunt̄ priores illi q̄ sunt in potestatibus cōstituti. z h̄ mo
 dus vocat̄ prioritas dignitatis. Et isto modo se habet p̄n
 cept̄ in ciuitate: rex in regno. quorū est imperare z mouere
 subditōz autē z posteriorū est exequi. Rex igit̄ in regno vel
 p̄nceps in ciuitate sunt primū mouens. z q̄to eis aliq̄ sunt
 p̄p̄nquiores tanto dicunt̄ priores. Sc̄dm aut̄ quantitatē
 discretā dicunt̄ aliqua priora. sicut quatuor sedentes post
 regē. q̄ est ei vicinior dicit̄ prior. z in manu digitis discretis
 index respectu pollicis est prior medio z sic de alijs. Prius
 aut̄ cognitōe esse aliq̄d altero cōtingit tripliciter. tā in co
 gnitione intellectiua: q̄ in cognitōe sensitīua. sed mō oppo
 sito. qz illud qd̄ est prius in cognitōe intellectiua. est poster
 rius in cognitōe sensitīua. Uno igit̄ mō p̄us est aliq̄d alte
 ro cognitōe intellectiua. sic vltia sunt p̄ora particularibus. s; z
 in sensitīua ē ecōuerso. Cū enī rō sit vnīuersaliū. nō cogno
 scit sorte nisi cognoscēdo hoīem. s; cū sensus sit particulariū:
 nō cognoscit hoīem nisi cognoscēdo. sorte. Sc̄do mō est ali
 qd̄ p̄us intellectiua cognitōe: eo mō q̄ simplicia plus co
 gnoscunt̄ cōpositis. sic p̄us cognoscit̄ albedo z hō q̄ hō al
 bus. s; in sensitīua ecōuerso. qz p̄mo cōposita offerunt̄ sen
 sui q̄ simplicia. Tertio dicunt̄ aliq̄ p̄ora cognitōe intelle
 ctiua. eo mō q̄ passiones min⁹ cōpositōz sūt p̄ores. z sic cur
 rectitudo sit passio lineae. leuitas sup̄ficiē. p̄or autē sit linea
 z simplicior sup̄ficiē. rectitudo erit p̄or cognitōe ip̄a leuitate.
 In sensu aut̄ est ecōuerso. passiones enī magis cōposito
 rū p̄ores sunt. Prius aut̄ in eēdo dicit̄ tripliciter. Primo
 rōne cōitatis. Et sic dicunt̄ p̄ora q̄ possunt eē sine alijs: sed
 alia nō sine ip̄is. z isto mō aīal est p̄us hoīe. Et h̄ est p̄us a
 quo non conuertit̄ eēndi p̄sequentia. vt dicit̄ in p̄ncis. non
 enī sequit̄ si aīal ē hō est. s; bene ecōuerso. si hō ē aīal ē. vñ
 aīal p̄us ē hoīe. Sc̄ds modus ē fm attributionē z analo
 giā. Cū enī ens dicat̄ de s̄ba z accidēte. z p̄ prius de s̄ba.

De Priori et Posteriori.

dicimus sbam p̄us accidente. Tertius modus ē fm̄ diuisiōnem entis in actū z potētā. Si enī accipiamus fm̄ potētā. sic materia ē p̄us forma. z diuisiō rei re. z pars toto. Sz si accipiam⁹ fm̄ actū ecōuerso ē. qz forma p̄us ē materia. z totū diuisiō z pte. ptes enī nō incipiūt eē actu nisi p̄ resolutionē toti⁹. Aristo. autē in li. p̄ntoz ponit aliū modū p̄oris. Ut qñ sunt duo quertibilia z vnū ē causa alteri. ut sit illud qd̄ ē causa alteri⁹ ē p̄us fm̄ naturā. sic v̄itas rei ē causa v̄itatis ōionis. ab eo enī q̄ res est vl̄ nō est ōio dicē vera vel falsa. Et tñ iste v̄itates quertunt. scz veritas rei z v̄itas ōionis facte de re. sz v̄itas rei ē p̄or fm̄ naturā v̄itate ōionis. z ita patēt modi p̄oris z p̄ p̄sequens posterioris oēs quos ponit p̄s in li. p̄ntoz. z in. v. methaph.

Assignatio prioris z posterioris fm̄ augustinū. xij. confessionū. capitulo. xxviii. Capitulum CCXXXIII

Secundo sciendū q̄ beatus augustinus.

xii. confessionū. caplo. xxviii. videt̄ aliter modos assignare p̄oris dicēs. **Q** p̄us dicē aliquid altero q̄tuor modis. Primo eternitate. z sic d̄s est p̄or om̄i creatura. Secdo tpe. z sic flos p̄or ē fructu. Tertio electōe. z sic fructus est p̄or floze. Quarto origine. et sic p̄or ē son⁹ cātu. z materia p̄ma rebz ex materia z forma cōpositis. Qui modi quibz p̄mus z tertius videant̄ differre ab om̄i mō posito ab aristotile. tñ nō est ita. qz ad aliquem istoz reducibiles sunt: de quo multū curandū non est.

Quo v̄ia sunt p̄ora cognitiōe particularibz. CCXXXV

Tertio hic notandū est q̄ posset vi

deri male dictum quod dictū est de prioritate in cognitiōe. scz q̄ in sensitua cognitiōe est prior cognitiō particularium q̄ vn̄uersaliū. huius tñ oppositū videt̄ dici. i. phisicorū in p̄ncipio. q̄ tā intellectiua q̄ sensitua cognitiōe. p̄or ē cognitiō vn̄uersaliū cognitiōe singulariū. igit̄ male. Rndē dū ē q̄ aristo. d̄ hac p̄orita

te facit mentionē in tribus locis. v. methaph. vbi ponit qd dicitur
 ctū ē. Quid vniuersalia sūt p̄ora cognitioe q̄tū ad intellectū
 posteriora p̄o in sensu. Item in primo posteriorum vbi dicit.
 Quid cognitio singulariū precedit cognitionem vniuersalium.
 sicut sensitua cognitio precedit intellectiua. Item
 in principio primi phisicorū. vbi ponit qd cognitio vniuersaliū
 est prior cognitioe particulariū. nō solū s̄m intellectum
 sed etiam in sensu. sicut cognitio confusa est p̄or determinata.
 Et ponit exemplū qd a remotis p̄us cognoscit res visa esse
 ens. postea deprehendit p̄ approximationē eē aīal. postea hō.
 postea et vltimo sortes. Et pueri a principio oēs viros vocāt
 patres. s̄ finaliter solū patrē suū. Ad horū ḡsolutionē intel
 ligendū est. qd qn loq̄mur de cognitione taliū vniuersaliū
 singulariū s̄m sensitua et intellectiua cognitionē. possum⁹
 loq̄ tripliciter. Uno mō cōparādo cognitionē sensitua ad
 intellectiua. et sic sensitua cognitio p̄cedit sp̄ cognitionē in
 intellectiua. et cū sensus nō sit directe apprehēsiuus nisi singu
 lariū. qd nō cognoscit nisi hoc et nūc. Intellectus autē econ
 tra et directe ē cognoscitiuus vniuersaliū. vt patet. iij. de aīa.
 Sequit̄ ex h̄ qd cū cognitio sensitua sit p̄or intellectiua. qd
 cognitio particularis sit p̄or cognitione vniuersaliū. put̄ hee
 due cognitioes ad inuicē cōparant̄. et sic accipit phs p̄o po
 sterior. vnde et ibidē dicit phs. Quid deficiente sensu necesse
 ē deficere sciētia q̄ ē s̄m illū sensū. et tō etiā in sensu illo intel
 ligit dictū ibidem. qd vniuersalia sunt magis nota simpli
 citer. et singularia quo ad nos. Secūdo mō pōt fieri cōpara
 tio ista et cognitionū. nō q̄dem sensitue ad intellectiua. s̄
 vni⁹ intellectiue ad aliā intellectiua. s̄m qd in eadē poten
 tia ē p̄cessus de imperfecta cognitioe ad p̄fectam. Et sic cū
 vbiq̄ in cognitioe sit p̄cessus de imperfecto ad p̄fectum. co
 gnitio aut̄ in vniuersali et in cōi sit imperfecta. i particulari au
 tē et si distincta cognitio sit p̄fecta et determinata tā in sen
 situa q̄ in intellectiua cognitioe. magis vniuersale ē p̄us
 cognitioe. Et h̄ patz in sensu et s̄m locū et s̄m tps. Scdm

De Priori et Posteriori.

locū. qz prius apprehēdimus aliquā rē a remotis eē corp⁹
q̄ aīal. z aīal q̄ hoīem. z hoīem q̄ sortē. Idē ē fm̄ ips. qz
puer a p̄ncipio p̄us distinguit hoīem a nō hoīe. q̄ hūc hoīem
ab h̄ hoīe. Unde pueri a p̄ncipio vocāt oēs viros pa-
tres. postremo autē se determināt ad vnūq̄d̄q̄. Et eodem
mō magis cōe p̄us ē. cognitiōe in intellectu sic in sensu Et
sic loquit̄ aristo. p̄^o phisicoz. Et isto modo dicit ibidem. qz
Magis confusa z magis vniuersalia sunt notiora nobis. s; qz
q̄ ad naturā distincta sunt notiora. Qz illa q̄ plus habent
de entitate. plus h̄nt de cognoscibilitate. Talia autē sunt
magis determinata. Eū autē dico qz sensitua cognitiōe ap-
prehendunt̄ p̄us vniuersalia q̄ p̄ticularia. Sane intelli-
gendū est. qz ibi vniuersale nō accipit̄ p̄ abstractionē. s; ibi
sumit̄ p̄ magis cōi z p̄ magis cōfuso. Particulare autē p̄
magis determinato. Tertio mō pōt fieri cōpatio istarū co-
gnitionū in eadē potētia: nō fm̄ rōnē p̄fecti z imp̄fecti. sed
fm̄ rōnē obiecti directi z indirecti. Et sic sensus p̄ se z dire-
cte h; p̄ obiecto singulare z p̄ticolare. indirecte autē z mul-
tū p̄ accidēs apprehendit vniuersale. Inq̄tum enī cognoscit
hūc hoīem: cognoscit hoīem q̄ de h̄ hoīe puta de sorte p̄di-
cat. Intellectus autē habet p̄ obiecto vniuersale p̄ abstra-
ctionē directe z p̄ se. Indirecte autē z p̄ lineā reflexā cogno-
scit p̄ticolare. vt patz. iij. de aīa. Eū igit̄ q̄libet potētia p̄us
ferat̄ naturaliter in id qd̄ ē suū obiectū directe. Posterior
autē in obiectū indirectū. Obiectū autē sensus sit p̄ticulari-
te directe: indirecte autē vniuersale. sequitur qz p̄us realiter
cognoscit̄ a sensu p̄ticolare. posterior vniuersale. In intel-
lectu autē ecōuerso. p̄us est notū vniuersale q̄ p̄ticolare Et
isto mō dictū ē sup̄ de p̄ozitate cognitiōis diuersa in intel-
lectu z in sensu respectū vniuersalis z p̄ticularis. et sic na-
turaliter q̄ ad nos z in sensu p̄ozia sunt cognitione singula-
ria. vniuersalia autē posteriora. In intellectu autē ecōuerso
Et isto mō loquit̄ ph̄s. v. metaph. Ex p̄dictis q̄ pōt pate-
re q̄liter sunt vltia p̄ozia vlt̄ posteriora cognitiōe p̄ticularib;

2 particularia vltibus tā i cognitiōe sensitua q̄ intellectua

Quot modis dicūt simul. Capitulū CCXXXVI

Imul autē dicūt p oppositū ad prius et posterius. Et iō nō oportet ali q̄s modos simultatis assignare. nisi q̄ quot modis dicūt aliq̄ prius et posterius. tot modis p oppositū alia qua dicuntur simul. Ponamus tñ tres modos q̄s ponit aristoteles. in pñtis. quoz p̄mus ē q̄ illa dicuntur eē simul q̄z gñatio et p̄seruatio ē in eodē et eq̄li tpe. et h̄ mō subiectū et p̄pria passio sūt simul. Sc̄d̄s modus ē. q̄ illa dicuntur eē simul q̄ cūq̄ p̄uertuntur p̄m eēndi cōsequentia. ita tñ. q̄ vnum nō est causa alteri⁹ vt sit. et hoc mō relativa sūt siml̄ natura. qz naturali intelligētia intelliguntur et p̄uertuntur ad inuicē: et neutz ē causa alteri⁹ vt sit inq̄stū relatiuū. licz p̄m illō in q̄ fūdat̄ respect⁹ vnū possit eē causa alteri⁹. vt patz d̄ patre q̄ ē causa filij. Tertio dicuntur eē siml̄ q̄cūq̄ spēs ex opposito diuiduntur s̄b eodē gñe. vlt̄ etiā diuiduntur aliq̄d gen⁹ et sic due opposite d̄ne diuisiue vni⁹ gñis et due spēs p̄stitute p̄ eas dicuntur simul eē

De importatibz h̄itudinē ord̄is vlt̄ causalitatis. CCXXXVII

Icēdū restat de noibus q̄bus importat̄ ordo vel habitudo causalitatis q̄ sunt tria. scz p̄ncipiū q̄ importat̄ ordo. causa et elementū q̄b̄ importat̄ h̄itudo causalitatis. Et de istis videndū ē quō se h̄nt ad inuicē. Ad qd̄ dicēdū q̄ illa sic differūt. qz oē elementū ē causa et p̄ncipiū. et oīs causa est p̄ncipiū s̄z nō ecōuerso. qz nō oē p̄ncipiū ē causa vlt̄ elementū nec oīs causa ē elementū. Et q̄ patz q̄ p̄ncipiū ē magis cōe q̄z cā. et cā q̄z elementū. P̄ncipiū igit̄ importat̄ ord̄inē quēdā. s̄z vlt̄ra h̄ cā importat̄ influxū ad eē causati qd̄ nō est d̄ rōe p̄ncipij. et iō patz q̄ cōius ē nomē p̄ncipij q̄z cause. vñ i diuis̄ p̄ncipiū respectu diuinarū p̄sonaz. vt p̄r ē p̄ncipiū filij. et p̄r et fili⁹ sūt p̄ncipiū sp̄s̄cti. nō autē accipiūt h̄ nomē cause vlt̄ effectus. vñ p̄r nō ē cā filij. nec p̄r et fili⁹ sūt cā sp̄s̄cti.

De Simul et Principio.

scilicet. Un̄ p̄t̄ q̄ p̄ncipiū ē cōius q̄ cā. Et q̄ cōiora cognitōe p̄cedūt. P̄rio de p̄ncipio. sc̄do de cā. t̄tio d̄ elem̄to dicēdū ē

Quot modis dicat̄ principium. In quibus inuenit̄ ratio principij. Capitulum CCXXXVIII

Quantū igit̄ ad nomē principij qd̄

importat ordinē. Sciendū q̄ ordo ē nob̄ manifestior in motu locali vbi ē p̄us z posteri⁹ et f̄m locū z f̄m t̄ps magis q̄ in q̄cūq̄ alia re. eo

q̄ mot⁹ iste ē manifestior sensui. f̄m aut̄ q̄ res sūt nob̄ magis note. f̄m h̄ a nob̄ noiant̄. Et iō q̄ h̄ nomē p̄ncipiū ordinē quendā importat. Ordo autē est nob̄ notior in his q̄ circa motū localem sunt. et iō hoc nomē p̄ncipiū f̄m sui rōnē positū est ad illud qd̄ ē p̄mū in his q̄ recipiūt motū localem

Circa aut̄ motū localem occurrūt tria. sc̄z magnitudo super quā transit motus. Sc̄do ip̄e motus. Tertio t̄ps mensurans motū. Hec aut̄ tria habēt se p̄ ordinem. vt patet. iij. p̄b̄sicoz. Nā f̄m ordinē prioris z posterioris in magnitudine accipit̄ prius z posterius in motu. z f̄m p̄us z posterius in motu ē prius z posterius in t̄pe. Istis suppositis potest patere faciliter quot modis dicat̄ p̄ncipiū. q̄ ratio p̄ncipij p̄mo z f̄m p̄p̄iā significationē inuenit̄ in his q̄ respiciunt motū localem. Sc̄do in alijs ex ordinē ibi cōsiderato

Quantū ad p̄mū inuenit̄ ratio p̄ncipij tripliciter. Primo enī dicat̄ p̄ncipiū d̄ p̄ncipio alicuius magnitudinis a qua incipit motus. sicut si n̄auta moueat̄ in mari a proza in pupim. erit proza p̄ncipiū z pupis termin⁹. Et q̄ ad prius z posterius in magnitudine sequit̄ p̄ozitas z posterioritas motus. iō etiā inuenit̄ principium in motu z in t̄pe. vnde ponimus principium magnitudinis vt in nauī. et principium motus. sicut si aliquis incipiat currere. z p̄ncipiū t̄pis sc̄z q̄ p̄mo cursus incipit eē. Aliq̄n aut̄ ē p̄ncipiū motus a p̄ncipio magnitudinis. Aliq̄n nō. s̄z a magis oportuno. vt patet. y. methaph. in exemplo posito in disciplinis. Nō enī in

incipit aliquando a liquis addiscere ab eo quod est principium simpliciter
 et secundum naturam. sed ab eo quod est magis opportunum et magis facile
 ad discendum. unde etiam in motibus humanis non incipit ipse
 motus in principio videlicet aliquando a medio. Ex eodem etiam
 est quod in illis motibus que sunt supra circulares magnitudines non
 habentes principium. accipitur aliquod principium a quo oportune mouetur
 mobile secundum suam naturam sicut in motu corporum celestium principium
 motus ponimus in oriente. Ex quo patet quomodo inuenitur prin-
 cipium et ratio principii dici et in magnitudine et in motu et in tempore
 Ex ordine autem considerato in motu locali inuenitur etiam princi-
 pii nomen dictum in fieri et in generatione rerum. Et hoc dupliciter
 Uno modo ut dicatur principium aliquid inexistens et intrinsecum
 Alio modo non inexistens et extrinsecum. Primo modo dicitur princi-
 pium rei per illa que generantur quantum ad naturalia. vel que primo fit
 quantum ad artificialia. et sic in naturalibus in animalibus princi-
 pium est corpus quod primo generatur. In artificialibus sicut in nauis ca-
 rina. in domo fundamentum et sic de alijs. et in omnibus istis il-
 lud principium est inexistens. Alio modo in naturalibus dicitur princi-
 pium rei vnde incipit rei generatio quantum ad naturalia. vel factio quan-
 tum ad artificialia. vel actio quantum ad mobilia. Ex hoc patet quod
 in naturalibus quod de respectu generationis substantiarum pater et mater vi-
 dentur principium pueri. Et illud vnde incipit alteratio dicitur princi-
 pium alterationis. et conuictum commouens animos dicitur princi-
 pium belli. In moralibus etiam illud dicitur principium ex cuius volun-
 tate cetera mouentur. Et inde dicti sunt principes in ciuitati-
 bus vel in ciuilibus. In artificialibus etiam illud dicitur princi-
 pium quod est principium artificiarum: hoc autem est ars mechanica.
 Inter que etiam quedam dicuntur architectonice. id est principales. et
 sunt hee que habent alijs impare sicut nauifactiue lignorum vel do-
 latiuę. Alterius autem quod ad similitudinem ordinis que in moti-
 bus exterioribus apparet. consideratur quedam ordo in cognitione
 rerum: Principue secundum quod intellectus noster secundum quandam similitudi-
 nem motus horum discurre de principijs ad conclusiones. Non alio
 modo dicitur principium vnde res primo innotescit. Et sic videtur nomen

De Causis.

principij phis in libro posteriorum ponens alia principia demonstrationum. Et quod omnis causa est principium licet non e converso, ut prius dictum est, tot modis dicitur principium quod modis dicitur causa, de quibus immediate sequitur. Investigandum autem ea quae de causa dicenda sunt quatuor concurrunt consideranda. Primo quae sunt genera causarum. Secundo quomodo se habent ad effectum. Tertio quomodo se habent ad invicem. Quarto quomodo variantur ipsa causarum genera.

Quot sunt genera causarum. Capulum CCXXXIX

Quantum ad primum sciendum quod quatuor sunt genera causarum, scilicet Efficiens ut in naturalibus pater est causa filij, et in artificialibus faber est causa culrelli. In auxiliis consiliatorum pacis. Et item causa materialis, ut elementa sunt materia mixtorum, et lapides materia domus. Item causa formalis ut anima rationalis est forma corporis, et talis compositio vel figura domus, est forma eius. Et finalis ut lucrum est finis mercationis, et habitudo hominis, et inhabitatio est causa finalis spiritus domus. Quantum autem ad quolibet generum causarum aliquid notandum est. Et primo de causa efficiente. Secundo de causa materiali. Tertio de causa formali. Quarto de causa finali.

De causa efficiente. Capulum CCXL.

Quantum ad genus cause efficientis

Sciendum quod quibus omnis causa efficiens sit agens naturale vel a proposito. tamen Avicenna ponit circa haec quatuor modos cause efficientis. Est enim causa efficiens, perficiens, disponens, coadiuvans, et consilians. Causa autem efficiens perficiens, dicitur que ultimam rei perfectionem causat, sicut illa quae inducit formam materiale rebus materialibus, vel artificialibus in artificialibus ut edificator domus dum illam perficit. Disponens autem dicitur que non inducit ultimam formam sed aptat materiam tamen ad formam, sicut in artificialibus ille qui volat ligna et lapides dicitur causa efficiens domus dispo-

nēs tñ. quia nō proprie dicitur causa efficiēs. q̄a illud qđ ipse facit nō est domus nisi in potētia. appropinquabit autē tanto amplius ad rationē cause efficiētis. q̄to faciet dispositionē magis necessariā ad formas. Et ideo illud qđ vltimā dispositionē necessariā cāt q̄uis formā nō inducit. sic homo generās respectu forme intellectiue. que est ab extrinseco. magis appropinquat inter omēs causas disponentes ad rationē cause efficiētis. Adiuuās autē dicitur in q̄tū cooperatur ad principalē effectū. sed in hoc differt a principali agente. quia agens principale agit ad finē propriū. Adiuuās autē ad finē alienū. sicut adiuuās regē in bello operatur nō ad finē propriū sed regis. et hec est cōditio omīs cause scđarie ad primā. Nam causa scđaria propter finē primē. operatur in omībus agentibus ordinarijs. sicut militaris p̄pter finē rei ciuilis. Consiliās autē d̄r ab agēte principali in q̄tum agēs dat ei finē et formā agēdi. et hec est cōditio primī agētis per intellectū qđ est deus ad aliud agēs secundariū siue sit agēs naturale. siue per intellectū. Nā primū agēs intellectuale in omībus dat finē et formam agēdi scđo agenti cuiuscūq̄. sicut nauifactor volatori lignorum et gubernator factori nauis. et primus intellect⁹ toti nature Propter qđ dicūt doctores. qđ opus nature est opus intelligēte. Ad hoc autē genus cause reducitur omē agēs qđ facit esse aliquid quocūq̄ modo nō solū p̄m esse substantiale. sed etiā p̄m esse accidentale.

De causa materiali.

Capitulum CCXLI

Quantū autē ad genus cause materialis sciendū. qđ siue accipiatur materia in rebus naturalibus. siue artificialibus. siue alijs quibuscūq̄ respectu totius dicitur materia duplex. Una q̄ dicit̄ propinqua. Alia remota. verbi gratia. materia propinqua syllogismi sunt propositiones. sed remota sunt termini vel dictiones. remotiores sunt sillabe. remo-

De Causis.

issime sunt lre. & sicut hic. ita & in naturalibus. vt materia p
pinq̄ua in hoīe sunt carnes & ossa. remota ip̄a elemēta. re
meriores materia p̄ma. & ita etiā in artificialibus.

De causa formali.

Capitulum CCXLII

Quantū ad genus cause formalis

sciēdū q̄ duplex est forma rei. Quedam extrin
seca. & hec vocatur forma exemplaris sicut li
ber exēplaris a quo scribitur. dicitur forma ex
plaris scripture. ad quam inspiciēdo scriptor operatur. Et
isto modo per modū forme exemplaris deus dicitur forma
omniū rerū. vnde cantamus. Effectiua v̄l formalis causa
deus & finalis. sed nūc materia Alia forma est intrinseca
inherens & hoc dupliciter. qz vel substācialis. vt aīa ratio
nalis in hoīe. vel accidēralis vt albedo. Circa qd̄ sciēdū ē
q̄ qn̄ vna res simpliciter in actu est materia alicuius sicut
argētū phyale & tūc forma correspōdēs tali materie a p̄ho
vocatur qn̄c species. vt patz. v. metaph. Qn̄c aut̄ plures
res simpliciter adinuicē adunate sunt materie alicuius rei
qd̄ quidē contingit tripliciter. Quādoqz em̄ diuerse res cō
fungūtur et adunantur fm̄ ordinē tm̄. sicut hoīes in exer
citu. vel domus in ciuitate. & sic pro forma respondet totuz
qd̄ designatur nomine exercitus vel ciuitatis. Quādoqz
autē nō solū adunātur ordine sed contactu vt colligatione
sicut apparet in parietibus domus. & sic respondet pro for
ma ipsa compositio. Quādoqz autem saperaddit ipsa cō
positio alterationē cōponentiū quod cōtingit in mixtione
et tūc forma est ipsa mixtio quedā que tm̄ nō est species cō
positionis. Et qz a forma res habet esse & q̄dditatē & tota
ltatē q̄dditatis itez q̄dditas importat p̄ diffinitionē. Fō
q̄qd̄ cāt esse vocat̄ forma a p̄ho. & vltterius etiā ip̄a diffini
tio dicit̄ forma nō obstante. qz in rebz cōpositis ex materia
& forma diffinitio vtrūqz cōtineat. Reliqua de materia et
forma dicta sunt s̄ vbi agit d̄ p̄tinētibz ad p̄dicamētū s̄be.

De causa finali.

Capitulum CCXLIII.

Quantū autem ad genus cause finalis sciendum. q̄ nihil prohibet plures fines esse intentos. licet non eodem modo ab aliquo agente. vt medicus intendit sanitatem tanq̄ finem principalem z attenuationē corporis tanq̄ appropinquissimā sanitati. z purgationē per quā acquirat inuatio. Et sicut est in istis. ita et in alijs. Isti autē fines sunt subordinati z dicuntur fines sub fine. sicut attenuatio est sub sanitate. z purgatio sub attenuationē z sanitate. talis em̄ attenuatio intēdit q̄lis p̄gruit sanitati. z talis purgatio q̄lis p̄gruit attenuationi z sanitati. Finis autē sp̄ h̄z rationē boni vel simpliciter vel saltē apparēs bonū. Vñ nullus ad malū inspiciēs operat̄. vt dicit Dionysius. Ulterius autē sciendū est q̄ quibis finis sit in quibusdā vltimus i esse. tñ semp̄ est prior intētionē z causalitate. vñ dicitur causa causarū. est em̄ causa causalitatis in om̄ib; alijs. Est em̄ causa causalitatis efficiētis. Efficiēs autē materie et forme inq̄tū facit materiā esse susceptiuā forme. vel formā inesse materie. et per consequēs est causa causalitatis vtriusq̄. Et de hac causalitate statim magis dicetur in tertio capitulo.

Quō se habēt iste iij. cause ad suū effectū. CCXLIII.

Quantū ad icōm quomō se habent hee quatuor cause ad effectum Dicēdū est. q̄ duo sunt extra essentiā rei. z ideo extrinsece dicuntur. s. causa efficiens et finalis. Non em̄ sunt essentielles rei. sicut edificator z inhabitator non sunt de s̄ba domus. Q̄ patet quia nō existente vtroq̄ pōt domus remanere. Alie autē due scz causa materialis z formalis. nō accipiēdo formale extra rem sed in existentē. sunt d̄ substantia rei. inexistentes vel intrinsece dicuntur. vt anima z corpus sunt de s̄ba hōis et eius essentia.

Quomodo se habent iste quatuor cause in ratione cau

salutaris ad inuicem.

Capitulum CCXLV

Quantū ad tertium quō se habēt iste

quatuor cause ad inuicē. Sciēdū q̄ due & due
 sibi mutuo correspōdēt. Nam effectus & finis
 sibi inuicē respōdent. Quia effectus est p̄mus

motus. & finis est terminus. & similiter forma et materia.
 Nam forma dat esse materie. & materia ip̄m esse recipit. Est
 igitur efficiēs causa finis. & finis causa efficiētis. Efficiēs
 autē est causa cōtūm ad esse in quibusdā. quia mouēdo effi-
 ciens perducit ad hoc q̄ sit finis. Finis autē est causa. non
 cōtūm ad esse. sed cōtūm ad rationē causalitatis. Nam effi-
 ciens est causa incōtūm agit. nō autē agit nisi causa finis.
 Unde ex fine habet suam causalitatē efficiens. Forma autē
 & materia sibi mutuo sunt cause cōtūm ad esse. Forma qui-
 dem materie incōtūm dat ei esse actu. Materia p̄o forme
 incōtūm sustētat ip̄am. Dico autē utrūq̄ horū sibi esse causas
 efficiendi v̄ simpliciter. vel p̄m q̄d. q̄ dico p̄pter formā sub-
 stantialē que dat esse simpliciter. & formā accidentalē que
 dat esse p̄m q̄d. prout forma est. Materia etiā quādoq̄ nō
 sustētat formā p̄m esse simpliciter. sed p̄m q̄ est forma hui⁹
 habens esse in hoc. & hoc solū est in humano corpore q̄ isto
 modo se habet ad animā rationalē. Inter has autē finis
 est causa causarū vt prius dictum est.

Quot sunt modi causarū infra illa quatuor ḡna. CCXLVI

Quantū ad quartū videndum est

quē sunt modi causarū. Nō solū em̄ sunt causas
 diuerse species que dicte sunt. imo etiā istarū
 specierū diuersi sunt modi. Sunt autē in gene-

re causarū istarū quatuor modi. Primus est q̄ quādaē cause sunt
 priores. quedā posteriores. Priores dicuntur primarie vel
 vniuersales. Posteriores dicuntur secundarie & particulares.
 Et hic prioritas potest attendi p̄m rem. et p̄m rationem.

Verbi gratia. primo in causis efficientibus ubi est prioritas
 realis. homo generat hominē et sol. sed sol ut causa prior et
 primaria. et vniuersalis. licet remota. homo ut causa po-
 sterior et secundaria et particularis. sed propinqua. In cau-
 sis efficientibus autē differētibus solū ratiōe est etiā prioritas
 sicut in ratiōe. et posterioritas. ut medicus causat sanita-
 tem sicut causa posterior et proxima. Sed artifex cū sit vni-
 uersalius sicut prima et remota. Et quod dictū est de priorita-
 te et posterioritate in genere cause efficientis. intelligendū
 etiā est in genere cause finalis. formalis et materialis. Se-
 cūdus modus causarū est quia quedam sunt cause per se.
 quedā per accidēs. Per se ut homo est causa agēs p se ho-
 minis generati. Per accidēs. ut albū est causa per accidēs
 hominis generati. in quō albedo accidit generati. Est autē
 sciendū quod tunc ad causam per accidēs quod aliquid potest di-
 ci causa alterius per accidēs dupliciter. Uno modo ex par-
 te cause. quia scilicet illud quod accidit cause. dicitur esse cau-
 sa. ut si dicerē quod albū est causa domus. quia albedo accidit do-
 mificatori. Alio modo ex parte effectus. ut si dicatur causa
 per accidēs alicuius quod accidit ei quod est effectus per se. Quod
 quidē potest esse tripliciter. Uno modo quia habet ordinem
 necessariū ad effectū per se sicut remotio impedimenti ha-
 bet ordinē necessariū ad effectū. Unde remotio prohibens
 dicitur causa per accidēs siue illud prohibēs sit cōtrariū
 sicut colera prohibet frigiditatē. Vñ aliquid dicitur infri-
 gidare per accidēs nō quia causat frigiditatē. sed quia tollit
 impedimentū frigiditatis quod est ei cōtrariū. scilicet colerā. siue
 etiā nō sit cōtrariū. sicut columna impedit motū lapidis. vñ
 mouēs columnā dicitur mouere lapidē suppositū per ac-
 cidens. sicut remouēs prohibēs. Secūdo modo habet aliqd
 ad effectū ordinē per accidēs nō necessariū. necque ut in plu-
 ribus. sed ut in paucioribus. sicut inuētio thesauri ad fossionē
 in terra. et hoc modo fortuna et casus de quibus phisus de-
 terminat in. ij. phisicorū. dicuntur cause p accidēs. Tertio mo-

De Elemento.

Quia nullū ordinē hēt nisi forte fm estimationē. sicut si al-
q̄s dicat se esse causā terremot⁹. qz eo intrāte domū acci-
dit terremotus. Terti⁹ modus causarū est. q̄ qdā sunt cau-
se in actu. quedā in potentia. vt edificatiōis causa in actu
est edificās in actu. In potentia autem edificator actu nō
operans. et idē est de effectu. quia quidā est effectus in po-
tentia. quidam in actu. Quartus modus causarum est qz
quedam sunt simplices sicut quādo vnica causa agens cō-
currit ad vñū effectum. vt vnus trahens nauē ad tractum
nauis. Quedā sunt composite. vt quādo sunt plures tra-
hentes ad tractum nauis.

De elemento qd est z cui cōuenit elementū. CCXLVII

Elementū autē causalitatē impor-

rat et ha bet quatuor cōditiones q̄ colligi pos-

q̄ sunt ex diffinitione data per phum. v. metaph.

Prima cōditio est vt sit causa ex qua fiet aliqd

z p hoc pertinet ad genus cause materialis Et ideo forma

alicui⁹ nō potest dici elementū. Scda est q̄ sit primū in illo

genere. z ideo farina nō potest dici elemētū panis qz ha bet

aliā materiā in se. scz granū. Tertia est q̄ ista materia

sit inexistens z intrinseca. per qd̄ differt elemētum ab omī

eo ex quo fit aliqd. sicut ex materia transeūte. siue sit pri-

uatio. siue contrarium. siue materia priuationi et contra-

rietati subiecta. que est materia transiēs. vt cum dicimus

q̄ homo musicus: fit ex homine nō musico. et musicum ex

non musico. Elementa enim oportet manere in his quoz

sunt elementa Quarta est q̄ habeant aliquā speciem que

non diuidatur in alias duas diuersas. per qd̄ elementum

differt a materia prima que nullā speciem ha bet. z ab om-

nibus materijs alijs que i diuersas species resolui possunt

sicut corpus humanum in carnes. ossa. humores et hmōi

Juxta hec quatuor diffinit phus. v. metaph. elementum

dicens. Elementum est ex quo aliqd componitur. q̄tum

ad primū. Primo, quātum ad scōm. In existente, quātum ad
 terciū. Indivisibile specie ad aliam specie, quātum ad quat
 tū. Et hec quatuor cōditiones pcurrūt in lris respectu dictio
 nū. 2 In quatuor corporib simplicib respectu corporū mi
 xtorū. Ideo dicimus lras esse elemēta vocū. 2 quatuor cor
 pora simpliciā. scz aquā. ignē. aerem 2 terrā. esse elementa
 mixtorū 2 cōpositorū ex his.

Quot modis dicitur necessariū vel necessitas. CCXLVIII

Quoniam autē necessariū vel necessi
 tas significat aliquid pertinēs ad rationē cau
 se. Est em̄ causa ad quā de necessitate sequitur
 aliquid. Primo de necessario et de necessitate
 hic aliquid dicēdū est. Causarū autē vt dictū est Alie sunt
 intrinsece vt forma et materia. et ab istis sumitur quedam
 necessitas que dicitur mutabilitas. Alie sunt extrinsece vt
 efficiens. 2 finalis necessitas q̄ dicitur coactionis vel vio
 lentie. Et a finali sumitur necessitas que dicitur ex suppo
 sitione finis et expediētie. Et p̄m hoc patet q̄ triplex est nei
 cessitas. scz coactionis. 2 violentie qd̄ pertinet ad causam
 efficientem. vt cum lapis proiicitur sursum. mouetur sur
 sum necessitate coactionis et violentie. Et hec necessitas
 nullo modo potest esse in deo. q̄ a nullo potest cogi vl' vio
 lentari. potest tamen esse in rebus alijs creatis. vt in demo
 nibus. in hominibus. in lapidibus. sed differenter. quia in
 cognitionē habētib talis necessitas violentie 2 coactionis
 est cū displicētia. Et ideo ibi vocatur magis coactio. Sed
 in carentibus cognitionē est similiter displicētia. sed ibi ma
 gis proprie violentia quā coactio vocatur. Alia est necessi
 tas que sumitur ex fine. 2 hoc dupliciter. Est em̄ quedam
 necessitas ex suppositione finis. sine quo fine supposito non
 potest res subsistere. vt animal non potest viuere sine cibo.
 Est alia necessitas ex parte finis que dicitur expediētie. sicut
 supposito isto fine q̄ volo transire ad rodanū. expediētius

De necessario et contingenti.

est transire nauigando quā vadendo. et sō necessitate expedie-
tie est nauis necessaria. Et hec necessitas ex fine nō est ī deo
quātum ad actus intrinsecos nec quātum ad actus transeun-
tes: quā nō ordinantur ad aliū finē qui nō sit ipse. sed hec necessi-
tas bñ reperit̃ in creaturis. Tertia necessitas est imutabili-
tatis: que sumit̃ ex causis intrinsecis siue ex forma et mate-
ria. et sic hō ex pte forme est necessario rōnalis. ex pte mate-
rie necessario est mortalis. et hec necessitas est imutabilitas
et est in deo quā ad actus intrinsecos et imanentes. vt pater
gñat filiū. et p̃ et filius spirāt sp̃m sanctū. Quantū aut̃ ad a-
ctus trāseuntes ī exteriorē materiā: nō est ī deo talis neces-
sitas. Unde nō de necessitate deus mundū creauit aut gu-
bernat. s; mera volūtate et libertate. et sic p̃ et necessario et
necessitas dñr qua drupl̃r. et quō reperiunt̃ in deo et creatu-
ris et quō nō. Et hec distinctio p̃t sumi ex. v. metha^{ce}.

De contingenti quid est et quot modis dicitur.

CCXLIX

Quā contingēs opponit̃ necessario

de contingenti dicendū est. quod vocamus contingens
et futurū contingēs. et quot sunt modi futuri contin-
gentis. Circa quod sciendū est: quod antequā res sit in

actu s̃m esse sue essentie et existētie: solū habet esse in causis
suis et dicitur futura. Causarū aut̃ inuenit̃ triplex gradus. que-
dā em̃ sunt necessarie in se et in ordine ad effectū. sic est mo-
tus celi in p̃parōe ad eclipses et alios effectus quod ex motu or-
biū necessario eueniūt. et effectus p̃existētes in causis sunt
quoddā futurū. s; nō contingēs. imo futuri necessarij. Alie s̃
cause que nō sunt necessarie saltē p̃ p̃portionē ad effectus.
vt eos necessario producat. imo p̃nt nō p̃ducere eos. et effe-
ctus p̃existētes ī talib; causis s̃ quidā futuri et contingēs
et horū est triplex d̃ntia. Quā quedā cause contingēt̃ determi-
nate sunt ad producendū suos effectus vt frequēter nec de-
ficiūt nisi raro. vt quā hō generet̃ cum quocūq; digitis solū. h̃ em̃
euenit vt in plurib;. raro aut̃ euenit vt generet̃ cum plurib;

vel paucioribus quibus quibus. Effectus ergo talium causarum dum
preexistunt in causis suis sunt futuri contingentes. Sed quidam
eorum sunt contingentes frequenter, quidam vero raro. Alie vero
sunt cause que de se nullam habent determinationem ad hunc effectum
producendum sed per differentiam se habent ad utrumque sicut est
liberum arbitrium, ut sortes possunt currere vel non currere. Et effe-
ctus preexistentes in talibus causis sunt futuri contingentes ad
utrumlibet. Sunt ergo in universo futura contingencia, quedam
frequenter, quedam raro, quedam ad utrumlibet. Patet etiam quod
contingentes ad utrumlibet nunquam sunt per preparationem ad eam con-
tingentem ex necessitate nature. Ita enim si per determinationem est ad unum
nisi impediat quod sit ut raro. Sed sunt per preparationem ad eam
agentem libere que potest agere vel non agere que ut sic nunquam aliquid
quod producit necessario cum sit aliquatenus indifferens ad opposi-
ta, propter quod qua ratione unum produceret et alterum.

De prepositionibus Ex. De. et In.

Capitulum CCL

Mater prepositiones autem sunt aliquae
habitudines cause importantes que sepius veniunt
in occursum et sunt tres de quibus ratione sue specialis
difficultatis aliquid dicendum est. scilicet ex. de. in. Primum
de ex. Secundo de de. Tertio de in. Quantum ad hanc preposi-
tionem ex tria videnda sunt. Primum enim est in quo veniunt et in
quo differunt ex et de. Secundo quomodo et quomodo modis dicitur esse aliquid
ex alio affirmative et positive. Tertio quomodo dicitur aliquid esse ex
nihilum et non positive.

In quo veniunt et differunt Ex et De.

Quantum ad primum quomodo se habent ad invicem hee due pre-
positiones ex et de. Dicendum quod si utamur eis proprie ex et de
dicunt sicut magis comae et minus comae. Quicquid enim est de aliquo
est ex illo, sed non e converso. Potest enim aliquid esse ex aliquo
alio et non erit de illo. Unde hec prepositio de designat habitu-
dinem principii substantialis ut materialis principii, vel effe-
ctivi substantialis, ut panis est de farina, et cultellus est de

De prepositione Ex.

ferro. cōtūm ad p̄ncipiū p̄substāiale materiale. z fili⁹ gñat⁹
de p̄te sicut de p̄ncipio cōicato gñatōis. cōtūm ad p̄ncipiū
materiale. z est de p̄te gñante sicut de p̄ncipio effectiuo cō
substāiali. Sed ex q̄nc̄ denotat p̄ncipiū p̄substāiale.
q̄nc̄ nec p̄ncipiū p̄substāiale nec absolute p̄ncipiū sed so
lum ordinē vt patebit statim Et ideo fm p̄riā acceptionē
z strictā cuiuslibet vnū se h̄z i plus. s. ex. z aliud i min⁹. s. de
licet aliq̄n larga extensiōe vno p̄ altero loq̄ntes vtant̄.

Quomodo z quot modis dicit̄ aliquid esse ex alio affir
matue z positue. Capit̄m. CCLI

Secundo videndū est quot modis

I d̄ aliquid ex aliquo vel esse vel fieri. z dicendū
q̄ sex modis. Aliq̄n ei ex aliq̄ d̄ esse aliquid sicut
ex materia z tūc denotat habitudinē cāe mate
rialis vt cultellus ē ex ferro Aliq̄n sic ex forma. z tūc d̄ de
notare habitudinē cause formalis. z sic dicimus q̄ hō est ex
corpe z aīa. sed ex corpore tanq̄ materia. aīa tanq̄ forma.
Aliq̄n d̄ aliquid esse ex alio sic ex causa mouēte vel effectiua
z tūc denotat habitudinē cause efficientis. vt bellū est ex
quicio. z artificiatā s̄ ex artifice Aliq̄n at̄ aliquid ē ex alio sic
simp̄ ex p̄posito p̄ ex toto. z t̄c ex d̄notat h̄itudinē totū ad
p̄. z h̄ mō cor⁹ z aīa s̄ ex hoīe cū morit̄. z sillabe ex dictōib⁹
z l̄re ex sillab̄ cū resoluūt̄. Differt at̄ iste modus a trib⁹ p̄mis
q̄ i illis trib⁹ ē aliquid ex alio i via p̄positiōis vel p̄ductiōis.
In illo at̄ aliquid ex alio p̄ viā resolutōis sic totū in p̄tes resol
uit̄. Quinto mō aliquid d̄ eē ex alio sic ex fine Et tūc ex desiḡt
hitudinē cause final̄ sic hō ex h̄ comedit vt viuat. Quia em̄
finis ē comestiōis. Hic t̄n modus nō ē adeo vt aliq̄ vsitat⁹
nec p̄ri⁹. Sexto d̄ aliquid esse ex alio nō denotādo aliq̄ h̄
itudinē causalitat̄ s̄ solū h̄itudinē ord̄is. h̄ at̄ p̄t esse dupl̄r
Aliq̄n ei importat̄ ordo vel fm tps vl̄ fm motū. z h̄ dupl̄r
q̄ vel s̄ duo extrema motus. Et sic dicimus q̄ albū sit ex
nigro. vel p̄sequunt̄ aliqua extrema motus. z sic dicimus q̄

Tractatus II

nox fit ex die. & nox & dies p̄sequuntur diuersum motū solis
Aliqñ aut attendit̄ ordo s̄m t̄ps solū. & sic dicimus augmē
rationē fieri ex eq̄noctio. i. post eq̄noctiū. & sic p̄z q̄ sex modis
in ḡnali aliqd̄ d̄z ex al̄q̄ esse affirmatiue & positiue. Ad q̄s
si alij modi inueniant̄ nō sic expressi. reducibiles s̄t ad istos
& hmōi. Vel eoz plures haberi p̄nt ex. v. methaph.

Quō d̄z aliquid esse ex nihilo vbi nō videt̄ ex. importa
re aliquā habitudinē positiue. Capit̄m. CCLII

Tertio videndū est quō aliquid d̄z
esse ex nihilo vbi nō videt̄ ex. importare aliquā
habitudinē positiue. Et ad hoc dicendū est. q̄
differt dicere aliquid nō esse ex aliquo. & aliqd̄
esse ex nihilo. Nam cū d̄z aliqd̄ nō esse ex aliquo prout ex i/
portat habitudinē cause materialis. ordo oīno negat̄. & sic
nihil predicat̄. & hoc mō filius dei in diuinis d̄z non esse ex
aliquo. prout ex importat habitudinē cause materialis. Nō
em̄ est ex aliq̄ materia. hoc etiā p̄t dici de angelis q̄ nō sunt
ex aliquo. s̄z non pōt dici de aliquo q̄ habet materiā p̄tē suā
ex qua fiat. Cum autē d̄z aliquid esse ex nihilo remanet or/
do affirmatiuus ad nihilū. Habet aut̄ aliquē ordinē ad ni
hilū dupl̄r. s. ordinē t̄pis & nature. Ordinē t̄pis quidē q̄ p̄
us duratōe fuit nō ens postea ens. & hoc oīni rei t̄pali p̄ue
nit: nō aut̄ alicui eterno. & sic si angeli celū & cetera creature
fuisent ab eterno. nō potuisset dici q̄ fuisent ex nihilo pro/
ut ex diceret ordinē t̄pis. s̄z q̄z fides ponit ea nō esse ab eter/
no sed ex t̄pe. hoc modo oīnia creata possunt dici ex nihilo.
Ordinē aut̄ nature potest aliqd̄ habere ad nihilū p̄otato.
quia totū suū esse & quicquid est ab alio dependens est sibi
derelictum esset nō ens & verteret̄ in nihil. ita q̄ ex parte suā
nō habet nisi nō esse. Et q̄z qd̄ inest alicui ex seip̄o natura/
liter p̄cedit qd̄ inest ei ab altero. Ideo posito q̄ angeli ce/
lum & cetera creature essent ab eterno. fuisset verū dicere q̄
erant ex nihilo. q̄z ex. ibi denotaret ordinē nature ad nihilū

De prepositiōe De.

lum. Hoc aut̄ vez est z fuisset q̄ oīs creatura ex se nō habz nisi nō esse z sibi derelictū. suū esse esset nihil. Cum igit̄ creature oēs nō sunt ab eterno vt fides ponit. h̄nt initiū q̄tum ad id q̄ sunt ab alio. s. a deo dependēt. oēs creature vtroq̄ mō sunt ex nihilo. Filius aut̄ in diuinis z spū sanct⁹ cū sint ab eterno z coeterni: nec habeāt ordinē creature ad nihilū. nullo mō possent dici esse ex nihilo. licet possent dici nō esse ex aliq̄. vt ex denotat habitudinē cause materialis.

De hac prepositiōe de. quot modis dicitur aliquid fieri de aliquo.

Capitulum CLIII

Secundo dicendū est d̄ hac prepo-

sitiōe de. sciendū q̄ ea vti possumus dupliciter. Vno modo pprie stricte. Alio modo large. Si stricte sic sp̄ denotat habitudinē p̄ncipiū z substantialis vel effectiui vel materialis vt cultellus ē de ferro q̄^m ad p̄ncipiū z substantiale materiale. vel filius est de patre q̄^m ad substantiale p̄ncipiū effectiui. z q̄uis etiam hec sint verba doctorū sctī. p̄^o sniaz. di. v. in p̄^a pte sūme dicit q̄ de. q̄nq̄ denotat p̄ncipiū formale in his dumtaxat que sunt forme subsistētes. z sic dicimus q̄ angelus ē de natura intellectuali. Si aut̄ vtamur large hac prepositiōe de. sic aliquñ vtimur pure origināl̄. z designat habitudinē originis vt h̄ radius ē de sole. Aliquñ vtimur pure ordinabil̄. z tunc denotat habitudinē ordinis. vt hic de mane fit meridies. de diuīte fit pauper. Aliquñ mixtim importādo habitudinē cause materialis z effectiue siue originālis. z tūc sumit̄ material̄ z origināl̄. vt hic ī humanis. filius ē de substantia patris. Aliquñ substantiāl̄ z ordinabil̄ vt hic. de pane fit corpus xp̄i. Vbi em̄ est ordo: qz substantia panis precedit z nō manet. s; vltērius substantia panis nō annihilat̄ sed p̄uertit̄ in corpus xp̄i. z iō substantiāl̄. Aliquñ etiā accipit̄ substantiāl̄ z origināl̄ vt in diuinis. filius est de substantia patris. rōe ablatiui ei tenet̄ substantiāl̄. rōe genitiui origināl̄

Tractatus II

De hac p̄positōe in. z q̄t s̄ modi essendi in. CCLIII:

Tertio videndū de hac p̄positio-
ne in. Et sciendū q̄ sunt octo modi essendi in.
Prim⁹ modus essendi in. est sic p̄s integralis ī
suo toto. vt digit⁹ in manu. paries in domo. Se-
cundus modus essendi in. est sic totū integrale in suis p̄tibus.
vt dom⁹ in pietate tecto z fundamēto. Tertius mod⁹ essendi
in. est sic sp̄s in ḡne z s̄l'r vnūq̄d̄ licet inferi⁹ in suo in-
feriori. Quart⁹ modus essendi in. est sic genus ī sua sp̄e. vt
aial in boie. z q̄dlibet diffiniēs in suo diffinito. Quint⁹ mo-
dus essendi in. est sic forma in materia. Et iste q̄ntus subdi-
uidit. qz quedā est forma substācialis. vt aīa est forma sub-
stācialis hoīs. Alia est forma accidētalis. vt albedo hoīs.
Et p̄ia haz d̄ p̄prie in sicut forma in materia vel aīa in
corpe. Alia aut̄ d̄ esse sic accidēs in subiecto. vt albedo ī pa-
riete z color in corpe. Sextus modus essendi in. est sic ali-
qd in suo efficiēte. vt regnū in regēte. Septim⁹ mod⁹ essen-
di in. est sicut aliqd in suo fine. vt virtus ī b̄titudine. Octa-
uus modus essendi in. est sicut aliqd in vase. vt vinū in la-
gena. z vn̄uersalr sic locatū in loco. Hos aut̄ octo modos
essendi in. distinguit Arist. in. ii. p̄hico. Boeti⁹ aut̄ affligit
nouē. qz subdiuidit q̄ntū in duos vt dictū est. vn̄ vsus. In
sunt pars totī. generi sp̄s. z calor igni. Rex ī regno. res in
fine. locoq̄ locatū. Plures alij modi eēndi in. inueniunt̄ si-
cut in diuinis vna persona est in alia. tamē oēs aliquo mo-
do reducibiles sunt ad istos.

De motu z mutatiōib⁹ z speciebus eaz z quomodo se ha-
bent ad inuicem.

Capitulum. CCLV

Qoniam aut̄ cause naturales p̄ mu-
tationē z motum suos effectus producūt. ideo
d̄ motu z mutatiōe h̄ aliqd̄ dicendū est. Scdm̄
p̄m in postpredicamētis motus sex sunt sp̄s. s̄
ḡnatio z corruptio q̄ p̄prie rep̄iūt in s̄ba. Augmētū z diminu-

De motu et mutatione.

rio. q̄ reperitur in genere q̄ntitatis Alteratio q̄ reperitur in qua-
litate. Scdm locū mutatio q̄ reperitur in ḡne ubi. Ponitur autē
cōter istarū additionū et dīnctia. qz generatio est via a nō esse
in esse. Corruptio e cōuerso ē via ab esse ad nō esse. Augmē-
tum est preexistēti q̄ntitati additamentū. Unde est via ab ī-
perfecta q̄ntitate ad perfectā. Diminutio hō e cōuerso ē via
a p̄fecta q̄ntitate ad imperfectā. Alteratio hō mutatio ab
vna qualitate in aliā. Scdm locū mutatio. est mutatio ab
vno loco in aliū. Est autē intelligendū qz p̄hs ibi large acci-
pit motū. s. pro mutatōe. qz generatio p̄rie nō est motus s̄
mutatio. Et iō si fm p̄rietatē vocabulorū debeat dari hec
diuisio debet sumi vt ponitur in p̄ncipio. v. p̄hicoz. Ubi mu-
tatio q̄ est genus ad om̄es istas trāsmutatōes sic diuiditur:
Quia om̄e qz mutat. vel mutat de nō s̄bo in subiectū. et illa
mutatio est generatio q̄ p̄rie est s̄bar. Vel de subiecto in nō
s̄bm. et talis mutatio d̄r corruptio q̄ similiter p̄rie est s̄bar.
Quid autē importet istis noibz et quibz p̄rie p̄ueniāt dictū
est supra cū de productōibz pertinentibz ad genus substantie
agere. Vel mutatio de s̄bo in s̄bm. et sic ē motus. et ita mo-
tus est sp̄s huius ḡnis qd̄ est mutatio et diuisa p̄ ḡnationē
et corruptionē. Nulla autē mutatio est de nō s̄bo in nō s̄bm.
vt ibi d̄ p̄. Hec autē sp̄s mutatōis. s. motus diuiditur in tres
qz est motus in ḡne q̄ntitatis. et ille d̄r augmentū vel dimi-
nutio. Et est motus in ḡne qualitatis: et d̄r alteratio. Et in
ubi. et d̄r fm locū mutatio. Quilibet autē motus cū suo ter-
mino est in eodē ḡne cū suo termino. Unde motus ad q̄nti-
tatē est in ḡne q̄ntitatis. et sic de alijs. nō tñ qz sint sp̄s q̄ntita-
tis sed p̄ reductionē. Quātr autē se habeat motus ad formā
et ad actionē et ad passionē dictū est superius cū de actiōe et
passiōe fuerit sermo. Ponitur autē esse q̄ncz de rōne motus in
p̄ncipio. v. p̄hicoz q̄ requirunt ad motū. Primo requirit
mouens a quo est p̄ncipiū motus. Secdo requirit mobile
qd̄ mouet. Tertio tps in q̄ est motus. Quarto termin⁹ a q̄
incipit motus. Quinto termin⁹ ad quē terminat mot⁹. Om̄e

Tractatus II

em q̄ mouet ab aliquo mouet q̄tum ad primā additionē q̄
ipm est qd̄ mouet q̄^m ad 2^{am}. z in aliquo tpe. q̄tum ad ter
tia. z a quodā in quoddā mouet. q̄^m ad quartā z quintā.
Ex his ḡ p̄t̄z hoz̄ prima acceptio z distinctio.

De toto z parte.

Capitulum CCLVI

Primo dicendū est d̄ his noib̄us to
tū z pars. z p̄mo q̄t sunt modi toti⁹ z totalitat̄.
Sec̄do quomō se h̄nt ad inuicē in p̄uenientia z
differentia. Tertio in quib̄ inueniūt quelibet il
larum totalitatū z in quo nō.

Quot sunt modi totius z totalitatis.

Quantū ad p̄^m dicendū est q̄ ē sextuplex totalitas s̄m
q̄ est totū in sextuplici d̄ntia. Est ei qd̄dā totū essen
tiale. qd̄dā totū integrale. qd̄dā totū p̄fectioale. vt ita loq̄
liceat. qd̄dā totū potestatiuū siue potētiōale. quoddā totū
v̄le. z qd̄dā totū numerale. Totū essentiale ē qd̄ p̄tinet p̄la
realr̄ p̄stituētia vnā essentiā p̄ modū actus sic̄ est p̄positū
ex materia z forma. vt hō. Totū v̄o integrale est qd̄ p̄tinet
p̄la p̄stituētia ipm̄ realr̄ nō p̄ modū actus z potētie. s̄z per
modū p̄tinuatōis. vt ī toto p̄tinuo. vt in ligno. vel p̄ modū
p̄tiguatōis vel colligatōis. vt ī domo arca vel lecto. Totū
aūt p̄fectioale siue totalitas p̄fectōis attendit̄ s̄m p̄plemē
tū p̄fectōis substātie indiuidue l̄is Non ei h̄z p̄tes realr̄ di
uersas substāciales. z sic̄ dicim̄. totus d̄s. totus angelus. to
tus punct⁹. Totū aūt potētiōale siue potestatiuū est illud
qd̄ habet diuersas potētiās realr̄ diuersas a sua substātia q̄
sunt p̄ncipia opatōis. sicut aīa habet diuersas potētiās vt
visuā auditiuā. zc. Totū aūt vniuersale ē qd̄ p̄tinet p̄tes
p̄tes subiectiuas sub se actu vel aptitudine de q̄b̄ p̄dicat̄.
z ista nō p̄stituūt illud totū sicut vnū s̄m rem s̄z solū s̄m rō
nē. z h̄c totū vniuersale ē genus. vt aīal. vel species vt hō z
hmōi. Totū v̄o numerale nō est aliud q̄ numer⁹ p̄p̄hen
dens pluralitatem aliquoz̄ numeratoz̄ sicut duodenarius

De Toto et parte.

dicuntur numerus. xij. ap'loz. Hoc aut totum non ita proprie habet rationem totius ut alia. Cuius ratio est quod totum comprehendit plura ut aliquo modo sunt unicum vel unica: numerus autem dicitur plura non ut unum. et ite numerus verificatur de illis que non videntur habere aliquam unitatem. Sic ergo patet quod sex sunt modi totalitatis. Quia vero omne totum est ex partibus vel rebus vel rationibus. quot modis dicitur totum tot modis dicitur partes illi toti correspondentes. Toti enim essentialiter respondent partes essentialiter. ut forma et materia. Toti integraliter partes constitutive. Toti perfectionaliter partes rationis. Toti potencialiter partes virtuales: que sunt ipse potentie. Toti universaliter partes subiective. Toti numeraliter partes numeri comprehendentes partes numeratas totius discreti.

Quo dicitur totalitates se habent ad invicem Ca. ECLVII

Secundo videndum est quomodo hec totalitates

se habent ad invicem. et dicendum quod omnia tota conveniunt in nomine et ratione totius. quomodo ponit philosophus. v. metaph. dicens quod totum est cui nulla partium suarum deest: et

pertinet omnes. Differunt autem quia totalitas perfectionis differt ab omnibus alijs in hoc quod quodlibet totum habet partes reales differentes. Totum autem perfectionale habet partes sola ratione differentes. Aliquam autem reales ut in toto integrali. et ideo hoc videtur esse commune ad omnia tota. unde quodlibet totum in sua natura est totum perfectionale quod non est aliquid illorum quorum. Ista autem quorum dicitur. quia totum universale est de essentia cuiuslibet partis et predicatur de quolibet parte sua subiectiva. ut animal de homine et alijs speciebus et individuis sub eo partibus. sed nullum illorum totorum est de essentia cuiuslibet partium. nec predicatur de aliqua partium suarum. ut patet discurrendo per singula. Quantum ad totum integrale: male dicitur. paries est domus: et ita in alijs. Totum vero essentialiter et numeraliter dicitur a toto integrali. et potestatiuo. quia quolibet pars totius essentialiter et numeraliter est de essentia illius totius: sed non quolibet pars totius integraliter vel potestatiuam. Non enim potentia visiva est de essentia anime: vel lapis de essentia domus. Totum autem essentialiter differt a toto numerali quia

De magis et minus

totò z partibus dca sufficiat.

De susceptōe magis z minus CCLIX

Quantū aut ad magis et minus vi

q denda sunt quatuor. Cum em forme q magis z minus suscipiūt augeri dicant. Primo vidēdū est quibz formis z qualr augmentum cōuenit.

Secdo per hoc ostendit dca inter magis z min⁹ z int⁹ intensum z remissum ex vna pte; z extensū z nō extensū ex altera

Tercio ostendit quibz formis magis z min⁹: intēdi z rēmitti cōueniat. Quarto ostendit s^m qd pueniat intēdi z remitti illis quibz puenit. Quinto remouebunt duo dubia circa p̄dicta

Quid sit augeri z quibz pueniat.

Quantū ad p̄mū sciendū q forme que magis z min⁹ suscipiūt augeri dnr: iō vidēdū est quō augmentū varie diuers⁹ pueniat. Sciendū aut q augeri nihil aliud est q̄ sumere maiore q̄titate. vñ s^m qd aliqd se hz ad quātitatē ita se hz ad augmentum: vñ dictū est sup q augmentum est preexistēti quātitati additamentum. Est aut duplex quantitas. Una dimēsiua que est q̄ntitas molis z corporalis. Alia virtutis seu virtual: z hec q̄ntitas ex suo ḡne non est quātitas nec diuidit diuissōe sue eēntie sic quātitas dimēsiua: s; magnitudo eius attēdit s^m aliqd extra diuisibile vel mltipliabile qd est obiectū actus virtutis: z ex ḡne suo est forma accidental⁹ in ḡne qualitatis vel forma subal⁹. Augmentum igit respic quātitatē dimēsiuā z quātitatē virtualis. Sed augmentū quātitatis virtual⁹ nec respic nec p̄tinet ad spēm motus q̄ augmentū d̄: sed magis ad spēm q̄ d̄ alteratō. z hoc mō augef albedo z alie q̄litates. Quātitas aut mol⁹ z dimēsiua est q̄rūdā p accidēs z q̄rūdā p se. Per accidēs qdē sic albedis: q̄ fūdat i q̄titate. qz i p̄nt⁹ d̄ q̄nta fuerit superficies tācā albedinē eē dices. z iō etiā istis augmentū put est species mot⁹ diuisa q̄ alteratōz n̄ puenit nisi p accidēs. q̄ntitas autē dimēsiua z molis p se inuenit in oibz corpibz que p se augētur

per se aut auget aliquid dupl'r. Aliquā em illō qđ assumit ma
 iorē q̄ntitatē mouet de q̄ntitate minori i maiorē. Aliquā aut
 hoc est sine motu illius qđ augeri dī. vnde nō q̄libet ps ei
 auget sic quelibet pars mobil' p se mouet. hoc aut contingit
 qñ efficiē maior q̄ntitas per additōem alteri' extranee quā
 titatis. sic qñ addit lignum ligno. lapides aceruo z hmōi
 Et hoc qđdem augmētum est in talib': sed nō mot' augmē
 ti. Qñ aut aliquid mouet de minori quātitate ad maiorē
 pōt p̄tingere dupl'r. Vel ita q̄ quātitas sic terminus mot'
 Vel ita q̄ sequat terminū motus. Qñ igit quātitas per se
 est totus motus; optet q̄ ibi sit additio quātitatis ad totum
 et ad quālibet ptem vt totum augeat z q̄libet ps totius sic
 fit in aialib' z in plantis. z in talib' pprie est motus augmē
 ti. Qñ motus nō est nisi in hñtib' potētiā intellectiuā: que
 sunt viuētia. Consequit' aut quātitas terminū motus qñ
 motus est ad aliqm formam quā determinata qualitas p̄se
 quit. cui'libet aut forme debet quātitas determinata. Et q̄a
 motus nō specificat nisi ab illo q̄ per se est termin' motus
 ideo talis motus nō dī p se motus augmenti. sed vel gñatō
 si sit forma substācialis. sic qñ ex aere generat' ignis. vel al
 teratō qñ est forma accidentalis: sic p̄z in rarefactōe aeris.
 Sic ergo patet aliquat'r quō z quat'r diuersa diuersimode
 augeri dicuntur.

Triplex dīa int' mag' z min' z mai' z minus CCLX

X his patet scđm q̄ est differētia
 e inter magis z min'. z mai' z min': q̄ est tplex.
 Prima est qz pprie loq̄ndo maius z min' cōue
 nit p se q̄ntitati dimēsiue: nō aut q̄ntitati p̄tuali
 li' vel alicui q̄ntitati nisi p accēs. Maius aut z minus n̄ cō
 uenit nisi q̄ntitati p̄tuali z qualitatib'. Qñ dicim' lapides
 maiorē vel minorē q̄ hz plus vel minus de q̄ntitate mobil'
 et nō ex hoc dicim' magis vel minus lapis. Scđo differūt
 qz h̄z se nūc al'r q̄ p̄us fm magis vel minus vocat' altatō

De magis et minus.

sed habere se aliter secundum maius vocatur augmentum: secundum minus autem vocatur decrementum vel diminutio. Quoniam quoniam rem dicimus augeri secundum quantitatem: et augeri secundum qualitatem, vel ipsam qualitatem aut quantitatem augeri: e quoque augmentum sumitur sic et quantitas. Tertio dicitur quod se aliter habere in plus secundum quantitatem vel secundum qualitatem mobilis est diminutione et esse quantitatis extensionis: et in minus est esse minus extensionem. Habere autem se aliter secundum qualitatem et quantitatem virtutis vel ipsam etiam qualitatem est esse intensam: in minus autem esse remissam. Ex quo breviter patet quod maius et minus in se quantitatem mobilis, magis autem et minus quantitatem virtutis siue qualitates respiciunt. Item variatio secundum qualitates et quantitates virtutis secundum magis et minus vocatur alteratio, et ad illam speciem pertinet talis motus, variatio autem secundum quantitatem mobilis vocatur augmentum vel decrementum. Item quod extensum esse plus vel minus ad quantitatem mobilis pertinet, esse intensum vel remissum ad qualitatem vel quantitatem virtutis.

Quibus formis conveniat suscipere magis et minus CCLXI

Tertio videndum est quibus formis

conveniat susceptio magis et minus: et dicitur dum quod non omnibus quod non subalibus sed accidentalibus, nec omnibus accidentalibus, quod non quantitati mobilis, ut patet ex dictis quod illi

non pertinet magis et minus: sed maius et minus: nec aliis omnibus sed separabilibus a suis subiectis et que discernunt subiecta diversarum specierum: pro quod excluduntur forme subales et proprie passionis. Et hoc proprie videtur illis qualitatum convenire que habent istas conditiones, scilicet quod sint separabiles et diversarum specierum subiecta discernunt. Potest autem hoc tali ratione persuaderi: quod nulla forma potest recipi in diversis gradibus nisi agens eam producat vel subiectus eam recipiens possit diversimode se habere. Agente enim uniformiter se habente in se et ad passum: et passio sit uniformiter se habente in se et ad agens necesse est actionem esse uniformem et terminum actionis. Idem enim manens idem respectu

eiusdē semp natū est facere idē. sed respectu formarū suball
um z accidētaliū que inseparabilr ueniūt vni speciei tm:
vt sunt pprie passiōes z subiectū: z agens recipiēs sp vnifor
miter se hnt. respectu aut aliarū formarū accidēta liū que sūt
sepabiles z pternūt subiecta diuersarū specierū pnt se habere
diuersimode. g zc. Posset ergo hec rō per singula declara
ri sed supponatur ista: quia hec declarari habent primo sen
tentiarum. dis. xvij

Scdm quid ueniat suscipe magis z minus formis
susciptentibus Capitulum CCLXII.

Quarto videndum est quid talibus
formis suscipe magis z min⁹ ueniat. Ad hoc
dicēdū q rō qre forma accidētal^r suscipit magis
et min⁹ est indeterminatō forme specificē in sua
eētia vt meliores doctores tenēt. Hec aut indifferētia vel
indeterminatō triplr pōt sumi. Vno mō vt forma accidē
talis dicat^r indifferēs. qz pōt esse in diuersis subiectis diffe
rentib⁹ specie vt albedo in niue z lapide. z tal^r indifferētia
vel indet^rminatō nō facit q forma suscipiat magis z minus
p^rcise. Scdo pōt sumi tal^r indifferētia qz aliq⁹ forma p^r esse
subiecto z nō inesse. vt albedo parieti. z tal^r ind^rra vel indet^r
minatō. inest omī accidēti sepabilr: z nec ista p^resse facit q
forma magis z min⁹ suscipiat. Tercia ind^rra est fm qd ea
dem forma est indifferēs vt pl⁹ vel min⁹ insit sbiecto. vt al
bedo sorti. Quāuis aut due prime ind^rre sint coadiuuātes:
vt saltē suml^r sint cū forma suscipiēte magis z minus: tñ hec
tercia ind^rra ponit^r a doctorib⁹ meliorib⁹ rō ppletīua qre for
ma suscipiat magis z min⁹. Ind^rra aut qlibet istarū triū re
spic^r ipam formā: nō solū fm eē forme sz fm eē materie: z iō
forma accidētal^r nō solū fm gradus inest: sed fm grad⁹ in
essētia d^r suscipe magis z min⁹ quīs qdā doc. oppositū fu
erint opinati. Hoc aut sic pbat. Sic se h⁹ mai⁹ et min⁹ ex

De Magis et minus.

tenſiue ad quātitatem: ita magis ⁊ min⁹ intēſiue ad quali-
tatem: ſed magis ⁊ minus extēſiue attēdit ꝑm eēntiam q̄n-
tatis. que quo ad hoc hꝫ gradus et latitudinē in eſſentia.
Secūdo ſic. ſicut indiuiſibilis forme eſt rō nō ſuſcipiēdi magis
et min⁹: ita diuiſibilis forme ꝑm gradus eſt rō ſuſcipiēdi
magis ⁊ min⁹: ſed indiuerſitas forme attēdit ꝑm eſſentiam
igī ⁊ diuiſibilitas forme ꝑm gradus forme. Tercio qz om-
nis alteratō terminatꝑ ad formam que eſt in tertia ſpecie q̄-
litaris. vt patet ex. vii. pbiſi. ſed vera alteratō eſt inter magis
et minus in eadem ſpecie. vt patet ex. v. eiꝫdem. ergo alte-
ratio que eſt ſubiectum magis ⁊ minus terminatꝑ ad veraz
formam que eſt de tertia ſpecie qualitatis. Sed hoc nō po-
teſt eſſe niſi gradus intenſionis ⁊ remiſſiōis attēdere ꝑm
ipam eſſentia qualitatis: ergo in eis eſt talis latitudo ⁊ va-
rietas graduum ꝑm eēntiam forme. ⁊ ſic patet ꝑm qd cōue-
nit formis ſuſcipe magis ⁊ minus: qz rōne indifferētie ⁊ in-
determinatōis ⁊ latitudis: que nō ſoluz attēditur ꝑm eſſe
forme ſed etiā ꝑm eſſentiam

Quare dicimus maior ⁊ minor albedo: ⁊ non magis
et minus albedo

Cap. CCLXIII.

Quinto remouēdū eſt quoddā du-

q bium. Dēū eſt em ꝑ magis ⁊ minus reſpiciūt
qualitatē: mai⁹ ⁊ min⁹ p̄tinent ad quātitatē. ⁊
hoc nō videtꝑ. qz ſic bñ dī maior ⁊ minor lapis

ita maior ⁊ minor albedo ⁊ maior ⁊ minor virtus. Sic dic-
tum eſt ꝑ qualitas ſuſcipit magis ⁊ minus in eſſentia hoc
nō videtꝑ: Magis enim p̄ciſe importatur eſſentie forme
in abstracto: eſſe aut in concreto. vt cum dicendo albedo q̄
cum dicendo album: ſed nō poſſumus dicere magis ⁊ min⁹
albedo. ⁊ dicimus magis ⁊ minus album. Ad iſta dicēdū
ꝑ ſicut eſt duplex q̄ntitas. ſcꝫ. molis ⁊ virtutis: ita duplex
eſt magnitudo: ſcilicet molis et perfectionis ſiue virtutis.

Loq̄ndo ḡ de magnitudine p̄fectōis f̄m q̄m idē est esse maḡ
 ius q̄d melius tal̄ magnitudo p̄uenit formis suscipientib̄
 magis ⁊ minus. ⁊ f̄m t̄lem maioritatē p̄uenit eidē albedi
 ni q̄ sit maior p̄fectōe: s̄c̄i est intēsa c̄s cum est remissa: h̄ nō
 ita sit p̄suetū v̄ri vocabulo maioritatis in magnitudine p̄fec
 tionis sic in magnitudine mobil̄. Q̄n̄ albedo intēsa maior
 est seip̄a remissa: ⁊ ecōuerso remissa minor est seip̄a intēsa.
 Sed h̄ maioritas v̄l minoritas attendit̄ f̄m magnitudi
 nem p̄fectōis. v̄n̄ q̄n̄ dicimus maḡ ⁊ min̄ p̄tinet ad quat̄
 tatem mobil̄. Magis aut̄ ⁊ min̄ dicim̄ de magnitudine
 p̄fectōis. Interdū ecōuerso est v̄n̄ etiā, maḡ ⁊ min̄ f̄m ma
 gnitudinem p̄fectōis p̄uenit aliq̄b̄ in q̄b̄ illud maḡ ⁊ mi
 nus est idem q̄d magis ⁊ minus. Sed tūc remanet secū dū
 dubium. q̄re nō d̄z f̄m hoc magis ⁊ minus albedo: cum d̄
 cat̄ maior ⁊ minor albedo. Et q̄re dicimus magis ⁊ minus
 album: ⁊ nō magis ⁊ min̄ albū. Attēdendo ad solā maior
 tatem albedinis: dicēdum est q̄ hoc est p̄pter modū signifi
 cādī ḡnalem: cū em̄ aduerbiū sit adiectiū p̄bi: determinat ip
 sum p̄bum ⁊ p̄fic̄ ip̄m ⁊ p̄ticipiū s̄c̄i cū aliquār ad verbū
 appropinq̄t. ⁊ etiā aliq̄ noia q̄ significāt p̄ modū inherētie
 forme aut̄ in p̄creto signate significant̄ p̄ modū inherētie
 vt albū. In abstracto aut̄ p̄ modū sube ⁊ per se stantis. vt
 albedo: ⁊ talia in abstracto sumunt̄ substantiue. Substantiū
 aut̄ determinat̄ per adiectiū. ⁊ qz magis ⁊ minus sunt ad
 uerbia: determināt aliq̄d p̄bū ⁊ p̄ticipiū. ⁊ nomē significās
 p̄ modū inherētie: cum sint taliū adiectiua. iō cōiter d̄z sor
 tes magis vel minus meli⁹ vel peius currit. vel magis vel
 minus: vel melius vel peius currens. ⁊ sortes est maḡ vel
 minus alb. ⁊ istud est magis vel minus album: non autē
 sortes est magis vel minus cursor. ⁊ magis vel minus albe
 do: que significant̄ per modum subsistentis ⁊ substantie.
 Adiectiuum autem determinat substantiuum: ⁊ ideo b̄n̄
 d̄z melior currit sortes ⁊ non melius. ⁊ nec maḡ currit sor
 tes. ⁊ maior vel minor albedo. ⁊ nō maḡ v̄l minus albedo

De Nominibus secundarum intentionum

hoc autem est ex modo significandi grammaticali qui impedit et facit ut sic vel sic aliter vel aliter secundum modum significandi diuersum dictionum loqui congrue valeamus.

De nominibus secundarum intentionum. et primo de quibusdam conditionibus ipsarum. Capitulum CCLXIII

Est quod expediti sumus de nominibus

bus prime intentionis. accedendum est ad declarationem nominum siue vocabulorum secunde intentionis. Circa quod tria premitto. Primum est

P sicut secunda intentio fundatur in prima. ita vna secunda intentio fundatur super aliam secundam. sicut hoc quod dico species: quod est secunda intentio fundatur in hoc quod dico homo. quod est prima intentio. ita super hoc quod est esse predicabile de multis: quod est secunda intentio. fundatur hec secunda intentio scilicet species. et super speciem fundatur species subalterna et sic de alijs que secunde intentiones sunt. Secundum quod premitto est. Quodam in nominibus prime intentionis quibus in nominibus secunde intentionis: quedam dicuntur sine complexione. ut homo. vel cum complexione. ut homo currit. vel homo est species. vel species est secunda intentio et ita in alijs. Tertium quod premitto est. Quod sicut inter nomina primarum intentionum sunt quedam ut prius patuit que transcendunt et circueunt omne genus. Et quedam que equaliter inueniuntur in genere substantie et accidentis. Et quedam que solum conueniunt vni generi. Ita et in secundis intentionibus. Quedam sunt communes omnibus transcendens et omnibus decem rerum generibus. sicut hoc quod dico predicabile et multa alia. Quedam sunt solum communes decem generibus rerum. sicut hoc quod dico genus et species et multa alia. Quedam sunt specialiter pertinentes ad vnicum genus. ut hoc quod dico suppositum: quod in genere substantie solum inuenitur.

Ordo dicendorum. CCLXV.

Is suppositis ordine debito a pri
oribus & cōioribus inchoādo. Primo dicet de
noībus scđarū intentionū q̄ ueniunt incōple
xis. Scđo de nominibus scđarū intentionū q̄
conueniunt cōplexis sicut est oratio ppositio &c. Quātū
tem ad incōplexa. Primo videndū est de nominibus scđarū
intentionū que circūeunt transcendentia. vt decē rez gene
ra: & sunt oībus cōmunia. Scđo dicendū est de illis nomi
nibus scđarū intentionū: q̄ sunt cōmunes decē rez generi
bus & non. vi. transcendentibus. Tertio de illis q̄ cōueni
unt singularibus gñibus. ita q̄ vni generi solū. Dicēdo au
tē de noībus scđe intētiōis eoz q̄ sunt cōmunes trāscēdētibz
& generibz occurrūt talia ad p̄sens eē. xiiij. & sūt hec. Inten
tio. trāscendēs. vniuersale. abstractū. p̄cretū. p̄dicamentū.
p̄dicabile. p̄dicatū. subiectū subscibile. vniuocū. equiuocū.
analogū. denominatiuū. Incipiēdo ḡ ab oīm istozū pri
mo scđ ab intentione dicenda sunt quatuor. Primo qđ im
portat hoc noīe intentio. Scđo qđ sit p̄ma & scđa intentio
Tertio quō se hñt ad inuicem. Quarto qđ est intētionale
Quid est intentio. & quō se habet ad intellectū & volun
tatē: & vnde dicit̄ intentio. Capitulū CCLXVI

Quātū ad primum quid est intē
tio & quibus ueniat Sciendū ē q̄ intētiō im
portat tendentiā in alterū. Vnde intētiō dicit̄
quasi in alterū tentio. Et quia tā intellectus cō
voluntas tendunt in alterū. scđ in suū obiectū. ideo inten
tio pertinet ad intellectū & voluntatē. nec obstat si dicatur
q̄ sicut intētiō dicit̄ in alterū tendentiā vel in alterū tentio
ita intentio dicitur intus tentio. et iō sicut a tendētia in al
terū intentio cōuenit intellectui & etiam volūtati. ita debet
p̄tinere ab ista conditione qua dicitur intus tentio. hec enī
duo simul stant apud intellectū & voluntatem intus tētiō
& in alterū tentio. vt enī dictum est superius. Intelligere &

De Nominibus secundarum intentionum

velle sunt actiones immanentes et non transeuntes in exteriori materia. Illa ergo intus immanetia operationum potest convenire nomen intentionis intellectui et voluntati. secundum quod intentio dicitur intus intentio. Sed quia semper actus intellectus et voluntatis terminatur ad suum obiectum quod est presens ipsi essentie anime vel potentie non quidem secundum reale presentiam sed secundum obiectivam qualiter dicit philosophus in libro de anima. Quod lapis non est in anima sed species lapidis. Idecirco quod per actum terminatum per obiectum potentia tendit in ipsum sicut nomen intentionis convenit intellectui et voluntati: ab eo quod intentio est quod respicit immanentiam operationis infra potentiam. Ita convenit eis de per eo quod intentio est in alterum intentio quod respicit obiectum presens potentie obiective. Et ita patet quod nomen intentionis ex parte duplici quod et ex parte operationis et ex parte obiecti convenit tantum intellectui quam voluntati. Quia propter de utroque procedendo. Primo dicendum est quomodo conveniat intentio voluntati. Secundo quomodo conveniat intellectui.

Quomodo intentio conveniat voluntati et respectu voluntatis et respectu rei volite. Capitulum CCLXVII

Accipiendo ergo intentionem put se tenet ex parte voluntatis. sic sciendum est quod intentio accipitur dupliciter. Uno modo ipse actus voluntatis dicitur intentio. sicut si aliquis velit ire ad ecclesiam ad videndum corpus christi. diceretur talis voluntas intentio sua. et tali voluntate intendit aliquis videre corpus christi. Alio modo dicitur intentio res intentata. sicut si aliquis diceret. Intentio mea est scribere. ibi res diceretur intentio. scilicet ipsa scriptura. Et merito intentio ut se tenet ex parte voluntatis dicitur quoniam actus eius qui intendit quoniam obiectum eius quod intendit per actum. Nam ipsa voluntas quoniam sumitur per suo actu. cum dico. bonam voluntatem habeo ad te. Quoniam pro obiecto et re volita. ut cum dicitur. bibere est voluntas sitiens. hoc latius dictum est superius. Et licet iste modus lo-

cutiōis de intētiōe sepius in scripturis reperiatur. Namē sic non intendimus loqui de intētiōe. qñ dicimus aliqua nomina esse p̄me vel sc̄de intētiōis.

Quomodo accipitur intētiō vt respicit pertinētia ad intellectum.

I aut accipiat̄ intētiō ex parte intellectus. sic etiam accipitur dupliciter. Vno enī modo accipit̄ ex parte intelligentis. ⁊ de hoc primo dicendū est. Alio mō ex parte rei intellecte. ⁊ de hoc sc̄do dicendū est.

Quomodo ex parte intelligentis esse representatiuum dicitur intētiō.

Capitulū CCLXVIII

Quantū ad primū si intētiō accipiat̄ ex parte intelligētis. sic dicit̄ intētiō omne illud qd̄ p̄ modū rēpresentantis ducit̄ intellectū in cognitionē cuiuscūq; rei. Et qz spēs intelligibiles ⁊ actus intelligēdi cōceptus mētis formati quē nos verbū mētale dicimus rēpresentatiue ducūt in cognitionē rez. iō qd̄libet eoz hoc mō intētiō vocat̄. Et ex hoc etiam nomē intētiōis fm̄ vsum loquentiū trahit̄ ⁊ extendit̄ vt dicit̄ intētiō q̄cūq; similitudo siue qd̄cūq; exēplar realiter rēpresentando ducens in cognitionē rez. Et h̄ mō species rei visibilis in medio ⁊ in speculo vt̄ in oculo in fantasia vt̄ spēs in mēoria sensitua vt̄ etiā imago herculis. intētiō dici possunt. qz ex sui natura ad alterz ip̄m cognoscente p̄ modū cuiusdā tendētie deducūt. Et quīs hoc mō sepe doctores vtant̄ ip̄a intētiōe ⁊ appropinquant plus ad nostrū p̄positū. tñ nec sic intendimus de intētiōe qñ dicimus aliqua noīa esse p̄me vel sc̄de intētiōis.

Quō accipit̄ intētiō ex parte rei intellecte. CCLXIX

Ecūdo accipitur intētiō ap̄d intellectū ex parte rei intellecte. ⁊ hoc modo dicitur intētiō ip̄a res q̄ intenditur. in q̄tū intellectus tendit̄ in ip̄am sic in qd̄dā cognitiū per

De Nominibus secundarum intentionum

actū intelligēdi. et sic loquimur hic de intentione in proposito
Hec autem intentio dupliciter accipitur et inuenitur. Uno modo formaliter. et tunc significatur in abstracto. ut hoc nomen intentionis
malitas. et tunc intentio dicitur terminum ipsius tendentiae. siue illud quod resultat ex tali tendentia intellectus per suum actum in rem ipsam. Et haec habitudo in abstracto precise significat purum ens rationis. Alio modo accipitur materialiter. et tunc significatur in concreto. et tunc significatur et dicitur illud quod intelligitur quicquid sit illud. Est enim intentio concretum. scilicet intentionalitas abstractum. Et quibus in concreto res intellecta materialiter dicitur intentio quae aliquando est ens reale. tamen per illud quod importatur nomine intentionis formaliter in concreto est species ens rationis. Ipsa ergo res intellecta materialiter in concreto. dicitur intentio siue res intellecta siue ens reale. ut homo lapis et homini. siue ens rationis ut species generis et homini. Dicitur autem per rationem intentio in concreto significare materialiter. quia significatur illud quod intelligitur in abstracto aut ipsam habitudinem formaliter quam rem intellectam persequitur scilicet nomine intentionalitatis. quia nomine intentionis in concreto ipsum subiectum habitudinis non est principale significatum sed magis ipsa habitudo. Sed quia concreta in accidentalibus formaliter et principaliter significatur accidentis et formam. materialiter autem subiectum accidentis significatur et secundario. in quo subiectum est forma accidentalis. sic concretum album significatur formaliter albedinem. quia album solam qualitatem significatur. ut dicitur in praedicamentis. secundario autem et materialiter dat intelligere ipsam rem in qua est albedo. quia album dicitur res alba. ita etiam cum intentio sit concretum. materialiter significatur ipsam rem intellectam in qua fundatur habitudo ipsam persequens in qua est intellecta. sed formaliter significatur ipsam habitudinem quam est ad modum forme. Et sic albedo significatur formaliter ipsam formam in abstracto precise et nihil aliud materialiter. ita intentionalitas significatur formam solam et ipsam habitudinem et nihil materialiter. Nomen igitur intentionis formaliter et quantum ad formale significatum importatur habitudo rei intellectae ad actum intelligendi. Sed materialiter et quantum ad materiale significatum intē

no: res intellecta dicitur quicumque sit siue ens reale siue ens rationis
 Quomodo et quando conuenit rei intellecte. ut dicatur inten-
 tio vel non.

Capitulum CCLXX

Ec autem res intellecta quando est verum
 ens reale circumscripto omni actu intellectus
 dupliciter considerari potest. Uno modo ab-
 solute ut est res precise non habendo respectum
 ad intellectum. et sic nulla res dicitur intentio. ut homo in re-
 rum natura. precise consideratus vel lapis. alias oporteret quod
 esse intentionem esset de ratione talium quod est falsum. Alio modo
 potest considerari cum habitudine ad actum intelligendi: in quo
 tum est intellecta. et sic quedam habitudo ipsam consequitur quod
 formaliter intentio dicitur. et ideo super rem absolute ad-
 dit rei habitudinem ad actum intelligendi. Sic igitur res intel-
 lecta intentio dicitur materialiter: absolute autem recepta non
 dicitur intentio sed res. ipsa autem habitudo formaliter dici-
 tur intentio. quia cum precisione nominis intentionalitatis.
 aut sine precisione nominis intentionis quo res ipsa dicitur
 intentio materialiter et que res est intellecta quicumque sit siue
 sit ens reale ut homo. siue rationis ut species. et sic accipitur hic
 intentio. cum loquimur de intentione quantum ad nomen a prima intencio-
 nis et secunde intentionis. Ita patet quot modis dicitur intentio.
 Quomodo aliquando sumitur ex parte voluntatis et quantum ad actum et
 quantum ad obiectum. et sic non loquimur hic de intentione. Aliquando
 ex parte intellectus. et sic quandoque ex parte intelligentis et
 non sic hic intendimus. Aliquando ex parte rei intellecte et
 sic de intentione est presens propositum.

Quid est prima intentio et secunda. et que sunt nomina prime impo-
 sitionis et intentionis et que secunde. Capitulum CCLXXI

Ecundo videndum est. quid et unde
 dicatur prima intentio vel secunda. In hoc enim quod dico:
 prima vel secunda intentio: importat et ipsa intentio
 et intentionum ordo. Quia ergo dictum est de inten-

De Nominibus secundarum intentionum.

done. dicendum est de intentionum ordine. quod importat in hoc
quod dico prima et secunda intentio. Nomina enim quaedam dicuntur prime
impositionis secundum grammatice. et primae intentionis secundum logicum.
Et quedam etiam dicuntur eodem modo secunde impositionis et
secunde intentionis. Sciendum est ergo. quod ordo iste unde aliqua di-
cuntur prime intentionis et aliam secunde intentionis: non potest sumi
ex parte intelligentis. quia sic species intelligibilis que est
primum representativum intelligendi esset prima intentio. Et
actus intelligendi qui est secundum esset secunda intentio. Et verbum me-
tale esset tertia que sunt falsa. Nec potest sumi ex parte actus in-
telligendi. quia si sic. fortis esset primus intellectus. et plato se-
cundus. fortis esset prima intentio: et plato secunda. et sic postea pro-
cedendo. si tertius tertia. si quartus quarta quod est falsum.
Et ideo oportet quod iste ordo accipiat ex parte rei intellecte in-
tellectu est intellecta. secundum quod est duplex genus intelligibilium ad
quorum quolibet terminatur actus intelligendi. Nam quedam sunt
intelligibilia que sunt vera entia realia que conveniunt rebus
non ex opere intellectus speculativi. puta scilicet habent esse intel-
lectu speculativo obiective. imo circumscripto omni tali esse ob-
iectivo sunt res vere et conveniunt rebus aliquam affirmative.
ut homo et bos et similia in genere substantie. albedo scientia in ge-
nere qualitatibus. et similia in genere accidentium. Aliquam privati-
vative. ut surdum cecum. que et si non sunt res vere. tamen realiter et
veraciter rebus conveniunt. ut privationes sicut cecum et similia
Et hec omnia que sic rebus conveniunt dicuntur prime inten-
tiones. et nomina talium dicuntur etiam nomina prime impo-
sitionis secundum grammatice. et nomina prime intentionis secundum lo-
gicos. Alia sunt que conveniunt rebus secundum quod sunt obiective
in intellectu et non aliter. sicut est esse abstractum. esse virtuer-
tale genus spes et similia. et ista dicuntur secunde intentionis. et
nomina talium significata grammatice dicuntur nomina secunde imposi-
tionis. et secundum logicos secunde intentionis. et sic sunt duo modi essen-
tiarum generales. scilicet. secundum rem. et iste est primus. Secun-
dum rationem. et iste est secundus. ita est ab istis duobus

generibus intelligibilibus quae habent in duplici modo esse. Sumitur diuisio intentionum primarum et secundarum. scilicet primarum a primo modo et secundarum a secundo modo. Causa autem est. quia prima diuisio essendi est in esse rei et in esse rationis. ut patet. v. metaphis. et ita etiam prima diuisio nominum est. Quae quedam sunt nomina prime intentionis. quantum ad illa quae habent esse in re. quedam secundae. quantum ad illa quae habent esse in ratione. Et ita patet unde et quod dicitur prima intentio et secunda intentio. et nomen prime intentionis et secundae logice et similiter prime impositionis et secundae grammaticae.

Qualiter se habent ad inuicem prima et secunda intentio. CCLXXII

Unc tertio dicendum est qualiter se habent ad inuicem. Et dicendum. quod in duobus conueniunt et in duobus differunt. Conueniunt quidem in duobus. Primo in hoc quod sunt. scilicet in hoc quod esse intentionem. Intentio enim est quoddam conueniens ad primam et secundam intentionem sicut animal ad bouem et hominem. Et ista differunt quia prima a primo genere intelligibilium. et secunda dicitur secunda a secundo genere intelligibilium. ut dictum est. Conueniunt etiam secundo quantum ad hoc de quo sunt. quia tamen secunda intentio quantum ad illud quod importat formaliter in concreto nomine intentionis est ens rationis. Quod sic videtur. Nam quibus intentio se tenet ex parte intelligentis non distinguitur esse reale. imo omnis talis intentio sit res vera et non ens rationis. ut species intelligibilis et huiusmodi. ut dictum est. Intentio enim ut se tenet ex parte intellectus quantum ad illud quod concretive et materialiter dicitur non distinguitur contra ens reale. quia saltem quando res vera est extra animam. ut homo albedo et cetera. tunc intentio prima quantum ad illud quod importat formaliter est ens rationis. quia ut dictum est concretive formaliter significat intentio ipsam habitudinem rei quae consequitur ut intellecta est quae est ens rationis. Secunda autem intentio de gentibus rationis est. et ita utriusque conuenit. quia utraque est ens rationis quantum ad formale significatum. Differunt autem in duobus haec nomina. prima intentio et secunda. Primo quantum ad illud quod significant. quia prima intentio concretive significat materialiter

De nominibus secundarum intentionum.

ens reale sicut homo. et secunda intentio nullo modo significat nisi ens rationis. Secundo differunt primum ad illud in quo sunt. Ubi sciendum quod aliquid dicitur esse in intellectu tripliciter. Uno modo subiective. et hoc modo intellectus includit actus intelligendi. et habitus intellectuales. et sic scientia est in intellectu. sicut in subiecto. Alio modo obiective. et hoc dupliciter. Uno modo sicut illud quod est obiectum directe cognitum a intellectu. et hoc modo res que est extra subiective est in intellectu obiective. ut homo. bos. et quodcumque aliud quod intelligitur. et dicitur obiective esse in intellectu. quia est in prospectu sue cognitionis. Contigit autem aliquando quod aliqua res simul et semel est in intellectu subiective et obiective. ut cum aliquis intelligit se intelligere. et cum aliquis intelligit et cogitat de scientia in se accidentaliter existente. Aliquando autem est solum in anima obiective et subiective in re extra. ut cum intelligit albedinem vel lapidem. Alio modo dicitur aliquid esse obiective in intellectu. quia consequitur rem prout est obiective in intellectu. Esse enim abstractum a sorte et platone non convenit homini prout est extra in se subiective. sed solum prout est in intellectu obiective. quia sic homo est in prospectu intellectus sicut obiectum cognitum non cognito sorte vel platone. sicut etiam in visu est color et albedo lactis obiective sine dulcedine. sed non est in re sine dulcedine obiective. In hoc ergo differunt prima intentio a secunda. quia secunda intentio illud significat quod nunquam est in intellectu nec in re extra subiective. sed solum in intellectu habet esse obiective tanquam consequens rem veram prout est obiective in intellectu ut genus species. et cetera. Sed illud quod importatur nomine prime intentionis concretive et materialiter est obiective in intellectu. et subiective in re extra. ut homo lapis lignum. et huiusmodi. Quandoque autem obiective simul et subiective in intellectu. ut scientia et huiusmodi. Et ita hec convenientia et differentia est in duobus prime intentionis et secunde.

Quid sit intentionale et a quo veniat. Ca. CCLXXIII

Unc quarto dicēdū est de hoc no-
 mine intentionale quod descendit de hoc noīe intē-
 tio **U**bi intelligēdū. quod intentionale potest ac-
 cipi dupliciter. scz essentialiter et denominati-
 ue sicut aliquod potest esse quale essentialiter ut albedo. et
 denominatiue. ut lignū album. quod est quale denomina-
 tiue. Ita etiā esse intentionale per essentiā alicui conuenit
 sicut ei quod est intētio. Ip̄a em̄ intētio est intētionale p̄ essen-
 tiā. Aliqn̄ etiā alicui conuenit esse intentionale p̄ participa-
 tionē ⁊ denominatiue de illo cuius est intētio. ⁊ sic accipiēdo
 intentionale per essentiā. est illud quod est intētio. ⁊ denomiati-
 ue dicitur intētionale illud cuius est intētio. Et sic accipiē-
 do intētiones que sunt ex parte intelligētis. sunt species in-
 telligibiles actus intelligendi conceptus formatus. vel di-
 cūtur intentionalia vel intentionata essentialiter. q̄a sunt
 intentiones rerū. Illa autē quoz sunt intētiōes. ⁊ quoz
 sunt representatiua dicitur esse intētionalia denominati-
 ue. S; hic notādū quod dicim⁹ quoz sunt. quod ista possunt esse
 alicui⁹ dupliciter. Uno mō s̄iecti in q̄ sunt. ⁊ sic s̄iectū nō
 psueuit denoiari intētioale a talib⁹ intētioib⁹. ut intellect⁹
 nō dicitur intētional' ab intētioe q̄ ē species. ⁊ similiū q̄ sunt i
 intellectu sic in s̄iecto. Alio mō dicitur iste intētiones esse
 alicui⁹ ut obiecti rep̄ntati ad quod sunt. et talia denoiantur in-
 tētionalia esse a talib⁹ intētioib⁹. ut dicim⁹ quod lapis bos al-
 bedo. ⁊c. dicitur esse intētioaliter in intellectu. ⁊ h̄nt esse in-
 tētionale in intellectu. qz scz p̄ suā essentiā vel suū rep̄ntati-
 uū quod est eoz intētio. Et hoz causa est. qz talia in cōtū sunt
 intētioes magis ipoztāt habitudinē ad obiectū quod rep̄sen-
 tāt. q̄ ad s̄iectū quod inforāt. Et idē est iudiciū d̄ intētio-
 nib⁹ illis quoz intētiones sunt. s̄m quod nomē intētiois extē-
 dicitur ad quodcūq̄ rep̄ntatiuū alterius siue exēplar p̄ducens
 in alterius cognitionē. sic ē de specie visibili. ⁊ in medio ⁊ in
 organo vel in speculo. vel fantasmate. vel in fantasia. vel

De nominibus scōarū intētionū.

specie sensibili in sensitua memoria. zc. Accipiēdo autē in /
tētionē in intellectu ex parte rei intellecte. ip̄a habitudo rei
intellecte ad actū intelligēdi dicit̄ intētionale p̄ essentia vel
essentialiter. eo mō q̄ talibz entibz rois cōuenit h̄e eēntiā q̄
nō dicūt formalit̄ rē aliquā. sic in p̄uatiōibz dicim⁹ q̄ cecitas
est p̄uatio essentialit̄. s; oculus h̄z esse p̄uatiū dnoiatuue
Et sic intētiōale dnoiatuue pōt dici re^u scōe intētiōis p̄ia
intētiō sup̄ quā scōa fundat̄ q̄ ad illud q̄ materialiter im
portat̄ noie p̄me intētiōis qd̄ ē res intellecta. Et ip̄a res in
tellecta q̄ d̄z intētiō materialit̄. p̄t dici z noīari ab h̄ q̄ noie
p̄me intētiōis ip̄ortat̄ formaliter. z sic p̄ia intētiō ut ē fun
damētū scōe. sic hō re^u speciei p̄t dici dnoiatuue intētiōale
z ip̄a res intellecta p̄t dici intētiōalis ab h̄itudine q̄ formalit̄
p̄ma intētiō dicit̄ s; isti mōi dnoiatuōis nō sūt mltū vsitat̄

De hoc noie transcendens. Capl'm CCLXXIIII

De hoc autē noie trāscēdēs sciendū

q̄ trāscēdens d̄z q̄si trās om̄e ens. vel q̄si trāsi
ens om̄e ens. hoc autē cōtingit tripliciter Primo
entitate. z hoc mō deus d̄z trāscēdēs. qz nobi
litate actualitatis trāscendit om̄e ens z sic nō est cōis vsus

vocabli. Alio^o accipit̄ trāscēdēs nō ab entitatē nobilitate
sed a p̄dicationis cōitate. z sic illud qd̄ pōt p̄dicari de om̄i
ente dicit̄ trāscēdēs. sed ē duplex p̄dicatio Una formalit̄. ut
hō ē aīal. Alia dnoiatuua. ut hō ē alb. hō ē species Illud
q̄ qd̄ p̄dicatiōe formalit̄ p̄dicat̄ de om̄i ente. eo mō q̄ cuilibz
enti cōuenit p̄terea formalitas d̄z trāscēdēs. q̄si trās om̄e
ens. vel trāsiēs om̄e ens cōitate. s. formalis p̄dicatiōis. z sic
trāscēdēs dicit̄ p̄prie de illis sex. s. ente. vno. p̄o. bono. re. ali
qd̄ Ex h̄ ē cōis vsus vocabuli. Illud autē qd̄ p̄dicatiōe dnoia
tiuue p̄dicat̄ de om̄ibz scōis intētiōibz. z de p̄mis trāscēdētī
bus. pōt etiā dici trāscēdēs. qz hoc qd̄ dico ens est vlt̄. hoc
qd̄ dico genus est vniuersale. z sic de alijs. Et nec iste mo
dus trāscēdētis est ita cōis z p̄prie sicut scūdus.

De hoc nomine Vniuersale Ca. CCLXXV.

Arca vniuersale tria videnda sunt:

Primo quomodo dicitur et accipitur vniuersale. Secundo quomodo vniuersale per abstractionem et predicacionem se habet ad sua inferiora secundum rationem prioris et posterioris. Tertio quomodo se habet ad ea in ratione totius et partis.

Quia vniuersale sumitur tripliciter.

Quantum ad primum sciendum quod vniuersale sumitur tripliciter. Est enim quoddam vniuersale causalitate. et isto modo sol dicitur causa vniuersalis respectu generabilium deus autem vniuersalis causa est respectu omnium. et sic non est communis usus loquendi apud logicos de vniuersali. Alio modo dicitur vniuersale abstractione. Abstractio autem est duplex. omnis enim abstractio dicitur respectu materie. Quaedam ergo sunt abstracta a materia secundum esse. et quibus hec sunt quedam particularia et quedam singularia. nihilominus per abstractionem a materia vniuersalia dicuntur. Alio modo est aliquid vniuersale per abstractionem non secundum esse sed secundum intellectus considerationem incommunitate talia considerantur absque materia. hoc autem potest fieri tripliciter. Unomodo ut consideretur ad intelligibile absque hac materia sensibili sicut hominem non considerando hunc sensum. quibus rationalia intelligat cum materia sensibili in communi. Et talis abstractio vocatur philosophica. id est naturalis. unde scientia naturalis est de sic abstractis. non tamen excludit materiam sensibiles communitate. quia intelligit hominem cum ossibus et carnibus in communi non tamen considerat cum istis carnibus et ossibus in particulari. Alio modo potest fieri hec abstractio. ut intellectus consideret non solum sine hac materia sensibili. sed etiam sine consideratione sensibilis materie. licet consideret eam cum materia intelligibili ut potest considerari circulus sine ere. ferro vel ligno. et homini. Sed quia circulus oportet quod sit in aliqua materia non intelligit sine materia intelligibili. et talis abstractio vocatur

De nominibus secundarum intentionum.

tur mathematica. quia de talibus abstractis sunt scientie mathe-
maticae. Tertio modo potest aliquis considerare rem aliquam et sine
hac materia sensibili in communi licet cum intelligibili. et sine ma-
teria sensibili et intelligibili. Hec autem abstractio non est realis
separatio. sicut cultellus separat carnes ab ossibus. sed unius consi-
deratio sine altero. sicut visus videt colorem in pomo nihil con-
siderando de sapore. Et quia ut sic talia considerantur abstracta con-
petit eis ut dicantur de multis. sicut sunt in multis. ideo est alia ab-
stractio quam ipsa consequitur. quam est per predicationem. et sic homo est abstra-
ctum communitate predicationis quia predicatur de sorte et platonem.
Universale ergo secundum logicos dicitur quodlibet predictorum modo. sed
proprie ultimo modo. Et sic vult sumptum dicitur quod est aptum natum
de pluribus predicari. Ubi intelligendum quod tale vult est multiplex.
Est enim quoddam vult quod habet actu et sic plura supposita sicut ho-
mo habet sortem et platonem et sic de aliis. Aliud est vult quod sic
actu non habet plura supposita sed successive sicut fenix. Aliud
est quod non habet plura supposita nec actu simul nec successive
ut sol et luna. quibus tamen non habeat nisi unicum suppositum. quia tamen
sol potest considerari sine predicationibus individuantibus sed sine
hoc et nunc potest dici vult. Et quibus in aliis duobus modis di-
catur vult est quod est aptum natum predicari de pluribus vel sic quantum ad
primum. vel successive quantum ad secundum. et in tertio non possit nihil
ominus dici aptum natum predicari de pluribus quia in quantum vult
est. hoc ei convenit licet hoc sibi non conveniat in determinata
materia. Quocumque autem modo sumatur vult semper dicitur vel su-
mitur per aptitudinem quaedam ad particulare. Et ideo cuilibet
modo vult videtur aliquis modus particularis sicut patet. Quia
enim sol habet virtutem respectu cuiuslibet generabilis. dicitur
tur causa universalis omnium generabilium. Sed quia sortem
non habet virtutem nisi respectu platonis. dicitur causa par-
ticularis. et sic postea singulis modis universalium respon-
det modus particularium.

Quomodo Universale est prius et posterius suis in-
ferioribus.

Capitulum CCLXXVI.

Quantum ad secundum dicendum est
 quod universale dupliciter potest considerari. Uno
 modo quod natura universalis consideratur simul
 cum intentione universalitatis. ut scilicet unum et idem
 habeat habitudinem ad multa et proveniat ex abstractione in
 tellectu. et sic oportet quod secundum hunc modum universale sit poste-
 rius. Unde in I. de anima dicitur. quod animal universale
 aut nichil est aut posterius est. sed secundum platonicos qui po-
 nunt universalis substantia secundum hanc considerationem uni-
 versale esset prius quam particularia. Unde secundum eos particula-
 ria non sunt nisi per participationem universalium substantiarum
 que dicuntur idee. Alio modo potest universale considera-
 ri quantum ad ipsam naturam universalitatis vel humani-
 tatis. prout invenitur in particularibus. et sic dicendum est
 quod duplex est ordo nature. Unus secundum viam generationis et
 temporis. secundum quam viam ea que sunt imperfecta et in po-
 tentia sunt priora. et hoc modo magis commune est prius secundum
 naturam quod apparet manifeste in generatione animalis et ho-
 minis. Nam prius generatur animal quam homo. ut dicitur
 in libro de generatione animalium. Alius est ordo perfectio-
 nis sive intentionis nature. et sic actus est prius simpliciter
 quam potentia. et perfectum quam imperfectum. Et per hunc modum
 minus commune est prius secundum naturam. quam magis commune. ut
 homo quam animal. Nature enim intentio non sistit in generatio-
 ne animalis. sed intendit generare hominem.

Quod universalis respectu inferiorum se habet aliquando in ra-
 tione totius. aliquando in ratione partis. La. CCLXXVII

Quantum ad tertium dicendum est
 quod universale magis commune comparatur ad
 minus commune. ut totum et ut pars. Ut totum
 quidem secundum quod in magis universalis non solum
 continetur in potentia minus universale. sed etiam alia.

De nominibus scđarū intētionū.

ut sub animalī non solū homo cōtinetur sed etiam equus
Et pars quidem fm q̄ minus cōmune continet in sua ra-
tione non solum magis cōmune. sed etiam alia. ut homo
non solum animal sed etiam rationale. Sicut etiam animal
in se consideratum. prius est in nostra cognitione q̄ homo.
sed homo prius est in nostra cognitione. q̄ q̄ animal sit pars
rationis eius.

De hoc nomine abstractū unde 2 quot modis dicitur.
et quis est modus significandi. La. CCLXXVIII

E hoc autem nomine abstractum

patet eius acceptio fm immediate premissa in
q̄ diffinitione de abstractione in primo capitulo
de vniversali. quia omnib; istis modis de quib;
bus dicitur fieri talis abstractio. illa res abstracta in quo-
libet modo illorū abstractū dicitur. et eis oppositū potest
dici concretū. Preter hos modos dicitur abstractū propi-
mū ad concretum fm modū significandi. ut abstractū di-
catur illud quod significat formā absolutā. Concretū vō
qđ est ad aliquid contractum. Et isto modo respectu oim
dictionum inuenitur abstractum et concretū. ut hoc quod
dico ens et entitas. Hoc em̄ quod dico ens est concretum
et dicit illud qđ habet entitatez. Sed hoc qđ dico entitas
dicit illud qđ habet formā. vel dicit illud quo ens est ens.
scđ ipam formā Idem patet in hoc qđ dico vniversale q̄tū
ad scđas intētionē. qđ vniversale est cōcretum. et signi-
ficat illud quod habet naturā vniversalitatis. Vniversa-
litas autē ipsam naturam vel formam. qua vniversale est
vniversale. Idem dico in substantia. homo est concretum
2 significat q̄ habet naturam humanā. sed humanitas est
abstractū et significat illud quo est homo. 2 dicit de albo 2
albedine in accidentibus. Quia album significat illud
quod habet albedinem. sed albedo significat ipsam natu-
rā siue ipsam formā. Vñ generaliter cōcludo q̄ cōcretū de

illud quod significat habens naturam. et abstractum quod significat ipsam naturam. et ideo absolutum habet modum significandi quod est. Et quia modus significandi dato quod eadem res significetur impedit modum predicandi. Unde est quod dato et posito. si tamen ita est quod quantum ad formale significatum idem importetur nomine abstracti et concreti sicut hoc nomen hominis et humanitatis. nomine albi et albedinis. etc. Tamen quia modus significandi est diversus in diversis. quia concretum significat per modum quod est. et per modum habentis. et per modum totius. Abstractum autem significat per modum quo est. et per modum habitus. et per modum partis. Ideo in nulla re in qua differunt quod est et quo est. habens et habitus pars et totum. possunt de se invicem predicari. ut hec est falsa homo est humanitas. albus est albedo. Sequitur ergo quod concretum et abstractum non possunt de se invicem predicari. In divinis autem ubi idem est habitus et habens. quod est et quo est. pars et totum. eo modo quo est in talibus totum et pars possunt de invicem predicari. Ideo hec est vera. deus est sua deitas. deitas est deus. Ut communiter autem et maxime in genere substantie. nomine concreti suppositum importatur. et nomine abstracti natura.

Quid importatur nomine concreti. et quod triplex est modus concretorum

Capitulum CCLXXIX

E concreto autem quibus aliquid pater ex precedenti capitulo. tamen ad maiorem evidentiam Sciendum est quod triplex est concretum quoddam accidentale ut album. quoddam substantiale sed non denominativum. ut homo et animal. quoddam substantiale denominativum. ut animatum et homini. Omnibus autem concretis commune est quod dent intelligere suppositum. et pro supposito reddunt locutionem veram. ut album currit pro sorte currente. rationale disputat. vel homo movetur. In hoc tamen est differentia. quia omne con-

De nominibus secundarum intentionum

cretum accidentale dat intelligere suppositum non ex significatio-
co. sed ex modo significandi. Album enim solum qualitate significat
ut dicitur in philosophia. Concretum autem substantiale denotativum dat in-
telligere suppositum primum ex significato primum ex modo significandi.
Ex significato. quod significat aliquid quod pertinet tanquam pars ad
intrinsecitatem suppositi. ut aialium. primum vero ex modo significandi.
dicitur quod non directe significat hominem secundum quod est suppositum cum
significet principalem formam sed indirecte. scilicet ex parte ex suo
modo significandi importat suppositum. Concretum autem substantiale
non denotativum directe et per se significat suppositum. Ex quo patet
quod concretum substantiale non denotativum predicat de suppositis per se
et in quod. ut aial de sorte. Concretum autem substantiale denotativum
predicat denotative denotatione accidentali. Quid autem importet
notie suppositi expressi infra patebit. De differentia autem reali
horum duorum nature et suppositi. que est famosa quod non plus dico.
sed ad presens sufficit dixisse horum duorum nominum significan-
tia et differentiam. scilicet abstracti et concreti quorum unus dicitur
in comparatione ad alterum.

Quid est predicatum.

Capitulum. CCLXXX

Hoc autem nomen predicatum significat rem

h que de alio dicitur siue actus verbalis sit illud quod dicitur. siue
per copulam verbalem dicatur. siue dictio sit actus verbalis.
lis. ut cum dico sortes currit. hoc quod dico currit. est
predicatum. quod de subiecto dicitur scilicet de sorte. Aliquam autem aliquid dicitur de
aliquo mediante copula verbali. et dicitur predicatum duplex. ut cum dico
sortes est albus. ibi albedo dicitur de sorte. et totum hoc est albus. est
predicatum. Predicatum autem dicitur ab actu predicandi. Hoc autem con-
uenit omni rei et omni nomi quod possit predicari in aliqua propositione
siue sint nomina proprie vel scilicet de intentionis.

Quid est predicabile et predicatum. subiectum et subiectibile

Predicabile autem dicitur ab aptitudine predicandi. quibus
actu non predicatur. in quo etiam differt a predicato quod dicitur
actu et esse. Predicabile similiter convenit omni enti cuiuscumque

conditionis existat. predicamentū aut dicit ordinē diuersa
rū predicatorū z predicabiliū que sunt eiusdem generis. et
omnia predicabilia ordinata fm sub z sup v'l lateraliter in
genere substantie p̄dicatū dicunt. z idem est in generibus
accidentū. Hec aut nō sunt nisi decem. quia nec possunt
esse nisi decem rerū genera de quibus dictum est prius. Et
sic patet differentia predicati predicabilis z predicamenti
Et qz predicatū dicit in comparōne ad subiectum. z subie/
ctū dicit illud de quo dicit aliquid z sic predicatū est qd d
altero dicit. z hoc generaliter uenit omni rei z nomini qd
potest subiacerē alteri vel aliquō de eo dicat. quia tamē di/
uersimode inueniat in multis diuersis. Ideo quū subie/
ctū dicat terminus p̄positionis de quo predicatū dicit. ta/
men fm q aliqua diuersimode de diuersis dicunt inuenit
diuersimode subijci dici. Dicit aut aliqd esse in aliquo et
dici de alio sicut forma substantialis de prima materia. et
hoc mō dicit subiectū materia p̄ma omniū formarū s̄bstāte
aliū. Alio modo dicit aliquid de alio z est in eo sicut forma
accidentalīs in sua materia. z hoc modo suppositū dicit sub/
iectum omniū accidentū. Alio modo dicit aliquid de alio
quo vt sua p̄prietas. z hoc modo anima est subiectum sua/
rū p̄prietatū. similiter angelus z deus. Alio modo dicitur
aliquid dici de alio tanq̄ illud quod est declaratiuum sue
quidditatis z qualitatis. z isto modo passionēs dicunt de
aliquo in scientia cuius cognitio querit. z illud subiectū sci/
entie vocat. z sic deus est subiectum sciētie theologie. Alio
modo dicit aliquid dici de alio sicut superius de suo inferi/
ori. z sic sortēs subijctur homini z homo animalī. z sic de
alijs. Sicut aut predicatum dicit ab actu predicādi. z pre/
dicabile a potentia z aptitudine predicādi. ita subiectum
dicit qd actu. subijcibile aut ab aptitudine. Et hoc de sub/
iecto z subijcibili dictum sufficiat.

De nominibus scđarū intentionū

Et quia subiectum et predicatum

sequuntur quedam accidentia quae importantur nominibus
scđe intentionis. ut uniuocum. analogum et hominum. Ideo
sub istis subinfero primo de his quod est uniuocum.

Uniuoca autem definiuntur in principio predicamentorum. quod uniuoca dicuntur illa. quorum nomen est eorum et secundum illud nomen ratio substantie est eadem. Et secundum hoc uniuocum significat illud nomen quod potest dici de pluribus secundum eandem rationem substantialem. sicut homo dicitur de sorte et platone. et animal de homine et leone. Et inde est quod omne genus de suis speciebus. et omnes species de suis indiuiduis uniuoce predicantur ut porphirius dicit.

Quid est equiuocum.

Equiuocum autem dicitur quasi equiuocans sua significata secundum Albertum. Et ideo equiuocum dicitur illud nomen quod est commune multis. et secundum illud nomen illorum significatorum ratio seu substantia est diuersa. sicut patet de hoc nomine canis quod dicitur de latrabili. et celesti sidere. et de pisce marino.

Quid est analogum.

Analogum autem idem est quod proportionabile. sicut et analogia idem est quod proportio. Et analogum dicitur illud nomen quod est commune multis sed per prius dicitur de uno et per posterius secundum quandam proportionem de alio vel de alijs. sicut ens per prius dicitur de substantia quam de accidente. Hec autem proportio duplex est in nominibus. Uno modo quia multa habent proportionem ad unum. et sic sanitas in animali est analogum ad sanitatem in medicina ut ad causam et ad sanitatem in urina ut ad signum. Alio modo quia unum habet proportionem ad aliterum. sicut sanitas medicine ad sanitatem urine. Et iste modus communicationis est medius inter primam equiuocationem et simplicem uniuocationem. In his enim que analogice dicuntur non est totaliter una ratio sicut in uniuocis. nec totaliter diuersa sicut in e

Tractatus II

equiuocis. Sed nomē qđ sic mltipliciter dicitur significat diuer-
sa s̄m p̄portione. Est autē differentia inter hec tria. qz si no-
mē cōmune vel ip̄a cōceptus debeat diuidi. Uniuocū diuidi-
tur p̄ suas p̄prias differentias. sicut gen⁹ diuidit̄ suis differē-
tijs. Equiuocū autē diuidit̄ s̄m diuersas res significatas sicut
canis. Analogū autē s̄m diuersos modos p̄portionales
sicut ens descēdit in decē p̄dicamēta. vt prius dictū est s̄m
diuersos modos essendi. Ulteri⁹ autē dicendū est qđ idē no-
mē pōt esse equiuocū. uniuocū ⁊ analogū respectu diuerso-
rū ⁊ nō respectu eiusdē. vt hoc nomen canis est equiuocum
respectu latrabilis ⁊ sideris ⁊ piscis. Est autē uniuocū res-
pectu ois canis latrabilis. Est autē analogū respectu ois ca-
nis latrabilis veri ⁊ respectu canis latrabilis picti. quia
p̄ pri⁹ de vero cane dicitur ⁊ p̄ posterius. ⁊ p̄portionalit̄ dicitur pictor.

Quid est denominatiuū.

Denominatiua autē dicunt̄ quecūqz solo casu. i. sola cadē-
tia vel inclinatione ad subiectū ab aliquo habent ap-
pellationē. vt a grāmatica grāmaticus. Abstractū em̄ ⁊ cō-
cretū licet differant cōtū ad materiale significatū. non tñ
cōtū ad formale. Et ideo notanduz est qđ ad hoc qđ aliq̄
sint p̄prie denominatiua quatuor requirunt̄. Primo qđ conue-
niant in p̄ncipio vocis ⁊ differant in fine. Secūdo qđ vnus
significet p̄ modū abstracti ⁊ aliud p̄ modū concreti. Tertio
qđ cōueniant in significato formali. Quarto qđ denomi-
nans differat essentialit̄ a denoiato. Et hec quatuor patēt i h
qđ dico albedo ⁊ albū. Et nota cōtū ad quatuor conditionē h̄
veritatē gn̄alit̄ ⁊ in oibz p̄cretis accidētaliū. In p̄cretis tñ sub-
stantie non sic clarū est. quia vtrū homo ⁊ humanitas dif-
ferant realiter. questio dubia est. Quinta autē conditio pos-
test addi qđ oportet quod vtriusqz sit nomē in potentia. vt pa-
tet in p̄dicamētis. De eo autē qđ est in complexuz ⁊ de ei⁹
opposito. scz complexum. dictū est in principio in primo p̄-
ambulo vt esset ordo clarior dicendorū.

De noibz scđarū intencionū pueniētibz incōplexis questio

De nominibus secundarum intentionum

communes omnibus predicamentis. Et primo quomodo tale
nomen est triplex gradus. Capitulum CCLXXXII

Unc dicendum restat de nominibus

secunde intentionis que conveniunt incomplexis et dicuntur
de incomplexis. sunt tamen communes omnibus predicamen-
tis tam substantiis quam accidentiis. Ubi notandum quod
istorum nomen est triplex differentia cum res in predicamento existeret
possit sumi et in universalis quod dicitur respectu particularis. et in parti-
culari quod dicitur respectu universalis. Item quedam prout veniunt res
prout sic vel sic considerantur. Idcirco quedam sunt nomina secunde intentionis
que rebus conveniunt ut considerantur in universalis respectu parti-
cularis. et de istis primo dicendum est. sicut genus species et huius-
modi. Alia sunt nomina que conveniunt rebus ut considerantur in parti-
culari respectu universalis. sicut individuum et homini. et de
istis secundo dicetur. Quedam sunt que conveniunt rebus siue sic
siue sic considerantur. sicut habere proprium. et sic accidentis convenit res et
in universalis et in particulari. sicut animalis est proprium sentire.
et fortis bene cantare. et accidit homini rationale. et fortis accidit
albedo. et de istis tercio dicetur.

Quid importet nomine generis et nomine generis generalissimum
et nomine generis subalterni. Capitulum CCLXXXIII

Dicendum est ergo de nominibus secunde

intentionis que rebus conveniunt. ut considerantur in uni-
versali respectu particularis. Hec autem sunt tria.
Primum ad presens pertinet. scilicet nomen generis speciei
vel differentie. Ista enim tria distinguuntur prout important or-
dinem predicabiliis quantum ad ea que sunt universalis. sicut patet
in arboze porphyriana que in libro suo describitur. Genus autem
diffinitur a porphyrio sic. Genus est quod predicatur de pluri-
bus differentibus specie in eo quod quid est. id est essentialiter.
Hec autem diffinitio magis est rei subiecte ipsi nomini quam ipsi
us intentionis et nominis. Non enim ipsum nomen vel ipsa
intentionis predicatur de specie. male enim diceretur. homo est ge-

nus. sed ipsa res bene predicatur de specie. vnde bene dicitur homo est
 animal. nihilominus expositiue hec diffinitio dicit quid est hoc
 nomen genus. quia hoc quod dicitur genus. est quoddam nomen signi-
 ficans intentionem que intentione et quod nomen uenit illi rei que
 predicatur de pluribus speciebus essentialiter. ut quod animal predicatur
 de homine et de boue que differunt specie. uenit sibi quod dicitur ge-
 nus. Ex his patet quod diuersimode accipitur genus a grammatico quod dicitur
 quod genus est exploratio sexus. et a logico quod dicitur quod genus est quoddam
 predicabile. Item etiam non accipimus hic genus prout dicitur
 aliquorum genealogia consanguinitatis vel prout est multorum
 collectio. sed solum dicitur genus talis intentione que uenit rei pro-
 ut ei plures species supponuntur. ut animali bos homo et asinus. Ge-
 nus autem sic sumptum diuiditur in generalissimum et subalternum
 Generalissimum dicitur genus quod dicitur de illo quod non habet ali-
 quod genus supra se. et isto modo quia substantia in genere non ha-
 bet supra se genus aliud. dicitur genus generalissimum. Sed
 quia corpus et animatum corpus habent supra se substantiam
 dicuntur genera subalterna.

Quid sit species et quot modis dicatur. et quid species sub-
 alterna et specialissima. Capitulum. CCLXXXIII

Species autem multis modis dicitur
 quia vno modo idem est quod membrorum dispositio
 pulchra vel feda. sicut dicimus species priami
 digna est imperio. et sic non loquimur hic. Alio
 modo dicitur species similitudo rei. et hoc modo species res
 representantes dicuntur esse in sensu vel intellectu. et nec sic in-
 tendimus hic. Alio modo diffinitur species a porphyrio sic.
 quod species est quod predicatur de pluribus differentibus numero
 in eo quod quid. id est essentialiter. Et sicut dictum est de genere
 ita hec diffinitio magis competit rei subiecte intentioni quam nomi-
 ni. Unde potest ex hoc dici quod species est quoddam nomen se-
 cunde intentionis. que intentio vel quod nomen intentio-
 nis uenit rei que predicatur de pluribus differentibus nu-

De nominibus secundarum intentionum

mero ad differentiam generis essentialiter. et sic de specie intensionum hic. Est autem duplex species. scilicet specialissima que non habet aliam sub se sicut homines et huiusmodi. Et subalterna que habet alias sub se sicut animatum corpus habet animam. anima autem habet hominem. Et ita idem potest esse et est genus subalternum. et species subalterna respectu diversorum. sicut anima est genus subalternum. quia est sub altero positum. scilicet sub genere substantie et aliorum. Et est species subalterna. que est aliquid sub ea posita scilicet homo. Ex quo patet diversa acceptio speciei a grammatico qui vult aliqua esse speciei primitivae vel derivativae. Et a logico respectu cuius species est secunda intentio applicata et consequens rem potest intelligitur. vel potest obiectivae in intellectu videlicet quod est predicabilis de pluribus differentibus numero.

Quot modis accipitur dicitur et ad sit. Capi. CCLXXXV

Differetia autem est triplex scilicet communis propria et magis propria. Communis dicitur quod aliquid differt ab aliis rebus communibus. ut sorres albus differt a platone non albo. et sic non loquimur

hic de differentia. Alia est propria scilicet que facit distare accedente inseparabili siue cause a principio intrinseco ut sanitas. siue extrinseco ut cicatrix. et nec sic accipimus hic. Alia differentia est magis propria quam facit alicui ab altero differre specificiter. ut rationale respectu hominis. Et sic differentia est quod predicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale. id est differentia est nomen cuiusdam intentionis que intentio pervenit illi rei quam intellectus considerat predicabilem de specie in quale. Differentia enim licet secundum rem dicat quid et substantiam. tamen quantum ad modum dicit quale. Et hec est differentia que est divisiua generis et constitutiua speciei et completiua definitionis. et sic de differentia loquimur hic. Et sic patet de nominibus istis que sunt genus species et differentia quantum ad suam significativitatem et convenientiam et differentiam.

Tractatus II

De nominibus omnibus predicamentis quod ueniunt ut considerantur in particulari.

Capitulum CCLXXXVI

Unc dicendum restat de nominibus

secunde intentionis que ueniunt rebus omnium generum siue substantie siue accidentium ut considerantur in particulari

Ubi intelligendum quod sic uultur respectu inferioris particularis. ita particulare dicitur respectu superioris universalis. Habet autem particulare aliquem respectum ad naturam communem ut sortes respectu hominis. et hec albedo respectu albedinis in communi. Aliquam autem habet respectum ad naturam communem et ad proprietates. Si ergo considerat res in particulari prout habet respectum ad naturam communem. sic importat nomen secunde intentionis et uocatur particulare in quantum a natura communi excedit. quia natura communis in multis inuenitur. hoc autem particulare in uno solo. Si autem considerat res in particulari per respectum ad naturam communem et ad accidens vel proprietates sic dicitur singulare et indiuiduum. Singulare autem in quantum est in se indiuisum. Singulare autem in quantum est diuisum ab alijs. Et sic ista tria differunt. quia una et eadem res dicitur particularis in quantum excedit a natura communi. sed indiuiduum in quantum est in se indiuisum. singulare uero in quantum est ab alijs diuisum. Ista autem tria nomina dicuntur tam de substantia quam de accidentibus. ut sortes et hec albedo et quodlibet est particulare indiuiduum et singulare. Item quodlibet istorum dicitur de toto et de parte. quia sortes et pars sortis. quodlibet est indiuiduum singulare et particulare.

De nomine proprii et accidentis que ueniunt omnino predicamentorum tam in uniuersali quam in particulari considerantur.

Capitulum CCLXXXVII

Modo dicendum est de nominibus secunde intentionis que conueniunt rebus vel consequuntur res ut considerantur uel in uel in particulari in omni genere. Hec autem sunt duo scilicet

De nominib⁹ secundar⁹ intentionū

nomē accidēt⁹ z no^m ppriū. Ubi intelligēdū q^d rei in omī ge-
nere cōsiderate in vniversalī vel particularī pōt euenire q^d q^d
vel aliqd q^d nō est eius essentia de substantia. et hoc duplici-
ter. Vno mō sic q^d nō solū illi rei s^z plurib⁹ alijs. sic albedo
sorti z platonī z hmōi. et vestimētū sorti z platonī. et sic tale
eueniēs dicit⁹ accidēs. Est tñ intelligēdū q^d accidēs vno mō
dicit⁹ illud q^d nō est de substantia rei z est in re sic in sbiecto.
nec per se existēs vel subsistēs. nec dās esse rei nisi fm q^d. et
sic albedo est accidēs. z ita dicit⁹ accidēs de nouē rerū gene-
rib⁹ solū. Alio mō dicit⁹ accidēs illud q^d nō est de substantia
et intellectu rei. et tñ nō est de rōne sua q^d sit in eo sic accidēs
in sbiecto s^z pōt aliter se habere. Et isto mō inueni⁹ ratio
accidētis z sumi⁹ pzo extranea natura rei. z sic videt⁹ accipe-
re accidēs. Aresto. in li. p^rdicamētōz ca. de relatiōe qñ dicit⁹
q^d hō accidit seruo. Unde etiā sic vestimētū accidit sorti et
qualitas quātitati. z differētia generi. z sic est nomē secūde
intentiōis. Et diffinit⁹ a Porphīrio. Accidēs est q^d adest
vel abest p^rter sbiecti corruptionē. In qua larga acceptōe
noīe sbiecti vocat⁹ illud cui tale q^d dicit⁹ accidere. z sic po-
nit⁹ inter qñq⁹ p^rdicabilia. Et si obijciat⁹ q^d nō videt⁹ q^d vnū
nomē sit prime vel secūde intentiōis. Dicēdū q^d immo. Si-
cut em̄ idem nomē pōt esse equiuocū vniuocū z analogū re-
spectu diuersoz vt prius patuit. Ita idē nomē est p^rime in-
tentiōis et secūde. vt patet in hoc noīe species. put em̄ hoc
nomē species dicit⁹ rei similitudinē sic species in speculo vel
in oculo est. Anē prime intentiōis. s^z put noīe species im-
portat⁹ habitudo illa que rei conuenit. intellige put p^rdicā-
bilis est de plurib⁹ differētib⁹ numero: est nomē secūde intē-
tionis. Si aut⁹ vltērius obijciat⁹ q^d fm p^rhm in p^rmo phisi-
coz. q^d vere est nulli accidit. exponēdū est de p^rmo mō. qz sic
nulla substantia accidit alicui⁹. s^z qñtū ad secūdū mōdū q^d
vere est alicui accidit. Alio mō pōt aliqd alicui rei accide-
re cōsiderate in vniversalī vel particularī q^d nō est de eius
substantia vel essentia. tñ sic sibi accidit q^d vel nulli ali⁹ vel

Tractatus N

Nō om̄ib; alijs ab eo. vel saltē om̄ib; eius dē nature. z hoc dī
citur p̄p̄riū. vt similitas fortis vel risibile homini. Dicit̄ autē
p̄p̄riū q̄drupliciter. **U**no mō qd̄ inest soli z nō om̄i vt esse me
dicū homi. **S**c̄do qd̄ inest om̄i z nō soli. vt esse bipidē. **T**er
tio qd̄ inest om̄i z soli s; nō semp. vt canescere homi. **Q**uar
to qd̄ inest soli speciei z om̄i cōtēto sub specie. vt risibile ho
mini. z hoc dī p̄p̄rie p̄p̄riū. Sic autē est p̄p̄rietas speciei ita
et indiuidui. z istis p̄p̄rietatib; dicit̄ indiuiduari. z p̄tinent̄
his p̄sib;. Forma figura loc⁹ stirps nomē patria t̄ps. Hec
septē p̄p̄ria p̄tinet om̄is hō. Quāuis etiā alique istarū p̄p̄rie
tatū p̄nt esse cōmunes diuersis indiuiduis diuisim acce
pte. t̄n nō om̄es simul. Et ita p̄t; differētia accidēt; z p̄p̄ri
Nam om̄e p̄p̄riū est accidēs. s; nō ecōuerso. **V**erū est t̄n q
alique s̄b̄stātie habēt modū accidēt; sic differētie s̄b̄stātia
les. q̄uis sint s̄b̄stātia vel de s̄b̄stātia rei. t̄n qz h̄nt modū
p̄p̄riū p̄p̄rie accepti. idcirco differētie s̄b̄stātiales p̄p̄rietates
s̄b̄stātiales dicit̄. Quia etiā aliqd̄ p̄p̄riū oriū aliq̄n ex p̄n
cipijs s̄b̄stātia lib; siue speciei siue indiuidui. ideo etiā tales
p̄p̄rietates q̄uis sint accidētia. qz oriunt̄ a p̄ncipijs s̄b̄stan
tia lib; dicunt̄ p̄p̄rietates s̄b̄stātiales per cōparationē ad il
las. qz sic nō oriunt̄ que dicunt̄ accidētales. Et hoc de pro
prio z accidēte dicit̄ sufficiat.

De nominib; secūdarū intētionū p̄ueniētib; generi s̄b̄
stātie solū. Et p̄mo qd̄ significēt. quō se habēt ad inuicem
hec duo sc; suppositū z hoc aliqd̄ **Ca. CCLXXXVIII**

Quo restat dicēdū de nominib; se
cūde intētiois. que solum cōueniūt his que
m sunt de p̄dicamēto s̄b̄stātie. et sic de alijs. No
mina autē secūde intētiois respectu rerum in
vniuersali p̄sideratarū nō variant̄ q̄tū ad genus s̄b̄stātie
et accidētis. qz eodē mō diuidit̄ genus z species z h̄mōi de
s̄b̄stātia z accidētib;. Sed respectu rerum cōsideratarū in
particulari nomina secūde intētiois variant̄. Nam aliqua

De nominib⁹ secundar⁹ intentionū

nomina secundae intentionis conveniunt particularibus substantie quod nullo modo particularibus accidentiū. sicut hoc quod dico suppositū. Huius autē causa est duplex. Una quidē quod secundae substantie que sunt res considerate in uniuersali. magis vidētur significare quale quid quā hoc aliquid. ut dicitur in predicamentis. Et quia accidentale quid id est quale magis quā hoc aliquid significāt. ideo eadē nomina conveniunt uniuersalibus substantie et accidentiū. Sed particularia substantie significāt hoc aliquid que sunt prime substantie ut dicit ibidē Philosophus. non autē particularia accidentiū. Ideo species lib⁹ nominib⁹ secundae intentionis particularia subnoiant. Item sunt nobiliora entia et habēt nobiliores modū essendi et singularē. et ideo singularia nomina eis conveniunt. que eorum singularitatem in entitate et nobilitate et modo essendi possint exprimere. Hec autē sunt duo. scilicet nomē suppositi. et hoc nomē hoc aliquid. que dicuntur sic de particularibus substantie. et nullo modo de indiuiduis accidentiū. Horū autē nomīnū natura sic videri potest. quod particulare substantie habet duplicem sui considerationē. Unam per respectū ad naturā cōmunē cui subijciunt. que natura per particulare subsistit et ab hac cōditione imponit sibi nomē ut suppositus dicatur. quasi sub alio positū. ut sortes possit dici suppositū respectu nature humane que importat in cōmuni et uniuersali hoc nomine homo habet nihilominus particulare substantie aliquā considerationē respectu sui. in quō nō habēdo respectū ad naturā cōmunē significatur quod potest per se subsistere. in quo differt ab accidente. et est quoddam ens cōpletū per se habēs esse cōpletum. in quo differt a parte unde habet rationes totius. Et ab illis duabus cōditionibus que nō sunt in indiuiduis accidentiū. particulare vel indiuiduū substantie dicitur et vocatur hoc nomē hoc aliquid. quasi per se ens. ut quasi per se aliquid existens completū. Et ita patet quid significant. in quo conveniunt et in quo differunt hec duo scilicet suppositum et hoc aliquid.

Tractatus II

Quid importetur nomine suppositi. et quot modis dicitur.

Capitulum CCLXXXIX

S pleniorē horū noticiā sciēdū primo de supposito. q̄ suppositū dicit̄ q̄si sub alio positū. qz icz nature cōmuni supponit̄. Suppositū em̄ dicit̄ respectu nature cōmunis cui subdit̄. Potest aut̄ aliqd̄ poni sub alio genere s̄bstantie duplicit̄. Uno mō sic inferi⁹ p̄ticulare supponit̄ superiori vniuersali in quo p̄tinet̄ natura cōmunis vt sortes homi. ita tñ q̄ inferius sūt per se subsistēs. superiori aut̄ subsistat solū per inferi⁹. Et sic est p̄pria locutio de supposito. z sic nomē suppositi cōuenit solū p̄ticularib⁹ suppositis de genere s̄bstantie. z sic loq̄mur hic d̄ supposito. Alio mō supponit̄ aliqd̄ alteri vt p̄cretū abstracto. z sic supponit̄ hō hūanitati. z tūc hō dicit̄ suppositū. humanitas aut̄ dicit̄ natura. Et qz tam in genere s̄bstantie c̄s in generib⁹ accidētū inuenit̄ cōcretū z abstractū in vniuersaliz p̄ticulari. idcirco suppositū z nomē suppositi sic acceptū pro p̄creto. z natura accepta pro abstracto. p̄uenit p̄ticularib⁹ generib⁹ s̄bstantie. Vñ dicim⁹ q̄ sortes est suppositū qz accipit̄ in cōcreto. sorteitas est natura qz accipit̄ in abstracto. Conuenit etiā vniuersalib⁹. vnde sicut hō est suppositū qz accipit̄ in concreto. humanitas aut̄ natura qz accipit̄ in abstracto. Idem est in generib⁹ accidētū. Vnde accipēdo suppositū pro cōcreto albū erit suppositū. albedo aut̄ que est abstractū erit natura. Hec aut̄ supposita cū nihil sint nisi concreta. sunt in triplicia differentia sicut superius dictū est in capitulo de cōcreto.

Quid importetur nomine hoc aliquid et quibus conueniat

Capitulum CCXC

Quantū autē sc̄do ad rationē z modum hui⁹ nois hoc aliquid. Sciendū q̄ aliqd̄ inuētū est significatiuū essentie. que q̄dē essentia p̄tute hui⁹ pronois demonstratiuū hoc signū

De nominib' secundar' intentionis

ficat. ut signata indiuidua. Significare enim hoc aliquid nō
bil aliud est q̄ significare substantiā signatā et indiuiduarā
de cui' rōne sunt duo. Primum est q̄ possit per se subsistere et
existere. et ideo ab ei' rōne excludunt' accidētia que nō p̄nt
per se subsistere et existere s̄ in alio. et ideo nō p̄nt dici hoc ali
quid. Secundū q̄ habeat esse cōpletū p̄ modū totius in ali
quo genere vel aliqua specie substantie. Et ideo p̄tes quātī
tatiue ut pes vel man' in hoīe. vel p̄tes formales ut ani
ma et corpus excludunt' a rōne formali hui' qd̄ est hoc ali
quid. qz nō habēt esse per se cōpletū s̄ in toto. qd̄ tñ intelli
gendū est q̄ diu p̄tes sunt in toto et cōiuncte toti vel toto.
qz de diuisis a toto vel separatis ab inuicē secus esset. ut di
cit Phs in p̄dicamētis. pes man' et hmōi magis nominānt
p̄tes substantiar' q̄ substantias p̄mas vel secundas. qz nō p̄tici
p̄t naturā cōplere alicui' speciei. Et ideo nota q̄ aliq̄ dicū
tur hoc aliquid a duplici p̄rietate. scz qz p̄nt per se subsistere
et habēt esse cōpletū in aliq̄ specie substantie sicut indiuiduū
et sic fortes dicūt hoc aliquid. et hec est p̄pria acceptio hui' qd̄
dico hoc aliquid. Alia dicunt' hoc aliquid ab vnica p̄rietate.
scz ab ista que est habere esse p̄ se subsistēs. licet nō habeat
esse cōpletū in aliq̄ specie substantie. Et hoc mō anima que
nō est species sed pars speciei scz humane. quib' nō habeat
esse cōpletū in specie determinata. qz tñ a corpore separata p̄t
p̄ se subsistere pōt dici et dicūt hoc aliquid. Et idē pōt dici de
p̄tib' quātitatiuis separatis a toto. qz tñc habēt rōnē totius
et per se existēt. ut de pede vel manu p̄cisis. Et qz in vtrīs
q̄ p̄tib' deficit vna ratio hui' qd̄ dico hoc aliquid. idcirco nō
ita p̄prie dicūt hoc aliquid de anima vel de partib' quātitati
uis actu a toto separatis. sicut de indiuiduis substantie habēt
esse cōpletū in aliq̄ specie substantie et potētib' per se sub
sistere. Et sic patz in quo differūt ista duo noīa suppositū et
hoc aliquid. et in quo p̄ueniūt. Conueniūt qd̄ in hoc q̄ vtrū
q̄ tā suppositū q̄ hoc aliquid dicūt indiuiduū in genere sub
stantie. s̄ suppositū dicūt indiuiduū subsistēs habēs esse cō

pletū in genere substantie per respectū ad naturā cōmunē q̄
 in eo ⁊ in multis alijs reperit. S; hoc aliqd̄ pprie cōtū ad
 duas ꝑditōes dicit̄ individuū generis substantie ꝑ se subsistēs
 hñs esse cōpletū in specie substantie vt sortes Scdm vnā ꝑdi
 tionē ꝑo ⁊ nō ita pprie dicit̄ solū illud qđ in genere substantie
 pōt ꝑ se subsistere ꝑuis nō habeat in aliq̄ specie esse cōpletū
 sic aīal rōnale. in nullo aut̄ istoz hoc aliqd̄ dicit̄ ꝑ respectū
 ad naturā cōmunē Ex hoc apparet qđ ꝑuis anima separa
 ta possit esse hoc aliqd̄. tñ nō p̄t esse suppositū aliq̄ mō. s; et
 cōpetit in cōiūcto. vt sit illd̄ q̄ suppositū subsistit tanq̄ forma
 ptis scz corpis. Ex q̄ etiā patz qđ suppositū ⁊ hoc aliqd̄ nō di
 cunt̄ de aliquo individuo accidētū. nec de pte aliq̄ indivi
 dua alicuiꝑ totiꝑ in genere substantie q̄ diu est cōiūcta toti.

Breuis collectio omnīū noīm p̄nētū a d̄ individua
 cūm generis quid importēt. vnde sumunt̄. ⁊ quō differūt. Et
 sunt ista. particulare. individuū. singulare. res nature. sup
 positū. hoc aliquid. hypostasis. Caplm. CCXCI

Hoc et ex ꝑcedētibꝑ patz ⁊ breuī
 ter colligi p̄t ꝑueniētia ⁊ differētia oīm noīm si
 gnificatiū individuū tā in genere substantie q̄ in
 generibꝑ accidētū siue sint noīa p̄me intētōis si
 ue scde. Quoz ꝑueniētia ⁊ differētia dubitatio vt cōmuniꝑ
 in vsu ꝑueniūt esse p̄t. Et sunt ista. s. particulare. individuū
 singulare. res nature. suppositū. hypostasis. ꝑsona. hoc ali
 qđ. Quia aliq̄ istoz cōmunia sunt generibꝑ substantie ⁊ acci
 dētū. sic ista particulare. individuū. singulare. tñ differūt rō
 ne diuersa. Nam licz esse particulare dicit̄ ꝑ respectū ad na
 turā cōmunē. aliqd̄ tñ dicit̄ ꝑ respectū ad naturā cōmunē
 sine respectu ad ꝑprietates ⁊ ad accidētia Et qz sic sp̄ parti
 culare a natura cōmuni excedit̄. ideo a b̄ ista duplici ꝑditōe tā
 in substantia q̄ accidētibꝑ sūptū est hoc nomē particulare. Aliqd̄
 aut̄ particulare hꝑ respectū ad naturā cōmunē ⁊ ad accidētia

De nominibus secundarum intentionum

et ad proprietates similes. et penes istum respectum sumuntur ista duo nomina scilicet Individuum et singulare. sed diversa ratione. quia Individuum dicitur in se indivisum. Singulare in se est ab alijs divisum et homo divisus consortio vel vita ab alijs. singularis dicitur. Sic autem hec dicuntur de substantia et accidentibus ita de toto et de partibus. Alia autem dicuntur solum de Individuis generis substantie et de toto et non de partibus proprie. nec aliquo modo de accidentibus sed differenter sic dicuntur. quia putantur particulare substantie non habere respectum ad naturam communem. precise nomine proprie intentionis hoc scilicet nomine res nature. Nomen vero secundum intentionem hoc nomine suppositum in se superius subsistit in eo. sed in se consistit et habet esse completum. nomine hoc nomine hoc aliquid proprie. licet aliter large dicatur de partibus separatis. Ut autem particulare generis substantie habere respectum non solum ad naturam communem. sed etiam ad accidentia et proprietates. sic tale particulare nomine proprie intentionis in omnibus substantiis hypostasibus. sed in substantiis nature intellectualis propter dignitatem et nobilitatem habet speciale nomen et dicuntur persona.

De nominibus secundarum intentionum pertinentium ad genus qualitatis. et specialiter de attributo Ca. CCXCII

Uinc dicendum est de nominibus secundarum

de intentionis que conveniunt rebus de genere qualitatis. Et quia unum est specialiter ignotum et difficilius quod dicitur attributum. quod singulariter dicitur de Individuis

ideo de solo hic determino. cuius usus est apud theologos. sicut quod dicunt in deo esse multa attributa. sicut iustitiam et sapientiam et bonitatem. Est ergo intelligendum quod nomen attributi sumptum est a tribuendo. non absolute sed a tribuendo ab alio. Unde attributum dicitur quasi ab alio tributum. ut cum aliquis illud quod videt in aliquo attribuit alteri. propter hoc ex illa re visa et cognita cognoscitur aliquid esse tale in illo cui illud attribuitur. sicut si cognoscerem leonem fortem esse. quia habet magna et grossa brachia. et cognoscerem fortem habere

Tractatus II

proportionaliter magna brachia. cognoscerē in forte esse fortitudinē et sibi illā attribuerē. et sic fortitudo attributa forti possz dici attributū. Ex his autē que in creaturis cognoscimus aliq̄ talia esse in deo. ideo ea que ex creaturaz deo attribuim⁹: attributa deo dicunt̄. Sciēdū est t̄m q̄ aliq̄ in deo esse cognoscim⁹ per creaturas. aliq̄ p̄ a creaturaz. Per creaturas cognoscim⁹ esse in deo simplicitatez et imutabilitatē et hmōi. que nullo mō sunt in creaturaz. sz per creaturas ea esse in deo cognoscim⁹. A creatura autē cognoscim⁹ aliq̄ esse in deo duplicit̄. Uno mō ab eis que sunt de essentia creature. et sic cognoscim⁹ in deo esse substantiā et hmōi. Alio mō ab eis q̄ nō sunt de essentia creature. sed sunt q̄dā accidentales p̄fectōes sup̄addite essentie. sic sciētia iusticia et hmōi. et hoc mō cognoscim⁹ in deo a creaturaz esse sapiētia bonitatē et iusticiā et hmōi. Prima q̄ attribuuntur deo per creaturas et in creaturaz nō sunt: nō dicunt̄ attributa p̄prie. sed solū larga nois extēsiōe. qz nō sunt ab alio sz solū per aliud attributa. Similit̄ sc̄da attributa quibz ab alio tribuant̄. qz t̄m dicunt̄ nō ab alio. cū nō tribunt̄ q̄si aliq̄d sup̄additū: p̄prie attributa nō sunt. Tercia autem attributa solū p̄prie attributa sunt. Ex quo patz q̄ tria dicunt̄ esse de ratōne attributi p̄prie dicti. Primo q̄ ip̄m qd̄ dicit̄ attributū habeat sub se aliq̄d cuius subiecto fiat attributio. sic iusticia attribuitur homi. Sec̄do q̄ sit qd̄ nobile et ad nobilitatē p̄tinens. sic q̄ meli⁹ v̄ nobili⁹ sit h̄ns nō h̄ntē. Tertio q̄ aliq̄ mō inueniat̄ in creaturaz. Prima conditio deficit in essentialibz et in p̄uatiue dictis. Sec̄da in his q̄ dicunt̄ imp̄fectionē. Tercia in illis q̄ nō reperiunt̄ esse in creaturaz: sic eternitas. ideo relinq̄tur q̄ attributū dicat̄ solū de nobilioribz q̄litatibz. vt sunt sapiētia iusticia et hmōi. Et hoc de q̄litatibz et de nominibz se cūde intentōis q̄litatē imp̄ortatibz dictū sufficiat. et de attributis sic acceptis agat̄ in p̄mo sentētiarū di. ij.

De nominibz secundarū intentionū que cōueniūt generi relationis.

Capitulum CCXCIII

De noibus secundarū intentionū

Quo restat videndū de noibus se-
m cunde intentionis que ueniūt relatiōibus et
his que sunt de gñe relatiōis. Et qz vnum tale
nomē habet vsuz cōmunē z specialē difficulta-
tē apud theologos z ponit z dicit in diuinis scz hoc nomē
nocio a quo hoc nomen notionale descēdit. ideo solū de his
duobus dicendū est. Et primo de notione. scdo d notiona-
li. Circa primū dicēda sūt qtuor. Primo dicendū est quid
sit notio. vnde dicit z quō se habet ad relationē z pprietate-
rem. Secundo que notiones psonales vel persone z q sint
z que non. Tercio que sunt conditiones requisite ad hoc
q aliquid sit pprie notio in diuinis. Quarto quot sunt no-
tiones z eorum sufficientia.

Quid est notio vñ dicit z quō se habet ad relationem z
pprietatē z quō ueniūt z quō differunt.

Uantū ad primū sciendū q hoc nomē notio a noscē-
do dictum est. Non qz noscat sed qz noscendū z cogno-
scendū principū est. vt aliqd p aliqd cognoscat. Et qz que-
dam relationes sunt in diuinis que sūt principium cogno-
scēdi diuersas psonas. idcirco notiones dicunt. De qbus
vna cū quibusdam alijs vt habeat noticia plenior. Scien-
dū q notio. pprietas. relatio eidē rei ueniūt. z idem aliqñ-
ter sunt realiter. vt paternitas est notio pprietas z relatio
patris. Sed qñtū ad aliq differūt. z hoc triplr. Primo qñtū
ad rōnez significationis qd sic videri potest. Quāuis em
paternitas in patre eadem realiter existens sit notio. pprie-
tas z relatio. tñ rōne diuersa. qz notio dicit in qñtū est prin-
cipiū formale innotescēdi patrem. Dicit aut pprietas in
qñtū soli uenit patri. Dicit aut relatio fm q pater referē
ad filiū. Et ita qñuis sint idē realr tñ differūt illo modo qñ-
tū ad rōnē significationis. Secūdo differūt qñtuz ad ordi-
nē intelligēdi. qz cū nihil possit esse principūz innotescē-
di aliqd nisi sit sibi pprium. Ideo intellectus proprietatis

est prior intellectu notionis. Unde primo intelligit ut pro
 prietas quae ut nocio. et quod nihil est proprium alicui rei nisi sit disti-
 ctum ab alijs. et in diuino non sit distinctio nisi per oppositiones
 relationis. intellectum proprietatis oportet quod precedat intellectum relati-
 onis et sic quibus paternitas sit nocio proprietatis et relatio. tamen in-
 tellectus relationis precedit intellectum proprietatis. et intellectus ro-
 nis et proprietatis intellectum notionis in eodem realiter. Ter-
 cio autem differunt quorum ad numerum. quia notiones sunt quin-
 que. scilicet paternitas. filiatio. processio. innascibilitas. et communis
 spiratio. Harum autem quinque notionum quatuor sunt tamen proprie-
 tates. quod illa sunt solum tamen proprietates que vni persone per se
 tamen conueniunt ut paternitas. innascibilitas conueniunt soli
 patri. filiatio autem soli filio. et processio soli spiritui sancto. Com-
 munitas autem spiratio non potest dici proprietas nisi secundum quid cum sit
 duorum. scilicet patris et filij. Harum autem quinque notionum quatu-
 or sunt tamen relationes scilicet Paternitas filiatio. processio. com-
 munitas spiratio. Innascibilitas vero non est proprie relatio nisi
 per reductionem secundum quod negatio reducitur ad genus affirmatio-
 nis. ut non homo ad genus hominis.

Que et quot predictarum proprietatum sunt personales et quae
 et quot sunt persone. Capitulum. CCXCIII

Ecundo sciendum est ulterius quod harum
 quatuor proprietatum aliquae sunt personales et per-
 sone. aliae non sunt personales sed solum persone. Perso-
 ne et personales sunt ille que in persona soli persone con-
 ueniunt. et ad modum differentie substantialis personam illam con-
 stituunt et iste sunt tres tamen. scilicet Paternitas. filiatio et processio.
 Paternitas enim soli patri conuenit et patrem constituit. Eodem
 modo se habet filiatio ad filium et processio ad spiritum sanctum
 Innascibilitas enim soli patri conuenit sed personam patris non con-
 stituit. Unde quibus sit proprietas persone. non tamen est personalis
 Proprietates autem persone dicuntur quatuor scilicet Innascibilitas pa-
 ternitas. filiatio et processio. Communis autem spiratio non est pro-

De nominibus scđarū intentionū

pprietas. et p̄ p̄sequens nō est pprietas p̄sonalis vel p̄sona q̄ nō est vnius sed duoz scđ patris et filij.

Tria requirunt̄ ad hoc q̄ aliquid sit nocio et que sūt ista tria.

Capitulum. CCXCV

X his potest faciliter patere ter-

cia p̄ditio et rō istarū nocionū q̄ talis ē. Ad hoc em̄ q̄ in diuinis aliqd̄ possit dici nocio tria req̄runt̄. Primum est q̄ p̄tineat ad originē. q̄ p̄sōe solū rōibz originis distinguunt̄. Scđm ē q̄ p̄tineat ad dignitatē. q̄ p̄sona est suppositū distinctionū pprietate ad dignitatē p̄tineat. Tercium q̄ dicat aliqd̄ speciale q̄ cōe non p̄t esse p̄ncipiū sufficiens innotescēdi alicui singularit̄ specialit̄. Et he sunt tres conditiones de ratione notionis.

Sufficiētia et numerus quinque nocionū et q̄ nō p̄nt esse plures vel pauciores.

Capitulum. CCXCVI

Redictis omnibus suppositis fa-

ciliter p̄t istarū nocionū numerus et sufficiētia que sic sumit̄. Hoc quidē q̄ in diuinis ad originē p̄tinet potest significari vlt̄ affirmatiue vlt̄ negatiue. Si affirmatiue vlt̄ dicet̄ fm̄ rōem p̄ncipiū vt a q̄ aliq̄. vel fm̄ rōnē ei⁹ qd̄ est a p̄ncipio vt q̄ ab alio. Vtrunq̄ aut̄ istoz dicit originē in cōi. vñ neutz potest eē nocio. Op̄tet ḡ q̄ determinet̄ q̄ ad specialē modū originis que non p̄t esse nisi duplex. vt p̄bat̄ p̄mo sententiarū scđ p̄ modū nature et p̄ modum amoris. et fm̄ vtrunq̄ habemus duas relationes. Vnan̄ que designat rationē p̄ncipiū. et aliam que designat rationē eius qd̄ est a p̄ncipio. et sic sunt quatuor notioēs. Due cōtū ad modum originis scđ Paternitas que designat rationem p̄ncipiū et eius a quo alius. et est in solo patre. Et filiatio que designat rationē eius quod est a p̄ncipio et quo ab alio per modum nature. et est in solo filio. Alie due sunt cōtū ad originē p̄ modū amoris scđ cōmunis sp̄i ratio que designat rōnē p̄ncipiū et a quo vel a quibus alius

Et sic est in patre et filio processio que designat rationes eius que est ab alio vel ab alijs. scilicet tamen per modum amoris. et sic est solum in spiritu sancto. Si autem pertinet ad originem significet negative tunc vel negat rationem principij. vel rationem eius quod est esse a principio. Si negat rationem principij. non est ad dignitatem pertinentem. et ideo non potest esse notio scilicet non esse principium alicuius persone divine. Si negat rationem eius quod est a principio. vel in speciali vel in generali. Si in speciali. non potest esse notio. quia quanto affirmatio est magis specialis tanto negatio opposita habet magis de entitate et magis est ens. ut per bi gratia. sicut hec affirmatio est homo tanquam specialis. et hoc est animal tanquam generalis. magis habet de entitate non homo quam non animal. quia plura destruunt ad non animal quam ad non hominem. Unde non animal destruit homines sed non homo non destruit animal. unde hec est vera que specialior negatio plus habet de entitate quam generalior. et quanto affirmatio est specialior. tanto negatio eius opposita habet plus de entitate. Si autem negat rationem eius quod est a principio in generali. sic erit negatio specialis et ad dignitatem pertinentem faciens notionem patris. et erit innascibilitas per privationem natiuitatis qua importat non esse ab alio.

Quid importat hoc nomen notionale et quibus conveniat
Capitulum CCXCVI

Quantum ad hoc nomen notionale

quod sciendum est quod sicut se habet innotionale ad inotionem. ita se habet notionale ad notionem. Et ideo satis potest haberi expositio vocabuli ex dictis in capitulo de innotionali. sed ut fiat amplius manifestum. Sciendum est quod notionale est denominativum. Denotat autem tria. Primo ipsas notiones de quibus primo dictum est. et hec denotatio est denominatio essentialis. et sic paternitas filiatio et dicuntur aliquid notionale. Secundo dicuntur actus notionales. illi qui egrediuntur a persona habente notionem. vel terminantur ad personam habentem notionem. puta respicit notionem.

De nominibus secundarum intentionum

sic respectu patris generare est actus notionalis. respectu filii generari. respectu spiritus sancti spirare et sic de alijs. Tercio dicuntur nomina et verba notionalia. Nomina quibusque significat predictas quatuor notiones. et sic non paternitas est nomen notionale et sic de alijs. Verba notionalia que significat actus predictos. et sic generare et spirare sunt verba notionalia. et sic de alijs. Non occurrit mihi aliquod nomen alicuius secundum de intentionis ad aliam generam pertinentem de quo secundum intentionem propositam aliquid sit dicendum. Et ideo si nec dicitis de talibus secundis intentionibus ponimus et dicendis. Nec aliquem moueat quod hec nomina attributa. notio. notionale inter secundas intentiones posui. quia quibus sit disputabile utrum ad primas vel secundas intentiones pertineant. non est magna vis facienda. in hoc tamen maiorum et plurium sententiam sum secutus.

De nominibus secundarum intentionum que complexis conueniunt.

Capitulum CCXCVII.

Estat dicendum de nominibus secundarum

intentionum que complexis conueniunt Circa quod dicendum est primo de nominibus secundarum intentionum que conueniunt ipsis complexis. Secundo dicendum est de eis que conueniunt quibusdam predicamentis ipsorum complexorum. Quatuor ad primum occurrunt ista undecim scilicet. Oratio. enunciatio. definitio. questio. propositio. premissa et conclusio. argumentum. syllogismus. inductio. enthymema. de quibus per ordinem est dicendum.

Quid est oratio et que sunt species eius.

Ratio est vox significatiua ad placitum cuius partes separe aliquid significat. ut homo patet homo currit. Huiusmodi autem orationum alia perfecta alia imperfecta. Et est illa perfecta que perfectum sensum generat in animo auditoris cuius partes ipsam componentes sunt nomen et verbum. ut homo currit. vel homo est asinus. Alia est imperfecta que imperfectum sensum generat in animo auditoris. ut homo. asinus. Et hec non est proprie oratio. Oratio autem est genus respectu omnium complexorum. Unde oratio

num alia enunciatio. alia questio. alia propositio &c.

Quid est enunciatio. questio. propositio. premissa. conclusio.

Enunciatio autem questio. propositio et conclusio idem sunt realiter sed differunt ratione. Dicitur enim enunciatio cum absolute sumitur et pronuntiatur. ut homo est albus. Questio quoniam per modum interrogationis ab opponente proponitur. ut si homo est albus. Dicitur autem propositio ut sumitur ad aliquid concludendum. ut sic. Omnis homo est albus et sortes est homo. igitur sortes est albus. Et ipsa propositio in quantum assumitur ad inferendum conclusionem. dicitur premissa esse in quantum in ordine syllogistico precedit conclusionem. Dicitur autem conclusio in quantum syllogistice concluditur ex premissis. sicut habens colorem disgregatiuum visus est albus. homo est homo. igitur homo est albus. Et ista eadem ratio. enunciatio. questio. et propositio. premissa. conclusio. respectu quae oratio est genus. tamen hic nomina eisdem conveniunt ut diversis respectibus.

Quid est definitio et descriptio. Ca. CCXCVIII

Definitio autem est oratio quae est esse significans. id est iudicans et dicens naturam rei. Hoc autem potest fieri dupliciter. Uno modo per essentialia rei. Et sic datur per genus et differentias primas. et tunc habet proprie rationem definitionis. Et sic sola species definitur. Alio modo datur per proprietates accidentales. Quia enim multa non habent differentias esenciales sicut ens. In habentibus autem non sunt nobis nota. ideo circumloquimur eas. et per proprietates accidentales declaramus rei naturam. Et tunc non habet rationem definitionis proprie. sed vocatur descriptio. Et sic potest competere omni rei de qua potest haberi aliqua cognitio. Quavis autem secundum philosophum definitio vocatur terminus. et aliquomodo debeat dari sine copula ut patet in posterioribus. nihilominus quod datur ex genere et differentia quantum ad definitionem proprie dictam. vel ex aliquibus loco generis et differentie quantum ad descriptionem. et cum sit

De nominibus scđarū intentionū

etiam aliquātr ptinēs ad genus orationis. Idcirco inter
cōplexa vtrunq; posui. z ita p̄z oīm predictoz significātia
et differentia scđ orōnis que genus est ad cetera z omnium
suarum specierum scđ enunciationis. questionis. p̄positio-
nis. p̄missie z conclusionis.

Quid est argumentū. quot modis dicif. z que sunt spe-
cies eius.

Capitulū CCXCIX

Argumentū autē dicitur ratione rei
dubie faciens fidem fm Boetiū in thopicis.
Potest autē clari⁹ diffiniri qz argumentū est oīo
p̄bata alicui⁹ dubietat⁹. Est autē argumentū spe-
cies orōnis z gen⁹ respectu silī. enthymemat⁹ inductionis
z exempli. Omnib⁹ autē istis modis potest aliquis argu-
mentari ad p̄positum. Hic autē videndum est quotiens
dicif argumentū z dicendum est q̄ trib⁹ modis. Uno em̄
modo dicif p̄cessus rōnis a notis ad ignota. Et sic accipif
in dicta diffinitione. z qz totus processus syllogisticus ha-
bet virtutem ex medio in quo continet virtualiter ip̄a tota
conclusio breuiter z succincte. Inde tractū est nomen argu-
menti ad hoc vt quedam breuis p̄libatio future narrati-
onis virtute eam continens. z succincte argumentum di-
catur. Et sic in biblia sepe accipif argumentū maxime in
epistolis Pauli. Ubi ante epistolaz post proemium ponif
p̄libatio breuis que dicif argumentum. z quia p̄ proces-
sum rationis virtute medi⁹ z p̄tute luminis naturalis sic
manifestat⁹ rei. Ideo p̄tractū est nomen argumenti ad
lumen manifestans. sicut dicit ap̄lus Eph. v. Quia om̄ia
que arguunt⁹ a lumine manifestentur. Et ad istam mani-
festationem maxime reprehensiuam viciozum. z sic dicitur
ad Thy. iiij. Argue obsecra increpa zc.

Quid est syllogismus. z q̄r sunt species ei⁹.

Syllogism⁹ est oīo in qua quibusdā positis z concessis
scđ duabus p̄missis necē est aliud euenire scđ cōclu-

Tractatus II

sionez p ea que posita sunt z ꝑcessa. Quāuis aut̄ in sillogi-
mo sint tres orationes. tamen dicit̄ vna oratio non vnita-
te indiuisibilitatis sicut punctus. sed vnitate ꝑfectionis et
ordinis sicut z mundus. Syllogismoꝝ aut̄ tria sunt gene-
ra. quia alius demonstratiuus sicut ille qui procedit ex ve-
ris z necessarijs causis conclusionis. vt hic. omne animal
rationale est risibile. omnis homo est animal rationale.
igit̄ omnis homo est risibilis. z de istis determinat̄ in libro
posterior̄. Alius est dyalecticus vel thopicus siue probabi-
lis. vt hic Comptus est adulter. petrus est comptus. ergo
est adulter. Et de hoc agit̄ in libro thopicor̄. Alius sophi-
sticus siue elencus. z iste procedit ex apparentibus tm̄ siue
existentia. vt omnis canis est latrabilis. celeste sydus est ca-
nis. igitur celeste sydus est latrabile. z de hoc agit̄ in libro
elencorum.

Quid est enthymema

Enthymema est syllogismus truncatus in quo infer̄ fe-
stinata ꝑclusio. Et dicit̄ ab en' qd̄ est in z thymos qd̄ ē
mens quia opponēs in mēte retinet alterā ꝑmissarū. vt h
sortes est homo. ergo est animal. Hic em̄ in mente retinet̄
maior ꝑpositio hec scz omnis homo est animal. qua posita
esset ꝑfectus syllogismus sic. Omnis homo est animal. sor-
tes est homo. igit̄ sortes est animal.

Quid est inductio.

Inductio est progressus ab omnibus partibus siml̄
sumptis siue a singularibus sufficienter enumeratis
ad vniuersale. vt hic sortes currit. plato currit z sic de alijs
igit̄ omnis homo currit.

Quid est exemplum.

Exemplum est ab vno simili ad aliud simile progres-
sio. vt hic. in naue regenda nō sorte sed arte doctor ell̄-
gendus est. ergo z in scholis regendis.

De nominibus secundarū intentionū ꝑuententibus cō-
ditionibus complexorum.

Capitulū. CCC

De nominib⁹ secundar⁹ intentionū

Ecūdo dicēdū est de nominib⁹ secundar⁹ intentionū que cōueniūt quibusdā conditionib⁹ cōplexor⁹ que sunt quattuor q̄tū pertinet ad presens scilicet dici per se dici de omni dici de nullo. et reduplicatio.

Quomodo per dicitur habitudinē cause et cuius et quod sunt quattuor modi dicendi per se.

Ircā p̄mū sciēdū quod hec p̄positio per habitudinē cause se designat et interdū etiā sitū. sicut existēs solitari⁹ dicitur esse per se. Cause autē habitudinē designat. Quōdā quidē formalis. ut cū dicim⁹ quod corp⁹ uiuit per animā. Quōdā autē materialis. ut cū dicim⁹ quod corp⁹ coloratū est per superficiē. vel hō est corruptibilis per corp⁹ coloratū p̄ superficiē. Quōdā autē significat habitudinē cause extrinsece et precise efficiētis. ut cū dicim⁹ aqua calefcit per ignē. Sicut autē p̄positio per denominat habitudinē cause quā aliqd est causa eius quod est extrinsecus et attribuit subiecto. ita quod quā subiectū vel aliqd eius est causa quod attribuit subiecto. ita quā subiectū eius est causa quod attribuit ei. et hoc significat hoc quod dico aliqd est causa per se. His suppositis p̄t̄ quō accipiūt quattuor modi dicēdi per se quos Phil⁹ p̄mo posterioz assignat. Primus est quā illud quod attribuit alteri est causa eius formalis. et hoc mō diffinitio et p̄tes diffinitiois essentialis dicunt essentialit̄ de diffinito p̄mo mō dicēdi per se. ut aīal et rōnale de hoīe. Scdus modus est quod hec p̄positio per denominat habitudinē cause materialis p̄t̄ scz illō cui aliqd attribuit est p̄p̄riū subiectū ipsi⁹. et sp̄cialiter accipiēdo materiā in qua scz. Et qz subiectū ponit̄ in diffinitōe accidēs aliqñ in abstracto. ut similitas est nasi curuitas. Aliqñ in cōcreto. ut simus est nasus curu⁹. Idcirco generaliter scdus modus dicēdi per se est quā subiectū ponit̄ in diffinitōe p̄dicati quod est p̄p̄riū accidēs ei⁹. et sic par et impar per se dicunt̄ de numero et risibile de hoīe. Tertius modus per se est p̄t̄ per se

Tractatus III

significat solitariū qd. vt cū dicimus sortes est per se. 2 iste modus solū uenit p̄mis s̄b̄stātijs 2 p̄ib̄ siue suppositis de genere s̄b̄stātie. 2 iste modus est magis modus essendi q̄s̄ dicendi. Quartus modus dicendi per se est qd̄ hec p̄positio per designat habitudinē cause efficiētis. vt cū dicim⁹ aqua calescit per ignē. Et isti modi dicendi per se. p̄mus secundus et quartus sunt quedā cōditōes eorū que cōtemplatōe dicunt̄. Tertius aut̄ est magis modus essendi q̄s̄ dicendi vt dictū est.

Quid est dici de omni et de nullo. Capi CCCI

Dici de omni est qm̄ nihil est summere sub s̄b̄iecto de quo nō dicat̄ p̄dicatū. vt cū dicim⁹ om̄e aīal est substātia. nihil em̄ pōt summi sub aīali de quo substātia nō dicat̄. Ecōuerso autē dici de nullo: qm̄ nihil est summere sub s̄b̄iecto a quo nō remoueat̄ p̄dicatū. vt cū d̄r̄ nulū aīal est lapis. Ibi em̄ nihil est summere s̄b̄ aīali a q̄ nō remoueat̄ p̄dicatū qd̄ est lapis.

De natura reduplicationis. Capi CCCII

Reduplicatio aut̄ est quedā p̄ditio posita in p̄positōe reddēs causam q̄re p̄dicatū inest s̄b̄iecto. Hec aut̄ h̄z fieri p̄ hoc uocabulū s̄m̄ qd̄. vel inq̄stū. vel p̄ut. vt cū dicim⁹ hō inq̄stū est hō. vel hō p̄ut est hō. vel hō s̄m̄ qd̄ hō est rōnalis. Et q̄ om̄es tales reduplicatiōes eiusdē nature sunt. Idcirco de p̄ditōe reduplicatiōis in genere in vna solū exēplificādo aliquid dicēdū est. Sciēdū ergo q̄ cum hoc qd̄ dico s̄m̄ qd̄. vel queuis alia reduplicatio reduplicet illud p̄ qd̄ p̄dicatū inest s̄b̄iecto 2 uenit soli. oportet q̄ aliquō illud qd̄ reduplicat̄ sit idē s̄b̄iecto. 2 aliquō sit idē p̄dicato. sic medi⁹ termin⁹ in sylogismo affirmatiuo h̄z opationē ad p̄dicatū. sic ad illd̄ qd̄ sequit̄ ad ip̄m. ad s̄b̄iectū aut̄ cōpar̄ sic illd̄ qd̄ aliquō in s̄b̄iecto includit̄. Experimur aut̄ q̄ in s̄b̄iecto ista includūt̄ sc̄z s̄b̄stātia s̄b̄iecti 2 accidētia 2 cause. Et ideo s̄m̄ quodlibz istoz pōt fieri reduplicatio in p̄positōe. s̄b̄stātia aut̄ s̄b̄iecti est 2 ip̄m s̄b̄iectū 2 natura ei⁹. 2 s̄m̄ quodlibz istoz pōt fieri re/

De Cognitione dei

Duplicatio. ut sibi gra. pot est hoi p reduplicacione pcedē
tū aliqd attribui rōne causaz et pncipioz. Et sic q̄tū ad
causaz materialē. dicim⁹ q̄ hō in q̄tū cōposit⁹ ex cōtrarijs
est corruptibilis. q̄tū ad causaz formalē q̄ hō in q̄tū habz
aiam rōnalē est ad in imagine dei. Quātū ad causaz effi
ciētē dicim⁹ q̄ petr⁹ in q̄tū fili⁹ socrat⁹ est ei⁹ heres. Quātū
ad finalē dicim⁹ q̄ hō in q̄tū est ad beatitudinē ordinat⁹
optz q̄ sit immortalis q̄tū ad aiām. Si aut attribuit hōi
aliqd rōne accidētū. sic dicim⁹ q̄ hō fm qd colorat⁹ est visi
bilis. Si aut aliqd attribuit hōi rōne suppositi sic dicim⁹
q̄ sores fm qd sores est individuū. In hoc igi terminat
tota secūda pars libelli in qua dictū est de p̄tinetib⁹ ad pri
mas et secundas intentiones.

Incipit tertia et vltima pars siue tracta
tus tertius. In quo dicitur que et quō nomi
na diuinis cōueniāt. Capitulum I

In hac tertia parte hui⁹ operis
fm premissam supra intētionē dicēdū est.
que noia et quō diuinis cōueniāt. qd. ut cō
pēdiōse et in q̄busdā generalib⁹ regulis mō
quodā grosso et figuraliter exequat tali est
ordine pcedēdū. Cum em res nō nomine
mus nisi fm qd eas cognoscim⁹. Sunt em

voces signa eaz que sunt in anima passionū. ut dicit p̄mo
periermeniaz. Idcirco p̄mo vidēdū est quō in dei cognitio
nē cōsurgim⁹. Scdo qd de deo in via cognoscim⁹. Tertio
an nōib⁹ pprijs vel metaphozicis talia cognita exp̄ma
mus. et generalit quib⁹ nōib⁹ talia debite explicam⁹. Quar
to quot sunt modi noium q̄b⁹ utimur in diuinis. Quinto
q̄s ē mod⁹ debet⁹ vtēdi talib⁹ nōib⁹ fm p̄tate fidēi xp̄iane.

Tractatus III

Quomodo deum cognoscimus. Capitulum II

Quantū ad primū quō deū cogno-
scim⁹. Sciēdū q̄ om̄is n̄ra cognitio ortū habz
q̄ a sensu. cū igit̄ deus nō cadit sub sensu sed solū
creature. de⁹ in statu vie cursu nature a nobis
cognosci nō pōt nisi per creaturas eo mō quo causa cogno-
scit̄ per effectū. Et hāc viā posuit Ap̄tus roma. i. Inuisibilia
dei per ea que facta sūt intellecta p̄spiciunt̄ sempiterna
quoq̄ ei⁹ virt⁹ z diuinitas. Sōm aut̄ dionysiu. vii. ca. de di-
uinis nōib⁹. Trib⁹ modis per creaturas venim⁹ in dei co-
gnitiōē scz viā causalitat⁹. eminentie. z remotiōis. Et hui⁹
rō simul cū sufficientia sic sumit̄. Quia esse creature est ab
altero. vñ fm hoc ducimur in causas a qua est. hoc aut̄ pōt
esse duplicit̄. Aut q̄tū ad illd̄ qd̄ receptū est. z sic ducimur
per modū causalitatis. Aut q̄tū ad modū recipiēdi. z hoc
duplicit̄. Quia vel amouem⁹ a deo qcqd̄ impfectōis est in
creatura. z sic est viā remotiōis. Et fm q̄ illud qd̄ est rece-
ptū in creatura p̄fecti⁹ z nobilit⁹ est in deo. z sic est viā tertia
s. eminentie. Per viā ergo causalitat⁹ deū cognoscim⁹. sic ar-
guēdo. Om̄e qd̄ hz esse ex nihilo oportet q̄ sit ab alio aliq̄
a quo suū esse fluxit. s3 oēs creature habēt esse ex nihilo qd̄
patz ex eaz impfectōe z possibilitate. ergo oportz q̄ sint ab
aliquo vno p̄mo non creato. z hoc deum dicim⁹. Et de hoc
dicit glo. Ambrosij sup eplam ad roma. ca. p̄mo. Ut deus
qui natura inuisibilis est. etiā a visibilib⁹ posset sciri. opus
fecit qd̄ opificē sui visibilitate manifestauit. vt per certū in-
certū possit sciri. z ille crederet̄ deus oīm qui hoc fecit qd̄ ab
hoīe impossibile est fieri. Per viā aut̄ remotiōis p̄cedim⁹
sic. qz vltra om̄e impfectū oportz esse aliqd̄ p̄fectū cui nulla
impfectio admisceat̄. s3 om̄e corpus est qd̄ impfectū. qz est
terminatū z finitū suis dimēsiōib⁹. ergo vltra om̄e corp⁹
oportet ponere aliqd̄ qd̄ nō sit corpus. qd̄ sp̄m dicim⁹ incor-
poreū. Om̄e autē corporeū est mutabile z de sui natura est

De Cognitione dei

Imperfectū. ergo ultra omnes spūs mutabiles. scz anime z angeli. oportz esse aliqd ens incorporeū immutabile z omīno perfectū qđ deū dicim⁹. Et de hoc dicit Aug⁹. viij. de ciuita. dei. ca. viij. Viderūt summi phi nullū corp⁹ esse deū. z ideo cūcta corpa transcēderūt querētes deū. videntur em̄ qđqd mutabile est nō esse summū deū. oīmqz pncipū. z ideo oēm animā mutabilescz species transcēderūt. Deinde viderūt omē qđ mutabile est nō posse esse nisi ab illo qđ incōmutabiliter z simpliciter est. Intellexerūt ergo eū oīa ista fecisse et a nullo alio fieri potuisse. Per viā aut̄ emīnētīe in essendo sic pcedim⁹. bonū z meli⁹ dicunt̄ in cōparatione ad optimū. sed in creaturis z substātijs corp⁹ inueniūt bonū. spūs meli⁹. in quibz tñ nō est bonitas a semetipsis. igit̄ oportz dare aliqd optimū a quo fit bonitas in vtroqz. hoc est de⁹. Et de hoc dicit Aug⁹. li. vi. de ciuita. dei. et est in glo. roma. i. Considerauerūt phi. qđqd est in substātijs vel corp⁹ esse vel spm̄. meliusqz spm̄ esse qz corp⁹. sed lōge meliorē qui fecit spm̄ z corpus. z hūc deū dicim⁹. Sic ergo p̄tz quō in diuinorū cognitionē deuenim⁹. qz per creaturas. z per eas tripliciter. qz viā causalitat̄. viā remotiōis. z viā emīnētīe. et hec tria sumūt̄ur fm̄ tria in creatur̄ reperta. Nam omīs creatura est ens pductū de nihilo ab alio Inq̄tū aut̄ est ens aliquā pfectiōnē importat. qz pductiō ab alio causam efficiētē habet. qz nō de nihilo vertibilem vertibilis est in nihil subtracta in fluētia pseruātis. Vt ergo emīnētīe inuestigādi deū sumētur a p̄ma pductiōe. viā causalitat̄ sumit̄ a secūda. viā remotiōis sumit̄ a tertia. Qđ aut̄ dicit̄ de cognitionē diuinorū: intelligēdū est de cognitionē naturali et per viā naturalis inuestigatiōis. Per fidē aut̄ z lumē fidei aliter in cognitionē diuinorū venim⁹. qz p̄ dicta sacre scripture credim⁹ ex auctoritate dicentis qui est deus. et sic ipsum credim⁹ trinum in personis. vnum in essentia. quod nullo modo possumus cognoscere ratione naturali. et ita patet quō deum cognoscimus in ratione naturali et per fidē.

Secundo dicendum est, quid de deo cognoscimus in via. Et quia communis distinctio est quod de re aliqua dupliciter scilicet quantum ad quid nominis et quantum ad quid rei. Idcirco primo dicetur, quomodo intelligitur illa distinctio de quid nominis et quid rei. Secundo dicetur quomodo de deo habemus utramque cognitionem.

Quomodo debet accipi cognitio quid rei et quid nominis et horum distinctio.

Quantum ad primum sciendum quod communis distinctio est, quod de re aliqua potest haberi dupliciter cognitio scilicet quid rei et quid nominis, ut ergo pateat hec distinctio. Notandum est quod hec distinctio potest capi vel ex parte rei, vel ex parte nostri. Sic ex parte rei hoc potest esse tripliciter. Uno modo comparando entia realia ad illa que non habent entitatem realem, ut lapidem ad chimeram, et sic habentia entitatem realem ut celum terra et homini dicuntur non solum habere quid nominis sed etiam quid rei. Non habentia autem realem entitatem, ut figmenta, privationes, et homini dicuntur habere, solum quid nominis. Et talium fit noticia tantum ad quid nominis, id est quid est illud quod significatur per nomen. Secundo modo potest distinguere quid rei contra quid nominis accipiendo in eadem re ut dicatur quid rei illud quod pertinet ad essentialia quid autem nominis illud quod pertinet ad accidentalia, ita quod utrumque tam quid rei quam nominis accipitur realiter, tamen unum in essentialibus, aliud in accidentalibus. Et sic res dicitur cognosci quantum ad quid rei quando cognoscitur definitio eius essentialis quantum ad quid nominis quando cognoscitur aliquid eius discretio solum accidentalis. Tertio potest intelligi ut dicatur res cognosci quantum ad quid rei, cognitione speciali distincta et perfecta. Quantum autem ad quid nominis quando cognoscitur cognitione confusa generali et imperfecta. Ex parte autem nostri potest intelligi etiam respectu illorum que veram entitatem habent tripliciter

De Cognitione dei

cliter. Uno modo ut dicat fieri de aliqua re ex parte nostri quid nominis quando solum scitur quid significat per nomen. Quid autem rei quando scitur quia quidditas seu natura perfecte. Sed potest intelligi hec distinctio ut dicat sciri de re quid nominis. quando solum scitur quid importatur per nomen. ignoratur tamen an talis res per nomen significata sit in rerum natura vel non. Quid autem rei quando scitur non solum quod importatur per nomen. sed etiam quod talis res per nomen significata est in rerum natura. Tertio potest intelligi quid nominis contra quid rei ut diceretur scire quid nominis. quando scitur de re solum quod est in rerum natura. nescitur tamen quid est talis res. Et sic solum res scitur quod est res. aut diceretur scire quid rei quando sciretur non solum quia est. sed etiam quid realiter et quid essentialiter res est. ut si non solum scirem quia homo est. sed quid est homo. quia animal rationale. Sic ergo patet. quod potest intelligi distinctio de cognitione rei quantum ad quid rei et nominis. et tam ex parte nostri quam ex parte rei.

Quid cognoscimus de deo quantum ad quid nominis
vel quid rei quia est.

Capitulum IIII

Secundo istis suppositis dicendum
est quid de deo cognoscere possumus. Ad quod
dicendum. quod accipiendo quid nominis pro eo quod
est scire quid per nomen importat vel pro cognitione confusa. vel pro cognitione quorundam que per modum proprietatum accidentium. deo insunt. vel pro cognitione actualis existentie. statim patet quod de deo cognoscimus quid nominis. Nam de deo cognoscimus quid importat per hoc nomen deus. quod secundum Anselmum. illud quo magis cogitari non potest. Cognoscimus etiam confuse quid est. et quod substantia spiritualis omni imperfectione carens. Cognoscimus etiam quod bonus iustus et

Tractatus III

miseriores. Cognoscimus etiam quia est in rerum natura actu existens nec solū fide. immo naturali ratōe. et sic patz q̄ de deo cognoscim⁹ quod est q̄stū ad quid nominis. Accipiēdo autē quid rei pro vera entitate. et talis entitas est in reruz natura pro quidditate z natura rei in generali. sic de deo scim⁹ q̄d est. Sz accipiēdo q̄d rei pro distincta z perfecta cognitōe rei. sic de deo nescim⁹ quid rei. vnde cū veniſ ad perfectā cognitōnē dei z distinctā. magis scim⁹ quid nō est q̄ q̄d est. p̄pter qd̄ dicit Dionysius. ij. ca. celestis Hierarchy. q̄ negatōes de deo sunt vere. affirmatōes autē incōpacte. magis tñ venim⁹ ad perfectā cognitōnē. q̄d deus est per fidē q̄ per rōnē. Nam per fidē cognoscim⁹ deū trinum etvñ ad quod nullo mō pertingit ratio naturalis. Sic ergo patet quomō de deo cognoscim⁹ quid nominis vel quid rei. Causa autē quare in speciali nō possum⁹ cognoscere q̄d rei determinate de deo est. quia nullus effectus in determinatā et perfectā cognitōnē cause ducere potest nisi totā virtutē cause coequet. Deus autē nō cognoscit nisi sicut causa per effectū. quia nullo mō possunt virtutē cause a dequare. immo distant in infinitū. Ex quo sequitur q̄ de deo q̄d est perfecta z distincta cognitōe scire nō possumus.

De nominib⁹ pertinentib⁹ ad diuina. Cap: V

Quantū ad tertium an deum cognitum nominib⁹ p̄p̄is vel methaphoricis nominem⁹. vidēda sunt quinq̄. Primum est q̄ deum ex creaturis cognitū multipliciter possum⁹ nominare fm q̄ dicim⁹ deo aliqua nomina conuenire p̄p̄ie aliqua methaphorice. Secundū quid est methaphorice vel p̄p̄ie nomē de aliquo dici vel aliqd̄ significare. Tertium que nomia p̄p̄ie vel methaphorice deo cōueniūt. Quartū utrū talia de deo z creatur⁹ dicāſ vniuoce vel analogice. Quintum utrū per p̄p̄is cōueniāt deo vel creaturis.

Q̄ deus potest pluri b⁹ nominib⁹ nominari.

De Nominibus diuinis.

Quantū ad primum Sciendū q̄ cū vnaquęq̄ res su-
cut cognoscitur ita nominat̄. Deus autē vt prius pa-
tuit per creaturas cognoscit̄ multōmodis scz. via causa/
litatis. eminentie et remotiois. sequitur q̄ omnibus mo-
dis istis in generali z pluribus sub istis in speciali: deus a
nobis sit nominabilis. Nominatur ḡ nominibus ad casu/
salitatē pertinentibus fm̄ q̄ sunt multi actus eius z effe-
ctus. vnde quia creat dicitur creator. quia saluat dicit̄ sal-
uator z sic de alijs. Nominamus etiā eum nominibus re-
mouentibus imperfectionē que respiciunt viam remotio-
nis. z dicimus q̄ est increatus. immensus. infinitus. incō-
mutabilis. Et vt cōmuniter talia nomina sunt negatiua.
Nominamus etiā eū nominibus respicientibus viā emi-
nentie. z dicimus esse intelligentē. volentē. sapientē z om-
nipotentem. Et quolibet modo istorū nominū in exp̄men-
do pertinentia ad dictā maiestātē vsus est innocentius. s̄
extra de summa tri. z fide catholica. in capitulo. Firmiter
credimus. vt patet intuenti. Patet ergo. q̄ deus ex creatu-
ris potest multipliciter nominari.

Qualiter aliquod nomen conuenit alicui pprie vel me-
thaphorice. Capitulū VI

Ecundo videndum est quando z

quō aliqd̄ nomen aliquā rem pprie vel metha-
phorice significat. z qñ z q̄lit̄ rei significare cō-
ueniat pprie vt methaphorice. Ad h̄ dicēdū ē
q̄ nomē dicit̄ pprie rei aliter puenire qñ in re illa ē illd̄ rea-
liter ad qd̄ significandū nomē est p̄mo z directe impositū
sicut ridere p̄mo z directe est impositū ad significandum
determinatū actū q̄ in solo hoīe inuenit̄. Nomē autē dicit̄
methaphorice trāsumptiue vel similitudinarie conuenire
alicui qñ res ad quā significandā nomē est p̄mo et directe
impositū. nō est in illo. sed est solū in illo quedam similitu-
do vel proportio. sicut in prato non est ille actus ad quē si-

gnificandū ridere directe z pmo est impositū. sed in eo est quedā similitudo vel pportio. qz floritio prati p̄tendit q̄n / dam iocūditatē. sicut risus signū est iocunditatis in homi / ne. Ex hoc igitur patet quō aliqd nomen p̄uenit alteri res / pprie vel metaphozice. qd̄ erat scdm.

Que noia deo cōueniant pprie vel metaphozice. VII.

Rertio videndū est que noia z vtz aliqua deo pprie vel methaphozice cōueniant
 Ad qd̄ dicendū. qz hoc qd̄ dico ppriū potest su / mi dupliciter. Uno mō put diuidit̄ contra cō / mune. z sic homi s est ppriū ridere. sentire aut nō. sed ē cōe homi z alijs aialibus. Alio mō potest accipi ppriū put di / uidit̄ contra methaphozicū. z sic ridere pprie inest homini methaphozice aut p̄uenit prato. Qñ ergo querit̄ vtrū alu / qd̄ nomen deo pprie p̄ueniat. aut loq̄mur pmo mō accipiē / do ppriū put diuidit̄ z cōe. z sic accipiēdo ppriū p̄ diffinitio / uo put dicit̄ p̄fectio z q̄si diffinitio. ita qz signi ficet diuinaz eēnciā z p̄m ppriā et p̄fectā eius naturā. sic aial rōnale ē p / priū homi. sic dicendū est qz nō. Cuius est rō. qz deū noia / mus sicuti ip̄m cognoscimus z intelligimus. sz deū nō co / gnoscimus in specialī z pprie cōstrū ad determinatā z distin / ctā cognitionē. qd̄ ē diffinitiuē. vt p̄us patuit. igit̄. zc. Non ē ppriū put diuidit̄ zira cōe cōuenit deo absolute loquē / do. nec deo aliqd̄ nomē pprie p̄uenit accipiēdo ppriū put diuidit̄ z cōe. z sub isto sensu loquit̄ d̄son p̄sius pmo cap: de diuinis noibus dicēs. Om̄ibus aut incōprehēsbilis ē z necqz sensus eius ē. necqz fantasia. necqz opinio. necqz nomē necqz p̄mo. necqz tactus. necqz sciētia. Et eodē mō loquit̄ au / ctōr lī. de causis p̄positione. v. dicens. Causa p̄ima superi / or est narratiōe. z de ficiūt lingue a narratiōe eius. Si aut accipiat̄ ppriū put diuidit̄ cōtra methaphozicū. sic dicen / dū est. qz quedā pprie qdā methaphozice deo cōueniūt. vbi opus est duplici distinctione. Prima est. qz nomia possunt

De Nominibus diuinis.

cōsiderari dupliciter. vel cōtūm ad rem significatā vel cōtūm ad modū significandī. Scda est q̄ nomina sunt in q̄ duplici differentia. Quia quedā importāt imperfectionē in suo formali significato. sicut esse creatū. esse mortale. eē corruptibile & huiusmodi. Alia sunt que important exclusionem imperfectionis creaturarū. sicut infinitas excludit finitacionē potentie mutabilis dependētia nature. Vel important p̄fectionem in tali gradu qui nullo modo cōuenit creature. sicut omnipotens eternus & huiusmodi. Alia sunt que important perfectionē absolute non s̄m aliquem modū determinatū deo vel creaturis. sicut esse cognoscere & huiusmodi. Alia sunt que importāt perfectionē: s̄ cū determinato mō q̄ modus solū cōpetit creaturis. vt sentire. esse agnū leonē & huiusmodi. His suppositis si querat̄. an aliqua nomina deo cōueniant p̄prie & que. Dicendū est iuxta p̄mam distinctionem. q̄ vel loquimur cōtūm ad modū significandī. & sic nullum nomen cōuenit deo p̄prie. q̄a omne nomen cōtūm ad modū significandī sequitur modū essendi: repertum in creaturis. & quedā cōueniūt creaturis q̄ nullo modo p̄ueniūt deo. Si autē loquimur cōtūm ad significatū. sic respondendū est iuxta distinctionē scdam. q̄a vt loquimur de nominibus importantibus in formali significato imperfectionē. & talia nō p̄prie nec metaphorice cōueniunt deo p̄cise. vt esse mortale corruptibile & huiusmodi. vt de se patet. dico autē p̄cise: p̄pter assumptā humanitatem in filio rōnā cuius cōueniebat sibi eē mortale. Si aut loquamur de scdo genere nominū q̄ sc̄z importāt determinatā perfectionem modo determinato cōuenienti deo soli vel importāt exclusionē omnis p̄fectionis creature. vt eternus oīpotens & h̄mōi. cōtūm ad primū. infinitus immutabilis. cōtūm ad scdm. sic dicendū est. q̄ hec deo p̄prie & nōs metaphorice & soli p̄ueniunt. Et hui⁹ rō est. q̄ illa deo p̄prie & soli p̄ueniūt: q̄ sunt imposita ad significandū directe & p̄mo illud qd̄ in deo solo est. & talia sunt huiusmodi. Igit̄ & c̄

patet discurrendo p singula. Si aut loqmur de nominibz importantibz pfectione absolute q sunt noia tertij generis vt intelligere z huiusmodi. Sic dicendū est q cū res significata p talia noia directe z realiter sit in deo q z talia proprie de deo dicunt. z possit formari ratio eo mō quo prius amota dictione exclusiua solum. Si hō loqmur de quarto gñe nominū. q scz important determinatā pfectionē solis creaturis puenientē. vt est sentire. esse agnū. esse leonem et huiusmodi. et sic dicendū q talia deo nō conueniunt pprie sed trāsumptiue. qz res p talia noia significata nō ē in deo sed aliq eius similitudo. vnde dicitur deus similitudinarie sentire. qz cognoscit singularia. dicitur esse leo: qz est fortis. agnus qz mansuetus. ignis quia vindicando iniquitatē cōsummit z sic de alijs. Ex his igitur patet in quodā generali que z quō nomina deo z diuinis proprie vel metaphorice conueniant. Et qd dictū est de nominibus intelligo dicenda de participijs verbis z alijs dictionibus q̄tū ad dicta z q̄tum ad dicenda.

Q' nomina deo z creaturis cōuenientia analogice de
 as dicuntur. Capitulū VIII

Quarto videndū est vtrum nomina

deo z creaturis cōuenientia dicantur vniuoce
 de deo z creaturis. Ad qd dicendū est q nomina
 deo z creaturis conuenientia non dicuntur
 predicari vniuoce. nec pure predicari equoce de deo z crea-
 turis. sed quasi medio modo. scz analogice z proportionaliter.
 Quid autē sit equiuocum vniuocū z analogū dictum
 est prius. probatur ergo ppositum tali ratione Plus distat
 deus z creatura in entitate in nobilitate z pfectione. q̄ s̄ba
 z accidens. sed ratione distantie in entitate in nobilitate p/
 fectione nihil cōmune substantie z accidenti. dicit vniuoce
 de eis predicari. sed solū analogice. vt patet. iij. metaph.
 ppter qd ens cōmune vtriqz analogice dicitur. ergo multo
 fortius nomina que deo conueniunt z creaturis. nō vniuocē

De Nominibus diuinis.

te sed analogice de utroque dicunt. Et ita docet doctor cōis
in pluribus locis et specialiter in prima parte. q. lxx. articulo. ix.

Que nomina deo et creaturis cōueniētia dicunt de deo
vel creatura. Capitulum IX

Quinto videndum est cum analogum

q. prius dicat de vno quod de alio. de quo per prius
dicant talia. de deo vel creatura. Ad hoc dicen
dum quod oportet premittere duplicem distinctionem.

Prima est quod sicut prius patuit. nomina quedam proprie quedam me
taphorice deo conueniunt. Secundo quod in nominibus attenduntur
duo. scilicet significatum et modus significandi. Quo viso dicen
dum. quod omnia nomina que solum metaphorice deo conueniunt dicun
tur de creaturis per prius. et quod non ad significatum et quantum ad
modos significandi. quia nomina talia dicta de deo nihil aliud si
gnificant nisi similitudinem ad tales creaturas. Sicut enim r
dere dictum est de prato. nihil aliud significat quod prae: nisi si
militer se habeat in decore cum floret. sicut homo cum ridet
per similitudinem cuiusdam proportionis. Sicut nomen leonis
dictum de deo. nihil aliud significat: quod deus similiter se ha
bet ut fortiter operetur in suis operibus sicut leo in suis ope
ribus. per prius autem conuenit nomen rei quod significet aliquam
rei similitudinem: et ideo talia per prius conueniunt creaturis quod
deo. Nomina autem que non metaphorice. sed proprie deo conue
niunt. dicuntur quidem per prius de deo quod ad rem significatam. et per
posterius de creatura. sed quantum ad modum significandi per prius
conueniunt. ut dicitur creature. et per posterius deo. ut
bonitas vita virtus et hominibus. Et ratio huius est. quia huius
modi perfectiones in creaturis non sunt nisi in quantum a deo ema
nant. Unde quantum ad modum significandi patet quod per prius talia
imponuntur a nobis creaturis quas primo cognoscimus. vnde
modum significandi habet qui competit creaturis. Patens hec per
doctorem communem prima parte. q. lxx. articulo. vi.

Quot sunt modi in genere nominum diuinorum Cap. X

Quarto videndum est quot sunt mo-

di noim qbus vtimur in diuinis. Ad qd dicē/
 9 dū est. q noia qbus vtimur in diuinis. quedā
 sunt vel coueniunt deo p̄cise. vel deo in suppo/
 sito filij in assumpta humanitate. Et ita sunt duo modi in
 gñe noim qbus vtimur in diuinis. vtrūq; autē genus ho/
 rū noim subdiuidit. qz in talibus qdam noia dicunt̄ pprie
 qdā methaphorice. Quātū autē ad ista q dō p̄cise sine hūa
 nitate; assūpra pueniūt z pprie ē trimēbris distinctio fm q
 tria sūt in diuinis d̄ qbtalia noia p̄dicant̄. Scdm autē do
 ctrinā boecij z beati augustini. i. de trinitate. qcquid est in
 diuinis. vel ē eētia vel notio vl' p̄sona. Quid autē impo/
 retur p qdlibet istoz noim. sup̄ de qlibet dictū ē locis suis.
 Essentia autē vna ē. persone tres. notiones qncq;. Noia ḡ
 q diuinā eētiā significāt vel aliqd ad eētiā pertinens di
 cunt̄ eēntialia. vt sba bōitas z hmōi. Que ad p̄sonas vl' ad
 p̄sonā p̄tinēt dicunt̄ p̄sonalia. vt pater filius z hmōi. Que
 p̄o ad notiones notionalia. vt paternitas filiatio zc. Noia
 ḡ essentialia p̄dicant̄ z sonāt in qd. vt qd est sba qd est na/
 tura. zc. Noia p̄sonalia p̄dicant̄ z sonāt in qs. vt qs ē pa/
 ter. qs filius. qs spūssctūs. Noia notionalia sonāt z p̄dicā
 tur in que. vt paternitas filiatio z hmōi. De istis ḡ p ordi
 nē est dicendū. Et p̄mo d̄ noibus deo puenientib; sine hu
 manitate assumpta. Scdo de puenientib; cū humanita/
 te assumpta. Adhuc in istis p̄mo dicēdū ē de noibus p/
 prijs. scdo de methaphorizicis. Circa ppria p̄mo dicendū ē
 de essentialibus. scdo de notionalib;. tertio de p̄sonalibus.
 Quātū ad essentialia. qdā sunt substantiua quedā adie
 ctiva. Dicendū est ḡ p̄mo de substantiuis. Scdo de adiecti
 uis. Quātū ad noia substantiua qdam sunt abstracta. z d̄
 istis p̄mo est dicendū. Et quedam concreta. z de istis scdo
 Quedā media. z de istis tertio dicendū est.

Quomodo nomina essentialia substantiua in abstracto
 p̄dicantur in diuinis.

Capitulum XI

De nominibus diuinis.

Bitur q̄tū ad primū: quō substā

tiaua noīa eēntialia q̄ sunt abstracta. z hec sunt illa que abstracte diuinā eēntiā significāt. vt eēntia. bonitas. diuinitas z hmoi. dicātur in

Diuinis Dicē dū q̄ talia iuncta cū noībus. verbis partici-
p̄is p̄sonalibus vel notionalibus reddunt locutiones fal-
sas. vnde hec est falsa. eēntia est generata. vel generat. vt
generatur. eēntia est de eēntia. vel eēntia est apud eēn-
tiam. De istis autē nomībus q̄ pure sunt eēntialia est te-
nendū generaliter. q̄ omne nomen eēntiale predicat̄ de quā-
bet p̄sona per se. z de oībus insimul: singulariter z nō plu-
raliter. vt vbi gr̄a. pater est diuinitas. filius est diuinitas
sp̄s sanctus est diuinitas. Et simul sunt vna deitas z vna
diuinitas z non deitates vel diuinitates.

Quō nomina eēntialia substantiua in concreto p̄di-
cantur in diuinis. **Capitulū XII**

Omnia autē eēntialia concreta

sunt que ad modū p̄cretorū formas in supposi-
to significāt quasi formam in s̄blecto. vt deus
creator z similia. Hec autē generaliter signi-
ficāt diuinā eēntiā. sed quā doct̄ supponūt p̄ eēntiā. q̄n-
q̄ pro p̄sona. Et de his generaliter est tenendū. q̄ de qua-
libet p̄sona singillatim z de omnibus simul p̄dicatur in
singulari: z non in plurali. vt pater est deus. filius est deus
sp̄s sanctus est deus. z tres persone sunt vnus deus: et
nō tres vel plures dī.

Quō noīa eēntialia substantiua media inter abstracta
z concreta p̄dicantur in diuinis. **Capitulū XIII**

Omnia vero eēntialia substanti-

ua media inter abstracta z cōcreta dicunt̄ illa
q̄ hnt modū formā z significationē abstracto-
rū. sed vsū z officiū p̄cretorū. vt bonitas sapi

entia et huiusmodi. Et licet ista sint abstracta. supponunt tamen aliquando pro persona et personis. ut sicut cum dicimus lumen de lumine. principium de principio. hic supponunt pro personis. ita cum dicimus. sapientia de sapientia et huiusmodi similia. Et hec nomina sicut abstracta predicantur de quolibet persona. et de omnibus simul. non pluraliter sed singulariter. unde conuenienter dicitur. pater est sapientia. filius est sapientia. spiritus sanctus est sapientia. et omnes tres una sapientia. non tamen plures sapientie. Et ita patet quomodo debemus uti substantiuis nominibus in diuinis. siue sint abstracta siue concreta siue media que essentialia dicuntur.

De nominibus adiectiuis essentialibus Cap. XIII

Secundo dicendum est de nominibus

adiectiuis. Et quia quedam sunt partitiua. quedam numeralia. et quedam nec partitiua nec numeralia.

Primo dicendum est de partitiuis. Secundo de numeralibus. Tertio de illis que non sunt partitiua nec numeralia.

Quomodo nomina essentialia partitiua predicantur in diuinis.

Nomina partitiua dicuntur que aliquam distinctionem important. ut aliud et huiusmodi. et de talibus tenendum est quod in neutro genere de nulla personarum dicuntur comparando unam ad aliam. ut non bene diceretur. pater est aliud a filio. quia denominaretur diuersitas in essentia. comparando tamen personas vel quolibet vel omnes simul vel etiam ipsam essentiam ad creaturas. potest predicari partitiuum adiectiuum de eis neutraliter. ut bene dicitur. pater et filius et spiritus sanctus et eorum quilibet et diuina essentia sunt aliud vel est aliud a quolibet creatura. In masculino autem predicantur de quolibet persona respectu alterius. sed non respectu essentie. quia essentia non distinguitur a persona. unde bene dicitur. pater est alius a filio et nominatur distinctio personalis. sed non bene dicitur. pater est aliud vel alius ab essentia.

De nominibus diuinis.

Quomodo nomina adiectiua numeralia predicantur
in diuinis.

Capitulum XV

Omnia autem adiectiua numeralia
sunt vnus duo. tres. &c. Istorum autem est du-
plex regula generalis. Prima est quod in neutro
genere significat diuinam essentiam. et predicantur
de omnibus simul singulariter et non pluraliter. ut pater et fi-
lius et spiritus sanctus. sunt vnus. vel vna essentia. in femi-
nino vel in neutro. In masculinis autem sunt personalia. et pre-
dicantur de vno in singulari. et de pluribus in plurali. ut pa-
ter est vnus. et pater et filius sunt duo. Ita tamen quod ly duo neu-
traliter teneatur. quia aliter esset falsa. Secunda regula est. quod
talia adiectiua adiectiue retenta sequuntur naturam suorum
substantiuorum. Unde si substantiua sunt essentialia. et ipsa
adiectiua similiter. Et si sunt personalia. et adiectiua simi-
liter. vnde hec est falsa. pater et filius sunt vnus. Sed hec
est vera. sunt vnus deus.

Quomodo nomina adiectiua que non sunt partitiua nec nume-
ralia predicantur in diuinis.

Capitulum XVI

Omnium adiectiuorum essentialium que
non sunt partitiua vel numeralia. Quedam signi-
ficant diuinam essentiam nihil aliud connotando.
ut ens bonum. et huiusmodi. talia predicantur
masculine et neutraliter de persona qualibet singillatim sin-
gulariter et non pluraliter ut pater est ens. et bonus et non bo-
ni. De pluribus autem personis posset predicari pluraliter
masculine. et nullo modo neutraliter. Et sic possumus di-
cere quod pater et filius sunt duo entes. vel duo boni mascu-
line. Sed neutraliter non possumus dicere quod sint duo bona vel
duo entia. quia essentie distinctio non refertur. Alia autem nomina im-
portant essentiam aliquid connotando. et quedam quidem positive. et
quedam priuatiue. Positive quidem dico. quia quedam conno-
tant effectum in creatura. quedam quidem in habitu. et talia di-

cūtur de deo ab eterno. z sic deus dicitur ab eterno iustus z
 misericors. z huiusmodi. Quedā connotāt effectū in actu
 vt iustificās. miserās et huiusmodi. z talia deo conueniunt
 z de deo dicuntur solum ex tēpore. Connotantiū autem re/
 spectū quedā connotāt respectū psonē ad personā. vt simi/
 lis equalis. z talia personis ab eterno cōueniūt z predicā/
 tur de qualibet psona singillatim singulariter z nō plura/
 liter. vt pater est similis filio z nō similes. De pluribus au/
 tem predicātur pluraliter. vnde bene dicitur. pater z filius
 sunt similes. Quedā autē important respectū ad creaturaz
 z cōnotāt vt refugiū. z hoc etiā connotādo effectū in crea/
 tura. z de istis satis dictū est. Quedā autē sunt nomīa que
 aliquid connotant priuatiue. vt eternus. qđ nihil aliud est
 qđ ens carēs fine et principio. Immēsus qđ denotat abne/
 gationē mensurę. z huiusmodi. et nihilominus significant
 diuinā essentiā. Et talia nomīa dicuntur de deo ab eterno. et
 cōueniūt essentię z personę. z predicātur de omībus simul:
 et diuisim. acceptis singlariter z nō pluraliter. vt pater est
 eternus. filius est eternus. spiritussanctus est eternus. Vñ
 fm Athanasium. nō tres eterni. sed vnus eternus. Patet er/
 go quō vti debemus noībus essentialibus in diuinis. tam
 substantiuīs qđ adiectiuīs. Et qđ dicta sunt pro maiori par/
 te haberi possunt per doctozē cōmunē p̄ma parte. q. xxxix.
 in diuersis articulis.

Quot sunt modi nomīnū personaliū. z quomodo pre/
 dicantur in diuinis. Capitulum XVII

Unc dicēdum est de nomīnibus
 personalibus quozū est quadruplex differētia

Quedā em̄ dicūtur de vna persona solū z sin/
 gulariter. vt pater respectu patris. filius respec/
 tu filij spiritussanctus respectu spūs sancti. Accipiēdo spi/
 ritū sc̄m pprio et determinato noīe psonę tertie in diuinis
 pcedētis a duob. Quedā ē etiā nomē in diuinis qđ p̄dica/
 tur

De nominibus diuinis.

tur de duabus personis solis diuisim et distinctim. tamen singulariter et non pluraliter. ut hoc nomen principium spiritus sancti conuenit patri et filio. ut bene dicitur pater est principium spiritus sancti. et pater et filius sunt principium et non duo principia spiritus sancti. Et etiam nomen in diuinis quod dicitur de tribus personis simul et non de una vel duabus solum. et dicitur singulariter et non pluraliter. ut hoc nomen trinitas quod de nulla persona singulariter dici potest. sed de omnibus simul quod est ideo. quia importat essentie unitatem. et trium personarum pluralitatem. Unde secundum Hieronymum trinitas dicitur trium unitas. Alia nomina sunt que predicantur de singulis personis singulariter solis. et de pluribus pluraliter solis. ut persona. suppositum et hypostasis. et huiusmodi. Unde bene dicitur. pater est suppositum. persona vel hypostasis. non autem pater est persone. Item. bene dicitur pater et filius sunt due persone. non una persona. et sic de alijs.

Quot sunt modi notionalium et quomodo predicantur in diuinis.

Capitulum XVIII

Quantum autem ad nomina notionalia triplex est differentia. Quia quedam sunt abstracta. ut paternitas. filiationis. spirabilitas. et huiusmodi. Et omnia talia predicantur de diuina essentia. ut diuina essentia est paternitas. et sic de alijs. Alia sunt concreta. Concreta autem nunquam predicantur de essentia sed sibi ob persona. ut hec est falsa. essentia est generans vel genita vel est genita. sed pater est generans. filius est genitus. et sic de alijs. Item nomina notionalium. quedam predicantur de una persona. ut generans de patre. nascens de filio. spiratus de spiritu sancto. Quedam de duabus. ut spirans de patre et filio. quia spirant spiritus sanctum. Quedam de omnibus predicantur et distinctim. nam quelibet persona distincta ab alia distincta est. Ex dictis patet aliqualis doctrina quomodo accipi et dici et predicari debeant nomina propria deo conuenientia in diuinis. siue sint essentialia. siue notionalia. siue personalia.

Qua ratione et qualiter et que nomina transumptiue
de deo dicuntur. Capitulum XIX

Omnia autem quibus utimur in
diuinitis que sunt transumptiue et metaphozice
dicta in scripturis quasi infinita sunt. et de om-
nibus singulatim non est multum utile reddere ra-
tionem. ut tamen de consimilibus et paucis de alijs pluribus detur
documentum aliquid generale. Accipiemus in nominibus illa
que de deo metaphozice propter similitudinem alicuius condi-
tionis vel proprietatis dicuntur. Igitur secundum Damasc. quibus
deus sit infigurabilis et simplicissima natura. nihilominus
in scripturis dicitur habere oculos. visum et palpebras. quia
suam virtutem consideratiuam et cognitiuam nihil euadit. Au-
res et auditum. quia ut propicietur supplicationibus clamorum
nunc implozamus. Os et labia et fauces. quia illa nobis
reuelauit que homines per huiusmodi organa expriment
et ostendunt. Surtur et gustum. quia in nostre iusticie ope-
ribus delectatur tanquam in gustu. Nares et olfactum. quia
tanquam odor suauissimus ei. placet quicquid sibi exhibet no-
stre deuotionis affectus. Faciem. quia per eius presentiam
et virtutem diuinus sermo nobis insinuatur. nam perso-
na in facie declaratur. Manus et brachia representant
eius sublimem et insuperabilem operationem nam et nos
huiusmodi organis talia operamur. Dextera certiora et
digniora dei insinuat. unde et per dexteram iurare dicitur
quando eius immutabile consilium denotatur. Frequenter
pauperibus subuenit. et indigentibus auxiliatur. et ideo
pedes habere dicitur. ostendit enim talem effectum quem
solent homines operari pedibus vel incessu. Pectus et cor
habere dicitur propter cognitorum et secretorum iugem recoz-
dationem. Ventrem et viscera. illam quam operatur in no-
bis misericordiam et compassionem. Frasci dicitur et fremere
propter odium malicie. et iustam quam infert peccantibus

De nominibus diuinis.

ultionem: Dormire dicitur et obliuisci. propter iniuriam et pene dissimulationem et remissionem. Unde quia tot modis per sua beneficia nostra suppletur indigentia. more humano membra diuersa in scripturis sacris sibi attribuuntur. **D**ulcia alia sunt que deo metaphorice conueniunt. quorum noticia per simile potest ex dictis haberi. Unde de nominibus metaphoricis hec dicta sufficiant.

De nominibus deo conuenientibus in assumpta humanitate.

Capitulum XX

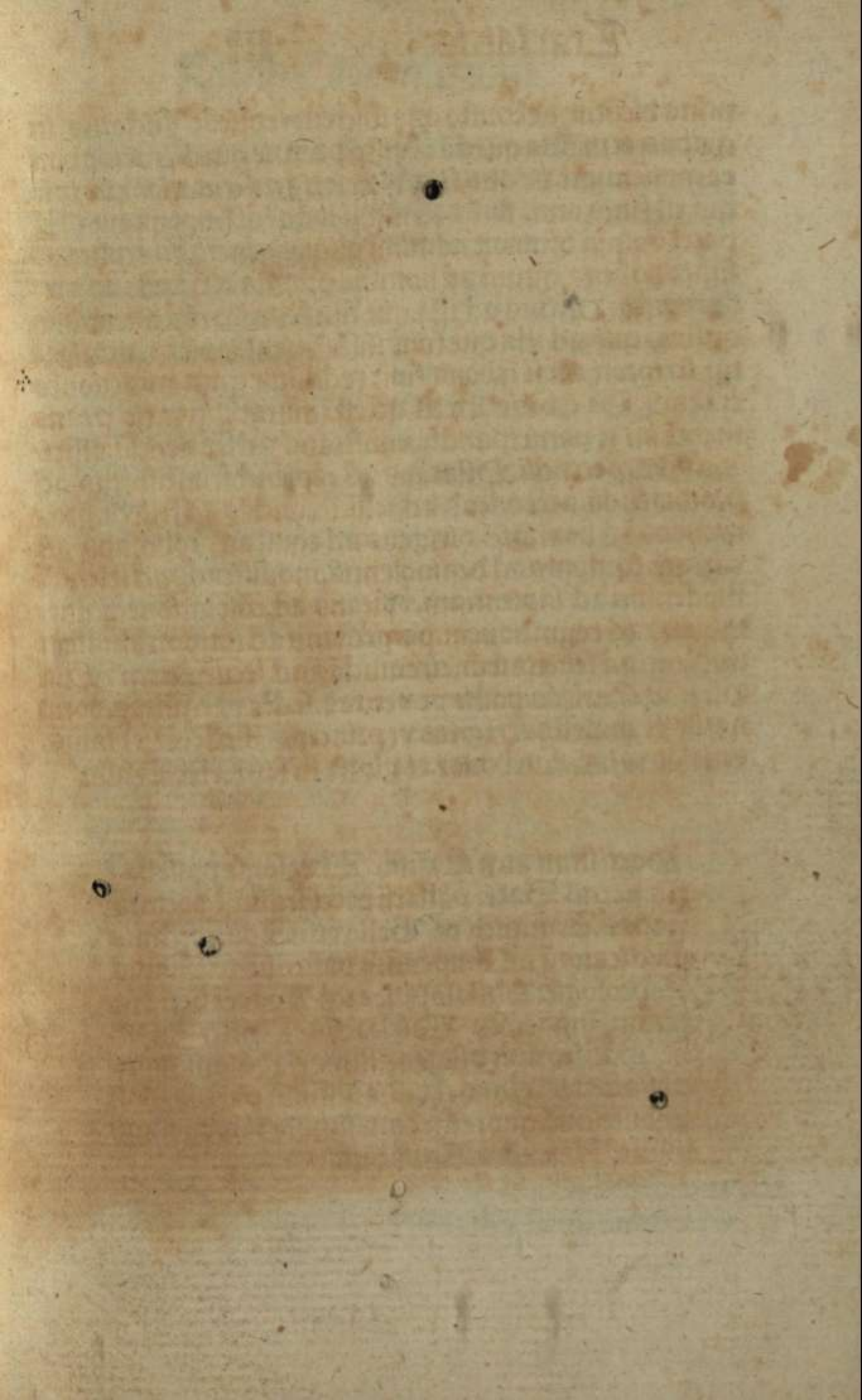
Enominibus autem filio conuenientibus in humanitate assumpta. docet sic

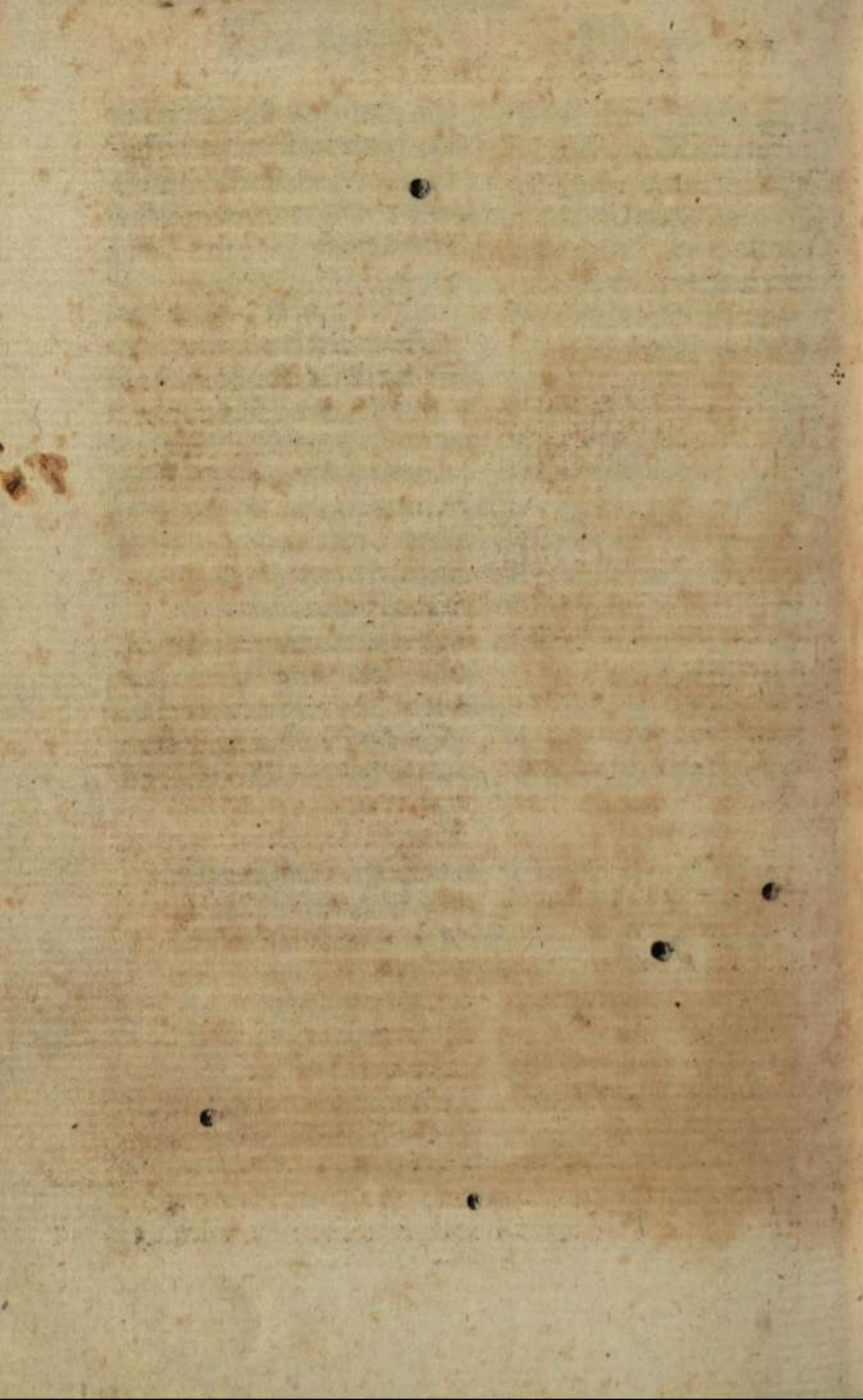
Isidorus in libro ethymologiarum. vii. capitulo. quod **C**hristus in scripturis multis modis vocari consuevit. Dicitur enim **C**hristus quasi chrismate unctus. eo quod pre cunctis consortibus omnium gratiarum unctus est plenitudine. Dicitur etiam **J**esus hebraice. **S**ocher grece. **S**aluator latine. eo quod cunctis gentibus missus est in salutem. **M**essias autem dicitur. eo quod omnis propheta talis sacerdotalis et regalis dignitatis priuilegio sit diuinitus insignitus. nam messias unctus dicitur. Dicitur etiam **e**manuel. id est. nobiscum deus. eo quod deus per virginem natus in carne apparet nobis se coniunxit. Dicitur **I**esuus caro factum. quia uerbum est in quantum a patre nascitur in eternitate. Sed caro in quantum a matre nascitur in temporis mutabilitate. Similiter dicitur unigenitus et primogenitus. quod patris et matris fuit unicus ante quem nullus. post quem nullus alius. Dicitur etiam principium. quia per ipsum pater omnia fecit. **F**inis quia in ipso. et per ipsum omnia sunt et fiunt. **O**s dei. quia per ipsum deus mundo loquitur. **M**anus quia per ipsum rerum uersitas continetur. **U**ita. quia per ipsum ad beatitudinem peruenitur. **U**eritas. quia in ipso uiuunt. **U**eritas. quia nec fallit nec fallitur. **F**ons. quia omnis boni origo indeficiens. omnes reficiens sitientes. **D**ulcia alia no-

mina dicuntur de christo que ibidem explicat Isidorus. In quibus et in istis quedam christo proprie quedam metaphoricè conueniunt. de quo siue ulteriori perscrutatione in ipso qui est finis oim. finē z terminū loquēdi imponamus. Quā patet omnium diuinorum nominū aliqua generalis explicatio supra posita z quædam ad nomina propria et quædam ad metaphorica. z quædam ad illa que sunt christo cōuenientia. In quibus quo ad illa que sunt insufficienter dicta indulgetur scriptori. Et si quæ bona sunt reddantur gratiarū actiones creatori. De quo dicit Bern. quod est immutabilis ratio creans mentē ad se participandū. uiuificans ad sentiendū. afficiens ad appetendū. Dilatans ad capiendū. iustificans ad promerendū. accendens ad zelū. fecundās ad fructū. promouens ad bonitatē. dirigens ad equitatē. roborans ad uirtutē. formans ad beniuolentiā. modificans ad scientiā moderans ad sapientiam. uisitans ad cōsolationem. illuminans ad cognitionem. perpetuans ad immortalitatem implens ad felicitatem. circumdās ad securitatem. Qui amat ut charitas. nouit ut ueritas. sedet ut equitas. dominatur ut maiestas. regnat ut princeps. medetur ut salus. reuelat ut lux. Cui honor et gloria in secula seculorum.

Doctissimi atq; Eximij Theologie professoris. necnō Sacri palacij preclarissimi doctoris fratris Armandi de Bellovisu. Diuini ordinis predicatorū. Compendiū difficultiū terminorū Theologie: Philosophie atq; Logyce declaratiuum. Impensis Michaelis wensler In urbe Basileorum diligentissime elaboratū finitū est foeliciter Anno christianissimi partus. post Millesimū quaterq; centesimum nonagesimo primo Kalendis Aprilibus.

VIBOLBI
 1700
 BIBLIOTHECA
 UNIVERSITATIS
 BERTHOLDI

Tituli Capitulorum.

Incipit tabula titulorum seu rubricarum omnium capitulorum et conclusionum. in tribus Tractatibus huius Compendii presentorum. Et primo Tractatus primi qui est de preambulis qui continet sex capitula.

Capitulum primum. Quid sit complexum et incomplectum. et quomodo se habent ad operationem intellectus.

Capitulum. ij. De omnium complexorum et incomplectorum conceptiones reducuntur et resolvuntur in conceptionem entis quod est primum intelligibile.

Ca. iij. Quomodo dividitur ens in ens reale et ens rationis. in substantiam et accidens. in ens secundum se. in ens secundum accidens. et quid sit unum quod est istorum.

Ca. iiij. Quomodo omnes conceptiones ordinem entium que resolvuntur in conceptionem entis addunt aliquid supra ens non tamen abente diversum sed solum specialem modum essendi.

Ca. v. Quomodo nomina tam prime impositionis quam secunde aliquid conveniunt pluribus generibus entium. aliqua uni generi solum. aliqua uni speciei unius generis solum.

Ca. vi. Quomodo omne nomen secundum

grammaticos est prime impositionis vel secunde. Secundum logicos est prime intentionis vel secunde.

Incipiunt Tituli seu Rubricae tractatus secundi. De declaratione difficultatum dictorum in logica. philosophia. et theologia. Et continet capitulum. cccij.

Capitulum primum. Sufficiens numerus transcendentium numerus et distinctio et quomodo se habeant ad invicem que sunt ens. res. unum aliquid. verum. et bonum.

Ca. ij. De primo transcendente quod est ens et specialiter quomodo dividitur in actum et potentiam.

Ca. iij. Quomodo divisio entis in actum et potentiam intelligatur tripliciter. et quomodo convenit entis.

Ca. iiij. Quomodo divisio entis in actum et potentiam est divisio realis et quomodo rationis et quomodo in diversas res et quomodo non et quomodo dicitur possibile tripliciter.

Quomodo possibile dicitur secundum potentiam activam et passivam et non repugnantiam terminorum.

Ca. v. Quomodo divisio entis in actum et potentiam est realis in res diversas.

Ca. vi. De multiplici conceptione horum nominum actus et po

sentia et eorum significatio.

Unde habuit originem hoc nomen actus et ad que est sermo extensum.

Ca. vii. Quomodo habet intelligi illa compositio diuissio que dicitur quod est quedam actus primus quedam secundus.

Ca. viii. De hoc nomine potentia vnde traxit originem et ad que secundario est extensa et quomodo est triplex potentia.

Ca. ix. Declaratio eorum que tangunt actiuam potentiam vel passiuam.

Quomodo intelligi dicitur quod in deo est duplex potentia ordinata et absoluta et que sit istarum quilibet.

Ca. x. Quomodo intelligitur quod alie sunt potentie naturales alie rationales et harum alie rationales per essentiam alie per participationem.

Ca. xi. Quomodo intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad vnum et potentie rationales valent ad opposita.

Ca. xii. Quot modis dicitur potentia passiuam et quod est potentia naturalis et obedientialis.

Ca. xiii. Quid est educi vel induci respectu potentie passiuam et que forme educantur de potentia naturali: et que potentia de obedientiali et quibus dicitur induci vel educi.

Ca. xiiii. De secundo transcendente quod est res quibus et quomodo conuenit diuersis.

Ca. xv. De vno quod est principium numeri quomodo cum ente conuertitur et quomodo differt.

Ca. xvi. Quare in diuisione in genere composititatis facit speciale vnum et cum nomine speciali et non in alijs generibus.

Ca. xvii. Quomodo in omni ente contingit esse vnum quod est principium numeri et quomodo non.

Ca. xviii. Quid addit vnum quod est principium numeri super primum in quo fundatur et quod vnum quod cum ente conuertitur et quod primum super illud vnum. et quod vnum quod cum ente conuertitur super ens.

Ca. xix. Quot modis dicitur aliqua esse vnum et quot modis dicitur vnum.

Ca. xx. Quibus gradatim conuenit maxime esse vnum: et in omnia entia deus est maxime vnus.

Ca. xxi. Quomodo dicitur alicui rei esse vnum et multa.

Ca. xxii. Quomodo ens diuiditur per vnum et multa.

Ca. xxiii. De quarto transcendente quod est aliquid quomodo est transcendens et non aliquid et quomodo differunt.

Ca. xxiiii. De quinto trans-

Tituli Capitulorum.

cendente quod est verum. et primo quod est quadruplex veritas que aliqua dicitur vera. scilicet veritas que est deus. veritas rerum naturalium. veritas intellectus. veritas propositionis.

Ca. xxv. Quomodo se habent predicte quatuor veritates ad invicem.

Ca. xxvi. Quomodo se habent veritas vel veritas transcendens ad quatuor predicta.

Ca. xxvii. De sexto transcendente quod est bonum. Et primo quod est quadruplex bonitas.

Ca. xxviii. Quomodo bonum transcendens se habet ad quodlibet particulare bonum.

Ca. xxix. De nominibus. x. predicamentorum et eorum que pertinent ad ipsa.

Ca. xxx. Numerus et distinctio ac notitia predicamentorum.

Ca. xxxi. Distinctio inter sex transcendentes et x. predicamenta et binominis reductio eorum.

Ca. xxxii. De significacione et differentia quatuor nominum quatuor. substantia. natura. essentia quidditas.

Ca. xxxiii. Quot modis dicitur hoc nomen substantia.

Cap. xxxiiii. Quot modis dicitur hoc nomen natura.

Ca. xxxv. Quot modis dicitur hoc nomen essentia et quid sit?

significat et quomodo comparatur ad alia.

Ca. xxxvi. Quot modis dicitur et quid significat hoc nomen quidditas.

Ca. xxxvii. Quomodo sit idem realiter et dicitur ratione substantia. natura. essentia. quidditas.

Ca. xxxviii. De nominibus pertinentibus ad genus substantie. et que substantia dicitur de materia. forma. et toto proposito.

Ca. xxxix. Quot modis dicitur materia.

Ca. xl. Quot modis dicitur forma.

Ca. xli. Quomodo propositum dividitur in substantiam primam et secundam. et quid est prima et quid secunda.

Cap. xlii. De quatuor latinis nominibus. scilicet essentia. substantia. subsistentia. res nature. Et grecis correspondentibus. scilicet υσση. υσσησις. υποστασις. φυσις. vnde imponuntur. quomodo distinguuntur. quid significent. quomodo se habent ad invicem.

Vnde imponantur et vnde distinguantur essentia substantia subsistentia res nature.

Ca. xliii. De essentia et de υσση

Cap. xliiii. De subsistentia et υσσησις.

Ca. xlv. De substantia et υποστασις.

Ca. xlvi. De hoc nomine res nature

Ca. xlvij. In quo **venit**
et in quo dicitur quattuor pre-
dicta nomina.

Quid significet quibus **venit**
aut proprie vel similitudinarie quod
modo dicitur ab invicem hec nomina
creatio, generatio, gigni, co-
cipi, nasci, natiuitas in utero,
ex utero, filiatio paternitas.

Ca. xlvij. De tribus gradi-
bus entium et quod sit creatio.

Ca. xlix. Quid sit generatio et
corruptio et quibus **veniat**.

Ca. l. Quid est generatio et que co-
currunt ad eam et quod deo et crea-
turis **venit** sed diuersimode
et quod in diuinis sola processio fi-
lij dei generatio.

De nominibus pertinentibus ad vi-
tam et viuentia.

Ca. li. Unde habuit originem
nomen vite quibus **veniat**, etc.

Cap. liij. Quomodo vita diuiditur
in vegetatiuam, sensitiuam, moti-
uam secundum locum et intellectuam.

Ca. liij. Quomodo vita diuiditur
in actiuam et contemplatiuam et quomodo
vtriusque **venit** vite.

Ca. liij. Quomodo dicitur vita con-
templatiua theologorum et philosophorum.

Quid est gigni, nasci, oriri
et quibus **veniat**.

Ca. lv. Triplex proprietas vi-
uentium respectu sue productionis,

Quid sit gigni, nasci, oriri,
quomodo differunt et quibus proprie
veniunt.

Quibus predicta **veniant** si-
militudinarie.

Quid est conceptio, natiuitas
in utero et quibus **veniat** proprie.

Quomodo generatio ex putrefactione
veniat gigni, nasci, oriri.

Quid importat nomen pa-
ternitatis et filiationis et quibus
veniant.

Quomodo aliter fieri **venit** for-
me, nature, parti, et accidenti et
per quomodo generari, gigni, nasci, co-
cipi, oriri, et aliter supposito
haberi formam, materiam, pres-
entia et accidentia.

Quomodo aliter **venit** recipi, gigni,
nasci, oriri verbo diuino et
humano.

Ca. lvi. De pertinentibus ad
tertium gradum entium quomodo debet
denotari productio angeli et
anime rationalis et eorum que anime in-
funduntur a deo.

Ca. lvij. De huius nominis persona
quod significet et unde habuerit
originem et quibus **veniat**.

Ca. lvij. De nominibus que **ue-**
niunt rebus de genere creaturatis.

Sufficiencia significatio et
dignitas specierum creaturatis.

Quot modis dicitur corpus.

Tituli Capitulorum

Quot modis dicitur numerus.

De unitate numeri.

De discretione.

De numero.

Quot modis dicitur oratio.

Ca. lxx. De nominibus pertinentibus mensuris.

Ca. lxxi. Quid est tempus continuū et nunc tempus discreti.

Ca. lxxii. Quid est tempus discreti et nunc tempus discreti.

Ca. lxxiii. Quid est eum et nunc eum.

Ca. lxxiiii. Quid est eternitas et nunc eternitatis.

Cap. lxxv. De infinito quod potest dici quinque modis.

Ca. lxxvi. Quod aliquid est infinitum privative aliquid negative et dicitur species.

Ca. lxxvii. De nominibus pertinentibus ad res de genere qualitatis et primo quod importet nomen qualitatis.

Ca. lxxviii. Sufficiens et differentia et significatia quatuor specierum qualitatis.

Ca. lxxix. De prima specie qualitatis et quomodo se habent ad invicem habitus et dispositio que ponuntur in ea.

De habitu et dispositione.

Que sunt dicitur essentielles habitus et dispositio ut sunt

diverse species qualitatis.

Ca. lxxx. De hoc nomine habitus quod modis dicitur quomodo est predicamentum quomodo postpredicamentum et quomodo species qualitatis.

Ca. lxxxi. Qualiter habitus sunt in corpore et anima et ad quid.

Ca. lxxxii. Quot modis dicitur dispositio.

Ca. lxxxiii. De nominibus pertinentibus ad virtutes et vicia et ea tangentibus.

Quid significet hoc nomen virtus et unde sumptum est.

Ca. lxxxiiii. Duplex distinctio virtutum primo in acquisite et infuse. Secundo in theologicas et intellectuales et morales.

Ca. lxxxv. De singulis virtutibus in speciali et primo de theologicas in genere et quot sunt et eorum sufficientia.

Ca. lxxxvi. De singulis virtutibus theologicas et primo de fide quot modis dicitur fides.

De pertinentibus ad fidem.

Ca. lxxxvii. Quid est symbolum et unde dicitur et quot sunt symbola.

Ca. lxxxviii. Quid est articulus fidei.

De distinctione articulorum quomodo ab invicem distinguuntur.

Ca. lxxxix. Quomodo distinguuntur articuli fidei ex parte

te credibiliū.

Ca. lxxix. **D**istinctio articulo-
lorū fidei s̄m numerū ap̄l̄s̄
eos ordinantiū.

Cap. lxxx. **D**e spe quid est.
z quot modis d̄r.

Cap. lxxxi. **D**e charitate z
habitu charitatis.

Quot modis d̄r charitas.

Ca. lxxxij. **Q**uā q̄ sunt no-
mina p̄tinētia ad p̄tē sensiti-
uā inferiorē extendūt se ad p̄-
tē intellectiuā superiorē et
nō ecōuerso.

Ca. lxxxij. **Q**uō se h̄z cha-
ritas ad amorē z dilectionē.
z c̄: z om̄ia ad inuicē.

Ca. lxxxij. **Q**uō est triplex
amor. s̄. cupiscētis z beniuo-
lentis z placētis z q̄s eorū
pertinet ad charitatē.

Ca. lxxxv. **Q**uot sunt p̄tu-
tes z q̄ intellectuales.

Ca. lxxxvi. **Q**uō prudētia
adiūgun̄t alie tres p̄tutes.

Ca. lxxxvij. **Q**uō ars z pru-
dentia sunt virtutes intelle-
ctuales z morales.

Ca. lxxxvij. **Q**uō p̄tutibz
intellectualibz p̄uenit nomē
virtutis.

Ca. lxxxix. **D**e p̄tutibz mo-
ralibz quō a more morales
d̄nr z q̄t modis d̄r mos.

Capitulum xc. **D**e virtutibus
moralibus.

Quō passiōes z opatiōes
dupl̄r p̄pan̄t ad virtutes sic
materia vel obiectū z sic effe-
ctus ad causam.

Ca. xci. **D**istinctio z suffi-
cientia virtutū z vicioz.

Ca. xcij. **S**ex p̄clusiōes ex
p̄missis z p̄mo q̄t s̄t z q̄ virtu-
tes morales appellent̄.

Ca. xcij. **Q**uare prudētia
nō p̄putat̄ inter p̄tutes mo-
rales cū sit cardinalis.

Ca. xcij. **I**n q̄bz p̄tibz vel
potētis aie sunt p̄tutes mo-
rales sicut in subiecto.

Ca. xciv. **Q**uō iusticia que ē
circa operationes differt ab
om̄ibz alijs q̄ sunt circa pas-
siones.

Ca. xcvi. **Q**uō hec distinctio
p̄tutū nō est in indiuiduas
spēs s̄z est diuisio in ḡna.

Ca. xcviij. **Q**uō se habz ad
rōem virtutis verecūdia nei-
mesis. epyketa. heroyca. p̄ti-
nentia. z amicitia. z quō no-
men virtutis p̄uenit eis lar-
ge z stricte.

Ca. xcviij. **Q**uō verecūdia ē
de numero laudabiliū nō t̄n̄
est virtus sed passio.

Ca. xcix. **Q**uō nemesis est d̄

Tituli Capitulorum

numero laudabilium: et est passio et non virtus.

Ca. c. Quod epikeia sit virtus iusticiam respiciens quae iustitiae legalis directiva ad intentionem legislatoris respiciens non ad verba in casu quem legislator providere non potuit.

Ca. ci. Quid est virtus heroica et quomodo provenit homini et cui opponitur.

Ca. cij. De continentia quot modis dicitur: et quomodo est virtus et quomodo non.

Ca. cij. Quomodo differunt temperantia et continentia.

Ca. ciiij. Quae est materia vel obiectum continentiae.

Ca. cv. Quid est incontinentia et incontines et quomodo se habent ad temperantiam.

Ca. cvi. Quomodo amicitia est virtus et quomodo non.

Ca. cvij. An virtutes cardinales sint morales vel intellectuales.

Ca. cviiij. Quot sunt virtutes cardinales.

Ca. cx. Unde et quare dicuntur cardinales.

Ca. cx. Ratio ex qua ille quatuor virtutes, scilicet iusticia prudentia, fortitudo temperantia dicuntur cardinales.

Ca. cxj. De circumstantiis actuum humanorum.

Quid importet nomine circumstantie.

Ca. cxij. Quot sunt circumstantie et quae actuum humanorum et quantum ad circumstantias particulares.

Ca. cxij. Ad quot genera omnes circumstantie reducuntur.

Ca. cxiiij. Quomodo se habent circumstantie ad rationem actus ut in eo ponatur rationem vicij vel virtutis.

Ca. cxv. Quae praedictarum circumstantie sint praesentende.

Ca. cxvi. Quomodo virtutes omnes tam intellectuales quam morales consistunt in medio et quomodo non.

De septem donis spiritus sancti
Ca. cxvij. Quomodo differunt dona et virtutes.

Ca. cxviiij. Sufficiens et distinctio septem donorum spiritus sancti.

Quomodo sibi mutuo correspondent petitiones, dona, beatitudines et fructus.

Ca. cxix. Quae dicuntur petitiones et quot sunt.

Capitulum. cxx. Quid importet nomine doni et quot sunt dona.

Capitulum. cxxi. Quid importet nomine beatitudinum

z quot sunt.

Cap. cxxij. Quid importat nomine fructus.

Ca. cxxij. Quomodo mutuo sibi coincident petitiones dona beneficii, studii, et fructus.

Ca. cxxiii. De dono timor.

Quomodo dividitur timor in castum seu filiale, in initiale, humanum seu medianum et servile, et quid importet nomine uniuscuiusque.

Ca. cxxv. Quis predictorum timorum est bonus, et quis malus.

Ca. cxxvi. Quis predictorum timorum est a spiritu sancto et quare.

Ca. cxxvii. De preceptis.

Quomodo distinguuntur precepta per moralia, ceremonialia, iudicialia, et partim hec partim illa, quid est quodlibet illorum.

Quomodo decime sunt de iure divino et quomodo non.

Ca. cxxviii. Numerus et sufficientia ac distinctio decem preceptorum decalogi.

Ca. cxxix. Que sunt precepta prime tabule et que secunde tabule.

Differentia inter precepta affirmativa et negativa.

Differentia preceptorum veteris et nove legis.

Ca. cxxx. De pertinentiis ad secundam speciem qualitatis.

Ca. cxxxi. De potentis anime primo quod oportet ponere plures potentias anime in homine.

Ca. cxxxii. Quomodo et qualiter omnes potentie anime pertinent ad animam vegetativam sensitivam et intellectivam.

Ca. cxxxiii. Quomodo omnes potentie reducuntur ad quatuor genera potentiarum, quare vel sunt vegetative vel apprehensive vel motive vel motus executive.

Ca. cxxxiiii. Distinctio omnium potentiarum anime in speciali et primo ad vegetativam pertinentium.

Ca. cxxxv. Distinctio potentiarum apprehensivam partem sensitive exterioris.

Cap. cxxxvi. Quomodo distinguuntur potentie sensitive.

Quomodo distinguuntur intellective potentie apprehensive.

Ca. cxxxvii. De distinctioe potentiarum appetitivam vel motivam.

Quomodo tripliciter differunt potentie intellective et sensitive.

Cap. cxxxviii. De potentia motiva et motus executive.

Ca. cxxxix. Habet tres conclusiones ex precedentibus, et primo quod omnes potentie anime sunt vigintisex.

Tituli capitulorum

Quid est in deo voluntas
antecedens et consequens

Capit. cxi. De voluntate quomodo varie in diuinis et humanis frequenter accipitur.

Capit. cxli. De voluntate signi et beneplaciti: et primo quomodo de eo dicuntur aliqua proprie aliqua metaphorice

Capit. cxlii. De distinctioe voluntatis signi et beneplaciti in deo.

Capit. cxliii. Quot sunt signa et quot modis deus voluntas signi quia quinque modis.

Capit. cxliii. De deo inter bonum et malum: quia aliquod bonum est quod licite potest diminui ut non fiat: sed nullum malum potest committi ut fiat

Capit. cxlv. Quomodo voluntas tam in deo quam in alijs significat aliquid quando potentiam, aliquando obiectum, aliquando actum

Capit. cxlvi. De nominibus rerum pertinentium ad tertiam speciem qualitatis et primo quibus conuenit: et de quibus dicatur passio et passibilis qualitas.

Capit. cxlvii. Quomodo differunt hec duo passio et passibilis qualitas

Capit. cxlviii. Quot modis deus passio et quomodo sit passio naturalis et artificialis: et quoties una quaeque dicatur

Capit. cxlix. Quomodo qualitates elementares sunt diuersimode in diuersis speciebus qualitatibus:

Capit. cli. De passionibus anime: et primo vnde sumitur distinctio earum et quid tale agens facit passio

Capit. clii. De distinctioe passionum quae sunt in concupiscibili.

Capit. clii. De distinctioe passionum anime quae sunt in irascibili

Capit. clii. De numero omnium passionum anime et sunt xi.

Capit. cliii. Quomodo diuersificatur nomina passionum secundum deas accidentales ex quibus diuersa nomina passionibus conueniunt

Capit. cliii. De nominibus ipsarum potentiarum

Capit. cliii. Quid sit tristitia: et quomodo importet nomine tristitie.

Capit. cliii. Quid importet nomine doloris: quomodo significat: quibus et qualiter conueniat

Capit. cliii. Quomodo se habent ad inuicem dolor et tristitia.

Capit. cliii. Quomodo se habent ad inuicem delectatio et gaudium et quomodo differunt.

Capit. cliii. Quot modis dicatur tristitia et quibus modis deo et hominibus et beatis conueniat

Capit. cliii. Quid sit timor et quomodo dicatur et quibus conueniat

Capit. cliii. Quot sunt nomina

passionum que sunt in appetitu sensitivo

La. clxiiij. Quomodo in passionibus est vel non est bonitas vel malicia.

La. clxiiij. Quot sunt passionibus principales et que et quod non dicuntur cardinales quibus dicuntur principales.

La. clxv. De nominibus pertinentibus ad quartam speciem qualitatis. et primo quid importet nomine forme et figure.

La. clxvi. Quomodo differunt forma et figura

La. clxvii. Quot modis dicitur tam forma quam figura

La. clxviii. Quo forma et figura pertinent ad diversas species qualitatis

La. clxix. De relatione et relatione

Cap. clxx. Quomodo differunt relationum et relatio.

La. clxxi. Quo dicitur relatum respectum et ad aliquid.

La. clxxii. Quid sit relatum diffinitive: et quo intelligitur diffinitio Aristotelis de eis.

La. clxxiiij. Quo relatum distinguitur secundum dici et esse.

La. clxxiiij. Quo relata distinguuntur in relativa suppositiois suppositiois et equative.

La. clxxv. Quot sunt modi relationis in divinis

La. clxxvi. De relatione

La. clxxvii. Quid sit relatio realis et relatio rationis

La. clxxviii. Quot sunt fundamenta in genere relationis realis et quot modi relationum secundum ea.

La. clxxix. Quod diversa conveniunt relationi secundum quod compatitur ad suum fundamentum. ad suum genus. ad suum oppositum. et ad suum principium

La. clxxx. Quot requiruntur ad relationem realem et que.

La. clxxxi. Quot et que requiruntur ut relatio sit realis ex parte virtutis et termini

La. clxxxii. Quod non est una relatio duorum extremorum immo sunt due aliquando solo numero aliquando specie aliquando genere differentes.

La. clxxxiiij. Quod relatio potest esse inter duo extrema non realis

La. clxxxiiij. Quomodo relatio realis fundatur vel super subiectum vel quantitate vel qualitate: vel super pertinentibus ad actionem. vel passionem vel bonitatem rationis et mensurabilem et mensurabilem.

La. clxxxv. Quo differunt relatio a suo fundamento

La. clxxxvi. Quot modis

Tituli Capitulorum.

stringit esse relationem rationis
Ca. clxxxvij. De pertinentibus ad predicamentum actionis

Cap. clxxxvij. Quomodo actio et passio sunt unus motus realiter.

Ca. clxxxix. Quomodo se habent actio et passio ad agens et patiens

Ca. cxc. Qualiter se habent actio et passio ad formas per motum acquisitam

Cap. cxci. Quo actio et passio faciunt diuersa predicamenta quibus realiter sunt idem.

Ca. cxciij. De actione immanente et transeunte.

Ca. cxciij. Quo conueniunt et differunt facere agere et operari. et quibus conueniunt

Quid est operatio manens et transiens

Ca. cxciij. In quo conueniunt et in quo differunt operatio manens et transiens.

Ca. cxcv. De predicamento passionis quid est

Ca. cxcvi. De predicamento quando quid sit diffinitive

Ca. cxcvij. De principio uti

Ca. cxcvij. In quibus est ubi et quod motus dicitur aliquid esse in loco

Ca. cxciij. Quo se habet locus

ad ubi quod sunt diuersa realiter

Ca. cc. De principio quod est positio

Ca. cci. Quid est positio ut est predicamentum

Ca. ccij. Quo positio principium differt a a positione principium ad genus quantitatis

Ca. ccij. De predicamento habitus

Ca. ccij. In quibus habitus inuenitur et in quibus non

Ca. ccv. De his que predicamenta consequuntur

De hoc nomine idem quot modis dicitur.

Ca. ccvi. De nominibus alietate importationibus et sunt quatuor. scilicet diuersum differens sibi et oppositum

Ca. ccvij. Quid est differens et quot modis dicitur et quo se habet ad diuersum

Ca. ccvij. De dicitur rei et rationis

Ca. ccix. Quo ratio est in intellectu et quantitate

Ca. ccx. Quomodo aliqua differunt re vel ratione et de pertinentibus in ista.

Ca. ccxi. Quid est differre realiter et quod aliquid differunt realiter aliquo quatuor modorum.

Ca. ccxij. Quo dicitur aliqua differre secundum rationem.

Ca. ccxij. De hoc nomine sibi et quot modis dicitur

Ca. ccciiij. De oppositōne

Ca. cccv. Quot sūt species oppositōis ⁊ eaz sufficiētis.

Ca. cccvi. Quō se hñt ad i nte q̄tuor oppositōes: ⁊ que plus hz de nat̄a oppositōis

Ca. cccvij. Quid ē d̄dictō ⁊ q̄t req̄rūt ad verā d̄dictōz

Ca. cccviij. De oppositōe p̄ uatiua

Ca. cccix. Quid est opposi/ tio p̄uatiua

Ca. cccx. Quot modis dī/ citur p̄uatiō

Ca. cccxi. Quot requirunt̄ ad p̄uatiōem p̄prie dictam.

Cap. cccxij. Quomodo est maior oppositio contradicto/ ria q̄ p̄uatiua.

Ca. cccxij. De oppositōe d̄ rietatis

Ca. cccxiiij. Quot requirūt̄ tur ad veram contrarietate.

Ca. cccxv. Quot modis dī/ cuntur aliqua d̄traria large

Ca. cccxvi. Quot sunt moi/ d̄riorum p̄prie acceptoz

Ca. cccxvij. Unde sumitur radix oppositōis in d̄trarijs

Ca. cccxviij. De oppositōne relatiua quid est

Cap. cccxix. Exclusiōes po/ nentes breuiter omēs d̄diti/ ones cuiuslibet oppositōis

Ca. cccxx. De d̄ditōibz p̄ uatiue oppōis: ⁊ quō p̄uenit et differt a d̄tradiōe

Ca. cccxxi. De d̄ditōibz d̄ rie oppōis ⁊ differētia ⁊ p̄ue nientia cum d̄dictis duabz

Ca. cccxxij. De d̄ditōibz op/ positōis relatiue ⁊ quō cōue/ nit ⁊ differt ab alijs.

De d̄ditōibz significantibz habitu d̄ne alic' ordinis

Ca. cccxxij. De priori ⁊ po/ steriori

Ca. cccxxiiij. De assignatōe prioris ⁊ posterioris fm aug/ xij. d̄fessionum. ca. xxviij.

Ca. cccxxv. Quō vltia sunt p̄ora cognitōe p̄ricularibus

Ca. cccxxvi. Quot modis dicitur simul

Ca. cccxxvij. De importan/ tibz habitu d̄nem ordinis vlt causalitatis

Ca. cccxxviij. Quot mo/ is d̄: p̄ncipiū ⁊ in quibz iue/ nitur ratō p̄ncipiū

Ca. cccxxix. Quot sunt ge/ nera causarum.

Ca. cccxl. De cā efficiēte

Ca. cccxli. De cā materiali.

Ca. cccxliij. De cā formali

Ca. cccxliij. De cā finali

Ca. cccxliij. Quō se habēt ite quatuor cause ad suū ef/

Tituli Capitulorum

fectum

La. cclv. Quō se hñt iste quatuor cāe in rōne causalitatis ad inuicem

La. cclvi. Quot sunt modi causarū infra illa quatuor genera

La. cclvij. De elemēto qd est, z cui puenit elementū.

La. cclviij. Quot mōis dī necessarium vel necessitas

La. ccllix. De ptingēti qd est z quot modis dicitur.

Cap. ccl. De prepositōnibz ex de z in.

La. ccli. Quō z quot mōis dicitur aliquid ex alio affirmatiue z positiue

La. cclij. Quō dī aliqd esse ex nihilo vbi non videtur ex importare aliquam habitudinem positiue

La. cclij. De hac prepositiōne de quot modis dicitur aliquid fieri de aliquo

La. cclij. De hac ppositiōne in: z quot sunt modi esse di in

La. cclv. De motu z mutatiōnibz z speciebz earū: z quō se habēt ad inuicem

La. cclvi. De toto z parte.

La. cclvij. Quō dīcāte totalitates se habēt ad inuicem

La. cclviij. In qbz pdcēte totalitates inueniantur z in qbz non

La. cclix. De susceptiōe magis z minus

Quid sit augeri z quibz cōueniat

La. cclx. Qd triplex est differētia inter magis z min⁹: et maius z minus

La. cclxi. Quibz formis pueniat suscipe magis z min⁹.

Cap. cclxij. Scdm qd pueniat suscipe magis z minus formis suscipientibz

La. cclxij. Quare dicitur maior z minor albedo z non magis z minus albedo

La. cclxij. De noibz scdm rum intētionū. z pmo dī quibusdam pditōibz iparum.

La. cclxv. De ordine dicēdorum

La. cclxvi. Quid sit intentio z quō se hz ad intellēm z volūtate. z vñ dī intentio

La. cclxvij. Quō intēto cōueniat volūtati z respēu volūtati z respēu rei volūte

La. cclxvij. Quō ex pte intelligētis esse representatiuū dicitur intētio.

La. cclxix. Quō accipit intētio ex parte rei intellecte.

Ca. cclxx. Quō z quando
hūentē rei intellectu vt dicat
intentio vel non

Ca. cclxxi. Quid sit p̄ma
itēō z sc̄da: z q̄ sint noīa p̄ri
me ipositōis z intēōis. z q̄
secunde

Ca. cclxxij. Quātr se hēnt
ad iūcē p̄ma z sc̄da intentō

Ca. cclxxij. Quid sit inten
tionale z a quo veniat.

Ca. cclxxij. De hoc nomine
trāscēdēs

Ca. cclxxv. De hoc noīe v̄le
Q̄ v̄le sumitur tripliciter.

Ca. cclxxvi. Quō v̄le ē p̄
et posterius suis inferioribz.

Ca. cclxxvij. Q̄ v̄lia respe
ctu inferiorz se hēnt aliq̄n in
rōe toti⁹ aliq̄n in rōe partis.

Cap. cclxxvij. De hoc noīe
abstractū v̄n z q̄t mōis d̄r z
q̄s est modus significandi

Cap. cclxxix. Quid impor
tatur nomine pereti z q̄ tri
plex est modus peretozuz

Ca. cclxxx. qd sit p̄dicatum
Quid est p̄dicabile z p̄redi
catū: subijcibile z subiectum

Cap. cclxxxj. Quid est vni
uocum: equiuocum: analo
gum: z denominatiuum

Ca. cclxxxij. De noībz sc̄da
rum intēōnuz p̄uenientibz

incōplexis que sunt p̄m̄ies
omibz p̄ntis: z p̄mo quō tali
um est triplex gradus.

Ca. cclxxxij. Quid ipozte
tur nomine ḡnis z nomine ge
neris generalissimi z nomine
generis subalterni.

Ca. cclxxxij. Quid sit spe
cies z quot mōis dicat z qd
sp̄s subalterna z sp̄alissima

Ca. cclxxxv. Quot modis
accipit differētia z quid sit

Ca. cclxxxvi. De nomibz p̄
uenientibz omibz p̄dicamentis
vt p̄siderantur in particulari

Ca. cclxxxvij. De noīe p̄p̄ij
et accidētis q̄ p̄ueniūt noībz
omī p̄dicamentoz tam in v̄li
c̄bz in particulari p̄sideratis

Cap. cclxxxvij. De noībz se
cūday intēōnū p̄uenientibz
generi sube solū: z p̄mo qd si
gnificēt quō se hēnt ad inui
cem hec duo sc̄z suppositū et
natura

Ca. cclxxxix. Quid impor
tatur nomine suppositi: et q̄t
modis dicitur

Cap. ccxc. Quid importet
nomine hoc aliquid z quibz
conueniat

Ca. ccxcj. Breuis recollec
tio omnū nominum p̄tinen
tium ad indiuidua omnium

Tituli capitulorum

generis quid importent: vnde
sumuntur et quo differunt et sunt
ista particulare: Individuum
singulare: res nature: suppo-
situm: hoc aliquid: hypostasis.

Ca. cccxiiij. De nominibus secundarum intentionum pertinentium ad genus qualitatis: et specialiter de attributo.

Ca. cccxiiij. De nominibus secundarum intentionum que conueniunt generi relationis

Quid est motio: vnde dicitur et quo se habet ad relationem et proprietatem: et quomodo pertinent: et quomodo differunt

Ca. cccxiiij. Que et quot predictarum proprietatum sunt personales: et que et quot sunt personae.

Ca. cccxv. Continet primo quod tria requiruntur ad hoc quod aliquid sit notio: et que sunt ista tria.

Secundo sufficientiam et numerum quinque notionum: et quia non possunt esse plures vel pauciores

Cap. cccxvi. Quid importat hoc nomen notionale et quibus conueniat

Ca. cccxvii. De nominibus secundarum intentionum que complexis conueniunt

Quid est oratio et que sunt species eius

Quid est enunciatio: questio
propositio: premissa. conclusio

Ca. cccxviii. Quid est definitio et descriptio.

Ca. cccxix. Quid est argumentum: quot modis dicitur: et que sunt species eius: quid est syllogismus: et quot sunt species eius? quid enthymema: quid inductio: quid exemplum.

Ca. ccc. De nominibus secundarum intentionum pertinentibus conditionibus complexorum.

Quo per dicitur habitudinem cause et cuius et que sunt quatuor modi dicendi per se.

Cap. ccc. Quid est dici de omni et de nullo

Ca. cccij. De natura reduplicacionis.

Incipiunt capitula

et rubricae tercii tractatus.

Et continet capitula. XX.

Capitulum primum Que et quomodo nomina diuinis conueniant

Cap. ij. Quomodo deus cognoscimus

Ca. iij. Quid potest de deo in hac vita cognoscere

Quo dicitur accipi cognitio quod rei et quod nominis et horum distinctio

ralis z gratuita z qd sint. ca
pitu. xxvij

Bonitas moralis quomo
do est in passionibus anime
vel non. ca. clxij.

Bonū quid addat sup̄ ens
capi. xxvij.

De C

Haritas quot modis
dicitur. ca. lxxxi.

Cardinales vtutes vnde di
cant. ca. cx.

Causa quid sit. ca. ccxxvij.

Causa principiū z elemen
tum quomodo differunt. ca
pitu. ccxxvij.

Causa efficiēs. formal' mate
rial' z final' qd sit. ca. ccxxix.

Causa p se z p accidens. ca
pitu. ccxliij.

Cause ptingentes que sint
vel nō. ca. ccxlix.

Circūstātie humanorū actu
um que sint. ca. cxij.

Circūstātie triplices sunt in
gñe. ca. cxij.

Circūstātie q faciūt nouam
speciē pcti. ca. cxij.

Circūstantie quomodo sint
confitende. capitulo. cxv.

Cognitio qd nois z qd rei
differūt. Tra. iij. ca. iij.

Cognoscimus deū multipli

citer. Tract. iij. ca. iij.

Cognitio vt intellectus vt i
tentio que sit. ca. cclxvi.

Conceptio quid sit. ca. lv.

Concipi qbz cōpetat. ca. lv.

Cōcretū qd sit. ca. cclxxvij.

Conclusio qd sit. ca. ccxlvij.

Compositum quomodo ca
pit in predicamento sbstātie
capit. xli.

Compositum quomodo di
citur generari. ca. lv.

Conscientia quid sit. capita
lo. cxxxvij.

Complexum z incōplexum
quid sit. Tract. i. cap. i.

Condiōnes omnium oppo
sitiōnū. ca. ccxxix.

Contemplatio theologorū
z philosophorū differt. ca
pitu. liij.

Contemplatiua vita quid
sit. ca. liij.

Contingēs multiplex est ca
pitulo. ccxlix.

Continentia vtrum sit vir
tus. capitulo. cij.

Cōtrarie quomodo aliqua
opponantur. ca. ccxxij.

Contraria que modis ali
qua dicunt. ca. ccxxv.

Cōtradictorie quomodo ali
qua opponuntur. capitul. cc
xvi.

Tabula alphabetica

Corruptio quid sit. capitulo. xlix.

Corpus quot modis sumit. capitulo. lviiij.

Creatio quid sit. capitulo. xlviiij.

De B

Deo quomodo conueniat actus. Tractata. ij. capitulo. vi.

Deus quomodo maxime est vnus. Tractatu secundo. capitulo. xx.

Deus vtrum sit aliquid. capitulo. xxiiij.

Deus quomodo sit veritas. capitulo. xxiiij.

Deo quomodo competit generatio. capitulo. l.

Deo quomodo competit paternitas et filiatio. capitulo. lv.

Dei voluntas multipliciter dicitur. capitulo. cxl.

Dei reprobatio et predestinatio quid sit. capitulo. cxl.

Dei attributa que sint. capitulo. ccxcij.

De deo quomodo diuersa predicantur. tract. iij. ca. viij.

Dei notiones que sint. capitulo. ccxlvij.

Deus aliter cognoscitur a theologis et philosophis. Tra-

ctatu. iij. capitulo. ij.

De deo quid cognoscimus in via. Tractat. iij. capitulo. tercio.

Dei nomina que sint. Tractata. iij. capitulo. v.

Deus multipliciter nominatur ex creaturis. Tractata. iij. capitulo. ix.

De deo quot nomina predicantur. Tractata. iij. ca. xi.

De quomodo sumitur varie. capitulo. ccliiij.

Decime an sint de iure diuino. capitulo. cxxvij.

Delectatio et gaudium quid sint. capitulo. clx.

Denominatiua que sint. capitulo. cclxxi.

Dici de omni quid sit. capitulo. cccij.

Dicendi per se quatuor modi. capitulo. ccc.

Differens et diuersum differunt. capitulo. ccvij.

Differens rei et rationis quid sit. capitulo. ccx.

Differre realiter quid sit. capitulo. ccxi.

Differre ratione quid sit. capitulo. ccxij.

Differentia inter bonum et malum. capitulo. cxliij.

Differentia logicalis quid sit. ca. cccxxv.

Diffinitio qd sit. ca. cccxxij.

Discreta certitas quid sit. ca. pitu. lviij.

Dispositio qd sit. ca. lxxviij.

Dispositio quot modis dicitur. capi. lxxi.

Diuisibile est aliquid multipliciter. trac. ij. ca. xix.

Diuitie quo et quibus moderantur. ca. xci.

Diuersa quot modis aliquid dicuntur. ca. ccvi.

Dolor quid sit. ca. clviij.

Dona spiritus sancti quomodo differunt a virtutibus. ca. cxviiij.

Dona spiritus sancti quomodo distinguuntur. ca. cxviiij.

Dona spiritus sancti qd sint. capitu. cxx.

Duratione multa important nomina. ca. lix.

De E

Fictens causa quid sit. capitulo. cxxl.

Elementum causa et principium differunt. ca. cccxxvij.

Elementares qualitates quae sunt. ca. cxlix.

Elementum quot modis sumitur. ca. cccxlvij.

Ens est in quod omnia res soluntur. Tract. i. capi. ij.

Ens diuiditur multipliciter. Tract. i. capit. iij.

Ens rationis quid sit. Tract. i. capitu. iij.

Entia prime et secunde intentionis que sint. Tra. i. ca. v.

Esse cui competat. capi. xliij.

Enti quomodo aliqua adduntur ut transcendentia et decem predicamenta. Tractatu. ij. capitu. i.

Essentia quod modis dicitur. capitu. xxxv.

Enunciatio quid sit. capit. cccxviiij.

Entymema quid sit. capitulo. cccxix.

Equiuoce que predicantur de deo. Tra. iij. ca. viij.

Epikeya quid sit. ca. c.

Eternitas quid sit. ca. lxxiij.

Euum quid sit et nunc eius. capitul. lxxij.

Ex multipliciter sumitur. ca. ccli.

Extensio materialis et spiritalis a quo fiat. Tractatu. ij. capitu. xv.

Tabula alphabetica

De F

Acere operari z agere
differunt capi. cxcij

Fides quot modis sumit.
ca. lxxv.

Fides quomodo in symbolo
continetur. ca. lxxvi.

Fides respectu quorum sit.
capitu. lxxvij.

Fieri qd sit. capi. lv.

Figura quot modis sumit.
capi. clxvi.

Filiatio cui pueniat. ca. lv.

Finalis causa quid sit. capi-
tu. ccxliij.

Forma quomodo operetur
et agat. ca. cxcij.

Forma quomodo dicitur acci-
primus z secundus. Tracta-
tu. ij. ca. vij.

Forma quid sit educi vel in-
duci. Tract. ij. ca. xij.

Forme totius que sint. Tra-
ctatu. ij. ca. xij.

Forme que educunt de pote-
tia materie Tract. ij. ca. xij.

Forma materialis quomo-
do rem extendat. Tractatu
ij. capitu xv.

Forma quot modis dicitur.
capitu. xl.

Formalis causa quid sit: ca-
pitu. ccxliij.

Forme que suscipiunt magis
z minus. ca. cclxi.

Fortitudo circa que sit. capi-
tulo. xci.

Fructus quid sit. ca. cxxij.

De G

Gaudium z delectatio
quomodo se habent ad

inuicem. ca. clix.

Generatio quid sit. ca. l.

Generatio quomodo deo con-
uenit z creaturis. ca. xlix.

Genus quid sit. ca. cclxxxij.

Signi quomodo differat a ge-
neratione. ca. lv.

Greca nomina deducuntur
scz vsa zc. ca. xliij.

De H

Habitus quomodo ponun-
tur in potentijs. Trac-

tu. capitulo. x.

Habitus quomodo educun-
tur de potentia anime. Tra-
cta. ij. capitu. xij.

Habitus quid sit. ca. lxxvij.

Habitus quot modis dicitur
capitu. lxxix.

Habitus quadrupliciter se
in corpore z in aia. ca. lxx.

Heroica virtus quid sit ca-
pitulo. cl.

Hoc aliquid quid significat
z quid sit. ca. ccxc.

Honores per quid moderentur. capitulo. xci.

De 3

Dem quot modis dicitur. capitulo. ccv.

Intellectus quomodo habet tres actus. Tractatu. ij. capitulo. vij.

Intellectus quomodo format complexa et incompleta. Tractatu. i. capitulo. i.

Intellectus quomodo non est determinatus ad unum. Tracta. ij. capi. xi.

Intellectus quomodo se habet ad verum. capi. xxiiij.

Intellectus quomodo se habet ad practicū et speculationem. capitulo. liij.

Intellectus quomodo format rationes et conceptus. capitulo. ccix.

Intellectus utrum cognoscat prius vniuersaliter quam particulariter. ca. ccxxxv.

Intellectuales virtutes que sint. capitulo. lxxxv.

Intellectualis virtus quomodo habet mediū. ca. cxvi.

Intentionalis triplex est forma. capitu. cclxxiiij.

Intentiones quomodo formatur. capitu. ccix.

Intentio prima et secunda quid sit. capitulo. cclxi.

Intentio quomodo conueniat intellectui. capi. cclxvi.

Intentio quomodo conueniat voluntati. ca. cclxvij.

Intentionale quid sit. capitulo. cclxxiiij.

Individuum vagum et signatum differunt. capi. xxiiij.

Individuum singulare et particulare differunt. capitulo. ccxci.

Individui proprietates et individuuantia que sint. capitulo. cclxxxiiij.

Individuum quotuplex sit. capitulo. ccxci.

Inductio quid sit. ca. ccxcix.

Infinicū multipliciter. capitulo. lxxiiij.

Infinicū quid sit priuatiue et negatiue. ca. lxxv.

In loco quot modis dicitur aliquid esse. capitulo. cxcviij.

In ppositio multipliciter sumitur. capitulo. ccliiij.

In quantum quid importet. capitulo. cccij.

Ira quibus conueniat. capitulo. clx.

Iusticia quid sit. Capi. xci.

Iusticia legalis quid sit. capitulo. c.

Tabula alphabetica

De L

Liberalitas circa que sit. capitulo. xci.

Liberum arbitrium quid sit. capitulo. cxxxviiij.

Locus quomodo se habet ad vbi. ca. cxcviiij.

Loco inesse dicitur aliquid multipliciter. ca. cxcviiij.

De M

Magis minus quomodo fiant. capitulo. cclxiiij.

Magnificencia circa que sit. capitulo. xci.

Magnanimitas circa que sit. capitulo. xci.

Materia quare dicitur substantia. capitulo. xxxviiij.

Materia multiplex est. capitulo. xxxix.

Materialis causa que sit. capitulo. cclxiiij.

Mansuetudo circa que sit. capitulo. xci.

Medius quomodo fiat in moralibus et intellectualibus. capitulo. cxcvi.

Membra quomodo deo attribuantur. tra. iij. capitulo. xix.

Mensura quotuplex sit. ca-

pitulo. lix.

Metaphorice quomodo aliqua de deo dicuntur. Tra. iij. capitulo. vi.

Metaphorice quomodo aliqua deo attribuantur. Tra. iij. capitulo. viij.

Modus quid sit. capitulo. sexagesimosexto.

Mos quid sit et quotuplex. capitulo. lxxxix.

Morales virtutes unde dicantur et que sint. ibidem.

Motus multiplex est. capitulo. cclv.

Mutatio multiplex est. capitulo. cclv.

Mutuo correspondent petitiones dona. beatitudines et fructus. capitulo. cxxiiij.

De N

Nasci cui conueniat et quid sit. capitulo. liiiij.

Naturale caput multipliciter. Tractatu. ij. capitulo. x.

Natura quot modis dicitur. capitulo. xxxiiij.

Nature res quid sit. capitulo. xlvi.

Naturalis potentia vel impotentia quid sit. ca. cxxx.

Nemesis quid sit. capitulo. xcix.

**Necessariū et necessitas mlti-
plex est. ca. .ccxlvij.**

Nocio quid sit. ca. ccxliij.

**Nocionalia que de deo pre-
dicant. ca. ccxlvj.**

**Nomina prime z secūde im-
positionis que sint. Tracta.
primo ca. vi.**

**Nomina diuersa quomodo
de deo dicantur. Tractatu
ij. capitu. v.**

**Nomina deo couenientia d-
clarantur. Tractatu. ij. ca/
pitulo. v.**

**Nomina que proprie vl' me-
taphorice alicui coueniant
Tractato. ij. capi. vi.**

**Nomina deo z creaturis cō-
uenientia an predicent vni/
uoce de eis. Tract. ij. ca. ix.**

**Nomina quot de deo pdicē-
tur. Tract. ij. ca.**

**Numeri pncipium quomo-
do sit vnuz. Tractatu. ij. ca/
pitulo. xv.**

**Numerus quot modis dici-
tur. ca. lviij.**

**Nunc temporis quid sit. ca
pitu. lx.**

**Nunc eui quid sit. capitulo.
lxij.**

**Nunc eternitat' quid sit ca/
pitulo. lxij.**

De O

**Obiectum z subiectuz
differunt. ca. xxxix.**

**Obiectiue esse in aliquo qd
sit.**

**Operari agere facere differ-
runt. ca. cxcij.**

**Operatio manens z transi-
ens differunt. ca. cxcij.**

**Oppositum z oppositio diffe-
runt. ca. ccxiiij.**

**Oppositionis quatuor sunt
species. ca. ccxy.**

**Oppositōnes quomodo dif-
ferunt. ca. ccxxxix.**

**Oratio quot modis dicitur
capitu. lviij.**

**Oratōi dñice quō cōrri-
dēt septē dona spū sancti. ca. cxxij.**

**Orationū petitiones quot
sunt. ca. cxxix.**

**Oratio qñ est scda intentio
quid sit. ca. ccxlvij.**

**Ordinem importantia de-
clarant. ca. ccxxxij.**

Oriri cui uentat. ca. lv.

De P

**Ars z totū multiplici-
ter differūt. ca. celvi.**

Pars aliqta qd sit. ca. xvij.

**Particulare singulare in di-
uiduū dñt. ca. cxxij.**

Tabula alphabetica.

Paternitas quibus conueniat. ca. lv.

Passio vel passibilis qualitas quid sit. ca. cxlvij.

Passio animalis et naturalis quid sit. ca. cxlvij.

Passio aliter quam est virtus quid sit. ca. ci.

Passiones quatuor principales que sint. ca. clxiiij.

Passio quid sit prout distinguitur per actionem. ca. cxcv.

Passiones quomodo se habent ad virtutes. ca. xci.

Passiones laudabiles que sint. ca. xcviij.

Per et per se quid importent. ca. ccc.

Persona quid sit. ca. lvij.

Personalia nomina quomodo de deo predicentur. tract. iij. ca. xvij.

Personales nociones que sint. ibidem.

Philosophi quomodo in deum ascenderunt cognitione. tractatu. iij. ca. ij.

Positio quid sit. ca. cc.

Possibile triplex est. tra. ij. ca. iiij.

Posterius dicitur multipliciter. ca. cxxxiiij.

Potentiale totum quid sit. ca. cclvi.

Potentia naturalis vel im-

potenta quid sit. ca. cxxx.

Potentia et actus quid sit et tra. ij. ca. vi.

Potentia unde venit. et quotuplex sit et de quibus dicatur tra. ij. ca. viij.

Potentia ordinata et absoluta quid sit. tra. ij. ca. ix.

Potentie que sicut rationales vel irrationales participacione tra. ij. ca. x.

Potentie naturales quomodo sint determinate ad unum vel non. tra. ij. ca. xi.

Potentia naturalis passiva quid sit. tra. ij. ca. xij.

Potentia naturalis et obedientialis. tra. ij. ca. xij.

Potentie anime et in eis presentia quomodo se denotent mutuo. ca. cxxxi.

Potentie pauce vel multe in aliquibus sunt. ca. xxxi.

Potentie vegetatiue decem que sint. cxxxiiij.

Potentie sensitue que et que sint. ca. cxxxv.

Potentie intellectue que sint ca. cxxxvi.

Potentie motiue que sint capitulu. cxxxvij.

Predicabile quid sit. capitulu. cclxxx.

Predicatum quid sit. capitulu.

tulo: cclxxx.

Predicamentis quomodo quedam nomina attribuantur. ca. xxxix.

Predicamentorum decem sufficientia et diuisio traditur. cap. xxx.

Predicamenta differunt a transcendentibus. ca. xxxi.

Predestinatio quomodo dicitur vel sit. ca. cxxxix.

Precepta moralia que sint. cap. cxxvi.

Preceptorum decem sufficientia. ca. cxxviiij.

Precepta que sint prime tabule que scde. ca. cxxix.

Precepta affirmatiua et negatiua que sint. ca. cxxxix.

Precepta noui et veteris testamenti differunt. ibidem.

Premissa quid sit. ca. ccxcviiij.

Prepositiões de. ex. et in. differunt. ca. ccl.

Principium multipliciter dicitur. ca. ccxxxviiij.

Principium causa et elementum differunt. ca. ccxxxviiij.

Prius dicitur multipliciter. cap. ccxxxiiij.

Privatio quot modis dicitur. cap. ccxx.

Privatiue que opponantur.

cap. ccxxi.

Prohibitio quid sit. ca. cxliij.

Proprium quid sit et quotumplex. ca. cclxxxviiij.

Propositio quid sit. ca. ccxcviiij.

Prudentia quid sit. ca. lxxxvi.

Prudentia quomodo differat ab arte. ca. lxxxviiij.

De Q

Qualitas quid sit. capitulo. lxxvi.

Qualitatis species traduntur per sufficientiam. ca. lxxviiij.

Qualitates elementares que sint. ca. cxlix.

Quantitatis predicamenti species quomodo distinguuntur. ca. lviij.

Quantitas discreta quid sit. cap. lviij.

Quando quid sit et quotumplex. ca. ccxcvi.

Quid nominis quid sit. tractat. iij. cap. iij.

Quid rei quid sit. tractat. iij. cap. iij.

Quid dicitur quot modis dicitur. ca. xxxvi.

Questio quid sit. ca. ccxcviiij.

De R

Ratio differre quid sit.

Tabula alphabetica.

cap. cxxij.
Reduplicatio quid sit. capitulo. cccij.
Relatio ut sit realis ex parte utriusque termini quod et quot requiruntur. ca. clxxxi.
Relatio duorum extremorum non est una. ca. clxxxij.
Relatio potest esse inter duo extrema non real. ca. clxxxij.
Relatio ubi fundetur. capitulo. clxxxij.
Relatio differt a fundamento. ca. clxxxv.
Relatio rationis quot modis contingit. ca. clxxxvi.
Relatio et relatiuum quid sit et quomodo differunt. capitulo. clxx.
Relatiua distinguuntur secundum esse et secundum dici. ca. clxxxij.
Relationum genera sunt duo. ca. clxxxvi.
Re differre quid sit. ca. cxx.
Res dicitur multipliciter. tractatus. capitulo. iij.
Res nature multipliciter dicitur. ca. xlvj.
Reprobatio quomodo fiat. cap. cxxxix.
Resoluuntur omnia in ens. tractatus. i. ca. ij.

Scientia quomodo se habet circa subiectum. capitulo. xxxix.
Sensus an prius cognoscat particulariter vel vniuersaliter. ca. cccxxv.
Signi voluntas quid sit. capitulo. cxliij.
Syllogismus quid sit. capitulo. ccxcix.
Symbolum quid sit. capitulo. lxxvi.
Similia que dicantur. capitulo. cxxij.
Simul dicuntur aliqua multipliciter. ccxxxvi.
Singulari. particulari et indiuiduum differunt. ca. ccxci.
Synderesis quid sit. capitulo. cxxxvij.
Spes quid sit et quotuplex. cap. lxxx.
Species logicae quid sit. ca. cclxxxij.
Substantia quot modis dicitur. ca. xxxij.
Substantia prima et secunda quid sint. ca. xli.
Subsistentia quid importet. ca. xliij.
Subiectum quid sit. ca. cclxxx.
Subiectum et obiectum quomodo differunt. ca. xxxix.

Suppositū qđ sit. ca. cclxxxix

De T

Emperantia quid sit
z circa q̄. ca. xci.

Tempus p̄tinuū z discretū
quid sit. ca. lx.

Termini p̄ime z secūde in
tentionis qui sint tractat. i.
cap. vi.

Timor multiplex ē. ca. clxi.

Timor quibus conueniat.
ca. clxi.

Trāscendēs qđ sit. cclxxiij.

Transcendentia quomodo
addant super ens. tracta. ij.
cap. i.

Transcēdētia q̄t sunt z eoz
sufficiētia. tra. ca. i.

Transcēdētia sex quomo-
do differunt a p̄dicamen-
tis. ca. xxxi.

Tristitia quid sit. ca. clvi.

Totū z pars multipliciter
dicunt. ca. cclvi.

De U

Ubi quid sit. ca. cxvii.

Uerbū nostrū an gene-
retur. ca. lv.

Veritas multipliciter dicit̄
ca. xxiiij.

Uerecūdia qđ sit. ca. xxviiij.

Virtus quot modis sumat̄
ca. lxxij.

Virtutes quecumq; quo-
modo medium constituunt
ca. cxvi.

Virtus quemodo circūstā-
tione. cs. cxiiij.

Virtus quid sit. ca. lxxij.

Virtus acquisita et infusa
quid sit. ca. lxxiiij.

Virtutum theologiarum
sufficiētia z differentiā. ca.
pitulo. lxxiiij.

Virtutes morales que di-
cant. ca. lxxxix.

Virtutes morales circa q̄s
materias sint. ca. xc.

Virtutes morales enume-
rantur. ca. xcij.

Virtutes cardinales quot
sint. ca. cviiij.

Virtus heroyca quid sit.
cap. ci.

Virtutes quomodo ponun-
tur in potentijs. tractatu. ij.
cap. xi.

Virtutes quomodo educā-
tur de potentijs. tractatu. ij.
cap. xiiij.

Virtutes intellectuales quō
distinguant. ca. lxxxv.

Virtutes z dona quomodo
differeunt. ca. cxviiij.

Tabula alphabetica.

Vicia quot sunt contra virtutes. xci.

Vita quid sit et quotuplex est. capto. li.

Vita quibus rebus attribuitur. ca. li.

Vita quadruplex que sit. s. vegetativa sensitiva. et ca. / pitulo. liij.

Vita activa et contemplativa que sit. liij.

Uniuersale quid sit et quotuplex. ca. cclxxv.

Uniuersale totum quid sit. ca. cclxxvij.

Uniuersalia vtrum sint priora cognitione. ca. cclxxv.

Uniuocum quid sit et quotuplex. ca. cclxxxi.

Uniuoce que predicentur de deo. tra. iij. ca. viij.

Unum quid sit. tractatu. ij. capto. xv.

Voluntas naturalis et deliberativa quid sit. cap. cclxxvi.

Voluntas quando dicatur naturalis participatione. tra. ij. cap. x.

Voluntatis actus multipliciter denotantur. ca. lxxxiij.

Voluntas antecedens et consequens. signi et beneplaciti quod sunt. ca. cclxxix.

Vsya vsyosis quid sit. capitulo. xliij. et xliij.

De X

Xps quot modis nominatur. cap. xx.

De Y

ypostasis quid sit. ca. xlv.

Finis.

Res sumuntur uno modo per modum substanti sui
intelligendo quod in se forma et omnia ad
que existunt sicut in quantitate sicut quanta
et extenta dicitur quantitate correspondere
deus illis per modum substanti et subiecti
sicut in se est quasi per modum substanti
et subiecti quidam modus sicut ergo quidam
res sine realitas aqua et vel realitas
reantur omnia que sunt in se et
sicut et humanitas et animalitas
et sicut ens et omnia deus et omnia per se
res omnia per se sicut sicut sicut

meo ab
amode
sicut
mura
na re

Alio modo sumuntur res et alios per modum predicari
quod omnia predicata possunt dici res et sicut amipi
endo rem res quodammodo in se in se ens
quod est sicut manifeste quod in se quidam ens
sicut intelligendo non est sicut res
Bona deus et alia per se et quidam
aquidone ens in se omnia possunt esse res
realiter et sicut res et quodammodo quodammodo
et sicut sicut sicut sicut sicut equidam

Tercio modo amipi res per modum generalis resultantis
sicut per se et sicut sicut amipi per modum sicut
per se ens et ens in se sicut sicut sicut
in se non sicut sicut sicut sicut sicut
sicut sicut sicut sicut sicut sicut sicut
sicut res sicut sicut sicut sicut sicut sicut
sicut

1
Illa dicitur que h[ab]et p[ro]funditate et r[ati]one
et n[on] aliq[ui] rei p[ro]funditate et r[ati]o est dicitur
reals Et si quis quod r[ati]o q[ui] aliq[ui] est res
et n[on] aliq[ui] rei res se p[ro]bas reg[ul]as
p[ri]ma e[st] p[ro]funditas h[ab]et ab p[ro]fundo p[ro]funda
et n[on] aliq[ui] rei res et n[on] aliq[ui] rei
res r[ati]o ab ip[s]is Et si p[ro]fundo r[ati]o error
et n[on] aliq[ui] rei res de alijs p[ro]funditas quod q[ui]
p[ro]fundo p[ro]fundo p[ro]fundo r[ati]o modi C[on]t[ra]
2^a reg[ul]a q[ui] singularia quod n[on] aliq[ui] rei
error p[ro]fundo p[ro]fundo r[ati]o r[ati]o alio
h[ab]et n[on] e[st] quod h[ab]et error et res et n[on] aliq[ui] rei
rei Et si de p[ro]fundo et hoc et p[ro]fundo et am
dentur sequendo p[ro]fundo r[ati]o

3^a reg[ul]a singularia vel p[ro]funditas quod
error n[on] p[ro]fundo p[ro]fundo p[ro]fundo r[ati]o r[ati]o alio
n[on] aliq[ui] rei res quod h[ab]et error et aliq[ui] rei
et n[on] res Et si p[ro]fundo est p[ro]funditas
error p[ro]fundo r[ati]o r[ati]o et quod h[ab]et
aliq[ui] rei et n[on] res h[ab]et r[ati]o r[ati]o r[ati]o
error et p[ro]fundo p[ro]fundo r[ati]o r[ati]o r[ati]o
error Et r[ati]o p[ro]fundo r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o
p[ro]fundo r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o
error r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o
error r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o r[ati]o

